KAZIMIERZ KOŻNIEWSKI

CEI CINCI DIN Strada Barska

EDITURA TINERETULUI

CEI CINCI
DIN STRADA
BARSKA

KAZIMIERZ KOZNIEWSKI

CEI CINCI DIN STRADA BARSKA

În romîneşte de
ROSE HEFTER ŞI TEODOR HOLBAN

1957
EDITURA TINERETULUI

KAZIMIERZ KOŹNIEWSKI

PIĄTKA Z ULICY BARSKIEJ

P.I.W. 1953 - WARSZAWA

— Uită-te puțin în dosarul ăsta!

O femeie aproape elegant îmbrăcată, de vreo patruzeci de ani, îmi întinse peste birou o mapă voluminoasă. Prin ferestrele deschise, dar cu storurile trase, ale încăperii din clădirea tribunalului din Varșovia, de pe strada Leszno, în care ne aflam, pătrundea colbul șantierelor din cartierul Muranow. În lumina difuză, plină de praf, strecurată cu zgîrcenie printre storuri, pe coperta mapei se vedea clar o însemnare făcută cu creionul chimic: cîteva inițiale, apoi niște cifre și, dedesubtul lor, numărul 47. Era dosarul unui proces din 1947.

— Tare vechi! i-am răspuns dezamăgit; apucasem să cercetez dosarele cîtorva procese în legătură cu probleme actuale.

— Nu face nimic. Și ăsta-i interesant. Răsfoiește-l! N-ai să regreți.

Am deschis dosarul, într-o doară. Primul document purta titlul „Proces-verbal al ședinței tribunalului... din ziua de 7 decembrie 1947". Acum doi ani și jumătate. Inciudat, am aruncat din nou o privire spre șefa instanței, dar ea se și aplecase asupra hîrtiilor și, încredințată că m-am cufundat în lectura dosarului, se apucase de lucru. Din cînd în cînd își ridica totuși privirea și, văzînd ce act cercetez, îmi dădea lămuriri asupra unor chestiuni necunoscute încă la primele cercetări. Și astfel, pe nesimțite, din lămuririle date de ea, din lectura actelor și din propria-mi imaginație, a început să mi se desfășoare înaintea ochilor, ca

într-un film, surprinzătoarea aventură a celor cinci tineri varşovieni.

Iată-ne deci în decembrie 1947. O lună înainte de a se împlini trei ani de la eliberare, trei ani de la prima revoluţie socialistă victorioasă din istoria Poloniei.

Ne aflăm, după cum am spus, în decembrie 1947. Varşovia. Vă amintiţi cum arăta pe atunci oraşul?

In piaţa Trzy Krzyzy nu se ridicase încă impunătoarea clădire cu ziduri albe a Comisiei de Stat a Planificării, iar viaductul „Pancer" [1] *se mai afla încă pe locul unde minunatul Traseu* [2] *W-Z traversează astăzi Vistula. Cartierul vechi al oraşului era îngrozitor de mutilat; nu exista noua stradă Marszalkowska, nici bulevardul Krucza. In cartierele Mirow, Mokotow, Muranow şi Nowe Miasto* [3] *nu se începuseră nici măcar săpăturile pentru fundaţia noilor clădiri. Statul abia pregătea planurile pentru construirea în masă de locuinţe. Strada Nowy Swiat era acoperită de dărîmături, iar construcţia tunelului baricada aleea Jerozolimska. Nu exista nici impunătoarea clădire a Partidului Muncitoresc Unit Polonez.*

Varşovia se afla la sfîrşitul celei dintîi etape a reconstrucţiei sale. In decursul celor trei ani de la eliberare, oraşul fusese readus la viaţă. Tramvaie şi troleibuse circulau în toate direcţiile, se terminase gara centrală, depoul de locomotive şi gara de triaj, fuseseră construite două poduri mari peste Vistula. Uzina electrică funcţiona, la fel uzina de gaz, uzina de apă, canalizarea. Tot mai multe străzi erau curăţate de dărîmături, tot mai multe trotuare erau

[1] Viaductul „Pancer" (construit în secolul trecut de către ing. Pancer) care pornea altădată din piaţa Zamkovy şi mergea pînă la podul Kierbedzia a fost în parte distrus de hitlerişti, în 1944. (n.t.)

[2] Este vorba de o arteră ce străbate Varşovia de la răsărit la apus. (n.t.)

[3] Oraşul Nou. (n.t.)

reparate. Pe arterele principale fuseseră reparate parterele unor imobile, astfel încît trecătorul avea impresia că se află într-un oraş obişnuit, dacă, bineînţeles, nu i-ar fi trecut prin minte să-şi arunce privirea sus, spre etaje... Prăvăliile şi magazinele deschise gemeau de lume. Începuseră să funcţioneze tipografiile, apăreau ziare şi publicaţii periodice. Varşovia era singurul oraş din lume în care teatrele erau mai numeroase decît cinematografele. Populaţia capitalei ajunsese să numere 572.600 oameni faţă de 174.000 cîţi erau în februarie 1845 (dintre care 20.000 locuiau pe malul stîng al Vistulei). Un mare avînt luaseră construcţiile neplanificate: în afară de cele cîteva zeci de clădiri mari, ridicate conform planului, creşteau ca din pămînt magazine, vile şi locuinţe. Bineînţeles că toate acestea puteau fi socotite doar un uşor pansament, aplicat pe o rană îngrozitoare; acest pansament însă, deşi neînsemnat, ajuta totuşi la vindecare, dînd şi mai mult impresia că oraşul îşi îndeplineşte cu succes funcţia de capitală a ţării. Multe se făcuseră în aceşti trei ani.

Între timp, în birourile de arhitectură ale statului se şi terminaseră discuţiile asupra viitorului aspect al noii capitale. Ba în cartierul de nord al oraşului începuse să se construiască planificat.

Prin urmare, iată unde ne aflăm: în Varşovia, oraşul renăscut din ruine.

Decembrie 1947...

SENTINȚA JUDECĂTOAREI WILCZYNSKA

Urită vreme; ca totdeauna cînd iarna se mai luptă cu o toamnă îndărătnică. Lapoviță. Cerul se ascundea după o perdea de nori, iar pămîntul era acoperit de o mîzgă cleioasă. Prin ferestrele nesfîrșitului coridor al Tribunalului se cernea o lumină tristă, sărăcăcioasă. Podeaua era plină de noroi, un noroi albicios, amestecat cu ciment, ca în mai toate clădirile în reconstrucție. Numeroși oameni își așteptau rîndul la judecată. Vorbeau pe șoptite, stîrnind un zumzet monoton.

Deodată, în mijlocul mulțimii răsună o voce puternică de femeie:

— Procesul Marek Koziol și al complicilor săi! Apoi rosti răspicat, ca să se audă bine, numele împricinaților: Koziol Marek, Siwicki Jacek, Moczarski Zbigniew, Spokorny Kazimierz, Kozlowski Lucjan. Numiții, împreună cu părinții lor, să intre în sală!

Cinci acuzați — proces mare! Mulțimea din coridor se îmbulzea să-i vadă. În semiîntunericul ce domnea acolo, anevoie se puteau deslușì siluetele copiilor și ale celor vîrstnici. Lumea se înghesuia spre ușa înaltă care dădea în sala de ședințe. Marek simți că-l smucește cineva de mînecă. Întoarse capul. Un băiat necunoscut se aplecă spre el și-i șopti:

— Să vorbești numai de cartonul gudronat. De rest, nu sufli o vorbă c-o pățești, să știi; spune-le și la ăilalți.

Apoi se strecură în mulțime. Lîngă Marek se afla numai Kozlowski.

— Ai auzit ? Mutu', altfel...

Ajunseră în cele din urmă în dreptul uşii deschise şi defilară pe rînd prin faţa uşierei. Marek nu apucă să transmită celorlalţi instrucţiunile primite, dar era absolut sigur că n-o să-l trădeze niciunul. Se înţeleseseră doar în ajun, în amănunţime, cînd şi ce trebuie să recunoască. Fiind minori, erau judecaţi în libertate.

In sala mare, luminoasă, dădură mai întîi cu ochii de judecător, care şedea la o masă între cele două ferestre. Şi rămaseră surprinşi. Judecătorul, în togă neagră, era o femeie. Avea părul lung, uşor ondulat, iar firele-i argintii dovedeau că are experienţa vieţii. Grefierul, de asemenea, era tot o femeie, ca şi uşiera care-i chemase. Părinţii se aşezară pe bancă. Băieţii rămaseră în picioare, înşiruiţi în faţa mesei mari, şi se uitau cu teamă la judecătoarea care, ba se apleca deasupra dosarului deschis, ba îşi arunca privirea asupra lor.

Cîntărindu-i din ochi, judecătoarea Wanda Wilczynska încerca să le ghicească firea după expresia feţei ; în zadar însă îi aluneca privirea peste chipurile rigide, îndîrjite şi duşmănoase. Abia dacă reţinu cîteva amănunte mai deosebite din îmbrăcămintea băieţilor, în schimb, de la început, a impresionat-o neplăcut ghetele lor pline de noroi, care lăsau urme pe podea.

Cu mulţi ani în urmă, înainte de război, cînd asista la procesele delicvenţilor minori, o dezgusta aspectul sălilor de judecată, cu lumina lor slabă şi cu praful gros, aşternut pe bănci şi pe gratii, ca o urmă de neşters a atîtor şi atîtor crime, nedreptăţi şi nenorociri ce-şi caută dezlegarea la tribunal. Încă din tinereţe şi-a jurat că dacă i se va împlini dorinţa arzătoare de a ajunge judecătoare de minori, prima ei reformă va fi transformarea sălilor de judecată pentru copii, în încăperi luminoase, curate, împodobite cu flori, de unde să lipsească masa reglementară,

solemnă, ce desparte pe judecător de acuzat. Nădăjduia că astfel chiar sala va trezi în sufletul minorilor încredere, iar nu frică. Pe atunci însă Wilczynska n-a mai apucat să ajungă judecător, numele ei fiind pomenit în dezbaterile răsunătorului proces politic anticomunist. A trebuit să-şi caute o altă ocupaţie.

În cei dintîi ani de după război, eforturile depuse pentru reconstrucţia ţării distruse n-au îngăduit ca autorităţile să se ocupe temeinic de delicvenţii minori, lăsaţi moştenire noii orînduiri de către ocupaţia hitleristă.

Abia acum cîteva luni Wilczynska a fost numită judecător, şi iată că i se oferea pentru întîia oară prilejul de a pronunţa o sentinţă. Aranjase sala de judecată potrivit dorinţelor ei de altădată. Nu lipseau nici ghivecele cu flori de iarnă ; dar podeaua se mînjise repede de noroiul adus de afară. Pentru că formalităţile mărunte o plictiseau, răsfoia mereu dosarul, întîrziind astfel, fără voie, interogatoriul introductiv.

Dar trebuia să înceapă.

Tăcerea putea să-i enerveze pe toţi, chiar şi pe ea o supăra.

— Numele ?... Pronumele ?... Născut la ?... Părinţii ?... începură întrebările.

— Marek Koziol, tovarăşă judecător... Născut în Varşovia la 10 ianuarie 1932... Tata a fost strungar... E mort. La o razie... L-a împuşcat pe strada Senatorska. Mama lucrează la o fabrică... E muncitoare... Locuim pe strada Barska.

Înalt, deşirat şi prea slab pentru vîrsta lui, Marek Koziol, îmbrăcat cu un loden negru peste o uniformă militară veche, termină de înşirat datele personale.

Al doilea acuzat, ceva mai scund decît tovarăşul său, dar cu un an mai mare, avea un umăr strîmb pe care-l ţinea săltat în sus, din pricina unui glonţ ce rămăsese înfipt sub braţ ; cracul drept al pantalonului era gol pînă la genunchi şi întors ca o manşetă.

— Cînd ţi-ai pierdut piciorul ?

— În timpul ocupaţiei.

— În răscoală?

— Nu, în timpul ocupației. Tramvaiul. Mergeam ca și alții pe tampon... am căzut și... dus a fost. Pe-onoarea mea!

— Numele... Pronumele...

— Jacek Siwicki. Născut la 18 mai 1932, aici, în Varșovia. Tata a fost cizmar.

— La anchetă ai declarat că a fost portar.

— Păi portar a fost! Dar să fii portar, tovarășe judecător... asta... tovarășă judecătoare... nu-i o meserie. Mare lucru!... Să mături scările! Portar a fost, pe-onoarea mea, dar era cizmar, mai cîrpăcea și el... să scoată un ban. Amîndoi au murit. Pe tata l-au omorît în centru, iar pe mama au împușcat-o la „Akademik“ [1]. Pe-onoarea mea! Stau la mătușă-mea, pe strada Barska... lucrează la un magazin de stat.

— Zbigniew Moczarski!

Un băiat scund, cu ochii mari, albaștri, începu să vorbească sfios. Purta un palton lung pînă-n călcîie și niște gioarse de ghete cu botul adus, prea mari pentru el.

— Născut la Poznan, în 1932, 11 decembrie... Tata era arhitect... nemții l-au dus în lagăr și nu s-a mai întors. Pe mama, pe fratele meu Staszek și pe mine, nemții ne-au gonit din Poznan. Am venit la Varșovia. Mama vindea lînă în dosul pieței „Żelazna Brama“ [2]. La întîi august a dispărut, n-a mai venit acasă. Pe urmă Stach a plecat în armată și eu am rămas singur. M-au luat la Pruszkow împreună cu vecinii, dar voiau să ne ducă mai departe, și atunci am fugit din convoi. Vara am umblat de colo-colo, iar astă toamnă m-am întors în strada Barska, la vechea adresă. Acum stau la doamna Madejowa, portăreasă, îi ajut la treabă...

Una dintre femeile care ședeau pe bancă își înghiți cam prea zgomotos lacrimile.

[1] Akademik — căminul studențesc din piața Narutowicz. (n.t.)
[2] Poarta de fier. (n.t.)

— Kasimierz Spokorny. M-am născut în Varşovia, la 4 martie 1932. Tata-i zidar. Mama a murit în '45 după ce s-a întors de la Ravenszbrück. Stăm pe strada Barska.

Spokorny avea faţa lată şi vioaie, cu umerii obrajilor ieşiţi în afară.

Ultimul, un băiat grăsun, rotofei, purta o haină scurtă de piele, pantaloni bufanţi, cafenii, şi ghete galbene cu talpă de cauciuc.

— Mă numesc Lucjan Kozlowski. Născut în Grodzisk lîngă Varşovia, la 26 decembrie 1931. Părinţii? Trăiesc amîndoi. Tata ţine o lăptărie. Locuim pe...

— Iar mama ta ţine o gheretă la bazarul Mokotow, nu-i aşa?

— Da, munceşte şi ea. Ce să facem?! Trebuie să trăim, tovarăşă judecător. Locuim în strada Barska.

Începu rechizitoriul. Băieţii se ţineau tari.

— Băieţi, ştiţi de ce sînteţi acuzaţi?

Tăcere. Toţi erau numai ochi.

— Sînteţi acuzaţi c-aţi furat carton gudronat de la şantierul din strada Filtrowa şi l-aţi vîndut. Marek Koziol şi Kazimierz Spokorny mai sînt învinuiţi că în cursul lunii septembrie anul trecut au comis atacuri banditeşti în cartierul gării de vest. Recunoaşteţi?

Toţi cinci răspunseră într-un glas:

— Nu-i adevărat!

— Şi totuşi la anchetă aţi recunoscut! Cum explicaţi asta?

După o clipă de tăcere Marek răspunse pentru toţi:

— Ne-au silit!

— Pe-onoarea mea! adăugă Jacek.

— Da... cu forţa... Ne-au ameninţat... Marek se încurcă în labirintul unei explicaţii confuze, încîlcite.

— Cu ce v-au ameninţat?

— Ziceau că nu ne mai dă drumul să ne ducem acasă — răspunse Kazek în locul lui Marek.

— Şi de-asta v-aţi speriat voi? De cîteva ore de arest? Dar de furat şi de atacat la drumul mare nu v-a fost teamă?

Judecătoarea nu aştepta răspuns. Îi cunoştea prea bine pe aceşti băieţi: obraznici şi neruşinaţi pînă în momentul anchetei şi al judecăţii, apoi deodată fricoşi, tăgăduind totul cu încăpăţînare. Minţeau, s-ar spune, din instinct — „pentru că-i mai bine aşa" — şi recunoşteau numai cînd erau puşi în faţa unor dovezi de netăgăduit. Trecu deci la întrebări concrete.

— Îl cunoşti pe Radziszewski Zygmunt?

— Nu cunosc pe nimeni cu numele ăsta, deşi la anchetă am declarat că-l cunosc. Am mințit atunci! răspunse Koziol.

— Radziszewski Zygmunt, în vîrstă de şaisprezece ani, a declarat — observă judecătoarea, cercetînd dosarul deschis pe masă — că, în primele zile ale lunii septembrie, în timp ce vă scăldaţi în băltoaca aceea din groapa de pe strada Dworkowa, l-ai îndemnat să meargă împreună cu tine... da... „ca să scuturaţi buzunarele fraierilor, cărora e de-ajuns să le arăţi pe înserate un beţişor, ca să se sperie ca de-o armă şi să dea singuri bănişorii". Ai spus asta?

— Am glumit.

— Frumoasă glumă!

— Dar n-am îndemnat pe nimeni să fure. Erau acolo mai mulţi băieţi, nu-i cunoşteam pe toţi, poate o fi fost printre ei şi unul Radziszewski. Le povesteam că acum, după război, oamenii sînt atît de sperioşi, încît dacă tragi în stradă cu o puşcă de copil, repede cheamă miliţianul, iar pe înserat e de-ajuns să ţii în mînă, într-un anumit fel, o bucăţică de lemn, ca să creadă că-i un revolver. Nici Kazek şi nici eu n-am luat nimănui banii pe strada Szczesliwicka. Ce sîntem noi? Tîlhari?!

— Dar cu cartonul gudronat cum a fost?

— Nu l-am furat.

Băiatul folosea tactica tărăgănării.

— De ce minți ? Ai fost văzut cum cărai sulurile.

Marek nu mai spuse nimic.

— Ai dreptul să nu răspunzi la întrebările mele, dar dacă minți, îți faci singur rău.

Wilczynska se convingea tot mai mult că băiatul nu se deosebea de ceilalți ; cît putea, încerca să se strecoare — e drept, cam naiv și stîngaci, dar socotea că așa-i mai bine. Prins cu minciuna, tăcea. După o clipă va recunoaște, desigur. Dacă acuzația asupra atacurilor la drumul mare mai putea fi pusă la îndoială, în schimb furtul cartonului gudronat era mai bine dovedit. Nu existau îndoieli că ei sînt făptașii. Fu chemat primul martor, un flăcău spătos, de vreo optsprezece ani.

— Ești calfă de zidar pe șantierul din strada Filtrowa ?

— Da.

— Te rog să ne spui tot ce știi despre isprava lui Koziol și a tovarășilor lui.

— Nu am prea multe de spus. Atîta doar că pe Lutek Kozlowski l-am întîlnit astă-vară la un meci. Mi-a propus o afacere. Zicea să-i procur de la noi, din magazie, niște carton gudronat. Mi-a promis că împarte cîștigul cu mine. Dar cum era să mă bag într-o chestie ca asta ? După aia, nu l-am mai văzut pe Kozlowski. Și cînd într-o noapte au dispărut zece suluri de carton din magazie, i-am povestit maistrului ce mi-a spus Lutek. Lutek tot de zece suluri mi-a vorbit atunci. Asta-i tot.

Fu chemată apoi o femeie care ținea un chioșc cu țigări.

— Sîmbătă seară am închis tîrziu. M-am dus apoi la niște cunoscuți și-abia pe la unsprezece noaptea m-am întors acasă. Veneam pe strada Filtrowa. Atunci l-am văzut pe Marek Koziol, pe șchiopul Jacek și pe Kazek Spokorny lîngă gardul șantierului : încărcau într-un cărucior niște carton gudronat. După aceea am auzit că au fost arestați.

Ceilalți martori dădură amănunte care stabileau în mod neîndoios vinovăția băieților. Un locatar din strada Barska a declarat că, la două zile după constatarea furtului, a văzut cum micul Moczarski și șchiopul Jacek scoteau dintr-o magazie din curte un sul de carton gudronat. Iar un negustor, adus de miliție din închisoare, a recunoscut că a cumpărat zece suluri de carton gudronat de la Lutek: „Îl cunoșteam pe taică-su, cu care făceam altădată afaceri". Lutek și Kazek i-au adus cartonul la magazie, iar el le-a dat în schimb cîteva zeci de mii de zloți...

Deodată Marek îl întrerupse pe martor:

— Tovarășă judecător! Ce să mai lungim vorba!? Am furat cartonul. Recunoaștem!

— Recunoașteți? De ce? Eu doar nu vă amenințcu închisoarea!

— *Asta* o recunoaștem fără amenințări.

— Și ce-ați făcut cu banii? Cincizeci de mii de zloți e o sumă mare.

— Ei! Ne-am distrat și noi. Am fost de cîteva ori la cinema, la circ, am băut, am mîncat...

Wilczynska avea toate motivele să-i creadă în stare de o asemenea frivolitate. Astora le place să risipească banii. Trăiesc „pe picior mare". Pe unii îi bat, pe alții „îi cinstesc", și fură ca să crească în proprii lor ochi și în ochii altora. Umblă cu hainele rupte, pingelele nu le repară decît numai dacă plătește tata sau mătușa, dar pentru băutură, șnițele, cinematograf, circ, găsesc bani.

— Și numai cu asta ați irosit toți zloții?

— Da' ce, parcă-i mare lucru? pufni în rîs Lutek. Astăzi totu-i scump. Distracția, tovarășă judecător, costă parale, vorba ceea... și se opri la jumătatea frazei. Ori lasă...

— Recunoașteți furtul cartonului gudronat, că n-aveți încotro. Depozițiile martorilor v-au silit. Dacă ceilalți martori vor dovedi că ați săvîrșit și atacuri banditești?

— N-am atacat pe nimeni. Martorii nu vor putea dovedi nimic.

— Vom vedea.

In fața instanței se prezintă un căpitan de miliție.

— Ce ne puteți spune în legătură cu atacurile banditești?

— In primele zile ale lunii septembrie, ni s-a raportat că seara, pe strada Szczesliwicka, trecătorii au fost în cîteva rînduri atacați de doi tineri. Făptașii i-au terorizat cu revolverele, le-au luat banii, ceasornicele, stilourile. Trebuie să fi fost din cartierul Ochota. Cît privește grupul din strada Barska, multă vreme i-am ținut sub observație. Mereu făceau cîte o poznă. Odată au aruncat explozive, pe urmă — altă poznă. Pe cînd cercetam cazul, Radziszewski s-a prezentat și a declarat că Marek Koziol i-a propus să săvîrșească împreună un atac banditesc. N-a trecut mult și într-adevăr, s-au produs atacuri. Cînd, după cîteva săptămîni, i-am descoperit pe făptașii furtului de pe șantier, nu ne-am mai îndoit că toate acestea le-au făcut cei din strada Barska.

— Nu-i adevărat! se repezi Marek, întrerupînd depoziția căpitanului de miliție. N-am atacat pe nimeni.

— Totuși ați recunoscut.

— Ne-au amenințat... cu închisoarea...

— Și voi... gata! repetă judecătoarea observația ironică de mai înainte, la care băieții răspunseră din nou printr-o tăcere mormîntală.

Numai Kazek zvîrli cu îngîmfare:

— N-aveți nici o dovadă împotriva noastră!

— Vom vedea!

Judecătoarea Wilczynska porunci să intre martorul următor: Zygmunt Radziszewski.

Martorul Radziszewski nu se prezentase. Nu i s-a putut înmîna citația, fiindcă la adresa indicată nu locuia nimeni. Erau numai dărîmături acolo.

Cele cinci persoane jefuite în strada Szczesliwicka au declarat aproape același lucru. Agresorii erau amîndoi tineri, să tot fi avut douăzeci de ani, unul

zbîrlit, cu părul mare, celălalt cu mustață, chiar și pe întuneric i se vedea mustața. După înfățișare, niciunul din acuzați nu semăna cu cei doi bandiți. Atîta doar că două dintre victime — ca o coincidență ciudată cu cele spuse de Marek la iaz — au declarat că agresorii în timp ce fugeau, după săvîrșirea atacului, au aruncat pe cîmp închipuitele revolvere. Erau niște bucăți de lemn. Celelalte trei victime susțineau însă cu îndărătnicie că au fost terorizate cu revolvere adevărate. Dar pe declarațiile acestora nu se putea pune prea mult temei, deoarece se știe că omul speriat nu vede limpede.

Concluziile la care ajunsese Wilczynska încă de la prima studiere a dosarului se confirmau acum: miliția își fonda bănuielile pe deducții logice, nu pe constatarea unor fapte concrete și bine verificate; chiar declarația lui Radziszewski fusese oarecum tendențios interpretată. Băieții au o vină precisă: au furat cartonul gudronat, dar n-au atacat pe trecători.

Wilczynska era convinsă că a descoperit adevărul, de altfel nu prea greu de aflat, un adevăr simplu, fără complicații. Mult mai greu de soluționat era însă problema pedepsei.

La judecarea copiilor și adolescenților, nu interesează numai stabilirea vinei. Pe bună dreptate s-a legiferat o procedură specială în procesele de minori, procedură ce diferă de cea obișnuită. În speță, trebuie bine lămurit fenomenul psihologic sub impulsul căruia un copil a comis un delict penal; el nu poate fi tratat ca un criminal de rînd. Cu toată greșeala comisă, un delicvent minor poate ajunge cîndva un om cumsecade. Judecătorul-pedagog nu trebuie să se călăuzească numai după articolele seci ale codului penal; aceeași sentință poate fi pentru unii o punte de salvare, iar pentru alții — o piatră care să-i tragă la fund. Justiției îi revine datoria de a cumpăni bine care pedeapsă poate constitui o punte de salvare, și care ar putea să atîrne ca o piatră de gîtul minorului delicvent. Nu numai în paragrafele de legi tre-

buie căutate răspunsurile şi îndemnurile necesare. Uneori însuşi procesul produce un şoc binefăcător în sufletul copilului căzut în vină. Varietatea pedepselor ce le avem la dispoziţie este cît se poate de mică : ameninţarea cu casa de corecţie sau aplicarea imediată a pedepsei. Dar este oare această „casă" într-adevăr o casă „de corecţie"? Oare o viaţă dusă în condiţii normale, organizată înţelept, n-ar constitui un mijloc mai eficace de educaţie? Închisoarea, izolarea, gratiile sînt măsuri extreme.

— Vă rog, ridicaţi-vă în picioare! Judecătoarea îşi puse boneta pe părul-i frumos, bogat, apoi pronunţă prima ei sentinţă, folosind fraze întortocheate, complicate, potrivit procedurii juridice. Aţi înţeles, băieţi?

— Am înţeles.

— Moczarski, repetă ce pedeapsă ai căpătat?

— Casa de corecţie pe doi ani, cu suspendare.

— Ştii ce înseamnă asta?

— Casa de corecţie, ştiu. Înseamnă doi ani de corecţie.

— N-ai înţeles. Ascultaţi cu atenţie. Aţi fost pedepsiţi cu internarea într-o casă de corecţie. Asta ştiţi ce înseamnă! De fapt, ar trebui să staţi acolo pînă la majorat. Dar deocamdată nu veţi fi închişi. Veţi fi liberi. Atîta doar că o să vă aflaţi sub supravegherea permanentă a unei tovarăşe tutore, cu care veţi face cunoştinţă numaidecît. Datoria voastră este s-o ascultaţi, să faceţi ce vă spune, să fiţi mereu în legătură cu ea, s-o vizitaţi la cîteva zile, să-i cereţi sfatul cînd aveţi vreun necaz. Prin intermediul acestei tovarăşe, justiţia vă va ţine sub observaţie doi ani. Dacă în acest timp nu veţi mai comite alte delicte, vi se va ierta pedeapsa pentru fapta ce aţi comis-o şi nu veţi mai fi trimişi la casa de corecţie. Dar dacă vă purtaţi rău, dacă săvîrşiţi iarăşi vreo infracţiune, veţi fi închişi imediat în casa de corecţie ; cred că niciunul dintre voi nu doreşte acest lucru. Prin urmare, numai de

voi depinde ca să rămîneți în libertate. Și-acum, puteți pleca acasă. Părinții să mai rămînă o clipă.

Tinerii ieșiră cu un aer pocăit, salutînd-o exagerat de politicos pe judecătoare. Nu le mai jucau ochii în cap. În coridor, Jacek îl înghionti pe Marek:

— Fain a ieșit! P-onoarea mea!

— Țuț, nu altceva!

— De azi înainte, șase! mormăi Kazek.

— Eh... Frica păzește pepenii, vorba franțuzului. Lutek putu în sfîrșit să plaseze una din zicalele pe care nu pierdea prilejul să le zvîrle la tot pasul, ca s-o facă pe grozavul..

ZYGMUNT RADZISZEWSKI

O fluierătură prelungă, urmată de alte două, scurte și repezi, apoi din nou una prelungă. Marek sări de pe scaun, înghițind în grabă ultima îmbucătură a prînzului.

— Bată-i dumnezeu! Iar încep. Două luni a fost liniște. Și-acum din nou își vîră dracul coada...

Maică-sa își făcu larg semnul crucii, mormăind cuvinte de ocară.

— Ce tot bodogănești acolo, mamă?

Fluierăturile de adineauri se repetară. Marek se repezi pe scară în jos, fără să-i spună maică-si unde se duce. Ardea de curiozitate. Se înțelesese cu Lutek să se vadă cît mai rar... și numai în cazuri cu totul deosebite să folosească semnalele convenționale, mai cu seamă cele zgomotoase. Sărea cîte trei trepte deodată, zgîlțîind cu putere bara scării. Cît ai clipi, coborî de la etajul doi și smuci ușa grea de la intrare. În poartă așteptau Kazek și Lutek. Kazek era neliniștit, aproape speriat, celălalt — de un calm nesuferit.

— Ei? făcu Marek, respirînd greu după fugă.

— Ai timp?

Vorbele lui Lutek erau mai mult îndemn decît întrebare.

— Mda.

— Atunci, hai cu noi!

Porniră pe Barska în jos. Lutek tăcea pe cînd ceilalți doi sporovăiau despre fel și fel de nimicuri.

O apucară printre dărîmături. Ocoliră un morman de cărămizi, traversară o curte plină cu zăpadă murdară și dispărură într-un subsol dărîmat. Acolo se afla o bancă pe care Lutek se așeză cel dintîi ; Marek, aproape scos din fire de tăcerea tovarășului său, se așeză alături. Lucjan Kozlowski scoase o țigară și, fără să-i pese de ceilalți, o aprinse.

— Kazek știe — începu el după ce trase un fum — dar am s-o iau de la capăt. Ți-aduci aminte de Radziszewski ăla care a declarat că tu... la iaz...

— Da...

— Ți-aduci aminte! Dar te-ai gîndit vreodată să afli ce hram poartă domnișorul ăsta? Dacă știe mai mult decît am vorbit noi atunci, la scaldă? Ăia de la tribunal nu l-au găsit. Adresa greșită. Se poate, dar în nici un caz n-a greșit miliția. Miliția nu greșește așa, cu una cu două. Vorba francuzului: Fără bărbat, femeia nu toarnă copchii. Pe tine văd că asta te lasă rece. Poate să-și facă mendrele pe socoteala noastră, ție ce-ți pasă...

— Mai ține-ți cloanța și zi mai departe.

— Dacă nu-ți place...

— Zi mai departe!

— Tu nu te-ai gîndit să vezi ce-i cu Radziszewski. Eu însă m-am gîndit. Aicea nu-i lucru curat. Asta nu-i o scorneală de-a sticleților. Tipul trăiește, are două mîini și două picioare... are gură...

— Hai... zi mai repede... — Marek ardea de nerăbdare.

— V-ați scăldat cu el pe Dworkowa. Miliția știe asta și s-ar putea să-l caute. Tipul stă pe Niegorska, aproape de cartierul Czerniakow. Numai că nu-la număru' unsp'ce ci la șaptesp'ce. N-or fi scris ăia număru' ca lumea, de-aia nu l-au găsit. De unde să știe aici, la circa noastră, cu cine te-ai scăldat tu. El s-a prezentat acolo, la el la circă, iar ăia au dat de știre aici, la noi... Și vorba francuzului: Gata plăcinta! Ei, ce spui acum, tovarășe Koziol?

Pe măsură ce Lutek vorbea, Marek se înfuria tot

mai tare. Renunțarea la răzbunare nu figura în codul de onoare nescris, după care se conduceau ei.

— Am să-i rup coastele, ticălosul! îngăimă el, cu greutate.

— Mai întîi să lămurim bine lucrurile. Nu poți să știi care-i adevărul — grăi Kazek, cu chibzuință.

— Ba se știe prea bine! E un denunțător, ce mai!... turnă Kozlowski gaz peste foc.

— Oricum, o mamă de bătaie n-o să-i strice.

O aprigă mînie împotriva mîrșavului denunțător pusese stăpînire pe Marek. Și, ca întotdeauna cînd se înfuria el, de mînia lui se molipsi numaidecît și Kazek.

— Cu cît mai repede, cu atît mai bine — se trezi el spunînd.

— Hai chiar acum!

— Cheamă-i și pe ceilalți. E mai bine așa.

Tramvaiul hodorogit, ticsit de lume, ca de-obicei după ora șapte seara, îi duse pe cei cinci băieți, din cartierul Ochota pînă în cartierul Mokotow. Șchiopul își făcu loc pe platforma din față, iar ceilalți se agățară pe scări și de tampoane. Înghesuiala legaliza oarecum acest „sport" primejdios. În dreptul străzii Rakowicka, unde tramvaiul 14 o cotește la dreapta, băieții săriră cu toții din mers... În drum, trecură prin fața intrării viu luminate a teatrului. Cu toate stăruințele lui Zbyszek, niciunul nu se opri să se uite la fotografii.

— Lasă pozele. Ce, ăsta-i film? trînti Kazek, disprețuitor.

— Ei, desteptule! Păi sigur că nu-i film. Cinematograful îi fleac pe lîngă teatru! îi întoarse vorba Zbych, care ținea să treacă drept un admirator al artei scenice. De cînd ești tu, n-ai văzut ceva mai vesel. O femeie se ascunde după un tufiș, la țocăială cu un ofițer cu care e în cobză, și calul ofițerului îi mănîncă pălăria de pai. Și să vezi, mă, pe urmă ce dandana: fără pălăria asta, o altă fată nu poate să se mărite.

Şi pune-te şi caută pălăria, că nu ştiau c-a mîncat-o calul! Să-i vedeţi cum aleargă pe scenă, mai ceva ca în film. Şi-s oameni vii, în carne şi oase!

Dar de iute ce mergeau, băiatul nu putea să povestească aşa cum ar fi vrut, cea dintîi piesă de teatru pe care o văzuse în viaţa lui.

De-acum doi ani, de cînd Lutek fusese cu părinţii la Teatrul Polonez, renovat, şi se plictisise de moarte la o piesă în care — după cum spunea el în batjocură — „moşnegii cîntau la harfă, o nebună se schimonosea pe scenă şi toţi vorbeau în poezie", băieţii, după exemplul lui, începuseră să dispreţuiască teatrul. Cinematograful e cu totul altceva! Nu scăpau niciunul din filmele care rulau la cele patru cinematografe, cîte funcţionau pe-atunci. Şi stăteau la fiecare film de două, ba chiar şi de trei ori. Arta de a căpăta bilete fără să stea la coadă, ori de a intra „pe şest" era lucru uşor pentru ei. Această iscusinţă a lor o specula Zenon, nu de dragul „artei", ci pentru că, revînzînd biletele la negru, cîştiga bani frumoşi. Teatrele n-ajunseseră încă să-l intereseze pe Zenon, din punct de vedere comercial. Zbych intrase ca băiat de serviciu la teatru, datorită stăruinţelor tovarăşei Majewska, tutorele, aceea care în urma sentinţei judecătoreşti purta de grijă băieţilor.

Rămas în urmă, Zbych încercă să-i povestească mai departe lui Kazek. Dar Kazek avea alte preocupări, mult mai importante decît să se lase antrenat de entuziasmul artistic al prietenului său. Deşi îi împărtăşise şi el părerea, acum se gîndea cum să-l abată pe Marek de la dorinţa-i prea uşuratică de răzbunare. Să se răzbune, dar să nu iasă cu bocluc. Prea îi ameninţa aplicarea pedepsei, la cea mai mică greşeală. „Casa de corecţie!" Brrr! Din clipa cînd tovarăşa Majewska începuse să se ocupe de ei, mereu le amintea acest lucru. De aceea Kazek intrase şi el la o fabrică de becuri, deşi nimic nu-l atrăgea acolo.

Coborîră în fugă scările străzii Dworkowa. Şi Marek care tăcuse tot drumul îşi opri deodată prietenii.

— Aici l-am cunoscut! Și arătă spre pojghița de gheață ce acoperea băltoaca. Se uită în jur și, făcînd o mișcare cu mîna de la răsărit spre apus, zise: Așa trebuie să fi arătat înainte de război și Dworkowa.

— Într-adevăr — mormăi Jacek. Numai Zenon nu vede nimic din toate astea.

Strada Polawska, de o parte, și Belwederska, de partea cealaltă, erau viu luminate. În întuneric nu se vedeau dărîmăturile, ci numai becurile felinarelor și geamurile luminate, ca niște pătrățele albe pe o tablă de șah.

Dar nu era momentul potrivit să se gîndească la reconstrucție.

Străbătură strada Belwederska, luminată ca ziua, și ajunseră la ruinele Czerniakowului, cartier care începea de aici. În piața întunecoasă și pustie din capul străzii Niegorska, Lutek porunci:

— Kazek, intră tu în casă. Pe tine nu te cunoaște. Ia pune-ți-i la ochi! și îi întinse niște ochelari cu ramă de os. Îi purta întotdeauna la el, convins că la nevoie se putea deghiza cu ei. Spune-i că-l cheamă la circa din Ochota ca martor. Pentru confruntare... în procesul nostru. Totu-i să-l scoți afară. Cînd ieșiți, ia-o pe strada Chelmska, îi spui că acolo te așteaptă mașina. Noi venim în urma voastră și-l luăm în primire.

În chestii de-astea, nimeni nu-l întrecea pe Kazek. Se interesă la care ușă, la care etaj (Lutek pregătise totul cu de-amănuntul) și dispăru numaidecît. Băieții se opriră pe cealaltă parte a străzii întunecoase, în poarta pustie a unui bloc ars pînă-n temelii.

Marek asculta uimit explicațiile pe care le dădea Lutek.

— De unde știi tu toate astea? îl întrebă el în șoaptă după ce se depărtă Kazek.

— De la Zenon.

— El te-a asmuțit împotriva lui Radziszewski?

— Nu, eu m-am gîndit. El mi-a dat numai informaţiile astea !

— Cînd l-ai văzut ?

— De mai multe ori. M-a întrebat unde lucrăm, dacă ne merge bine... Mi-a spus să vă mulţumesc că n-aţi suflat nimic atunci. Dumnezeule, dacă s-ar fi descoperit că în strada Szeczesliwicka el a...

— Să nu mai vorbim de asta, a trecut, s-a dus...

— Zenon are planuri noi. Chiar m-a rugat să vă spun... zicea să treceţi pe la el. Acum se poate. Nu ne mai urmăresc. Fiecare avem cîte o ocupaţie. Caraghioasa de Majewska crede că totul i se datoreşte ei !...

— Ce naiba mai vrea de la noi ? bombăni Jacek.

Marek tăcea. Ordinul lui Zenon îl amărîse. N-avea poftă să se înhame iarăşi la carul vechilor isprăvi. I se cam acrise, şi-apoi îi era şi frică. După o clipă, adăugă :

— Nu ştii ce vrea ?

— Ce să vrea ? Bani, ca-ntotdeauna.

— Sac fără fund.

— De, totul costă. Dar n-ai ce să zici : împarte cu noi cinstit. Ce-i al tău e pus deoparte, vorba franţuzului.

— O fi, dar ce te faci cu închisoarea ! O dată am scăpat, dar a doua oară....

— A doua oară fii şi tu mai atent şi nu pălăvrăgi. Cum o să te prindă ?! se înfurie Lutek.

— Dacă-şi vîră dracul coada !

— Taci, mă, nebunule ! Bate-n lemn !

Din nou se făcu linişte. Linişte era şi de cealaltă parte a străzii.

— De ce-o fi întîrziind atîta ? observă Zbych, oarecum îngrijorat.

— Ce rost au toate astea ? Chiar că n-au rost, peonoarea mea ! exclamă deodată Jacek.

— Aha ! Cavalerului i-a intrat frica-n... cum spune franţuzu'. Acum n-are rost, dar acu trei luni avea ! Judecătorul cu fustă te-a băgat în sperieţi cu casa de corecţie şi-ai şi dat bir cu fugiţii. „N-are rost"... Auzi... Dar cine...

N-apucă să-şi termine vorba, că Jacek, cu totul pe neaşteptate, săltă pe piciorul sănătos şi, lovindu-l pe Lutek cu cîrja în piept, îl izbi de stîlpul porţii. Lutek se clătină. Recăpătîndu-şi însă repede echilibrul, se repezi asupra celuilalt, dar Marek sări între ei să-i despartă.

— Linişte! porunci el, amintindu-şi de îndatoririle lui de şef al grupului. Lutek, stăpîneşte-te! Jacek, eşti nebun?! Aţi venit aici să vă bateţi? Dacă-i vorba aşa — marş acasă! Mă lipsesc de voi. N-am nevoie!...

Marek era furios. Încăierarea asta îi încurca planurile, care şi aşa nu erau prea limpezi; nu se dumerise încă bine cum va proceda cu Radziszewski. Iuţeala cu care goniseră pe drum, gerul care se lăsase, înfrigurarea aşteptării, toate îi învălmăşeau gîndurile. Iar printre aceste gînduri, se strecura încet teama de urmările răzbunării plănuite. Îi trecuse prima furie, stîrnită de spusele lui Lutek; tot mai mult se potolea în inima lui dorul de răzbunare. Şi, pe deasupra, ceilalţi s-au apucat să-i pomenească de Majewska şi de Wilczynska. Tulburat, simţea cum îşi pierde tot mai mult încrederea în sine. De s-ar întoarce odată Kazek! Se gîndea chiar că ar fi mai bine dacă nu l-ar găsi acasă; ar amîna pe altă dată şi între timp ar putea găsi o altă ieşire din afacerea asta. Încercă să-şi alunge îndoiala care pusese stăpînire pe el şi-l bucură gîndul că nu e singur. Dar cei doi, desprinşi din încăierare, continuau să se ciorovăiască.

— Las' că-ţi arăt eu ţie! ameninţa Lutek, strîngînd pumnii, gata din nou să lovească. Am să-ţi rup şi piciorul ălălalt, şchiop afurisit!

— Vezi să nu te spînzure mai înainte! Pe-onoarea mea că meriţi! Banditule!

— Eşti un tîmpit!

— Fleoanca, derbedeilor, că vă cîrpesc pe-amîndoi! Fir-aţi ai naibii...

Şi, înghiţind ocara, cei doi se îndepărtară, fiecare spre alt ungher al porţii; tăceau mocnind de furie.

Kazek urca anevoie. Casa a fost desigur bombardată, căci în locul scărilor erau prinse scînduri late cu stinghii bătute în cuie de-a curmezişul, întocmai ca podeţele înclinate de la binale, pe care urcă muncitorii cu cărămida în spate. La etajul al doilea aprinse un chibrit. Apartamentul douăzeci — aicea-i. Tăbliile uşii, cîndva sparte, fuseseră înlocuite cu placaj. „Au avut clienţi de noapte" — se gîndi el şi, oprindu-se puţin, îşi puse ochelarii ca să-şi schimbe înfăţişarea. Se îndreptă din spate, trase aer adînc în piept şi bătu în uşă.

Îi deschise o brunetă înaltă, cu ochelari, cu faţa mică şi rotundă, care purta o rochie neagră, simplă, elegantă. „Superbă femeie!" gîndi Kazek.

— Aici locuieşte cetăţeanul Radziszewski Zygmunt?

— Aici.

— E acasă?

— Zygmunt, te caută cineva! După ce strigă, „superba" se întoarse spre el: Vă rog, poftiţi în antreu. Aşteptaţi o clipă. Zygmunt s-a culcat. („Odată cu găinile!" — gîndi Kazek). Vine acuma... să ia ceva pe el.

„Superba" intră în odaie, de unde, după o clipă, ieşi furişîndu-se prin uşa întredeschisă, aproape fără s-o atingă, un băiat slăbuţ, de statură mijlocie, cu un halat pe el. Trăsături vioaie, ochi mari, un nas subţire, coroiat, ce se profila pe faţa-i mică, umbrită de o frunte disproporţionat de mare. Aducea puţin cu „superba".

— Radziszewski — se prezentă el, cu o voce plăcută.

„La naiba, cum de se scălda în iazul ăla împuţit un rîzgîiat ca ăsta?" se gîndea Kazek, în timp ce cu voce tare anunţă că-i trimis de circumscripţia de miliţie, unde Radziszewski este chemat să se prezinte imediat. Deşi atît de tînăr, cu ochelarii pe nas, Spokorny avea înfăţişarea unui om serios, astfel că celălalt nu bănui nimic.

— La ora asta? O fi ceva neobişnuit dacă mă cheamă aşa, deodată.

— Nu știu, mi-au spus doar atît, să vă aduc. Mașina ne-așteaptă. O fi vreo confruntare. La noi, ziua sau noaptea totuna-i.

— Să mă îmbrac. Îi oferi lui Kazek un scaun. Luați loc, o să dureze totuși cîteva minute. Intră din nou în odaie, de unde i se auzi glasul: Mery, trebuie să ies pentru o clipă. Jumătate de ceas. Mă cheamă la organizație pentru niște chestiuni.

— Ce tot vor de la tine? Vocea lui Mery (desigur „superba femeie" pe care o văzuse adineauri!) părea tristă. Ar trebui să țină seama de sănătatea ta.

— Ei, și tu — Kazek auzi foșnet de haine îmbrăcate — nu exagera! Viața își urmează cursul... n-o să ne gîndim mereu la ceea ce a fost, și-apoi medicii nu mi-au mai găsit nimic.

— Ei! Medicii! Eu știu mai bine, te văd în fiecare zi...

— Bine, fie cum zici tu. Am să-i rog să mă cheme mai rar. Mă întorc repede. E de-abia șapte jumătate. Vezi, ți-am spus eu că mă trimiți prea devreme la culcare!

Mery nu răspunse. Se auzi țăcănitul unei mașini de scris.

— De-abia că termini mai repede dacă nu te încurc și eu.

— Tu niciodată nu mă încurci.

Discuția se întrerupse. Tînărul se încălțase și umbla prin cameră.

„Interesant — gîndi Kazek — pare-se că Radziszewski ascunde față de această doamnă (ce i-o fi? mamă? soră? mătușă?) legăturile lui cu miliția."

Marek era tot mai neliniștit. Trecuse peste un sfert de oră. Se plimba cu Zbych prin fața porții. Din cînd în cînd zvîrlea cîte o vorbă, așa, într-o doară, numai ca să-și alunge neliniștea așteptării.

— E frig.

— Straşnic!

— Nu mai slăbeşte gerul. Greu munceşti pe un frig ca ăsta.

— La noi, la teatru, e cald. Chiar prea cald. Avem calorifer.

— Ce, aia-i muncă la voi? Ce faci? Duci hîrtiile dintr-un loc în altul. Decît aşa, mai bine muncesc afară în ger, muncă adevărată. Să vezi la noi! Apeşi pe un buton şi totul zboară în aer: cărămizi, pietre, praf, ca în timpul răscoalei. Iar ceilalţi cască gura.

— Tu apeşi pe buton?

— Ei, nu eu. Inginerul. Eu duc lăzile cu material explozibil şi-i ajut pe minerii care forează.

De fapt, Marek era curier, ducea corespondenţa pe traseu, nu căra lăzile, dar voia s-o facă pe grozavul faţă de prietenul lui.

— Ieri, cînd s-a aflat la teatru că „Pancer"-ul a fost aruncat în aer, actorii s-au luat la ceartă. Unii susţineau că-i o crimă să dărîmi porţiunile rămase în picioare, iar alţii erau de părere că, dacă îndrăgim din cale afară trecutul, apăi nu mai apucăm să facem nimic nou. Costumiera pretindea că tot farmecul vechii Varşovii o să dispară, şi tocmai asta se urmăreşte, că doar acum se distruge tot ce-i vechi.

— Îndrugă prostii!

— Dar şi baba Madejowa spunea acasă că asta înseamnă că-l mîniem pe Dumnezeu!

— Prostii! Inginerul nostru, care a făcut planul, m-a lămurit! Uite cum stau lucrurile: trebuie să avem trecere directă din cartierul Wola în cartierul Praga. În felul ăsta economisim benzină multă. Sume imense în fiecare an. Bulevardul trebuie să fie larg şi drept; zicea inginerul că ar trebui să dărîmăm şi restul din cartierul Stare-Miasto [1], dar nu se poate, fiindcă-i monument istoric. O să-l reconstruim în întregime. D-aia sapă un tunel pe sub Stare-Miasto. Numai că tunelul trebuie pornit chiar de sub piaţă, iar „Pan-

[1] Oraşul Vechi. (n.t.)

cer"-ul începe de-acolo. Înțelegi acum de ce dărîmăm viaductul?

— Da, înțeleg. Is tare deștepți. Dar cîți bani trebuie să coste!

— Mare scofală! Banii se tipăresc doar. Zenon nu ne spune mereu că hîrtiile de azi n-au nici o valoare?

— N-au valoare? Atunci de ce are nevoie de-atîția bani? Face pe grozavul!

— Parcă numai el are nevoie de bani! Dar să știi că tare își mai fac oamenii inimă rea din pricina viaductului ăsta. Mama a plîns. Și-a adus aminte că, înainte de a se mărita, se plimba pe-acolo cu tata în fiecare duminică.

— Mie nu mi-a plăcut viaductul. Nici ăsta și nici cel de lîngă podul Poniatowski. Cînd se făcea cîte o razie, n-aveai unde să te ascunzi. Doar să te lași pe stîlp în jos, altă scăpare nu era.

— Să vezi mie ce mi s-a întîmplat o dată cînd mergeam cu tramvaiul 25. Treceam tocmai prin dreptul străzii Solec cînd... Psst, vin...

Pe scara casei pe care băieții o țineau sub observație, se auzea zgomot de pași. Cei patru care stăteau la pîndă rămaseseră nemișcați, gata să se năpustească. Se lipiră de zidul rece. Doi inși ieșiră pe poartă și se opriră o clipă. Băieții, care stăteau tupilați, auziră vocea șoptită a lui Kazek. Apoi cei doi o porniră în direcția stabilită.

Îmbrăcatul dură destul de mult. „Cu siguranță că băieților le țîțîie inima de spaimă — își zise Spokorny zîmbind. Numai de n-ar lua-o din loc". Mai așteptă cîteva minute lungi și, în sfîrșit, Radziszewski apăru, gata de plecare, îmbrăcat cu paltonul și în cap cu o șapcă bleumarin de schi.

— Să mergem!

Coborînd încet scările incomode, Radziszewski începu să povestească:

— Soră-mea habar n-are despre istoria aia idioată cu Koziol. Nu-i place să mă întîlnesc cu prieteni. Mereu i-e teamă să nu se întîmple ceva. Toată povestea

aceea a pornit de acolo că m-am dus cu niște colegi la iaz. Ei se scăldau, iar eu priveam. Cred că știți și dumneavoastră toate astea și-i pentru a treia oară că mă chemați să dau declarație. Faceți atîta caz pentru un fleac. Desigur că tot ce-a spus el a fost numai așa, o glumă. Nu înțeleg de ce îi dați atîta importanță? Mereu repet asta la încheierea fiecărui proces-verbal și văd că tot mă chemați.

Kazek era numai urechi. Oare acest băiat simpatic să n-aibă chiar nici o vină? Dar Radziszewski începu să vorbească iarăși despre soră-sa.

— Noroc că miliținanul m-a găsit totdeauna acasă. Dacă i-ar fi spus ceva lui Mery, ea tare s-ar mai fi necăjit. Și de ce s-o supăr...

Ieșiră în stradă.

— S-o luăm la dreapta. Ne-așteaptă mașina după colț și într-o clipă sîntem la circă.

Mergeau pe o stradă întunecoasă.

— ... de ce s-o supăr. După război numai noi am rămas. Toți ai noștri au fost uciși. Cînd e vorba de sănătatea mea, Mery e maniacă.

Kazek nu răspundea. Trăgea cu urechea înapoi la pașii care se apropiau. Din clipa cînd ieșise pe poartă, zărise siluetele tovarășilor lui. Era neliniștit, neștiind ce va urma; îi era silă de toate. Nu putea alunga din minte chipul fin, frumos, al surorii lui Radziszewski.

Ninsese parcă; de-a lungul străzii pustii se înșiruiau grămezi de moloz, luminate feeric de razele lunii. Ici-colo, ca suspendate în aer, pătrate de lumină se desprindeau din bezna zidurilor arse, indicînd puținele locuințe rămase întregi printre dărîmături. Strada nu era luminată. Din cînd în cînd răsunau pașii vreunui trecător. În această parte a orașului, mai dăinuiau încă urmele războiului. Radziszewski auzea în urma lui pași, desigur ai unor trecători întîrziați. Cînd aceștia ajunseră în dreptul lui, Radziszewski fu înșfăcat de două brațe și se trezi acoperit peste gură cu un fular, pe care o mînă puternică îl strîngea la spate. Îl căută cu ochii pe tovarășul de la miliție. Dar tocmai el îl ți-

nea strîns de mînă! Băiatul își aminti deodată de unele povestiri cu bandiți, care îi ucideau pe activiștii democrați. Să-l fi luat drept altcineva? De ce trăgeau de el cu atîta îndîrjire? Cînd încercă să opună rezistență, proptindu-se pe picioare, începură să-l îmbrîncească și să-i care ghionți. „O fi afacerea Koziol! cum spunea „miliția nul" acela. A avut dreptate Mery — se gîndi el cu înfrigurare — cînd se temea să nu mi se întîmple ceva..."

— Dă-i drumu'nainte! îl îndemnă o voce șoptită.

În urma lui răsunau pașii cîtorva oameni. Cîrmiră spre dreapta, unde-l izbi miros de mucegai venind dintre dărîmături. Treceau acum printr-o curte tare lungă, plină de moloz. Auzi porunca:

— Doi să rămînă afară la poartă!

Îl împinseră în jos pe niște trepte care duceau într-o pivniță. Cu tot gerul de afară, din deschizătura subsolului răzbea o duhoare rîncedă. Se opriră într-o încăpere spațioasă: trei agresori și victima lor. Îi scoaseră fularul de la gură și tînărul putu să respire mai ușor. Era întuneric beznă. Doi îl țineau pe Radziszewski de mîini, iar al treilea se opri în fața lui.

— Să nu încerci să fugi, că-i degeaba. Noi sîntem mai mulți, iar tu, singur!

— Ce vreți? N-am bani...

— Nu-i vorba de bani — se răsti la el cel care-l ținea de mîna dreaptă, un băiat mai înalt decît ceilalți.

Rostind aceste cuvinte, îi lăsă mîna liberă. Celălalt îl mai ținea însă strîns de brat. Băiatul înalt îi explică:

— Te-am adus aici...

— Cu forța...

— Da, cu forța, căci cu binișorul n-ai fi venit și trebuia să stăm de vorbă...

— Ha, ha, să stăm de vorbă... — Tipul care se proptise în fața lui Radziszewski izbucni deodată în rîs. Îți arăt eu cum o să stăm de vorbă cu tine.

Şi deodată Lutek — el era cel care a rîs — se repezi la Radziszewski. Atunci Kazek îi liberă tînărului şi cealaltă mînă, chiar în clipa cînd agresorul îl izbi cu pumnii în piept. Împiedecîndu-se de pietre, cu un zgomot înăbuşit, se rostogoliră amîndoi la pămînt. Încăierîndu-se, Lutek îl apucă pe adversar de păr, iar acesta-şi înfipse unghiile în obrajii tînărului bandit. Gemînd de durere, Lutek îi dădu drumul înjurînd cu ură nestăpînită. Radziszewski se înspăimîntă. Prin urmare, acela care-l atacase nu era un bandit setos de bani, ci un pui de năpîrcă hitleristă. Cu un asemenea individ ştia el că nu putea să cadă la învoială. Îşi încordă puterile şi se năpusti asupra lui Lutek. Radziszewski, bine proptit pe picioare, nu se lăsa doborît. Cei doi tovarăşi nu se grăbeau să-i sară lui Kozlowski în ajutor. Fără să-şi fi vorbit, Marek şi Kazek simţeau că situaţia nu e prea limpede. Ce încurcătură ! Asta le trebuia acum ? S-au pripit, n-au prea chibzuit bine lucrurile ; s-au bizuit numai pe judecata lui Lutek, mai bine zis pe-a lui Zenon. Marek ar fi vrut să-i ceară socoteală lui Radziszewski, să-l sperie puţin, cel mult să-i dea un „ghiont" şi-apoi să-l lase în plata domnului. Dar, la urma urmei, de ce s-au legat de Radziszewski? Acuzaţia de atac banditesc nici n-a fost luată în seamă. Deci n-aveau de ce să se răzbune. În cîteva cuvinte, pe şoptite, Kazek îi spuse ce-a discutat cu Radziszewski : băiatul era nevinovat. Miliţia i-a cerut lămuriri şi n-avea nici un motiv să le refuze de vreme ce nu era prieten cu Koziol, şi totuşi, în toate declaraţiile, el a căutat să-l apere... Kazek era de părere că trebuie să-l lase în pace, şi asta cît mai repede. Numai Lutek se repezea mereu la Radziszewski, mînios şi plin de ură. Deodată se răsti la tovarăşii lui care stăteau nehotărîţi :

— Pe el ! Ce staţi ca nişte...

Marek se apropie greoi de Radziszewski, îl apucă de reverul paltonului şi-l zgîlţîi puternic ; un asemenea gest presupune de obicei putere şi siguranţă. Dar tocmai această siguranţă îi lipsea lui Marek.

— Spune acum ce prostii ai îndrugat la miliție pe seama lui Koziol ? Ai mîncat borș că a vrut să săvîrșească un atac împreună cu tine, nu-i așa ?!

„Va să zică tot povestea cu Koziol !“ Asta îl liniști pe Radziszewski ; era gata să le povestească totul, sincer, dar socoti nedemn de el să se supună prea ușor forței.

— Ce naiba vreți de la mine ? Nu vă cunosc și vă rog să mă lăsați în pace !

— Gura ! Nu ne cunoști, hai ? Dar în strada Dworkowa, lîngă iaz, ne cunoșteai ! Și la miliție ai știut să te duci !

Marek se pricepea să folosească un ton amenințător. Dar ce-o să facă după aceea ?

— Nu m-am dus eu la miliție. Ei m-au chemat să dau o declarație...

Și Radziszewski, liniștit și pe un ton convingător, le povesti amănunțit tot ce se întîmplase. Pe măsură ce vorbea, Marek îl slăbea din strînsoare. În cele din urmă îi dădu drumul cu totul. Hotărît lucru, Kazek avea dreptate : Radziszewski era nevinovat. Și deodată, duhoarea din pivniță, pe care pînă în acea clipă n-o simțise, începu să-l supere. Ar fi ieșit bucuros la aer curat. Începu să vorbească grăbit :

— Tocmai această explicație am vrut s-o auzim. Acum totul e limpede. Dar te rog să nu mai vorbești. destul am suferit din pricina pălăvrăgelii tale...

Vorbele lui Marek îi surprinseră pe băieți, dar pe fiecare în alt fel. Radziszewski era uluit de bucurie ; această aventură se încheia atît de simplu și fericit... Lutek, în schimb, era nedumerit și furios : „Ce, a înnebunit Marek ?!“ Iar cînd Zygmunt se îndreptă spre ieșire, îi ațînu calea :

— Ce face ?! Nu te las !

Și se repezi la el. Acesta primi lupta cu mai mult curaj : de ceilalți n-avea de ce să se mai teamă. Încleștați, se rostogoliră iarăși pe pietre. Lutek înjura printre dinți, Marek sări să-i despartă.

Asta îl înfurie din cale afară pe Lutek. Gîndul că dușmanul ar putea să scape nepedepsit îi spori puterile. Prin întuneric, Marek nu putea să-i deosebească pe cei doi adversari. Dibuindu-l pe tovarășul său — Kozlowski era mai corpolent — Marek căută să-l apuce de mîini. Cu ajutorul căpătat, Radziszewski se smulse din strînsoare, dar Lutek parcă era turbat. Se lupta orbește cu amîndoi. Marek îl strigă atunci pe Kazek, care stătea nehotărît în întuneric, și-l trimise după Jacek și Zbych : singur nu putea să-i despartă.

Kazek ieși repede în curte ; în urma lui se auziră iarăși bufnituri.

— ... să vezi fetele ce dansează. Au un fel de ghemotoace de vată în pantofi așa că pot să se ridice și să umble în vîrful degetelor. Fără pantofi din ăștia, nici n-ar putea să danseze. Se învîrtesc atît de repede, că li se ridică fustele.

— Au picioare frumoase ?

— Păi ce crezi, acolo-s numai fete frumoase. Și cîte nu vezi în culise, la garderobă, unde se îmbracă ele pentru scenă ! Dacă ai ști cum se fardează actorii... Nu numai femeile, și bărbații ! Cînd te uiți de-aproape, zici că le-a lipit cineva pe obraji cîte un plasture trandafiriu. Dar vezi că la lumina reflectoarelor fețele lor par firești. Dacă nu s-ar farda, le-ar fi obrajii palizi, știi tu, ca ai trecătorilor care se plimbă seara în lumina lămpilor galbene, pe podul Poniatowski. Mi-a spus un actor că atunci cînd joacă în filme...

— Ei, ce-i acolo ? îl întrerupse Jacek, văzîndu-l pe Kazek alergînd într-un suflet spre poartă.

— Veniți repede în pivniță ! A căpiat Lutek. E bun de legat... — strigă el și, împreună cu Zbych, o rupse la fugă înapoi. În urma lor, Jacek sălta în cîrjă. Radziszewski ăsta n-are nici o vină. Marek ne cheamă să-l scăpăm...

Gîfîind și grozav de impresionat, Kazek rostise toate astea din goană, alandala, așa că băieții n-au înțeles mai nimic.

Din gaura întunecoasă îi întîmpină o siluetă neagră: era Marek.

Neputînd să-i despartă pe cei doi, ieșise și el să-i cheme pe ceilalți în ajutor.

— Haideți mai repede, boșorogilor! se răsti la ei și o zbughi înapoi pe scară. Vă tîrîți ca niște...

Din subsol răbufni un țipăt de groază.

— Mai repede! Săreau cîte trei trepte deodată, deși erau lunecoase.

În pivniță îl găsiră pe Lutek, turbat de mînie.

— A fugit ticălosul! Mi-a scăpat! Numai din cauza voastră. M-ați lăsat singur și a șters-o...

Afară totuși nu ieșise nimeni. Radziszewski se ascunsese desigur pe undeva. Marek îl strigă de vreo două ori. Tăcere. Lutek începu să le povestească ce s-a întîmplat: se luptau în picioare repezindu-se unul la altul. Radziszewski l-a îmbrîncit, iar el, împiedicîndu-se, a căzut la pămînt. Cînd să se ridice, a auzit un strigăt — același pe care îl auziseră și ceilalți pe scări — urmat de un zgomot; s-a uitat, dar Radziszewski dispăruse. După o clipă, au sosit și tovarășii lui.

Marek scăpără un chibrit și-l ridică sus, deasupra capului, ca să lumineze o suprafață cît mai mare. Îl mai strigă o dată pe Radziszewski, dar degeaba.

Koziol păși cu băgare de seamă înainte. La fel și ceilalți doi. Se strînseră grămadă. Chibritul abia lumina. Numai Lutek rămase în urmă.

Aprinzînd al cincilea chibrit, băieții observară o deschizătură în zid, pe unde se prăbușise probabil Radziszewski, în toiul luptei. Cîteva scări duceau jos într-o hrubă. Coborîră cu grijă. Nu era prea adîncă, numai vreo zece trepte.

Chiar la fund, într-o firidă mică, pe jumătate astupată, dădură peste el. Îl pipăiră, aprinse alte bețe de chibrit. Era mort. Căzînd, se lovise cu tîmpla de treptele de piatră.

Simțeau cum li se înmoaie genunchii. Muți de groază, priveau corpul la lumina chibritului. Se mai

uitară o dată cu atenție. Nu mai încăpea nici o îndoială. Era mort. Zbych își luă șapca din cap și se închină.

Se întoarseră parcă urmăriți de cineva și ieșiră în fugă din pivniță. Furios și îngrozit, Marek bombănea ceva. Zbych scîncea ca un cățeluș. Numai Kozlowski era de vină. Se simțeau însă și ei vinovați de moartea lui Radziszewski, deși acesta căzuse singur. Cuvîntul „crimă" le stăruia în minte; îl alungau, dar nimic nu putea să-i liniștească. Nu scoteau o vorbă. Frica îi amuțise. Casa de corecție sau chiar închisoarea le apărea înspăimîntător de aproape. Kozlowski tremura din tot trupul, mai zguduit decît ceilalți: el pe cine era să arunce vina?

Pradă gîndurilor tulburi, mergeau grăbiți pe strada întunecoasă. Bocănind din cîrjă, Jacek rămase în urmă. Deodată Kazek alunecă și căzu într-o groapă cu noroi. Nimeni nu se opri să-l ajute. Mai repede, tot mai repede, cît mai departe de locul groazei! Se despărțiră fără să-și ia rămas bun, împrăștiindu-se pe străzile întortocheate ale cartierului. Se pierdură în noapte, zguduiți de grozăvia monstruoasei fapte și doborîți de povara vinovăției. Ajunseră în cartierul Ochota, fiecare pe alt drum. Jacek mai rămase încă multă vreme în-fața teatrului din strada Polawska, privind la fotografiile din vitrina luminată. Îl goni acasă zăpada care începuse să cadă cu fulgi mari, acoperind orașul, ruinele murdare, clădirile reconstruite, străzile...

„DOUĂZECI şi UNU"

— Am tras peste.

— Banco !...

— Douăzeci şi unu ! Cu un gest triumfător, Kazek dădu cărţile pe faţă.

Işi calculă cîştigul.

Era rîndul lui Marek să dea cărţile. Cărţile, unsuroase şi vechi, alunecau pe divanul de catifea, de un verde supărător. Abia le împărţi, că soneria de la intrare zbîrnîi strident. Automat, fiecare strînse cărţile în mînă, gata să le strecoare în buzunar. Injurîndu-l pe musafirul nepoftit, Lutek se repezi în antreu. Ceilalţi trăgeau cu urechea ; uşa se deschise, apoi îl auziră pe Lutek salutînd cu glas tare, măgulitor :

— Respectele mele, doamnă ! Bună seara !

— Tata-i acasă ? întrebă o voce cunoscută, de femeie. Surprinşi, priviră unul la altul. Ce caută ea aici ? Foşnetul din antreu încetă. Musafirul fusese condus în sufragerie. După o clipă, Lutek vîrî capul pe uşa dormitorului :

— La naiba, a venit muierea... jucaţi fără mine.

Majewska, tutorele lor, se hotărîse greu să reia discuţia cu părinţii lui Lutek. Rămăsese cu o neplăcută amintire încă de la prima vizită pe care le-o făcuse cu vreo două luni în urmă.

Dintre cei cinci băieţi aflaţi sub tutela ei, din partea lui Kozlowski şi a părinţilor lui întîmpina, încă şi acum, cele mai mari greutăţi în executarea obligaţiunilor ei oficiale. Ceilalţi patru avuseseră — ce-i

drept — mai mare nevoie de un ajutor. Deşi ei singuri nu-şi dădeau seama de asta, Majewska înţelesese că ei trebuie să aibă neapărat o îndeletnicire şi să înveţe ; era deci de datoria ei ca, ţinînd seama de înclinaţiile lor, să le găsească ocupaţiuni potrivite, fiecăruia în parte, pentru a pune astfel bazele viitoarei lor profesiuni. Totul s-a petrecut aşa cum trebuie : nu s-au opus nici ei, nici părinţii ori protectorii lor, aceştia arătîndu-se chiar bucuroşi că scapă de grija băieţilor. Cu totul altfel s-au comportat părinţii lui Kozlowski. Pe un ton ridicat, au declarat că nu doresc ca fiul lor să fie stingherit de la învăţătură din cauza unei munci oarecare ! Majewska nu s-a opus voinţei lor. În fond, aveau dreptate. În calitatea ei de fostă învăţătoare, silită din pricina unei tragedii familiale să părăsească pentru totdeauna profesiunea de pedagog, putea să-şi dea seama că şi învăţătura serioasă, la o şcoală sistematică, poate constitui pentru un tînăr o bună pavăză împotriva ispitelor vrîstei critice. Directorul liceului care voia tocmai să-l exmatriculeze, la rugămintea ei a revenit asupra hotărîrii şi i-a făgăduit s-o ţină la curent cu purtarea lui Kozlowski. Iată însă că în ajun a primit o scrisoare prin care era înştiinţată că Kozlowski nu învaţă de loc, că fuge de la şcoală şi se preface bolnav, pe scurt că se poartă ca mai înainte. Majewska trebuia să vorbească iarăşi cu părinţii lui Kozlowski — care acum două luni s-au arătat supărăcioşi şi neprietenoşi, învinuind-o chiar că prin amestecul ei de tutore îi face numai rău băiatului — deşi nu se aştepta ca de dată asta discuţia să aibă alt rezultat.

Uşa i-o deschise Lutek, cu un gest cavaleresc, lovindu-şi milităreşte călcîiele. „Desigur, o face — se gîndi cu durere Majewska — numai ca să-şi arate mai bine pantalonii bufanţi şi cizmele înalte." O supăra această ţinută de război la băieţi şi la fete, devenită acum, în timp de pace, o modă de care se moliseau numai tinerii cei mai puţin valoroşi. Neplăcut

impresionată, intră în sufragerie ca într-o vizuină de fiară.

În întîmpinarea ei se ridică de pe canapea stăpînul casei. Kozlowski părea că face parte integrantă din această cameră. Cîte n-avea pe el: o flanelă, un sveter, o haină de vînt, un sacou, lanț de aur la ceas, un inel de aur și o verighetă groasă. Iar în jurul lui, era un adevărat bazar de mobile, fiecare de alt stil: birou, masă, canapea, fotolii, o bibliotecă cu geamuri sparte, înțesată cu tot felul de boarfe și oale, o canapea cu arcurile ieșite, două covoare strînse sul într-un colț, lămpi vechi nefolosite, o tavă enormă cu felurite porțelanuri puse la întîmplare, toate îngrămădite alandala, nu ca într-o locuință, ci ca într-o magazie sau o prăvălie de vechituri. Pe Majewska o trecură fiorii privind acest talmeș-balmeș, lipsit de cel mai elementar bun gust!

De data asta, tatăl lui Lutek se arătă politicos și chiar vorbăreț:

— Doamnă, bine ați venit! Văd că vă uitați prin cameră. Într-adevăr, e cam prea multă mobilă. Hehé! Dar nu-i nimic. Bine că sînt. După răscoală am rămas goi ca cele cinci degete. Acum, cînd vom găsi o locuință nouă... omul nu trebuie să-și piardă nădejdea... cinci camere o să pot mobila cu ce am în astea două.

— Credeți că o să căpătați o locuință nouă? întrebă ea, mai mult în glumă.

— Cum cred în viața de apoi! Cu bani, și preotul îți iartă păcatele (Kozlowski se socotea liber cugetător), așa că am dreptul să sper că și în Polonia populară se vor găsi locuințe.

— Fără îndoială că fiecare are dreptul să locuiască bine!

Și pe loc îi răsări în fața ochilor amărîtul ei colț dintr-o locuință cu trei camere, ocupată de mai multe familii. Ceartă la bucătărie, dimineața înghesuială la baie, seara gălăgie, coadă la closet...

— Gazetele doar scriu că ne merge din ce în ce mai bine.

Kozlowski lovi cu degetul un titlu din ziarul „Zycie“ [1].

— Așa scriu ei. Dar acum toți avem greutăți!

— O! exclamă mirat Kozlowski. Toți? Înțeleg să-mi fie mie mai greu: impozite, comisii, bătaie de cap; eu sînt doar liber profesionist și pe mine mă combat, dar dumneavoastră...

— Domnule Kozlowski, n-am venit să discut politică, ci despre Lutek al dumitale.

— A mai făcut vreo poznă?

— Direcția liceului se plînge că nu vine la școală, trage chiulul și nu învață, numai doi are în catalog.

„De-aia ai venit, cutră bătrînă!“ — se gîndi înciudat băiatul, făcîndu-și loc pe canapeaua largă...

— Ei, ce să-i faci. Și noi am fost tineri, doamnă. He-he-he!...

— Banco — anunță la noroc Marek.

Foșnet de cărți.

— Am stat, fir-ar dracu' al dracului!

Un plescăit sec de cărți trîntite.

— Iar am tras peste! Se ține ghinionul de capul meu, fir-ar al naibii! mormăi înciudat Koziol.

— Ce discută oare atîta?

— Cred că se plînge de Lutek.

— De, dacă idiotul n-o respectă. Treaba ta ce faci, dar măcar așa, de ochii lumii... ce pierzi... — își dădu cu părerea Marek.

— Pe-onoarea mea, Lutek ăsta e tîmpit de-a binelea. Afacerea cu Radziszewski ne trebuia nouă acum?!...

— Să nu vorbim într-un ceas rău... — spuse Kazek și bătu în fundul scaunului.

— Parcă poți să știi? Miliția își vîră nasul peste tot, adulmecă. A dispărut un băiat, doar nu-i o piatră

[1] „Viața“. (n.t.)

aruncată în apă. E un om. Pe-onoarea mea! „Bine a făcut Lutek că mi-a dat ochelarii!" — îi trecu în clipa aceea lui Kazek prin minte. Ştiţi voi că...

Jacek se opri la jumătatea frazei. De ce să-şi sperie prietenii? De cîteva zile îl frămînta un gînd: să le spună băieţilor ce a aflat la redacţie, ori să nu le spună? Nehotărît, tăcea ori de cîte ori venea vorba de moartea lui Radziszewski. De altfel, subiectul le era neplăcut tuturora. De-abia adineauri a făcut aluzie pentru întîia oară la această nenorocită întîmplare, şi de la a doua frază a lăsat să cadă cuvîntul: miliţie. Auzindu-l, s-au îndoit toţi, ca sub lovituri de bici. Nu voiau să ştie nimic din ce ar fi putut să le spună Jacek. Tăcură cîteva minute; mai bine n-ar vorbi despre asta, nici chiar între ei.

Din seara aceea îngrozitoare, băieţii au început să se poarte altfel unii cu alţii. Acum erau ceva mai liniştiţi în privinţa „săluia", dar pînă nu de mult tremurau chinuţi de remuşcări şi de groaza pedepsei. Acum li se mai vindecase rana. Se obişnuiseră destul de bine cu conştiinţa crimei — se mirau chiar ei cum de e cu putinţă aşa ceva — astfel încît nici cei mai apropiaţi n-au observat nimic.

Asasinarea lui Radziszewski era un prag peste care nu mai putea trece vechea solidaritate a grupului din strada Barska. Frica, scîrba, sentimentul vinovăţiei, toate acestea îi făceau să nu se mai simtă bine împreună; începuseră să se ocolească şi pentru asta, fiecare dintre ei trebuia să facă adevărate exhibiţii: să nu uităm că locuiau pe aceeaşi stradă. Se evitau fără să se fi înţeles, din instinct. Şi dintre toţi, cel mai mult se ţinea deoparte Lutek, deşi pe el numai frica de pedeapsă îl neliniştea. Spre deosebire de prietenii lui, pe el nu-l chinuia conştiinţa vinovăţiei, pentru că primise dezlegare de la Zenon: „Decît să piară mai mulţi, mai bine moare unul". De altfel, „şeful" i-a mai explicat că, după canon, orice păcat este iertat de biserică dacă e făptuit pentru „cauza lor". Ceilalţi se aflau într-o situaţie mai grea: singuri au trebuit să

ducă lupta cu propria lor conştiinţă şi singuri să-şi poarte povara. Dar forţa lor morală era mult prea slabă şi nici n-a avut de unde primi, în acest moment critic, un îndemn sub puterea căruia s-o rupă pentru totdeauna cu Lutek. Crima îi uneşte pe făptaşi, prin veşnica ameninţare care planează asupra lor: aceea de a fi descoperiţi şi pedepsiţi. Cînd „şeful" l-a chemat pe Marek, conducătorul grupului, ca să discute cu el, acesta a ascultat în tăcere învinuirea pe care i-o aducea Lutek că din cauza slăbiciunii lui s-a produs „moartea prin accident" a lui Radziszewski, şi a primit fără murmur porunca „şefului" de a continua colaborarea cu Kozlowski.

Aşa au început iarăşi să se întîlnească. De fiecare dată însă, se simţeau stingheriţi în prezenţa lui Lutek. Tăceau, iar cînd nu tăceau, ajungeau la ceartă.

Partida de cărţi din ziua aceea o aranjase Marek. Numai Kozlowski avea o cameră unde se puteau aduna toţi, de aceea jucau la el. Marek voia, cu acest prilej, să le comunice şi celorlalţi noile planuri ale „şefului" — între timp mai vorbise de vreo două ori cu el. Zenon l-a povăţuit să-i adune pe ceilalţi şi să joace cărţi, căci astfel va putea mai uşor să-i cîştige pentru „cauza lor": unde, dacă nu la jocul de cărţi, se poate deştepta setea de bani, se poate aţiţa dorinţa de a-i cîştiga prin orice mijloace?

Iată însă că, profitînd de absenţa cîrcotaşului Lutek, băieţii îşi descărcau sufletul. Kazek dădea cărţile.

— Vă atrag însă atenţia că asupra lui Lutek apasă o sentinţă judecătorească şi purtarea lui trebuie să fie mult mai atent controlată...

— Alţii vin şi mai rar la şcoală! mormăi Lutek de pe canapea.

— Treaba lor ce fac alţii. Nu uita că ei n-au fost condamnaţi!

Majewska se înfurie de-a binelea. Mucosul ăsta îi făcea zile fripte. Cu ceilalţi patru o scotea mai uşor

la capăt. Veneau la ea şi-i povesteau despre munca lor ; Zbych asculta ore întregi muzică. Este drept că o dată, după ce a fost Jacek pe la ea, a observat că-i lipsesc o mie de zloţi — îi pusese sub geantă ca să-şi achite abonamentul la clubul de lectură — dar a închis ochii : ce să-i faci, nu poţi clădi un oraş peste noapte. Marek vorbea cu deosebită înflăcărare despre construirea Traseului. Numai Lutek se ferea de tutoare. Şi pe stradă cînd o vedea, o ocolea ca să n-o salute.

— Judecată a fost aia !? răspunse dispreţuitor băcanul.

— Degeaba te plîngi. În procesul fiului dumitale, judecătoarea a fost chiar prea indulgentă.

— N-aş vrea să spun nimic rău despre doamna aceea. Dar să fim sinceri — de ce se face atîta zarvă? Lutek doar n-a fost acuzat de atacuri banditeşti ; el n-a jefuit pe nimeni. Şi, după cîte s-a constatat, nici prietenii lui n-au fost vinovaţi !

— Ai uitat de cartonul gudronat ?

— Ei da, a luat ! Nu zic ba. Dar ce mare lucru ? Cît au luat, mă rog, cu totul ?... Patruzeci, cincizeci de mii ?!

— Nu-i vorba de sumă...

— Ba şi suma interesează. Se face atît zarvă pentru un fleac ! Sînt gata să-i înapoiez, să-i restitui, pe cuvîntul meu ! Şi chiar cu dobîndă.

— Interesează furtul în sine, nu banii.

— Furtul în sine ? Numai de fiul meu vă legaţi. Dar cîţi nu fură...

— Care fură înfundă puşcăria !

— ...directori, ingineri, şefi mari. Fără să ţină seama de replica Majewskăi, Kozlowski îi tot dădea înainte : Fiecare fură. Şi-apoi, oare ăsta-i furt ?

— Cum aşa ?

— Nu ştiu cum înţelegeţi dumneavoastră, dar pentru mine, ăsta nu-i furt. Da, da ! De vreme ce totul e al tuturor şi cînd s-a luat totul de la toţi...

— Dumitale nu ţi s-a luat nimic...

— Mi-au luat, stimată doamnă, mi-au luat, şi nu numai o dată sau de două ori... Uite, citiţi aici, recunosc chiar ei că luptă pentru socializarea comerţului. Mi-or lua şi ce bruma mi-a mai rămas, dacă le va merge. Azi am o prăvălioară, o biată prăvălioară...

Majewska îşi aminti de Iuda, interpretat de actorul Solski, cum încerca să-şi justifice trădarea văicărindu-se: „Aveam şi eu în Galileea o prăvălioară, care era deschisă numai pînă seara..." [1]

— ...o nenorocită de prăvălioară. Ehei, ce magazin aş fi avut dacă războiul se isprăvea altfel! Da, da, mi-au luat... şi încă mult! Şi fiindcă mi-au luat, mie şi altuia, bunul statului este un bun comun, al nostru, al tuturora. Chiar ei au vrut aşa. În timpul ocupaţiei ni se spunea să nu plătim biletul de tramvai!...

— Domnule!...

— Mda! Pe dumneavoastră vă supără că am spus „în timpul ocupaţiei". Ştiu, ştiu, acum nu mai există ocupaţie, sîntem, mă rog, liberi, dar pentru mine — nu ştiu cum e pentru dumneavoastră — adevărata patrie este aceea care nu luptă împotriva mea! Nemţii m-au persecutat fiindcă sînt polonez. Iar acum compatrioţii mei mă persecută fiindcă sînt negustor. Mi-aduc însă aminte de timpurile cînd oamenii nu erau persecutaţi în nici un fel. Polonezul putea să facă comerţ şi îi era bine şi lui, şi celor care cumpărau de la el, şi tuturor celorlalţi. Atunci, da, zic şi eu că Lutek n-avea de ce să fure!

— Numai că atunci, alţi copii de vîrsta lui Lutek, fiii acelui milion de şomeri care nu puteau cumpăra în prăvălia dumitale, erau siliţi să fure, suferind de frig şi foame. Ori, după cîte ştiu eu, lui Lutek nu i-a fost niciodată nici frig, nici foame...

Se îngrozi că, formulînd acest adevăr social, îşi încălcase propriile principii despre misiunea apolitică a pedagogului.

---

[1] Frază din piesa lui Rostworowski (1877—1938) intitulată „Iuda Iscariotul". (n.t.)

— I-a fost, stimată doamnă, i-a fost şi foame, şi frig...

Dar Kozlowski făcu un gest cu mîna: semn că vrea să uite. Voia, pasămite, să spună că Lutek atîta a suferit de foame şi de frig, încît el, tatăl lui, a fost nevoit să fure pentru bietul băiat; abia războiul i-a oferit o mare şansă; a jurat atunci să nu mai fie niciodată sărac şi şi-a ţinut jurămîntul.

Majewska rămase surprinsă de această mărturisire truncheată a lui Kozlowski, cu totul neaşteptată pentru ea. Credea că a fost totdeauna negustor. Se grăbi deci să bată cît mai repede în retragere de pe cîmpul „disputei politice", atît de străin ei.

— De altfel, nu sînt eu chemată să te învăţ pe dumneata legile vieţii sociale, nici să-ţi judec fiul. A făcut tribunalul treaba asta. Părerea mea însă este că sentinţa a fost prea blîndă. Acuma, părerea personală a părinţilor nu mai are nici o importanţă. Ţin numai să vă atrag atenţia asupra faptului că băiatul dumneavoastră nu merge regulat la şcoală şi nu învaţă cum trebuie. Asta ar putea să ducă la internarea lui în casa de corecţie, iar pentru dumneata... ar putea de asemenea să aibă un sfîrşit neplăcut.

Încerca astfel un mic şantaj.

— Pentru mine? De ce?

— Tribunalul poate cere pedepsirea părinţilor dacă aceştia, din lipsă de răspundere, nu se ocupă de educaţia copilului...

— Cum? Ce face? Pentru că băiatul chiuleşte de la şcoală? Dar cum am putea să-l supraveghem, cînd eu şi soţia muncim toată ziulica.

— Totuşi, dumneavoastră, ca părinţi, ar trebui...

— Mă lipsesc de tutori! izbucni băiatul de pe canapea.

— Gura! Bătrînul Kozlowski se repezi deodată la feciorul său şi-l plesni cu dosul palmei peste obraz. Am să-ţi iau cizmele şi-ţi fac praf pantalonii ăştia bufanţi. Nu ţi-e ruşine? Am să te încui în cămară şi-ţi

pun lacăt. Auzi! face pe soldatul, mucosul dracului, iar mie îmi aduce nenorocire în casă. Eu muncesc de dau în brînci ca să aibă tot ce-i trebuie, mă străduiesc cît pot, îi vreau binele, iar el...

— Tată!

— Ce „tată"! Hm! Cine s-a înhăitat cu derbedeii ăia? Cine? Eu muncesc şi-mi cîştig existenţa, politică nu fac, radio nu ascult. Mi-i totuna cine-i la cîrmuire. Poate fi chiar şi Dumnezeu sfîntul, numai să pot trăi. Ai să vezi că din cauza ta...

Şi din nou palma grea a părintelui plesni faţa feciorului, care asculta în tăcere şuvoiul de reproşuri. A doua palmă îl scoase din sărite pe băiat. Se ridică brusc, mormăi ceva, iar cînd bătrînul Kozlowski se porni iar să-l ocărască, Lutek se repezi la tatăl său...

— Iar m-am întîlnit cu Zeno — începu Marek.

— Ei şi?

— Mi-a spus să vă amintesc că mai trăieşte şi activează...

— Păcat! Pe onoarea mea!

— Zicea că — Marek şovăi — că am jurat...

— Jurămîntul a fost valabil numai pînă la sentinţă. Pe-onoarea mea!

— Nu mai vorbi. Jurămîntul e jurămînt oricînd!

Kazek, omul de legătură al lui Zenon încă din vremea răscoalei, era privit de tovarăşii lui ca o autoritate în chestiunile de principiu ale conspiraţiei.

— ... Are anumite planuri — continuă Koziol. Vezi tu, Jacek, n-are rost să ne opunem, toţi avem nevoie de bani. De altfel... de altfel... — nu se hotăra să le comunice cel mai convingător „argument" al lui Zenon — de altfel, ce ştii tu despre Zenon? Nu ştii nimic. Pe cînd el ştie totul despre noi şi despre tine. Dacă el vrea, nu mai apucăm noi să trecem peste cei doi ani de suspendare a sentinţei...

Jacek ştia acest lucru. Zenon putea să-i „toarne", fără să se expună el personal. Asta era o ameninţare

serioasă. După toate semnele, nu era încă timpul să încerce o împotrivire. Trebuia să-i dea ascultare lui Zenon, să-i execute planurile.

Marek le expunea toate cît mai pe scurt. Mult mai pe scurt decît i le împărtăşise cu două zile înainte „şeful", căruia îi plăcea să-şi motiveze bine „loviturile" — aşa le numea el — cu argumente atît de bine fundate „ideologiceşte", cum nu şi-ar fi putut închipui niciunul dintre cei care îl judecau de la distanţă, după atacurile banditeşti comise. Zenon folosea foarte des cuvinte cu greutate, cum ar fi „cauza", „activişti", „luptători", ca şi cum băieţii ar fi fost într-adevăr nişte luptători cărora li s-ar cuveni, înaintea altora, toate privilegiile şi toate bunurile. Denumea isprăvile lui banditeşti : „asigurarea averii", „distribuire justă", „dezorganizarea comerţului inamic". Marek îl respecta pe Zenon, fiindcă acesta nu-i înşela niciodată la împărţirea lucrurilor furate. Era un şef priceput şi altceva pe băiat nici că-l prea interesa. Îl asculta cu plăcere pe Zenon cînd îi explica amănunţit sensul fiecărei acţiuni. Asta îi sporea încrederea în propria lui valoare. Marek însă nu putea să vorbească atît de abil, de aceea era mulţumit dacă putea să descurce firul principal din păienjenişul proiectelor urzite de „şef". Dar cît de mult pierdeau din strălucire toate astea, cînd Marek le expunea aşa, pe scurt şi sec. Lipsite astfel de orice atracţie, păreau şi mai greu de îndeplinit.

— Greu ! Pe-onoarea mea ! Jacek tot se mai codea şi avea motive bine întemeiate să se codească. Dacă îi spun mătuşii, fără ocol, că avem numai de cîştigat din afacerea asta, o să trebuiască să-i mărturisesc că nu m-am lăsat de asta, lucru de care ea se teme ca de foc. N-ar fi mare lucru să mă gonească de-acasă. Pe-onoarea mea, nu eu mă tem, ci dînsa. Iar ca să aştept să-mi pice cînd şi cînd vreo pleaşcă, înseamnă să mă joc de-a baba-oarba. Pe-onoarea mea ! Poate că lui Zbych o să-i meargă mai uşor la teatru. Discutaţi cu el. Dar şi acolo chestia cu biletele e mai complicată decît la cinema. Sînt mai scumpe, se dă numai o

singură reprezentație pe zi... Mai degrabă poate reuși povestea de la „Traseu".

Jacek șovăia, n-ar fi vrut să primească sarcinile ce i se dădeau, prefera să le lase pe seama celorlalți. Dar Marek, la rîndul lui, mirosea că nici afacerea de la „Traseu" nu e simplă. Cum ar trebui să lucreze ca să cadă lada în mîinile lor, și nu în ale altora? Și dacă o găsesc, n-ar putea fi cumva descoperiți?

— Și cum crezi că s-ar putea face chestia cu „Traseul"? îl întrebă Jacek.

— Ehei! se amestecă în vorbă Kazek. Dacă lucrezi după un plan amănunțit, trebuie să ajungi la...

Din camera vecină se auziră țipete, zgomot de mobilă izbită și mișcată din loc. Aruncară cărțile pe canapea și se repeziră în sufragerie.

Tăvălindu-se pe jos, în spațiul îngust dintre masă și canapea, se lupta tatăl cu fiul. Tînărul părea mai tare.

Cei trei prieteni se opriră în prag. Cînd îi văzu pe băieți, Majewska le strigă pe un ton implorător, cu mîinile ridicate ca pentru rugă:

— Săriți! Nu-i lăsați.

Cel dintîi își reveni Kazek. Se repezi și-l apucă pe Lutek de haină, încercînd să-l despartă de taică-său.

Folosindu-se de ajutorul primit, bătrînul se trase de sub fiul său și se ridică în picioare. În clipa aceea zbîrnîi soneria de la intrare.

Fără să se gîndească prea mult, Jacek făcu doi pași, sprijinit în cîrjă, și deschise.

În antreu pătrunseră trei bărbați: doi civili, însoțiți de un milițian în uniformă. Văzîndu-i, toți înmărmuriră.

Noii veniți simțiră numaidecît că amabilitatea exagerată ce li se arătase la sosire era cu totul diferită de spaima mascată de politețea cu care erau de obicei întîmpinați. Și în loc să se legitimeze, așa cum cerea legea, unul dintre civili întrebă:

— Ce s-a întîmplat aici?

— Nimic deosebit! O neînțelegere familiară, șiatîta tot! găsi Marek de cuviință să lămurească repede situația.

Orice ar fi fost, noii veniți aveau desigur legătură cu miliția, și asemenea oameni nu trebuie lăsați să facă prea multe presupuneri; era mai bine să fie lămuriți de la bun început.

— Ce doriți?

Negustorul își reveni și, netezindu-și părul cu palma, se apropie de cele trei persoane.

— Sîntem de la Comisia Specială. Avem ordin să facem o percheziție.

Unul din ei, un brunet înalt, cu pălărie de fetru, arătă hîrtia pe care o ținea în mînă.

— Comisia Specială! repetă Kozlowski, pe un ton arogant. N-o să aveți mult de lucru la mine. Totul este în conformitate cu legea.

— Depinde cu care lege! Dar mai întîi să facem percheziția. Vă rugăm să ne asistați.

Și astfel, delegații Comisiei Speciale începură cercetările în locuința lui Kozlowski. Miliția nul ceru actele celor prezenți spre a-i identifica.

— Majewska! Tutore judecătoresc din partea oficiului sub supravegherea căruia se află fiul domnului Kozlowski.

Ea își prezentă legitimația de tutore. Deși, datorită ocupației, avusese mult de-a face și cu organele de securitate și cu autoritățile publice, nu luase niciodată parte la astfel de proceduri de mînă forte: descinderi, percheziții sau arestări. Se vede treaba că era considerată de cei de la miliția economică drept o reprezentantă a autorității pe care o reprezentau și ei, adică drept un fel de colaboratoare, de aceea nici n-o supravegheau atît de strict ca pe ceilalți din casă. Pe Kozlowski și pe băieți însă, nu-i scăpau o clipă din ochi. Cu toate dovezile de încredere ce i se arătau, Majewska se simțea jignită. Stătea bățoasă pe scaun și nu-și găsea liniștea, indignată de o asemenea „profanare", da, profanare (de cîteva ori repetă în gînd acest

cuvînt) a locuinței unui cetățean. Pentru oamenii cu mentalitatea ei, Comisia Specială era ceva cu totul respingător. Miliția stîrpea criminalii, avea grijă de ordinea publică, avea un rost. Dar Comisia ce face? Nimic altceva — după părerea ei — decît să-i hărțuiască pe negustori, oameni în fond cinstiți; comerțul doar nu e interzis! Oricînd i se prezenta prilejul, susținea cu multă convingere că împotriva speculanților trebuie dusă o luptă fără cruțare; dar de ce să fie persecutați oamenii cinstiți? Aflase de curînd cu mare uimire că proprietarul unui mare magazin de jucării fusese arestat, fiind învinuit de negoț clandestin. Majewska își păstrase noblețea simplă și naivitatea unei fete bătrîne; de aceea nu-și putea închipui că un negustor din Varșovia, desigur om de onoare, ca acel Wokulski, pentru care cuvîntul însemna mai mult decît o poliță, ar fi în stare să se înjosească pînă acolo, încît să cadă în nedemna practică a speculei. Asupra manoperelor unora sau altora dintre negustorii din timpul ocupației, Majewska închidea pur și simplu ochii, considerînd aceasta ca o necesitate imperioasă a acelor timpuri groaznice. Iar acum cînd ajunsese să trăiască din nou într-o țară liberă, își făurise un ideal de a-i susține pe negustorii al căror patriotism se dovedise — după ea — și în acțiunea de reconstrucție... a vilelor particulare! Iar Comisia Specială ce face? Îi persecută și îi nimicește tocmai pe acești oameni. De aceea primi cam în silă rolul de om de încredere al Comisiei. Ar fi vrut mai degrabă, în cazul de față, să fie socotită drept victimă! Se revoltă de-a binelea cînd văzu cum inspectorii desfac canapeaua, fără să găsească nimic. Nemaipomenit! „Ce oameni brutali!" se gîndi ea, urmărind mîinile mătăhăloase de bărbat care cotrobăiau prin dulapul cu rufe ale stăpînei casei, răscolind rafturile cu lengerie de masă, de pat și de corp, frumos scrobită. „Ehei, ăștia au adunat ceva!" își zise ea apoi, mirată de faptul că cineva și-a putut îngădui luxul de a-și cumpăra atîtea lucruri. Maldărul de cearșafuri, cămăși, chiloți, izmene, cu greu

putea fi luat drept o mărturie a aceluiaşi „patriotism" care-i determina pe negustori să-şi bage banii în cărămizi şi ciment. Era umită de politeţea exagerată, aproape ironică, cu care Kozlowski îi trata pe funcţionari, repetînd după fiecare colţişor cercetat: „După cum vedeţi, la mine nu puteţi găsi nimic; totul e în conformitate cu legea. Nu trebuia să vă deranjaţi!" Simţea că ea n-ar fi fost în stare să reacţioneze cu atîta calm la asemenea bănuieli neîntemeiate şi, mai cu seamă, la o astfel de percheziţie.

Îi observă şi pe cei patru băieţi aflaţi sub tutela ei (numai Zbych lipsea). Ghemuiţi într-un colţ, urmărea cu multă atenţie percheziţia. Mai mult chiar, în afară de Lutek, care arăta o totală nepăsare, ceilalţi manifestau un oarecare interes. Atitudinea lor o nedumerea. N-a observat, la început, cînd au fost pronunţate cuvintele „Comisia Specială", că băieţii s-au îngrozit pentru o clipă şi că abia pe urmă şi-au venit în fire, dîndu-şi seama că această instituţie nu se interesează de ei. Ba a şi îngrijorat-o faptul că, în timp ce lămurea Comisia că băieţii sînt, ca şi Lutek, puşi sub tutela ei, miliţianul care-i legitima i-a răspuns scurt: „Toţi nişte hoţi!"

Marek îi şopti lui Jacek cu voce de cunoscător: „I s-a înfundat bătrînului speculant!"

Kazek era neliniştit de cărţile de joc lăsate în dormitor: n-ar fi vrut ca Majewska să afle cum înţelegeau ei să se distreze.

Negăsind nimic suspect în sufragerie, Comisia trecu în cealaltă cameră. Majewska şovăia: să se ducă după ei? Nu, mai bine rămîne pe loc; voia să se arate cu totul indiferentă. Auzindu-l însă pe Marek spunînd „noi jucăm cărţi", intră imediat în dormitor. Curiozitatea ei avea o justificare legală: avea datoria să constate personal dacă minorii puşi sub tutela ei jucau într-adevăr jocuri de noroc.

Curiozitatea îi fu din plin satisfăcută. În dormitor, Kozlowski îşi pierdu sîngele rece. Din canapea, fură scoase opt cupoane de stofă de lînă pură pentru haine

şi pardesie, precum şi zece cupoane de mătase. Dar nu acestea constituiau obiectul percheziţiei. Slujbaşii le puseră la loc, după ce luară notă de ele. Majewska se gîndi iarăşi: „De unde le-au strîns? Asta-i avere, nu glumă. Ce nevoie a avut Lutek de cei opt mii de zloţi ce i-au revenit din vînzarea cartonului vîndut?"

Kozlowski începu să înjure. La recomandaţia miliţianului: „Domnule, fii liniştit!", el răspunse printr-un val de injurii, la care membrii Comisiei nu reacţionară, continuînd să percheziţioneze camera, într-o tăcere cuviincioasă. În sertarul mesei de toaletă, spre şi mai marea nedumerire a tutoarei Majewska, găsiră treizeci de rujuri de buze franţuzeşti, zece flacoane de parfum străin, în ambalaj original, vreo zece cutii de pudră şi o serie de alte cosmetice. Kozlowski, care se liniştise pentru o clipă, explică în cîteva cuvinte: „Ştiţi dumneavoastră cum sînt femeile, le plac să se gătească!" Membrii Comisiei rîseră de această explicaţie. Şi ar fi rîs şi Majewska dacă n-ar fi fost atît de uimită.

Cînd delegaţii Comisiei trecură în bucătărie, Kozlowski se înfurie şi mai rău. Făcea spume la gură înjurînd şi ameninţînd cu reclamaţii la nu ştiu ce foruri înalte. De astă dată, Majewska aprecie calmul neclintit al membrilor Comisiei. În pragul bucătăriei îi trecu deodată prin minte: „Curios! În sufragerie, negustorul s-a arătat politicos, şi tocmai acolo nu s-a găsit nimic. În dormitor s-a enervat şi au găsit stofe şi articole de cosmetică. Acum înjură ca un porc; oare ce-o mai fi dosit în bucătărie?"

La acelaşi lucru se gîndiră probabil şi „oaspeţii" cînd începură să ciocănească pereţii centimetru cu centimetru. Pînă atunci nu procedaseră în felul acesta. Funcţionarul cel oacheş cercetă nişte note scoase din buzunar. În bucătărie nu găsiră nimic. Liniştindu-se întrucîtva, Kozlowski îşi reluă masca politeţii. Dar membrii Comisiei nu-şi terminaseră percheziţia. Tot mai priveau şi cercetau pereţii. Deodată, miliţianul apucă robinetul de deasupra chiuvetei şi-l întoarse ca

pe o clanță, în partea dreaptă. Spre marea mirare a Majewskăi și a băieților, robinetul se desprinse. Gazda amuți. Atunci milițianul smuci spre ei chiuveta, spunînd:

— Domnule Kozlowski, cunosc și eu aceste trucuri. În timpul ocupației, ascundeam în felul acesta un întreg depozit de... manifeste. Ia să vedem, tot manifeste ții și dumneata aici?

Chiuveta îi rămase în mîini ca o ușă scoasă din țîțîni. În perete se căscă un pătrat. Băieții holbară ochii. Inspectorul cel brunet lumină cu lanterna. Dincolo se deschidea o celulă îngustă și înaltă. Milițianul intră înăuntru și începu să scoată de acolo saci cu făină, cu griș, cu orez, bucăți de slănină, cutii cu untură, pachete de cacao, cafea, ceai. Cînd prin ușa secretă milițianul abia putu să împingă un sac mare cu zahăr, Jacek distrat se trezi că strigă tare:

— A tras peste!

La care slujbașul cel oacheș, care cunoștea pare-se jocul de cărți „douăzeci și unu", adăugă vesel:

— A sărit banca în aer.

Bucătăria semăna cu o băcănie bogat asortată cu mărfuri de cea mai bună calitate. Kozlowski se făcuse mic. Într-un tîrziu, încercînd să se justifice într-un fel oarecare, rosti cu o voce străină:

— Acolo se ascundeau evreii!

Numai că nu el îi ascundea, ci vecinii. Ba chiar se temeau, și pe cît le era cu putință se fereau de el, căci îi ajutase pe nemți la percheziționarea ghetoului. Kozlowski știa că evreii erau ascunși acolo. N-avea însă interes să-i denunțe, fiindcă avea și el partea lui de cîștig, ș-apoi nu-i plăcea denunțurile. Știa că nemții își vor lua tălpășița și prefera să n-aibă neplăceri după război.

Majewska tremura de indignare. „Speculant! Speculant! Speculant! repeta ea în gînd, furioasă. Cu vreo cinci ani în urmă ar fi putut fi erou național dacă făcea asta — își zicea ea. Dar acum... e un speculant ordinar." Avea dreptate el. Statul acesta nu era al lui...

De aceea îl considera ca un bun comun, la cheremul oricui, şi în consecinţă era încîntat, de pildă, că fiul lui nu plătea biletul de tramvai. „Dar ce-am eu cu statul?“ i-a zvîrlit odată băiatul în obraz. Va să zică Lutek nu făcea altceva decît să urmeze pilda ce i-o dădeau părinţii. În casa acestui speculant, minorii de a căror educaţie răspundea ea jucau cărţi! Zadarnice erau sfaturile, zadarnice eforturile ei. Zadarnice încercările de a-i dezbăra de vechile deprinderi. Poate că acest speculant i-a pus să fure cartonul gudronat! Poate că ei l-au ajutat să stocheze aceste bunuri şi alimente! Nu, nu, nu se poate... prea păreau nedumeriţi cei trei băieţi.

— Ei, ce zici de isprava asta? îl întrebă Majewska pe Marek.

— Phiu! fluieră el, cu admiraţie. Ce ascunzătoare!? Mare şmecher!

Dar, pe lîngă entuziasmul nestăpînit pentru ingeniozitatea ascunzătorii, vocea băiatului exprima şi condamnare pentru speculant.

— E dat dracului! Pe-onoarea mea!

Jacek plescăi din limbă. Şi la el, mulţumirea că a fost demascat un speculant, care — indiferent de prietenia dintre copii — pricinuise atîtea necazuri mamei sau mătuşii lui, se împletea cu entuziasmul adolescentului, pentru iscusinţa tehnică a negustorului.

Percheziţia se sfîrşi. Miliţienii sigilară ascunzătorile şi scoaseră pe scări alimentele stocate. Kozlowski fu arestat. Alaiul făcu mare senzaţie în tot imobilul; fiecare îl condamna cu asprime pe speculant. Între timp, apăru şi soţia lui Kozlowski. Rămase cu Lutek în locuinţa răvăşită. Marek, Jacek şi Kazek alergară să ducă mai departe, la cunoscuţi, vestea senzaţională. Fără grabă, Majewska porni şi ea spre casă.

Alesese dinadins un drum mai lung, ca să-şi liniştească nervii. Comisia avea dreptate — într-adevăr, negustorul acesta era un ticălos. Dar tot timpul se gîndi mai mult la băieţi. Să joace cărţi în locuinţa unui

speculant, după două luni de vizite pedagogice, cînd fiecare dintre ei, în parte, venea să o vadă o dată pe săptămînă. Lucrul acesta o zgudui adînc. Aşadar, cuvintele şi îndemnurile ei repetate n-au însemnt nimic?!

Pînă tîrziu noaptea se frămîntă, necăjită peste măsură. Abia spre dimineaţă, liniştindu-se, putu să adoarmă: găsise, pare-se, o salvare.

VINUL

Soarele, dogorind cu putere, uscase băltoacele rămase în urma zăpezii topite. Nu se porniseră încă ploile de primăvară. Praful stîrnit de dărîmarea ruinelor, ori cel de la binale, era o adevărată plagă pentru populaţia oraşului. Ochii te dureau şi scuipai numai negru ori cărămiziu. Într-o gazetă apăruse o statistică hazlie, care arăta că fiecare cetăţean al capitalei înghiţea anual cîte o cărămidă şi jumătate...

— ...Asta-i fleac! O cărămidă şi jumătate pe an!? Într-o viaţă de om, fie ea oricît de lungă, cît ai să consumi? Nici jumătate de perete!

— În schimb o jumătate de milion de varşovieni înghite în fiecare an şapte sute cincizeci de mii de cărămizi, în doi ani — un milion jumătate, în patru ani — trei milioane, în opt — şase milioane, în şaisprezece...

— În cazul ăsta, o generaţie va consuma peste douăzeci de milioane de cărămizi, ceea ce în zloţi polonezi face...

— Dacă-i vorba aşa, mai bine rozi banii. Îi înghiţi mai repede!

— Ei, bancnota nu-i gustoasă, hîrtia te zgîrie la stomac; mai uşor suporţi un pic de cărămidă azi, un pic mîine...

— Atunci na, înghite, dacă ai poftă!

Bucăţica de cărămidă aruncată de glumeţ era cît pe ce să-l lovească pe Marek în umăr. Băiatul se feri,

trăgînd o înjurătură pe înfundate. Şi cu asta, încheiară discuţia asupra cărămizilor înghiţite.

Brigada maistrului Tybura lucra tocmai la descongestionarea intrării în pivniţa unei case de pe fosta stradă Miodowa. De-a lungul străzii Miodowa se înşirau acum doar schelete de case arse, parte din ele dărîmate.

Marek îşi amintea răcoarea de mormînt ce răzbea dintre ruine, îşi amintea de cărăruia îngustă ce şerpuia printre rămăşiţele zidurilor. Trecuse pe această stradă acum trei ani, în aprilie. Nici ţipenie de om! Străbătuse anevoie cărarea, împiedicîndu-se la fiece pas. Faţadele caselor te înfricoşau cu orbitele ferestrelor pustii şi arse. Burlane smulse atîrnau legănate de vînt. Clădiri cruţate de foc, multe dintre ele spintecate de bombe pînă în pivniţă, mai păstrau ici şi colo plafoane şi podele sfărîmate, sobe şi closete lipite de pereţi, tapete multicolore, ori cîte un tablou singuratic, în ramă aurită. Din pivniţele prăbuşite duhnea urît a hoit. Rigolele şi trotuarele erau în unele locuri acoperite cu grămezi gîrbove de cărămizi; în alte locuri se căscau gropi mari, pline de o apă verzuie, scîrboasă. Ici-colo, cruci răzleţe indicau morminte de răsculaţi. Felinarele strîmbe erau înclinate spre pămînt. Reţeaua cablurilor de tramvai, retezată de suflul bombelor, în multe locuri atîrna ca un şir nesfîrşit de spînzurători. Aşa arăta atunci Miodowa. Trecînd acum pe-acolo şi zărind în capătul străzii troleibusul roşu, care luneca uşor printre ruinele rămase încă, Marek îşi aminti de ultimul drum făcut în urmă cu trei ani şi simţi fiori în tot trupul.

Miodowa de azi nu mai semăna cu cea din 1944, dar nici cu cea din 1945. Au fost îmblînzite ruinele sălbaltice, au fost îndepărtate mormanele de cărămizi, eliberîndu-se astfel partea carosabilă şi trotuarele. Acum trecea pe acolo o linie de troleibus; iar la răspîntia dintre străzile Senatorska şi Kozia apăruse un uriaş şantier care se întindea pînă la Vistula, pînă la rui-

nele palatului regal, la Teatrul Mare, Hipoteka şi biserica Capucinilor. Aici se puteau studia toate fazele muncii de dărîmare. Faza iniţială: cîte un muncitor, cocoţat pe culmea unei ruine, înalte de mai multe etaje, izbea cu tîrnăcopul zidul de sub propriile-i picioare, avînd grijă să nu sfărîme cărămizile, care urmau să fie folosite apoi la clădire. Fazele următoare: escavatorul împingea înaintea lui grămezi de moloz, după ce tundea ca un frizer iscusit, pînă la piele, movilele ţepene de cărămizi sfărîmate, îngropate aproape de trei ani adînc în pămînt. Şi ultima fază — separarea cu grijă a cărămizilor bune, de molozul ce este apoi transportat în căruţe şi folosit la umplerea rîpelor. Pe atunci erau încă prea puţine maşini pe traseu. Primitivismul mijloacelor tehnice contrasta în mod caricatural cu marele avînt al planurilor. Cu maiul de mînă, au fost bătuţi pe fundul Vistulei primii stîlpi ai podului. Unii ridicau dispreţuitor din umeri: „Asta înseamnă să arunci cu barda-n lună!" Zidurile erau dărîmate cu grijă, pentru a putea fi recuperate cărămizile. Pivniţele erau demolate cu multă atenţie, pentru că uneori ascundeau bunuri de mare preţ.

Ca şi tovarăşii lui de muncă, Marek Koziol îşi făcea anevoie loc printre grămezile de moloz şi de pămînt ce blocau intrarea în pivniţă. Munceau acolo băieţi de vîrsta lui, dar şi bătrîni care, deşi nu puteau să lucreze la construcţia podului ori la ridicarea zidului de sprijin al tunelului, erau totuşi încă destul de vînjoşi ca să dărîme ruinele. Unii sfărîmau cu cazmalele bolovanii de moloz, eliberînd astfel intrările, iar alţii aşezau stivele de cărămizi.

Lucrul nu mergea prea bine nici în brigada maistrului Tybura, o adunătură de tot soiul de oameni, şi nici în celelalte brigăzi de pe Traseu. Oamenii lucrau de mîntuială, numai aşa, „ca să nu-şi piardă serviciul". Puteai foarte uşor să capeţi de lucru aici, pe Traseu, şi dacă voiai, puteai să rămîi fără prea multă bătaie de cap. Nimeni nu era dat afară pentru lene şi oricine se prezenta era bine primit: într-atît se simţea lipsa

mîini de lucru. Veneau voluntari din toată țara. Umbla zvonul că în curînd la această muncă salariile vor fi mult mai mari decît în altă parte. Se prezentau îndeosebi tineri — material omenesc brut, neformat. Dar mulți dintre aceștî noi veniți umblau în prima zi fără rost pe Traseu, de colo-colo, ca a doua zi să se apuce de negustorie în bazar; după alte trei zile veneau iarăși la lucru, unde din nou erau primiți cu brațele deschise. Neîncadrați în organizațiile politice — prea puțini, cam a zecea parte din muncitorii de pe șantier erau membri ai P.M.P. [1] și P.S.P. [2] — aceștî tineri veniți de pretutindeni mai mult încurcau lucrurile, făcînd-o pe grozavii. Elementele nedisciplinate se adunau mai cu seamă la dărîmarea ruinelor; acolo trimitea conducerea oamenii fără nici o calificare, proaspăt angajați.

Mai mult se vorbea decît se lucra. După gluma cu cărămizile, bătrînul Waclawczyk, varșovian de baștină, mormăi destul de tare:

— Azi n-avem nici o adunare?

— Da' ce, n-am avut ieri? întrebă cu îngrijorare în glas unul mai puțin inițiat.

— Sînt în stare să te cheme în fiecare zi, că material de vorbă... au, slavă domnului, berechet!

— La naiba! Ce tot vor să ne lămurească? își dădu Waclawczyk drumul la gură. Plătesc, iar eu îmi fac datoria, restul nu mă privește. Ne spun să dărîmăm toată, căldirea, o dărîmăm. Aù vrut să dărîmăm viaductul, l-am dat gata! Ce mai tura-vura!

Cu o seară înainte, nevastă-sa l-a cam luat peste picior cînd i-a povestit „nouătățile" auzite la adunare.

— Ei, oricum, moșule, o să fie mai frumos acum — se amestecă în vorbă Kalinowski, un flăcău de vreo douăzeci de ani.

— Dar ce, înainte nu ți-a plăcut?

---

[1] Partidul Muncitoresc Polonez. (n.t.)

[2] Partidul Socialist Polonez. (n.t.)

— Nu știu. Cunosc Varșovia numai de doi ani.

— Atunci taci din gură! Dacă nu cunoști... Era foarte bine, îți spun eu, chiar foarte bine!

— Ascultă, meștere — sări Marek în ajutorul tovarășului tînăr — de ce te duci cu trenul acasă, la Pruszkov? Întinde-o pe jos dacă tot ce-i nou îți pute. Eu știu că întotdeauna ce-i nou e mai bun.

Marek nu putu în acel moment să cîștige bătălia împotriva argumentelor lui Waclawczyk, dar asta nici nu era de mirare de vreme ce nici chiar inginerii care construiau Traseul n-au putut-o cîștiga. Adunările de care se plîngea Waclawczyk erau organizate de direcția șantierului. Chemînd brigăzile în fiecare zi, prin rotație, la căminul cultural „Pod Blacha", conducerea șantierului ținea ca toți muncitorii de pe Traseu să cunoască, în mare, planurile de reconstrucție a acestui sector, și chiar a întregului oraș, spre a-și putea da seama de ansamblul lucrării, nu numai de porțiunea unde munceau zilnic. Să vadă și ei pentru ce muncesc. Această inovație, ca orice inovație, n-a fost primită bine, cu atît mai mult cu cît le răpea lucrătorilor din timpul lor liber.

Li se explica de fiece dată că Traseul va fi primul mare sector al orașului, refăcut în întregime, cu care se va demonstra, pentru cei neîncrezători, posibilitățile de reconstrucție a întregii capitale. Cu bețișorul în mînă, inginerul trăgea o linie frumoasă pe deasupra planului orașului. Ceea ce spunea el era într-adevăr măreț. Toți ascultau ca vrăjiți. Puneau întrebări, dorind să afle tot mai multe. Dar cînd părăseau sala clubului și ieșeau în piața răscolită a Palatului, cînd vedeau gaura diformă rămasă după dărîmarea viaductului „Pancer", cînd priveau palatul „Pod Blacha" [1] care le răsărea pe neașteptate în fața ochilor

[1] „Pod Blacha" — palatul unde a locuit pe vremuri prințul Iosef Poniatowski. Palatul, după ce a fost renovat cu multă grijă, a fost pus la dispoziția poporului în 1949, odată cu „Traseul W.Z." (n.t.)

cînd se uitau la zidurile gata să se surpe, le pierea orice entuziasm. Şi frumoasele proiecte rămîneau stinghere pe pereţii căminului cultural, unde erau expuse Oamenii nu mai credeau în înfăptuirea lor. Ştiau ce a fost altădată. Ceea ce va fi — cît timp le vorbea inginerul — li se părea ceva ca în basme, dar seara, acasă, cînd încercau să povestească cele auzite, nu-i puteau lămuri pe-ai lor cum va arăta fiecare sector, fiecare stradă în parte! Şi-i ocărau nevestele, mai lipsite de imaginaţie decît bărbaţii lor, mai tare legate de trecut. Toate cîte au fost şi nu mai sînt întruchipau pentru ele peisaje din vremea tinereţii lor. Şi cine nu îndrăgeşte tot ce-i aduce aminte de tinereţe?

De aceea tinerii înţelegau lucrurile astea mai uşor. Au crescut printre ruine, de ruine se legau primele lor sentimente. Dar cine poate îndrăgi nişte dărîmături? Pîlnia de argint a tunelului din desenul viitorului îi atrăgea prin farmecul său şi îşi doreau să se plimbe pe acolo cu drăguţa la braţ. Iată de ce tinerii se luau la ceartă cu bătrînii. Şi iată de ce în discuţiile cu bătrînii, Marek apăra planul Traseului, deşi, la drept vorbind, constituia şi pentru el o mare şi răscolitoare enigmă. La adunarea din ajun, multe lucruri a înţeles. Şi cu toate că nici el nu-şi putea închipui cum va arăta viitorul tunel într-un oraş viu, era entuziasmat de măreţia ideii. Acasă i-a povestit cu înflăcărare mamei sale despre viitorul Traseu. Dar cînd a doua zi s-a aplecat asupra tîrnăcopului şi a început iarăşi să-l doară mîinile şi grumazul, l-a cuprins deodată gînduri neliniştite. Se poate executa o lucrare atît de grandioasă doar cu mîinile şi cu căruţele? Chinuit de această întrebare, şi-a amintit de ironiile lui Zenon şi de întrebările lui batjocoritoare: „Ce crezi tu, că revoluţia se face ca omul să muncească mai mult, ori ca să fie mai fericit, adică să muncească mai puţin?" Crescut în cultul banului, iar nu în cultul muncii, Marek nu era în stare să găsească nici un cusur acestei „logici".

Pentru bani și din ordinul lui Zenon, muncea din greu în brigada maistrului Tybura... Chiar el ceruse să fie trimis aici. Lucrul era migălos și plicticos, dar Marek avea convingerea că o să-și scoată pîrleala în dolari. Zenon îi vorbise de vreo treizeci de mii de „bancnote foșnitoare"... și-apoi armamentul valora și el ceva ! Dar ceea ce era mai important era absoluta „legalitate" a acestei fapte. Nici o crimă. Nimeni n-avea mai mare drept asupra „casei" decît Zenon.

Marek obținuse destul de ușor repartizarea lui la brigada maistrului Tybura ; pe Traseu era mai mare nevoie de muncitori decît de curieri, iar referatul favorabil al lui Iosef Wojciechowski — în calitatea lui de secretar al organizației P.M.P. de pe șantier — a determinat serviciul de cadre să admită fără rezervă transferarea tînărului la un alt serviciu.

Iosef Wojciechowski era un om cu multă experiență, zidar de meserie. Soarta însă nu l-a prea răsgîiat. Nu și-a petrecut anii tinereții și ai maturității numai construind case. Pînă nu de mult, își cîștiga foarte greu pîinea. Neștiind cum să se comporte față de oameni, agresiv, pătimaș și de neclinitit, ținea morțiș să meargă pe drumnul lui. Din această pricină, de nenumărate ori s-a trezit fără serviciu, sporind numărul șomerilor sezonieri din timpul iernii. I s-a întîmplat să nu aibă de lucru chiar cîte un an întreg. Atunci era nevoit să facă negoț ambulant, ca să cîștige cît de cît pentru întreținerea familiei, și trăgea astfel targa pe uscat pînă cînd, prin intermediul tovarășilor de muncă, își găsea iarăși de lucru, ca zidar. Dar nu-și putea îmblînzi firea ; adică nu putea să închidă ochii în fața nedreptății, nici chiar atunci cînd au început să-l năpădească copiii, adică la o vîrstă și în situația cînd de obicei omul mai renunță la idealurile din tinerețe și devine mai îngăduitor. Copiii creșteau, iar Wojciechowski — vorba ceea — cînd în căruță, cînd în teleguță, cînd cu mistria în mînă, cînd hoinar pe străzile Varșoviei lui dragi. În timpul ocupației hitleriste a fost paznic la magazinul de produse lactate

şi ouă „Asociaţii", unde a avut prilejul să cunoască şi mai bine oamenii, adăugînd alte experienţe amare la cele dinainte. În anul eliberării, s-a produs o mare cotitură în viaţa lui. Curba vieţii a început să urce. Îi plăcea să spună că pentru el şi pentru copiii lui a fost făcută revoluţia. Cînd Majewska, tutorele judiciar al lui Marek Koziol, a venit la el cu o rugăminte, bărbatul scund, slab, cu mişcări mlădioase, îndeplinea funcţia de secretar al organizaţiei P.M.P. din sectorul de vest al Traseului.

Majewska nu s-ar fi încumetat să-şi împărtăşească necazurile pe care le îndura ca pedagog, unui om străin, simplu muncitor şi membru de partid. De aceea s-a adresat mai întîi unui cunoscut inginer la Traseu, care i-a dat lui Marek slujba de curier. Voind să scape de dînsa, inginerul a trimis-o la Wojciechowski, spunîndu-i că acesta, în calitatea pe care o deţinea, era mai indicat s-o ajute la realizarea îndrăznemelor ei planuri.

Majewska a rămas încîntată de înţelepciunea şi bunăvoinţa lui Wojciechowski. El i-a făgăduit că o să depună toate stăruinţele ca băiatul să fie transferat la o muncă ce l-ar putea interesa în mod deosebit şi care să-i trezească un avînt creator. Tocmai ce urmărea Majewska. Wojciechowski a primit bucuros să ia parte la munca de reeducare a băiatului. Majewska a plecat mulţumită, dar, întîlnindu-l pe Marek după un timp oarecare, a aflat cu multă îngrijorare că n-a fost transferat din serviciul lui. Wojciechowski însă tărăgăna rezolvarea acestei chestiuni, numai pentru că nu putea găsi soluţia cea mai bună. Astfel stăteau lucrurile cînd, pe neaşteptate, într-o bună zi pe la vremea mesei, cineva intră trîntind uşa cu atîta putere, încît se cutremurară pereţii biroului instalat într-o baracă sărăcăcioasă din piaţa Zamkowy. În faţa lui Wojciechowski stătea un băieţandru înalt, frămîntînd în mînă şapca de cercetaş, împodobită, după moda puştilor, cu o panglică pe care erau înşirate insigne cu emblemele oraşelor poloneze.

— Vă rog, domnule... tovarăşe, am venit la dumneavoastră...

— Ce-i, ce s-a întîmplat?

— Mă numesc Koziol, Marek Koziol...

— Aha, tu eşti?

— Aţi auzit de mine? o slabă nuanţă de teamă vibra în vocea băiatului.

— A, nimic important. Ce doreşti?

Wojciechowski îl privi oarecum binevoitor: „Va să zică ăsta-i micul meu pungaş!" Dar cu bogata-i experienţă (în viaţa lui văzuse atîtea!) nu găsi de cuviinţă să-l iscodească prea mult pe acest băiat care îi inspira încredere. După înfăţişare, nu părea de loc să fie un tîlhar.

— Tovarăşe secretar, am venit într-o chestiune...

Niciodată n-a fost Marek atît de vorbăreţ. Ţinea cu tot dinadinsul să obţină repartizarea la brigada care lucra pe strada Miodowa; într-acolo ţinteau gîndurile lui ascunse. Îi explică lui Wojciechowski că s-a săturat de munca de birou — „să se tot care cu hîrţoage" — în timp ce munca pe Traseu luase — şi vorbea sincer — un avînt atît de mare.

— ...Îmi place să lucrez cu tîrnăcopul sau lopata. Îmi dau seama că la început n-am să pot... n-o să fiu în stare de munci mai calificate, dar ca să dau molozul la o parte...

Faptul că băiatul se prezentă de bună voie îi uşură sarcina lui Wojciechowski. Propunerea lui Marek i se părea justă, întemeiată. Dărîmarea ruinelor nu cerea cine ştie ce calificare specială.

— În ce echipă vrei să lucrezi?

— Dacă pot să aleg... în brigada maistrului Tybura, am acolo prieteni.

Brigada lui Tybura înainta cu lucrul pe linia Miodowa, tocmai acolo unde se afla pivniţa cu pricina.

Ca voluntar, Marek nu se putea plînge de munca lui. În acea zi însă, deşi luase parte la disputele în legătură cu referatul din ajun, era cu totul absorbit de alte preocupări. De dimineaţă urmărise cu înfri-

gurare echipa care săpa la intrarea spre subsol : voia să se afle acolo printre primii, ca să poată constata la timp dacă pămîntul din pivniţa a treia, din stînga subteranei, n-a fost răscolit de curînd. În cazul acesta, plănuise să întîrzie dărîmarea, ca în cursul acelei zile să nu se înceapă desfundarea celei de a treia pivniţe. Iar la noapte „va da lovitura !" Vedea înaintea ochilor pachetele de bancnote : hîrtii lunguiețe, verzui, foşnind ca foiţele de staniol !

Încă un ceas de muncă, un singur ceas. Cu tîrnăcopul, scoase cărămizile din ultimul strat de moloz pe care alţii îl dădeau la o parte. În sfîrşit, apăru o uşă neagră, putredă. Izbită cu tîrnăcopul, uşa căzu de parcă niciodată n-ar fi fost încuiată. Dinăuntru venea un aer răcoros, proaspăt. Nu mirosea a hoit.

Această uşă figura pe planul lui Zenon. Numai arareori ajungeau în pivniţă prin „faţă", intrînd pe uşa de intrare, aşa cum se cuvine ; de obicei, pătrundeau în interior pe oriunde se nimerea : fie prin zid, fie prin plafon. Şi acum răzbiseră tot pe sus, dar pe la intrare.

Potrivit planului, dincolo de uşă trebuia să dea peste un loc gol, adică o hrubă mare, apoi un gang, o altă hrubă şi încă una...

Marek sări în gura pivniţei şi, fără vreo precauţie, se repezi înaintea tuturor în bezna subsolului. Deodată se lovi de ceva. Căzînd cu faţa în jos, ţipă ; simţi cum mîinile i se afundă în nişte lăzi.

Alţi doi muncitori pătrunseră în pivniţă. Auzindu-l pe Koziol ţipînd, Tybura trase o înjurătură şi scăpără un chibrit. La lumina-i slabă zări nişte rafturi pierdute în umbră. Un alt chibrit smulse din întuneric forma unor sticle. Waclawczyk înşfăcă una şi ieşi cu ea la lumina zilei. Era acoperită de praf. Cu o cărămidă, sfărîmă gîtul sticlei. Din ea ţîşni cu putere o limbă de lichid roşu. Puse degetul. Mirosi. Linse. Turnă puţin în palmă. Totul dură numai o clipă. Ajutat de maistru, Marek se lupta să iasă dintre lăzile în care sunau sticlele. Waclawczyk îşi înmuie cu pre-

cauție limba. O dată, de două ori. În cele din urmă trase un gît zdravăn și strigă bucuros:

— Vin, băieți, șampanie!

Se strînseră toți în jurul lui. Sticla cu gîtul spart fu apucată de mai multe mîini. Careva trase o înghițitură cu toată lăcomia. Tybura strigă:

— Koziol, dă fuga la director și spune-i că am găsit un depozit de vin!

Marek se repezi spre „Pod Blacha". Să fi avut aripi și tot n-ar fi putut alerga mai iute pe scările lungi și întortocheate ale schelei. Trecea în fugă pe lîngă mormanele de pămînt și moloz. Se ferea să nu se împiedice în vălmășagul șinelor de cale ferată, normală și îngustă, care împînzeau orașul. Pe uriașul șantier, muncile se executau concomitent; se despresura Traseul, se turnau pereții de beton ai tunelului, se lucra la fundațiile podului. Marek, care de obicei cerceta cu priviri lacome mersul lucrărilor, alerga acum fără să se sinchisească de nimic, uitîndu-se numai unde calcă: n-ar fi vrut să se poticnească și astfel să întîrzie.

Între timp, oamenii lui Tybura făcură de-a binelea cunoștință cu prețioasa descoperire. Lăsînd la o parte uneltele, intrau fără urmă de sfială în pivniță, de unde ieșeau cu cîte o sticlă în mînă. La început, Tybura strigă la ei să nu se atingă de nimic: era doar un bun al statului, bun public, și cu siguranță că se va prezenta cineva să ridice sticlele. Dar cine să-l asculte?

— Oricine ar veni... Parcă o să stea să numere! îi răspundea cîte unul maistrului. Sînt aici cu duiumul! Ei, și ce dacă or fi cîteva mai puțin. Nu-i moarte de om!

— Cine găsește are și el drept la lucrul găsit!

— În sănătatea noastră!

— Trăiască Traseul est-vest!

— Astîmpărați-vă, măi băieți, că o să fie bucluc!

— Ai bunică?

— Știi ce, toc! Pup-o din partea mea...

— Noroc !
— Trăiască maistrul Tybura.
— Pentru maistrul Tybura, de trei ori hip-hip-ura !
Săreau gîturile sticlelor şi vinul rubiniu ori auriu curgea de-a dreptul în gîtlejuri.
— Fain ! Straşnic vin ! se minunau plescăind din limbă.
Lui Tybura îi vîrîră cu de-a sila o sticlă în mînă ; mai făcu el mofturi, de teamă că va trebui să dea socoteală în faţa superiorilor, dar o goli totuşi pînă la fund. Băutura tare le înceţoşă repede gîndurile şi simţurile. Unul după altul cădeau grămadă lîngă mormanele de cărămizi, stacojii la faţă de atîta băutură şi emoţii. Sticlele goale se rostogoleau pe jos.
Descoperirea depozitului de vin stîrni mare vîlvă. Veniră fuga oameni din brigăzile vecine. Se înghesuiră atîţia la gura pivniţei, încît cu greu îţi puteai face loc. Se întetea voioşia... Unul cînta cu o înflăcărare ce merita o voce mai bună :

Hai, hai vinu-i dulce,
Cine-l bea nu se mai duce...

Cînta şi Waclawczyk cît îl ţinea gura, oprindu-se mereu să povestească ce a simţit la prima înghiţitură.
— Credeam că-i iperită... sau ciklon [1], şi cînd colo, poftim, surpriză... vin vechi... şi dulce... *Hai, hai, vinu-i dulce, cine-l bea nu se mai duce!...*
Înainte de a fi apucat conducătorii şantierului să pornească de la cancelarie, Marek şi făcuse cale întoarsă. Îmboldit de intenţiile-i ascunse — şi de teamă ca nu cumva vinul să-i încurce planurile — se strecură cu multă îndemînare prin mulţimea adunată şi intră în pivniţă. Acolo era un adevărat balamuc. Oamenii se repezeau, înşfăca fiecare atîtea sticle cîte îi încăpeau în buzunare ori în sîn ; ce nu puteau să bea, doseau

1 Gaz otrăvitor, folosit de hitlerişti pentru asasinarea deţinuţilor din lagăre. (n.t.)

ca să aibă pentru mai tîrziu. Marek nu se opri în hruba cu vinuri, ci căută uşa spre gang. O deschise cu ajutorul cazmalei pe care o găsise lîngă lăzi, acolo unde căzuse. Orbecăind prin gang, ajunse la a treia uşă pe stînga. Din nou smulse încuietoarea şi scăpără un chibrit: pămîntul era neatins. Îşi luă cazmaua la subsuoară, închise uşa şi se întoarse la brigadă.

Cînd ieşi din pivniţă, afară tocmai răsuna un şuvoi de înjurături. Secretarul Wojciechowski îl apucase pe maistrul Tybura de guler şi-l zgîlţîia zdravăn — voinic mai era omul acesta scund!

Înjurîndu-l de mama focului, îi arătă ameninţîndu-l cele ce se petreceau în jurul lui. Şi, într-adevăr, se petreceau lucruri neplăcute. Munca încetase, oamenii erau beţi şi se irosea averea cuiva... nu în întregime, bineînţeles (depozitul era mare), dar oricum... nu trebuia să se îngăduie una ca asta!

Tybura răspundea ca un papagal, iar limba i se împleticea în gură:

— Le-am spus ticăloşilor! Le-am spus... Eu le-am spus...

Zărindu-l pe Marek, Wojciechowski strigă furios:

— Tu mai lipseai!

Îl făcea oare şi pe el răspunzător de hărmălaia de acolo, ori se temea ca nu cumva să-i alunece protejatul din nou în păcat? Un lucru însă apărea limpede: era furios. „Auzi ce ruşine!"

— Eu, domnule secretar, eu n-am băut! Numai eu!

Secretarul îl privi mirat.

Într-un tîrziu sosiră şi inginerii. Apărură şi miliţienii. Marek o băgă pe mînecă atunci cînd văzu că se pune santinelă la magazie. Fir-ar al dracului! Deodată, din mulţime ieşi un bărbat necunoscut. Era foarte enervat; ba îl înjura pe Tybura, care era beat turtă, acuzîndu-l că el şi oamenii lui i-au furat vinul, ba îi mulţumea din toată inima că a descoperit şi i-a salvat depozitul. Valora doar milioane de zloţi! Marek se tot învîrtea pe lîngă acest presupus proprietar, dorind să afle cam ce va face cu depozitul. Era de la

sine înțeles că se va opri dărîmarea pînă vor fi scoase sticlele. Se punea deci o singură întrebare: cînd îl vor goli?

Miliția încheie un proces-verbal. Marek, singurul treaz dintre cei care descoperiseră depozitul, fu interogat cu amănunțime. Trecuse astfel de ora patru, iar Kazek și Lutek îl așteptau. Desigur că depozitul nu va fi golit pînă seara; o să se amîne deci operația pe a doua zi. Furios pe toți și pe toate, Marek porni spre scuarul de lîngă statuia lu Wilson.

De departe zări fața veselă a lui Kazek, iar asta îl scoase și mai mult din sărite.

KAZEK

— Fiecare dintre noi înghite anual o cărămidă şi jumătate. Aţi citit doamnă ?

În ziua aceea era foarte bine dispus: îl ispitea aventura plănuită în strada Miodowa şi-l încînta gîndul că au toate şansele să termine cu succes: în această stare de spirit nu se putu stăpîni să nu se agaţe de Drozdowa, care era ca de obicei acră şi bosumflată.

— Nu citesc ziare. Puteai să te gîndeşti la asta! răspunse ea supărată, apăsînd pe cuvîntul „puteai".

— Ei, chiar de loc ?!

— De loc. Toate mint!

— Or fi minţind, dar numai în politică. Prima pagină să zicem că o laşi la o parte. Cine dracu o poate citi...

— Nu-i pagină fără politică.

Elevul lui Zenon era desigur în totul de acord că presa e părtinitoare. Gazetele mint! De asta nu se îndoiau băieţii lui Zenon; ba chiar sub această lozincă îşi duceau ei lupta politică. Dar, îmboldit de tinerească-i dorinţă de contrazicere, găsi nimerit să obiecteze şi aici ceva.

— De unde ştiţi dacă nu citiţi!

— Ia n-o mai face pe deşteptu'! Doamne, ce educaţie!

— Orice-aţi spune, dar cînd anunţă obiectele găsite, nu mint. La rezultatele sportive — de asemenea. Şi nici „Prietenul" nu minte. (Kazek zîmbi, aducîndu-şi aminte de scrisoarea ticluită şi trimisă

de băieți la rubrica „Prietenul", sub semnătura „soție îngrijorată", și la care primiseră un răspuns cît se poate de serios.) Apoi repertoriul cinematografelor...

— Nu merg la cinema!

— Dumnezeule! Ce viață! Gazete — nu, cinema — nu, meci — desigur, nu. Atunci? Mai bine...

O privire dispreţuitoare, urmată de cuvîntul „mucos", puse capăt acestei „interesante" discuții, purtată pe un ton destul de ridicat, de la un capăt la celălalt al ambelor ateliere: Drozdowa lucra în secția vecină. La apostrofa „mucos", atît de înțepătoare, răsunară ca un ecou cuvintele: „Taci, mă activistule!..." ale șefului de secție Kowara, auzite de toți oamenii din atelier. Dar Kazek nu-i rămase dator.

— O faci pe cavalerul, cu doamna, dar degeaba, aici n-o să-ți meargă! strigă el.

Sala izbucni în rîs. Kowara se posomorî. Kazek știa unde să țintească. Despre aventurile ratate ale lui Kowara circulau în fabrică tot felul de povești.

Kazek se aplecă grijuliu asupra suportului pe care erau fixate mai multe tuburi subțiri de sticlă, cam de vreo patru centimentri. Munca consta a introduce prin aceste tuburi cîte două sîrme — electrozii. Tuburile cu sîrme erau apoi trecute mai departe. În faza următoare a procesului de fabricație, de vîrful unui bastonaș de sticlă era fixată o coroană de sîrmulițe fine, prin care trecea o spirală de wolfram.

Băiatul lucra la montarea pilei electrice, peste care venea para de sticlă a becului. Lucra foarte repede. Era îndemînatec; încă de copil, ticluia cu multă pricepere fel de fel de jucării.

Ce bine îi prindea acum îndemînarea înnăscută și agerimea văzului! Tovarășii lui nimereau destul de greu sîrmele în centrul tubului milimetric, ochiul lui însă lucra fără greș. Își mișca mîinile ca un giuvaergiu, nespus de repede și de precis. Mișcările lui agile erau ca de pisică ori... poate de hoț. „Mîinile omului se îndoaie înspre el, nu în afară" — obișnuia

deseori Zenon să-i încurajeze, interpretînd în felul lui zicala din popor. Cine-l vedea pe Kazek la lucru era dispus să creadă că el şi pe întuneric izbuteşte să introducă tot atît de bine electrozii.

De aceea, deşi discuta cu aprindere, nu slăbea nici o clipă ritmul lucrului. Şi astfel, pe postamentul din partea stîngă a atelierului, se înălţau cu repeziciune, în piramide, suporturile cu filamente gata pregătite. De acolo, filamentele erau duse în atelierul vecin. În fabricile complet mecanizate, întreaga producţie se desfăşoară pe bandă ; în acea întreprindere însă, răsărită dintre ruine abia de cîteva luni, numai partea a doua a ciclului de producţie era automatizată. Numai după ce se punea para de sticlă, becul intra pe bandă.

Kazek se distra introducînd tot mai rapid sîrmele electrozilor. Îl îndîrjea lupta cu tovarăşii de muncă, pe care nu-i simpatiza. Era mîndru de priceperea lui, care-l deosebea de ceilalţi, deşi tocmai de aici porneau toate necazurile lui.

Povestea începuse cu o lună mai înainte cînd a fost anunţat că tehnicianul Leja îl cheamă la direcţie. Nu bănuia că, în urmă cu vreo două zile, doamna Majewska discutase îndelung cu Leja, absolvent al şcolii Wawalberg [1]. Leja fusese înainte de război coleg de şcoală cu un cunoscut al tutuoarei Majewska, Andrzej Kornecki. Prin aceasta, ea luase legătură cu Leja încă în ianuarie, cînd a intervenit ca să-l primească pe Kazek la fabrică. Acum se prezentase pentru a doua oară, cu rugămintea de a-i da o mînă de ajutor mai departe.

Cînd a aflat că-i chemat de direcţie, Spokorny s-a speriat de-a binelea. Datorită neorînduielii care domneşte de obicei în primele faze de organizare a producţiei, scurtă vreme după ce a fost angajat, cu

[1] Şcoala superioară de electrotehnică şi construcţii de maşini Wawalberg şi Rotwand" funcţionează şi astăzi la Varşovia ca şcoală superioară de inginerie. (n.t.)

îndemînarea-i cunoscută, Kazek a strecurat în buzunar un pachet întreg de spirale scumpe de wolfram, importate din străinătate. S-au făcut atunci cercetări. Magazionerul responsabil a fost arestat. Coincidența dintre eliberarea magazionerului și chemarea lui pentru întîia oară la direcție îl neliniști pe Kazek. Se întreba dacă n-ar fi mai bine s-o șteargă pentru totdeauna. Urcînd scara spre partea clădirii unde se aflau birourile, număra treptele spunîndu-și în gînd: „să mă duc", „să nu mă duc". Îi ieși „să nu mă duc", totuși, făcînd un gest desperat cu mîna, se prezentă la biroul tehnic unde fusese chemat.

Tehnicianul Leja l-a primit deosebit de prietenos. L-a rugat să ia loc și i-a oferit o țigară. Băiatul a reținut foarte bine toate amănuntele discuției.

— Te felicit pentru rezultatele obținute — începu Leja. Introduci sîrma cu multă iscusință !...

„Și-acum o să chemi miliția" — se gîndi băiatul, mulțumind stîngaci pentru cuvintele de laudă.

— Am auzit că ai necazuri cu tovarășii din hală, e adevărat ?

Chestiunea aceasta era destul de serioasă. În ianuarie, cînd Kazek a început să lucreze, fabrica ducea lipsă de muncitori calificați. Așa că, deși angajat pe post de curier, a fost pus să introducă electrozii ; de obicei, la această muncă se foloseau femei, dar, potrivit instrucțiunilor primite, acest soi de muncă începuse să fie încredințat și băieților. Chiar a doua zi s-a constatat că nu s-ar fi putut face o alegere mai bună. Mîinile dibace ale lui Kazek introduceau electrozi în mai multe tuburi decît puteau pregăti tovarășii în faza următoare a procesului de fabricație, și chiar mai repede decît îi veneau din celălalt atelier. N-apucau tovarășii lui să-și termine norma de becuri, că el și cerea altele. Și făcea asta în mod cu totul demonstrativ ; ținea ca tutorele să afle că muncește cu spor. Voia să-i meargă faima că s-a apucat de treabă, mai cu

seamă că, datorită dibăciei lui înnăscute, putea s-o facă fără să depună un efort prea mare. Dar tocmai asta nu era pe placul unora dintre muncitori. Se temeau oamenii că li s-ar putea ridica normele stabilite, ceea ce ar fi atras după sine reducerea cîștigului. Au urmat certuri, ciorovăieli în afara fabricii, ajungîndu-se chiar și la amenințări; reacțiunea lupta cu îndîrjire împotriva întrecerilor în muncă, metodă atît de importantă în opera de construire a statului democrat-popular; Kazek a capitulat fără prea mare rezistență. Nu-l interesa pe el numărul de becuri confecționate. Lui îi era de-ajuns că și-a putut dovedi bunele intenții. Alții erau aceia care ridicau proteste. Treaba lor. Ca tovarăș bun, cum voia să pară, trebuia să cedeze. Ba chiar în sinea lui era mulțumit; O să se odihnească mai mult! Direcția aflase despre iscusința lui. Acum ce-i mai păsa! Dar ceea ce se ascundea în dosul acestei împotriviri nu putea fi prea multă vreme ascuns. Sezisînd primejdia, Leja dădu alarma:

— Ascultă, Spokorny, ești un băiat dezghețat și înțelegi desigur greutățile pe care le întîmpinăm în fabrică. Îți dai seama că în țară se simte mare lipsă de becuri...

Kazek știa foarte bine acest lucru. Becurile procurate de Zenon erau vîndute cu prețuri din calea-afară de mari.

„Aha! gîndi el nesigur; mă ia pe departe. Mai întîi un apel patriotic, pe urmă — dă spiralele înapoi!"

— ...în fiecare zi sîntem asaltați cu cereri — Leja lovi cu palma într-un pachet de hîrtii — fel de fel de comenzi, apeluri și rugăminți din partea instituțiilor, magazinelor și a persoanelor particulare. Toți cer același lucru: becuri, becuri și iar becuri! În scurtă vreme n-o să se mai găsească becuri pe piață, și chiar dacă se vor găsi, numai la preț de speculă... Se lucrează de zor la amenajarea a încă trei fabrici noi, dar pînă la instalarea noilor mașini, care ne

vor sosi abia peste un an, trebuie să ne gîndim la alte procedee de mărire a producției, ca să evităm catastrofa... ca să zic așa... a întunericului care ne pîndește...

Leja se opri pentru o clipă, căutînd cuvinte cît mai convingătoare. Dar pe fața băiatului, neclintită ca o mască, nu se putea citi dacă au avut efect cuvintele lui, ori nu. Îl apucă strîns pe Kazek de mînă; acesta se smuci, dar șeful nu-i dădu drumul și, peste măsură de mișcat, îi vorbi deschis:

— Curînd, în casele noastre nu va mai fi lumină. Îți dai seama ce înseamnă să muncești ori să înveți la lumina opaițului? Înseamnă o mare pierdere de energie națională. Și chiar dacă această lipsă de lumină te-ar sili să te odihnești, cît de ticăloși am fi! Noi vrem să electrificăm satele, și nu să luminăm orașele cu făclii! Spokorny, fac apel la dumneata. E vorba de o sarcină patriotică. În '44 ai luptat împotriva inamicului, pentru libertate. Inamicii de astăzi sînt ruinele și sărăcia. Și cu acești dușmani trebuie să luptăm pentru o libertate deplină, pentru a ne elibera de sărăcie. Atelierul în care lucrăm este un bun al poporului deci și al nostru. Muncim pentru noi, nu pentru capitaliști. Muncim ca să fie lumină în locuințele noastre și în casele tuturor locuitorilor din Varșovia...

Leja se înflăcăra de propriile lui cuvinte. Întotdeauna i-au plăcut vorbele mari și răsunătoare; ca tehnician și pedagog de ocazie, nu-și dădea seama ce slab instrument educativ reprezintă acest fel de a vorbi. Pentru întîia oară în viață își asuma sarcina de îndrumător, de pedagog; el atîta știa: că într-un fel oarecare trebuie să-i vină în ajutor lui Kazek, mereu terorizat de acei muncitori care nu se puteau dezbăra încă de unele apucături de pe vremea capitalismului. Îi făgăduise acest lucru tutoarei Majewska, dar nu acționa numai ca să-și țină făgăduiala. Era el însuși pătruns de importanța acestei sarcini. Și iată că prilejul de a-i veni lui Kazek în

ajutor se ivise de la sine. Peste cîteva zile, la şedinţa de producţie, bătrînul muncitor Lowak, împreună cu cîţiva tovarăşi, membri ai Partidului Muncitoresc Polonez şi ai Partidului Socialist Polonez, urmau să propună iniţierea unei întreceri socialiste în fabrică. În această întrecere vedea Leja salvarea băiatului.

— Îţi propun să ne ajuţi la mărirea productivităţii muncii în întreprindere.

— E-eu ? repetă el nespus de mirat.

„Deci sigur nu-i vorba de spirale" — se linişti singur. Tăcea nedumerit. Leja interpretă în felul lui tăcerea băiatului şi continuă cu înflăcărare :

— Peste cîteva zile se va organiza în fabrică o întrecere socialistă. Participă şi tu. Semnează angajamentul. Ai să-l depăşeşti, te asigur. După trei luni vor urma premii, fotografii în gazete...

— A, nu, nu...

Kazek se sperie auzind cuvîntul „fotografie" :

„Superba" l-ar putea recunoaşte. Teama băiatului fu iarăşi greşit interpretată de Leja, care începu din nou să-i vorbească stăruitor, ca să-l convingă. Îi înfăţişă foloasele pe care le va trage de pe urma acestei întreceri.

Cînd l-au chemat în biroul tehnicianului, băiatul a pornit cu strîngere de inimă. Ajuns în faţa lui Leja, l-a cuprins şi mai cumplit teama. Se simţea ca un animal hăituit, gata-gata să fie înhăţat şi zvîrlit în cuşcă ; dădea din colţ în colţ, fără scăpare, izbindu-se parcă de nişte gratii nevăzute. Şi deodată, ce să vezi ! O gratie se desprinde deschizîndu-i drumul spre libertate. Doar un singur salt să facă ! Şi salvarea îi venea tocmai de la Leja. Spaima se schimbă în uşurare. Desigur că va primi propunerea.

— ... ai să fii erou al muncii ! tot căuta tehnicianul să-l convingă.

Cuvîntul acesta îl mişcă pe băiat, care nu scosese pînă atunci o vorbă. Erou ! Cuvîntul avea greutate şi suna frumos ! Ce si-a dorit el mai mult decît să

devină erou, atunci cînd a jurat credinţă bandei lui Zenon? Bucuria primejdiei înlăturate crescu şi mai mult, stimulată de ambiţia de-a ajunge erou. Pînă acuma — deşi foarte puţini în fabrică îi cunoşteau trecutul ruşinos — se simţea dispreţuit. Un criminal. Asta nu-i plăcea, cu toate că încerca să se convingă şi pe sine că nu se sinchiseşte de această sentinţă! Dar iată un prilej fericit de a se reabilita! Erou... măreţia acestei perspective îi străfulgeră prin minte. Proiectul îl ademenea tot mai mult.

Şi, înainte de a-şi încheia Leja cuvîntarea, băiatul spuse că primeşte. Tehnicianul era încredinţat că aceasta se datora numai şi numai discursului său.

După cinci zile, întregul colectiv al fabricii află că printre cei unsprezece muncitori care şi-au luat angajamentul de a participa la întrecerea socialistă, răspunzînd la apelul bătrînului comunist Lowak, se găsea şi tînărul Kazek Spokorny, care nu era membru de partid; el şi-a luat angajamentul să depăşească norma cu o sută cincizeci la sută.

Muncitorii acestei fabrici, de-abia răsărită dintre ruinele oraşului, nu erau oameni cu nivel politic. Lucrau aici mai multe femei, pe care nenorocirile războiului le sileau să muncească pentru a-şi hrăni familiile, dar şi tineri sleiţi de îndelungata ocupaţie a duşmanului. Iar organizaţiile de partid acţionau de prea puţin timp pe teren, ca să poată face faţă întregii munci ideologice şi educative. Robi ai vechii mentalităţi dinainte de revoluţie, cei mai mulţi dintre muncitori primeau cu o totală neîncredere apelurile pentru mărirea productivităţii muncii, cu care prilej totdeauna ieşiseră păgubiţi. De aceea muncitorii care priveau cu duşmănie orice încercare de a schimba rosturile vechi luară, mai mult sau mai puţin făţiş, atitudine împotriva primilor unsprezece lucrători angajaţi în întrecere. Ca urmare, unii dintre aceştia începură să şovăie. Lowak a trebuit să se zbată şi să vorbească mult ca să-i convingă pe tovarăşii mai şovăielnici să nu renunţe la anga-

jamente. El își dădea seama cîtă muncă trebuie depusă pentru a-i face pe muncitori să-și schimbe orientarea ideologică și profesională, deformată de exploatarea capitalistă.

Nici pe Kazek nu l-au cruțat muncitorii. Dar de data asta, spre deosebire de trecut, băiatul nu s-a sinchisit de dușmănia arătată de cei din jur. Cu șaisprezece ani în urmă, cînd bunica lui l-a văzut venind pe lume într-o poziție cu totul anormală — cu șezutul înainte — a spus că va fi un „sucit". Și într-adevăr, Kazek era tare îndărătnic. Injurăturile tovarășilor, ghionturile, batjocura femeilor îi sporeau puterea de muncă. Mîinile lui se dovedeau din ce în ce mai dibace. Introducea fulgerător electrozii în tuburile pregătite.

N-avea cu cine sta de vorbă. Nu era încă destul de copt ca să discute cu tovarășii mai în vîrstă, angajați ca și el în întrecere, dar mai pregătiți din punct de vedere politic; iar ceilalți se fereau de el văzînd cu cît avînt (rezultat și al ambiției, și al îndărătniciei) își îndeplinea angajamentul luat. Cînd sosea dimineața la fabrică, își ocupa neîntîrziat locul de muncă. Rareori se întîmpla să schimbe o vorbă cu Drozdzowa, femeie ursuză, silită de împrejurări, după război, să intre ca muncitoare în fabrică; ea fusese dădacă într-o familie de moșieri scăpătați care se mutaseră la oraș după cel dintîi război mondial. Fosta dădacă ura cu patimă actuala orînduire; de două ori pe săptămînă își vizita foștii stăpîni, care îi insuflau dîrzenie, ca să poată duce în următoarele trei zile lupta surdă cu „molima roșie"... In afară de „îndrumări morale", foștii ei stăpîni nu prea aveau ce să-i dea, în schimb Drozdzowa, îmboldită de ambiția ei de femeie „de societate", cum se socotea, ținea să-i copleșească cu tot felul de atenții pe micuții ei „nepoței", în care scop născocea mereu noi izvoare de cîștig. De dorul premiului, se prezentă și ea la întrecere. Era convinsă că și Kazek făcuse acest pas din aceleași motive;

din milă pentru el şi pentru ea, discuta din cînd în cînd cu dînsul.

Şi astfel, tînărul Kazek — mai mult în ciuda tovarăşilor săi — realiză un procent mai mare chiar decît angajamentul luat. Băiatul se simţea măgulit; acum era cineva în fabrică.

La o consfătuire de producţie, ţinută cu vreo trei zile în urmă, fusese pus chiar în situaţia de a rosti şi el, vrînd-nevrînd cîteva cuvinte. La un moment dat, s-a auzit chemat pe nume: delegatul comitetului organizaţiei de tineret din capitală voia să ştie ce părere are el. Kazek s-a uitat neajutorat prin sală, apoi spre tavan, pe sus, de parcă ar fi implorat muştele să-l inspire. Una din muşte îşi luă zborul. El o urmări cu privirea pierdută în întunericul sălii; o auzea totuşi zbîrnîind în jur. Hala fabricii era întunecoasă, aşa că în zilele cu mai puţin soare erau nevoiţi să aprindă lumina. Lămpile erau însă prea sus atîrnate de plafon. Se ridică şi spuse:

— Cred că pentru îmbunătăţirea productivităţii muncii noastre avem nevoie de mai multă lumină.

Se opri o clipă. Îşi dădea seama că nu-i de-ajuns să arăţi ce este rău, trebuie să arăţi şi cum să îndrepţi răul...

— ...Trebuie să îmbunătăţim iluminatul. Poate că asta s-ar putea face prin... prin prelungirea firelor de care sînt prinse lămpile, ca să atîrne mai jos...

Un murmur de aprobare se auzi printre cei adunaţi. Leja, care se afla în prezidiu, încuviinţă din cap. Prinzînd curaj, Kazek urmă:

— Şi poate că n-ar strica la fiecare loc de muncă să se pună cîte o lampă, chiar mai mică decît astea. Astfel ar avea fiecare destulă lumină, în orice ungher al atelierului s-ar găsi.

Răsunară aplauze, ce-i drept, cam slabe, dar oricum mai multe decît căpătaseră ceilalţi vorbitori. Într-adevăr, atelierul nu era îndeajuns de luminat şi din cauza asta muncitorii sufereau de ochi.

După această consfătuire de producţie, nimeni nu s-a mai legat de Kazek. Ba într-una din zile cînd electricienii lungeau firele lămpilor ce atîrnau de tavan şi le îndreptau astfel ca să arunce lumina cît mai la îndemîna muncitorilor, băiatul auzi chiar unele vorbe de laudă.

Dar nici aceste merite nu-l ridicară în ochii celorlalţi muncitori, cu atît mai mult cu cît, auzindu-l pe Kowara aruncîndu-i cu dispreţ calificativul de „activist", îşi aduse aminte că şi el e unul din cei care participă la întreceri. Iar la prînz cînd a fost afişată lista cu rezultatele primei etape lunare a întrecerilor, în care Spokorny se afla în frunte pentru realizarea celor o sută optzeci de procente peste normă (următorul fiind Lowak, cu o sută şaptezeci şi trei procente), nimeni nu l-a felicitat aşa cum se cuvine, tovărăşeşte, sincer, în afară de preşedintele comitetului de întreprindere, care i-a strîns mîna, oarecum oficial.

Sincer sau nesincer, ţinea să arate că nu-l măgulește cu nimic acest succes. „Ce mare lucru!" Totuşi, nu era chiar aşa, fiindcă de îndată ce ieşi pe poartă ca să-l întîlnească pe Marek, se umflă în pene de mîndrie pentru victoria repurtată. Acest lucru, bineînţeles, nu şi l-ar fi recunoscut nici sieşi. Fluiera însă vesel şi rîdea la toţi.

Îl găsi pe Marek prost dispus:

— Ei, cum stau lucrurile?

Dar înainte de a apuca Marek să-i răspundă, apăru şi Lutek. Nu va fi deci nevoie să povestească de două ori cum s-au încurcat lucrurile pe Miodowa, din pricina depozitului de vinuri.

TEZAURUL

Marek le explică în amănunțime care-i situația, atrăgîndu-le atenția că nu-i nici o nădejde să întreprindă ceva în seara asta. Kazek primi vestea cu o resemnare filozofică : nu-i nimic, dacă nu-i astăzi, o să fie mîine ! Lutek, în schimb, izbucni furios :

— Cum puteți să vorbiți așa ?! Eu m-am săturat pînă peste cap de atîta așteptare. Mereu mîine și iar mîine. Zbych n-a făcut încă rost de bilete, zice că mîine. Jacek și-a amînat și el învîrtelile cu magazinul de stat. Fricoșilor ! Bandă de leneși ce sînteți ! Eu vreau să fac ceva astăzi, imediat, chiar acum !

— Ce, ești nebun ? Iar s-o pățim din cauza ta, ca atunci, la Czerniakow ?

— Ce pățit ? N-a pățit nimeni nimic !

— Încă nu se știe...

— Doar dacă te duci singur la Securitate...

— Măi Lutek, liniștește-te odată cu aiurelile tale !

— Ai să intri odată mesa, de n-o să știi pe unde să scoți cămașa !

— O faci pe viteazul !

Faptul că bătrînul Kozlowski, condamnat pentru speculă, a stat cîteva luni într-un lagăr de muncă, n-a avut o înrîurire prea liniștitoare asupra nervilor fiului său. Ori de cîte ori se întîlnea cu băieții, cearta era gata. Și nu numai cu Jacek se lua la harță, ci chiar — ca acuma de pildă — cu Kazek, cel mai bun prieten al lui din toată banda.

— Du-te ! N-ai decît să te duci singur dacă arzi de nerăbdare. Dă buzna peste santinelă ! Să vezi ce-o să se bucure Majewska, că o să te poată băga în sfîrşit la pîrnaie.

— Dar cine zice să dăm buzna nebuneşte ? Dar nici să renunţăm, cu una cu două, la planul nostru ! Credeţi voi că numai Zenon ştie de banii ăia ? Cîţi or mai fi pîndind să intre în pivniţă ! E ca la o întrecere. Dacă în noaptea asta nu dăm lovitura, atunci pînă mîine intră alţii şi rămînem cu buza umflată.

Argumentele lui Lutek erau destul de temeinice. De tezaur, aveau, desigur, cunoştinţă mai multe persoane: era doar casa de bani a unei întreprinderi, nu vreo casetă cu bijuterii ale unor persoane particulare. Cei trei se întoarseră în strada Miodowa.

În faţa depozitului de vinuri erau adunaţi mulţi curioşi. Unii plecau, alţii veneau. Şi — ciudat lucru ! — sticlele cu plăcuta băutură circulau mereu printre cei prezenţi, deşi în faţa intrării dărîmate păzea, de bine de rău, o santinelă cu carabina la umăr şi cu o banderolă colorată pe braţ care arăta că-i autoritate ; era unul din paznicii şantierului. Miliţienii împrăştiau mereu mulţimea, dar oamenii nici nu se gîndeau să plece. Vinul îi atrăgea pe toţi.

Băieţii se mai sfătuiră cîtva timp şi, în cele din urmă, Lutek ieşi victorios. Hotărîră, aşadar, să aştepte căderea nopţii. Din vîrful ruinelor unei case din strada Podwal, întocmai ca dintr-un cuib de barză, ţinură sub observaţie şi pivniţa, şi santinela, şi toată mulţimea.

Oraşul Vechi îi amintea lui Kazek de vremea răscoalei. Fusese cea mai frumoasă perioadă din viaţa lui. Pe atunci era unul dintre eroi. Acum nu-i decît un mucos ca atîţia alţii. Atunci era soldat, luptător, pe cînd acuma... dar ce să mai vorbim ! Începu să le explice prietenilor cum se ridicau baricadele :

— Vedeţi dărîmăturile celea din colţul străzii Podwal ? Acolo m-am adăpostit o dată ; trăgeau cu „mă-

găoaia“ [1]... uite atît a lipsit să nu mă curăţ — arătă el un vîrf de unghie. Tocmai mă duceam cu Zenon la comandamentul de pe Miodowa, acolo unde s-a descoperit vinul. Dar ai noştri cred că nu ştiau nimic de vin. Că dacă ar fi ştiut, n-ar mai fi rămas o sticlă. Se vede că păzea cineva pivniţa. Iar acolo lîngă peretele acela care-i gata să se năruie, a fost ucis tovarăşul meu. A doua zi a ars casa unde ne aflam, iar noi neam strecurat ca şobolanii prin canaluri.

— Prin canaluri ? îi luă Marek cuvîntul din gură. Cînd săpam la zidul de sprijin al tunelului, am văzut canalurile. Pe-acolo v-aţi strecurat voi spre centrul oraşului ? Brrr ! Trebuie să fi fost îngrozitor...

— Bine nu ne-a fost : aer stricat, întuneric beznă. Ţi se întorceau maţele pe dos, nu altceva, dar nici să vomiţi n-aveai timp. Te durea ochii tot scormonind întunericul şi străduindu-te să-l zăreşti pe cel dinaintea ta. Ţi-era teamă să nu te îneci în murdăria de-acolo. N-aş putea spune ce era mai rău : măgăoaia sau canalele ? Şi una şi alta erau îngrozitoare — se cutremură Kazek.

— Mda, n-a fost plăcut ! oftă Marek.

Îşi aduse iarăşi aminte de Miodowa de acum trei ani. În cartierul Ochota era cu totul altfel, n-aveai cum să bănuieşti ce se petrecea în Oraşul Vechi.

De la înălţimea celui de-al doilea etaj al casei numai pe jumătate dărîmate, Oraşul Vechi arăta încă foarte sălbatic. În afară de şantierul Traseului, peste tot domnea o linişte de mormînt. Oriunde te uitai : în spate spre Piwna ori spre Piaţă, înainte spre Krakowskie Przedmiescie şi Senatorska, precum şi spre Kapitulna, nu vedeai decît contururi ştirbe : pereţi stingheri înălţîndu-se dintre dărîmături ca o pădure de piatră. Numai artera Miodowa fremăta de viaţă ; o deosebeai mai cu seamă după troleibusul roşu, ca o

[1] „Măgăoaia“ — aşa i se spunea aruncătorului de mine german, cu şase ţevi, care arunca bombe cu o mare putere de explozie. (n.t.)

cutie care luneca pe panglica de asfalt. In genere, totul aducea atît de mult a cimitir, încît, pentru un observator întîmplător, circulaţia din piaţa Zamkowy părea cu totul nefirească. Era ceva absurd în această îmbinare de ruini şi de şantiere, şi ce ne la locul lui părea zidul proaspăt al noii catedrale între ruinele din strada Kanoni! Iar zborul celor cîteva sute de porumbei care se roteau neîncetat deasupra străzii Piwna, unde o bătrînă blajină le dădea de mîncare în poarta rămasă întreagă a unei clădiri dărîmate, contrasta cu cărămizile încremenite, năpădite de buruieni. Această luptă între viaţă şi moarte, înteţită parcă şi mai mult de lumina răscolitoare a soarelui în amurg, te silea să te gîndeşti la realitatea prezentă.

— Muncă zadarnică! şi Lutek făcu un gest cu mîna. Nici peste un sfert de secol n-o să se facă aici nimic. O să vedeţi!

— De ce? Ba, dacă judecăm după ceea ce au realizat pînă acum, avem de ce fi mulţumiţi — îşi dădu cu părerea Spokorny, fruntaşul în producţie, solidarizîndu-se de astă dată cu guvernul.

— „Ei" au făcut? Fii, mă, serios! Noi am făcut, nu ei!

— Care „noi"? Tata, taică-tu? Cine construieşte?

— Nu-i vorba de cine ridică zidurile...

— Ba tocmai despre asta-i vorba!

— ...ci despre cel care dă fondurile. Cine a reconstruit cartierele Staszica, Lubecki sau Zoliborz?...

— W.M.S.-ul [1]...

— Numai în Zoliborz.

— Şi în Kole.

— Mă rog, să zicem. Dar întregul cartier Mokotow? Cine a pus în picioare cartierul nostru, Ochota? „Ei" sau iniţiativa particulară? Cine? stărui Lutek.

— Dar ei au reconstruit străzile, au refăcut canalizarea, gazul, electricitatea, fabricile. Tu ştii ce-nseamnă asta!? nu se lăsa Kazek.

[1] W.M.S. — Cooperativa de locuinţe din Varşovia. (n.t.)

— Dar în casele reconstruite, cine locuieşte? Noi? interveni Marek, cu amărăciune în glas.

— Măi Kazek, ascultă ce-ţi spun eu! N-au construit ei, noi am făcut totul. Babacu' tău! Dacă noi n-am fi vrut, făceau ei pe dracu, vorba franţuzului.

— O-ntorci acum. Vrei să spui că noi am făcut toate astea pentru ei! Dar e o prostie. Ce-i aia „pentru ei"? Că doar în acest oraş noi locuim. Şi tot ce facem, pentru noi facem. Pentru ai noştri. Pentru noi sau pentru ei, e totuna; este unul şi acelaşi lucru...

— Adevărat, lucrăm în devălmăşie — se amestecă şi Marek. Ce, o să stau să întreb pentru cine este? Totul e să muncim. Toţi pentru noi toţi! Dacă vrem, refacem în cîţiva ani Oraşul Vechi, întreaga Varşovie.

— Şi tu începi? izbucni Lutek furios. Toţi, toţi sînteţi împotriva mea! Din cauza afurisitei aleia de femei!

— Ce, aiurezi? Care toţi? Ce femeie? Ce vrei să spui?

Şi iată că Lutek găsi prilejul să-şi verse năduful adunat în ultimele zile.

Se iscă o bătaie în lege; într-o clipă, toţi băieţii din cele patru clase vecine se strînseră în jurul lor, pe coridor. Un adevărat scandal.

Ţipau, îndemnîndu-i pe bătăuşii care se tăvăleau pe jos burduşindu-se. Deocamdată nu puteai şti care e mai tare — Lutek, sau ceilalţi doi? Dar era vădit lucru că pînă la urmă cei doi vor învinge, de aceea nimeni nu sări în ajutorul lui Troscianko sau Kosny; îi îndemnau doar prin strigăte. Pe Lutek, nimeni nu-l încuraja: nu era iubit de colegi. Deodată Kozlowski se desprinse din vălmăşagul de trupuri şi se ridică în picioare. Cei doi Z.W.M.-işti[1] se ridicară şi ei; fiecare în parte era mai slab decît adversarul lor, dar Lutek nu le putea veni de hac la amîndoi

[1] Z.W.M. — Uniunea de Luptă a Tineretului. (n.t.)

deodată. Pentru o clipă, bătaia încetă ; se pîndeau gîfîind ; Lutek era descurajat, dar nu pentru că se bătea cu doi odată, ci fiindcă simțea disprețul colegilor; își dădea seama ce rău e să n-ai pe nimeni de partea ta. Se vedea bine că toți țin cu Troscianko și Kosny. Simțindu-l că șovăie și atîțați de îndemnul celor din jur, Z.W.M.-iștii săriră iarăși la bătaie. Vrînd-nevrînd, Lutek primi lupta. Nici vorbă nu putea fi s-o șteargă, căci prea erau mulți gură-cască în jurul lor. Lutek era furios pe sine ! Dacă ar fi știut că iese cu bătaie, și-ar fi ținut gura.

Cam întrecuse măsura, e adevărat. Jigniți, cei doi se repeziseră asupra lui, cerîndu-i categoric să-și retragă vorbele de ocară rostite la adresa uniunii lor.

Troscianko și Kosny primiseră din partea organizației sarcina de a-l supraveghea îndeaproape pe Lutek. Între ei, numeau această muncă informație sau recunoaștere. „O bună recunoaștere înseamnă succesul lor pe jumătate garantat" — își dăduse careva dintre ei părerea, iar ceilalți se declaraseră de acord. Cu această hotărîre, unanim aprobată, s-a încheiat și discuția membrilor organizației Uniunii de Luptă a Tineretului din școală, în legătură cu situația colegului lor, Lutek Kozlowski.

Căutînd în gimnaziu ajutoare mai potrivite din punct de vedere ideologic și educativ decît profesorii cu orientare veche, Majewska se adresase organizației de tineret. Secretarul organizației, Franek Kurzydlo, îi făgăduise că-l va supraveghea îndeaproape pe Lutek, căutînd să-l atragă în vreo activitate, care să canalizeze pe un drum bun ambiția și energia băiatului. Sub impresia proaspătă a romanului „Poemul pedagogic", Kurzydlo își luase cu entuziasm această sarcină. Asemănarea dintre cele descrise în poem și cazul concret al colegului lor generase pînă la urmă acea discuție înfocată, care s-a terminat cu bătaie. La Makarenko, delicvenții minori locuiau într-un internat, unde erau supuși unei discipline, pe cînd în gimnaziu, Lutek pe-

trecea doar cîteva ore pe zi. Cum să-l determine să participe la viaţa obştească şi să-l supună influenţelor sănătoase ale colectivului? Iată ce-i preocupa pe Z.W.M.-işti. În cele din urmă ajunseră la concluzia că mai întîi trebuie să-l cunoască bine pe acela pe care intenţionau să-l educe. Doi colegi din clasa lui Lutek — Troscianko şi Kosny — îşi luaseră angajamentul că vor întreprinde o „recunoaştere" pedagogică. Şi s-au pus pe lucru cu un deosebit zel. Convinşi că supravegherea va folosi elevului slab şi-l va influenţa în bine, dirigintele clasei îngăduise celor doi să se aşeze în aceeaşi bancă cu Lutek. Trecuseră două săptămîni de atunci, în care timp nu l-au scăpat nici o clipă din ochi; în orice oră de clasă, se ţineau în apropierea lui, iar în recreaţie, sub imboldul entuziasmului lor tineresc, transformau fiecare discuţie într-un mic discurs politico-ideologic. După lecţii, mergeau toţi trei acasă. Dar pînă la urmă, lucrurile trebuiau să se încheie cu un scandal!

Bătaie în toată regula! Sfătuiau faţă în faţă, murdari de praf, cu hainele mototolite, cu cravatele smulse, zbîrliţi; prima repriză fusese aprigă, deşi scurtă. Se încheiase aşa de repede, încît Kurzydlo, anunţat de băieţii din organizaţie, nu a putut sosi la timp, deşi n-avea de coborît decît două etaje.

Şi iată-i încăieraţi din nou. În cîteva clipe, Lutek fu trîntit la pămînt spre marea satisfacţie a celor din jur. Kosny îi pusese genunchii în piept şi-i căra la pumni, în timp ce Troscianko încerca să-l imobilizeze. Şi iată că, făcîndu-şi loc cu forţa printre spectatorii gălăgioşi că, Kurzydlo apăru pe ring. Funcţia pe care îndeplinea — mai cu seamă că era şi cu două clase mai mare — îl îndreptăţea să intervină:

— Terminaţi!

Cei doi Z.W.M.-işti sărira în picioare. Ceva mai încet se ridică şi Lutek, năucit de ploaia de pumni ce se abătuse asupra lui. Fără să cerceteze cine-i vinovat,

Kurzydlo se răsti la Kozlowski, convins că el a provocat bătaia :

— Nu ţi-e ruşine să te baţi ?

— Ei au început ! mormăi în silă Lutek.

— Ba tu ! şuieră printre dinţi Troscianko.

— Voi aţi sărit mai întîi...

— Dar tu ţi-ai bătut joc de mine ! Franek, spune, nu şi-a bătut joc de mine ?

— Ai meritat-o !

— Nu mai spune !

— Sigur că da ! De ce vă ţineţi de capul oamenilor ?...

— Fiindcă aşa ne place !

Kosny nu era sigur dacă îi este îngăduit să invoce autoritatea organizaţiei într-o ceartă...

— Atunci şi mie mi-a plăcut...

Spre indignarea abia reţinută a „spectatorilor", Kurzydlo întrerupse acest interesant schimb de cuvinte :

— Hai încoace ! Îi făcu semn lui Lutek : Vino să-ţi spun ceva.

Îl apucă de umăr şi-l împinse înainte ; fîstîcit, băiatul nu opuse nici o rezistenţă. Grupul de gură-cască le făcu loc să treacă. Kosny şi Troscianko ar fi vrut să se ducă şi ei, curioşi să audă ce-o să spună secretarul lor, dar acesta le făcu semn să rămînă : voia să fie singur cu Kozlowski. Ajungînd în capătul celălalt al coridorului, unde nu era nimeni, Kurzydlo îi vorbi fără ocol :

— Eu atîta-ţi spun, să încetezi cu certurile !

— De ce se ţin de capul meu ?

— Fiindcă eu le-am spus.

— Tu ? Vocea îi tremura parcă. Va să zică organizaţia era la mijloc. Cei doi băieţi nu-l urmăreau din propria lor dorinţă, vrînd pesemne — după cum credea el — să-l atragă în Uniune. Ei lucrau din ordinul secretarului lor. Îşi înghiţi cuvintele agresive care-i clocoteau în gît. E cazul să-şi pună lacăt la gură.

— Da. Eu. Adică am hotărît cu toţii...

— ...să mă urmăriţi ?

Din tonul lui Lutek se desprindea un uşor protest.

— Să te întovărăşească, nu să te urmărească. Pentru binele tău...

— Pentru binele meu ?! Grozav ! Şi, nemaiputîndu-şi frîna furia, exclamă : La naiba ! Şi voi îmi vreţi binele ?! Judecătoarea tot aşa zicea, că ne vrea binele! Majewska la fel...

— Tocmai doamna Majewska ne-a rugat să facem acest lucru...

Două simţăminte ca două flăcări îl răscoliră deodată pe Lutek : ura faţă de Majewska şi, în acelaşi timp, teama de ea ! De cînd îl arestase pe tatăl lui, maică-sa îl sfătuia într-una să se ferească de a mai da prilej justiţiei să se ocupe de el.

Venea regulat la şcoală şi, în fiecare săptămînă, se prezenta la Majewska. Auzind numele tutoarei, îşi stăpîni pe loc furia ce clocotea în el.

— I-e frică să nu omor pe cineva ? întrebă Lutek, cu ironie.

— O fi avînd motive să se teamă... — Kurzydlo apăsă asupra fiecărui cuvînt, obţinînd în modul acesta un efect mai puternic.

Îşi dădea seama că „recunoaşterea" lui Kosny şi Troscianko n-a fost o idee prea fericită. Greşise, într-adevăr, dar nu putea admite în faţa acestui hoţ păcătos că organizaţia greşise. Va trebui oare să încerce altă tactică ? Poate că era mai bine să-i fi aruncat, de la început, tot adevărul în faţă, decît să-l pună sub urmărire. Să-l fi făcut să tremure, să-l fi răscolit puţin ! Kurzydlo îi vorbi încet, cu judecată, ţinîndu-l pe Lutek de mînecă.

— Eu atîta pot să-ţi spun, că acuma cînd noi ne ridicăm din ruini, furtul cartonului gudronat care servea la acoperirea caselor noi, jocul de cărţi pe bani acasă la tine, atacurile acelea...

— N-am atacat pe nimeni ! îl întrerupse Lutek.

— Poate că nu, poate că da!

Kurzydlo repeta cuvintele Majewskăi. Se opri o clipă, stînd la îndoială dacă trebuie să arunce asupra băiatului şi vina lui taică-su. Deşi... fiul cu siguranţă că l-a ajutat pe bătrîn. A dosit alimentele pentru a le specula mai tîrziu, pe-urmă...

Lutek încremeni. Se temea de ceea ce avea să-i spună. Ştia oare şi altceva?

— ... nesocotirea şcolii, într-o vreme cînd duceam o lipsă atît de mare de buni specialişti. Toate astea... — şi, hotărît să lovească în plin, urmă: Toate astea nu sînt simple greşeli ale unei minţi necoapte; asta-i o atitudine duşmănoasă, atitudinea unui sabotor. (Kurzydlo n-avea de unde să ştie cît de tare îl dureau pe Lutek aceste vorbe). Da, o atitudine duşmănoasă! Gîndeşte-te bine! Ce înseamnă purtarea asta? Te uiţi chiorîş la noi, ne ocoleşti, îţi arăţi colţii de parcă ai fi un bandit, un fascist, da, da... un hitlerist!...

— Nu! protestă violent Lutek. Eu, hitlerist? Nu, de ce? Îl ardea acest cuvînt jignitor, pe care nu i-l adresase încă nimeni, niciodată. Nu!

— Te doare! Aha! Atunci de ce te porţi ca un fascist? Da. De altfel cine poate şti ce fel de individ eşti? De-al nostru, în nici un caz nu...

„Ce tot îndrugă ăsta? Şi ce-nseamnă aluziile astea îndrăzneţe? Al nostru? Al vostru?" Zguduit de cele ce auzea, tînărul se cutremură de indignare şi de frică. Oare Majewska bănuieşte şi altele? Nu era cazul să se pună rău cu Z.W.M.-ul. Le-ar fi putut întări bănuielile! Altfel ar fi ştiut el cum să-i vorbească lui Kurzydlo! Cît de bune se dovedesc sfaturile lui Zenon: „rafinament" — spaima se transformă într-un raţionament meschin — „numai rafinament".

— Glumeşti, desigur. Ce vorbă-i asta, hitlerist? A fost doar o întîmplare nenorocită care n-o să se mai repete. N-am poftă să ajung la „corecţie". Te

rog să mă crezi, am rupt de mult orice legătură cu ăia.

Sub imboldul spaimei şi enervării stăpînite, vorbele lui erau tot mai amabile şi mai şlefuite. Se linguşea, pur şi simplu, pe lîngă Kurzydlo.

Se pocăia şi se gudura. Dacă vor socoti că-i nevoie să mai fie urmărit, nu se va opune. De loc. L-a cam luat gura pe dinainte, e drept, dar e gata să-şi retragă cuvintele, să-i ceară scuze şi lui Kosny, şi lui Troscianko.

Mirat şi scîrbit în acelaşi timp, Kurzydlo îl asculta, gata să-i dea riposta pe care o merita secătura asta vicleană. „Unde vrea să ajungă vulpoiul?" se întreba el. Şi cînd Lutek îi declară umil că-i hotîrît să-şi retragă cuvintele, simţi că nu se mai poate stăpîni. Şi l-ar fi repezit, desigur, dacă nu şi-ar fi adus aminte în acea clipă de Anton Semionovici Makarenko. N-a avut el oare necazuri şi mai mari cu „vagabonzii" lui? Să se descurajeze după prima încercare nereuşită? Să dea înapoi ca un laş în faţa unui mucos nerușinat? Şi cum rămîne cu făgăduiala dată Majewskăi? Organizaţia lor trebuie să crească adevăraţi comunişti, dîrji, şi cînd colo el, secretarul organizaţiei, se poticneşte la cea dintîi piedică ivită în cale! Cum l-ar judeca colegii? Trebuia să se gîndească la tovarăşii lui din organizaţia Uniunii de Luptă a Tineretului, mai mult decît la Kozlowski. Nu trebuie să uite nici o clipă ţelul spre care tinde Uniunea. Are deci datoria să înveţe cum să se poarte cu oamenii, cu cei rătăciţi, cu adversarii. Nu! Nu va da îndărăt! Nu ştia în acele clipe cum va proceda în viitor cu Kozlowski, dar ştia că nu va părăsi cîmpul de luptă; atîta doar că vor renunţa la acea „recunoaştere" prostească. Îşi stăpîni la timp cuvintele „păduche" şi „păduche scîrbos", pe care bucuros i le-ar fi aruncat în faţă acestui nemernic ce se gudura acum ca o potaie speriată, şi, căutînd să-şi ascundă dispreţul şi neîncrederea, îl întrebă cu glas liniştit:

— Ai isprăvit?

— Mda... am... am isprăvit — se bîlbîi Lutek.

— Aş vrea să te cred, dar nu pot încă. Tot ce spui trebuie să întăreşti prin fapte. Noi te vom ajuta în această privinţă. Nu renunţăm. Înţelegi?!

Clopoţelul care sună de intrare, după recreaţia mare, puse capăt discuţiei. Kurzydlo răsuflă uşurat: se temea că pînă la urmă n-o să se mai poată stăpîni.

— Du-te în clasă. Vom discuta altă dată. Dar să nu uiţi, sîntem cu ochii pe tine.

Ascunzîndu-şi ura cît mai adînc în inimă, bătut măr şi umilit, dar nu mai puţin speriat de aluziile lui Kurzydlo, Lutek se îndreptă spre clasă. N-a avut destul curaj să se opună lui Kurzydlo, care era mai puternic decît Radziszewski din toate punctele de vedere... Abia a doua zi, cînd Troscianko şi Kosny se mutară la vechile locuri, răsuflă uşurat.

— ... le-am arătat eu...

— Da' şi tu ai încasat!

Kazek arătă vînătaia de pe fruntea lui Lutek.

— ... dar pe ei să-i vezi! Pe urmă i-am ţinut o predică secretarului organizaţiei lor, unul Kurzydlo...

— Mi se pare că taică-său lucrează la noi pe Traseu!

— Se poate! Şi uite-aşa, de ieri nu se mai ţine nimeni de coada mea... Dar naiba ştie ce-o să mai iasă şi de-aici?! îşi încheie Lutek povestea despre necazurile de la şcoală. M-au încolţit rău. Tata — la puşcărie! Majewska mă spionează. Iar acum, începeţi şi voi... — se plînse el, deşi între timp se liniştise.

— Ce vorbe-s astea? Cine te încolţeşte? Taică-tău o să scape, iar Majewska nu-i chiar aşa de rea. Cît despre noi, ai cam început să aiurezi. Mai stăpîneşte-ţi imaginaţia bolnavă. Nu putem face prostii cum au făcut cu Ra...

Kazek se întrerupse la prima silabă. Numele mortului îi venea mereu pe buze ca o mustrare a conştiinţei.

— Lasă asta!... A fost doar un accident...

— Eh... — Fără să vrea, Marek îşi exprimă îndoiala în legătură cu „accidentul" acela, dar se opri numaidecît. Nu mai puteau schimba nimic, şi-atunci la ce bun să-i mai zgîndărească? Doar aşa, ca să-i sperie? Poate că lucrurile vor rămîne înmormîntate de-a pururi. Principalul e să nu sufle careva vreo vorbă! De asta se temeau toţi.

Soarele care se ascundea după zidurile arse ale palatului Paca le aminti de planul lor. În strada Miodowa, încet-încet, miliţienii restabileau ordinea. Curioşii adunaţi, nemaiputînd să fure, se împrăştiau. Tot mai puţini se încăpăţînau să rămînă.

Lutek explică încă o dată ce are fiecare de făcut, conform planului stabilit în amănunţime de Zenon. Porniră să caute un ciomag mai gros. Kazek îl găsi. Aşteptară cu răbdare şi în tăcere să se lase noaptea. Ultimul dintre curioşi porni agale şi, odată cu căderea întunericului, băieţii observară cu bucurie că miliţienii, nemaiavînd ce face, plecară şi ei. Rămase numai paznicul.

Seara, tîrziu, coborîră în strada Podwal. O luară în direcţia străzii Dluga, cotiră spre Kapitulna şi ajunseră în Miodowa. Lutek şi Kazek aveau sarcina să-l ameţească şi să-l imobilizeze pe paznic. Marek trebuia să se ferească, nu cumva să fie văzut. Kazek porni înainte, ca să cerceteze din nou terenul. După cîteva minute se întoarse abia stăpînindu-şi rîsul.

— E beat turtă. S-a întins în faţa intrării şi doarme dus!

Împrejurările păreau prielnice vînătorilor de dolari.

Marek rămase în urmă, la pîndă, iar Lutek şi Kazek se apucară să-l „facă inofensiv" pe paznic. Îi băgară o batistă în gură şi-i legară deasupra o basma, ca să nu poată scuipa căluşul. Cu sacul

adus de Lutek ca să pună în el armele pe care urmau să le dezgroape, îi acoperiră capul. Cu o frînghie — Kozlowski se pregătise temeinic pentru această ispravă — îi legară mîinile şi picioarele. Omul se trezi, ce-i drept, dar vinul tare îşi făcuse efectul : abia de se mişca şi nu încercă să se opună. Îl tîrîră ceva mai departe, printre grămezile de cărămidă.

Ceasul lui Lutek arăta ora zece.

În depozitul de vinuri găsiră cazmalele şi lopeţile aruncate de cei care băuseră de dimineaţă. Foarte bine — o să aibă cu ce să sape. Aprinseră o lumînare. În cea de-a treia hrubă, spre stînga, ferăstruia era acoperită cu moloz ; aşadar, n-aveau de ce să se teamă, căci de afară nimeni nu putea zări lumina. Se apucară deci în linişte de lucru. Pivniţa nu era prea mare : trei metri şi jumătate pe patru. Zenon le spusese că mult căutata casă de bani se află ascunsă în colţul din stînga, în faţa uşii. După cîte ştia, nu era îngropată prea adînc.

Lutek rămase de pază, iar Marek şi Kazek se apucară să sape. Cazmalele lor pătrundeau adînc în pămîntul jilav, movila din mijlocul încăperii creştea. Nu simţeau oboseala. Groapa era de un metru cînd tăişul uneltei se izbi de ceva tare. Dar erau nişte pietre. Nici urmă de casă de bani, plină cu pachete de dolari, şi nici de vreo ladă cu arme. Doar nu era vorba de o cutiuţă cu bijuterii, pe care dacă o îngropi e greu să o mai găseşti, ci de o casă de bani şi de o ladă cu revolvere, pistoale mari, automate, carabine automate.

Se priviră nedumeriţi.

— N-o fi ştiut Zenon precis în care colţ sînt ascunse ! şopti Marek.

Începură să sape în colţul din dreapta.

Din nou se luptau cu lutul tare. Timpul trecea. Lutek veni de cîteva ori să întrebe, temîndu-se ca nu cumva cei doi, găsind dolarii, să-i ascundă. Din

nou cazmalele se loviră de fundația de piatră. Dar altceva nimic.

Îi treceau sudorile. Se repeziră în colțul din stînga de lîngă ușă. Același rezultat.

Lutek cobora tot mai des. Se hotărî în cele din urmă să rămînă cu ei. Ceasul mergea parcă prea repede. Trecuse de miezul nopții. Băieții erau neliniștiți din cale-afară. În cele patru unghere ale pivniței se căscau gropi adînci, săpate cu trudă, dar băieții nu găsiseră nimic, iar ultima lumînare era pe sfîrșite.

Obosiți și furioși, nu știau ce să mai facă.

— Ne-a înșelat, ticălosul de Zenon! strigă Marek.

— Oricui i se poate întîmpla!

Ca de obicei, Lutek se grăbi să-și apere „șeful".

— Ne-a luat-o careva înainte! Și cine știe cînd! De unde putea să știe Zenon de asta? se trezi Kazek că-i ia parte fostului tovarăș de arme. Aici a fost statul major, s-o fi găsit cineva, poate chiar de-atuncea, să dezgroape comoara — continuă el. Parcă numai Zenon știa de lucrurile îngropate?

— Adică l-au păcălit și pe el?

— Că el a păcălit pe alții, ori alții l-au păcălit pe el, oricum, cineva a fost tras pe sfoară — tot mai spumega Marek de furie. Și acel cineva sîntem noi. Mai bine zis — eu. Voi ați pierdut o seară. Pe mine m-a costat o lună întreagă de muncă grea. Mai bine rămîneam curier! Și-acum ce facem?

Toți erau cumplit de dezamăgiți.

Duseră cazmalele înapoi în magazie — Marek avea motive să nu se observe nimic a doua zi — și, după ce luă fiecare cîte două sticle de vin, ieșiră cu grijă afară. Era liniște. În dosul grămezii de cărămizi, pazn'icul beat dormea tun: îl obosise și sforțarea zadarnică de a-și desface legăturile. Cu multă băgare de seamă îi scoaseră sacul din cap, îi dezlegară basmaua de la gură și îi tăiară frînghiile de la mîini și de la picioare. „Cînd s-o trezi, o să-și scoată singur călușul din gură!"

Marek era grozav de furios împotriva lui Zenon. Acasă, fiecare din ei găsi o scrisorică de la Zbych, iar în plic, lîngă scrisoare, cîte un bilet de teatru. Zbych îi invita pentru a doua zi să vadă piesa în care juca şi el.

Găsind numai un singur bilet, Lutek socoti asta drept un nou eşec. Aştepta un număr mai mare de bilete, ca să le poată vinde.

Paznicul se trezi spre dimineaţă. Scuipă căluşul — dacă n-ar fi fost mototolul de batistă, ar fi crezut poate că a avut un vis urît. Picioarele şi mîinile îi erau libere. Carabina alături de el. Îl trecură fiori de spaimă cînd se gîndi că hoţii au cărat tot vinul din pivniţă. O să înfunde puşcăria pentru asta! Începu să tremure. De altfel îl pătrunse şi răcoarea dimineţii. Nesigur, se tîrî pînă la depozit şi se uită cu teamă înăuntru. Totul era ca în ajun. Nici urmă de furt.

Îşi făcu semnul crucii. Se întinse ca să se dezmorţească şi se gîndi să nu sufle o vorbă despre pătărania lui.

Cînd se crăpă de ziuă, veniră camioanele de transport.

Proprietarul depozitului numără el însuşi sticlele. Erau foarte multe. Nu mai putea de bucurie. Îi dădu paznicului două sticle şi ceva bani şi-i mulţumi că i-a păzit avutul.

Dintre muncitorii din echipa lui Tybura, se prezentă la lucru numai paznicul, care se văieta că-l doare capul, şi Marek. Toţi se-mbolnăviseră fiindcă băuseră vin — erau deprinşi să bea vodcă. Astfel făcură din joi „lunea zidarului".

Nici pomeneală să se continue lucrul. Proprietarul îşi transporta vinul, paznicul se căznea să-şi amintească ce se petrecuse în cursul nopţii, iar Marek se mira că acesta tăcea chitic.

DEBUTUL LUI JACEK

Pe Andrzej Kornecki, fiul unei colege, tutoarea Majewska îl cunoştea încă de cînd era copil. El îi spunea „mătuşă", deşi ea îi era indiferentă. După ce s-a prăpădit mama lui Andrzej, în iulie 1942, vechile legături de familie s-au rupt aproape de tot. După război Majewska se ducea rar pe la tinerii Kornecki, asta şi din pricină că tatăl lor lipsea din Varşovia — lucra la montarea unei uzine electrice în Silezia inferioară. Fiul şi fiica locuiau la Varşovia. Zosia frecventa de formă cursurile universitare, preocuparea ei de seamă fiind să cheltuiască banii agonisiţi de tatăl său, iar Andrzej făcea ucenicia de gazetar la cel mai popular ziar din capitală, „Kurier Wieczorny" [1]. Majewska şi-a amintit de el atunci cînd a început să caute îndeletniciri pentru cei cinci băieţi din Ochota. Andrzej a pus-o în legătură cu Leja şi cu redactorul-şef al „Kurier"-ului — un om mic de statură, dar vioi şi îmbîcsit de concepţii ciudate. Ascultînd-o, redactorul-şef se gîndea cît de atractivă ar putea fi rubrica : „De vorbă cu cititorii", dacă ar scrie despre băiatul pe care femeia aceasta i-l recomanda. Cu ochii imaginaţiei sale profesionale, el şi vedea cuprinsul interviului cu Jacek Siwicki ; prin acest interviu, „Kurier"-ul devenea un soi de institut de educaţie pentru tinerii delicvenţi care, sub aripile ocrotitoare ale redactorului-şef, erau redaţi vieţii. Din fericire, Majewska izbuti să-i

[1] „Curierul de seară". (n.t.)

taie avîntul, ferindu-l să facă o nebunie atît de puțin pedagogică, și Jacek fu primit la redacție în calitate de curier.

În scurtă vreme, toți cei din redacție îl îndrăgiră pe Siwicki. Băiatul era vioi și îndeajuns de politicos. Ducea corecturile, înmîna scrisorile, făcea „un salt" pînă la tipografie. Se deprinseră repede cu bocănitul cîrjii lui pe coridor. Andrzej Kornecki nu se prea interesa de el. Avea de altfel necazurile lui profesionale, pe care nu le putea înlătura cu una cu două.

Tatăl lui Andrzej Kornecki, inginer electrotehnic, era un om serios și chibzuit; avea însă, ca tot omul, o slăbiciune: era un adorator al muzelor și făcea versuri, așa, pentru propria-i plăcere, fără vreo pretenție. Dar s-a întîmplat ca acest presupus talent al tatălui să-l moștenească și fiul, care, din păcate, nu mai păstra nimic din modestia părintelui.

Tînărul Kornecki simțea, ce-i drept, un îndemn lăuntric spre creația artistică; dar nu izbutise încă să realizeze nimic. Pînă una-alta se credea îndreptățit să adopte un mod de viață original, care nu era tocmai prielnic pentru vîrsta lui și nici prea potrivit cu vremurile în care trăia. Preocupat exclusiv de idei cît mai năstrușnice, era de fapt rupt de mediul în care activa. În timpul ocupației, ca și colegii lui, avusese și el o oarecare activitate conspirativă în spatele inamicului, atît cît trebuia ca să poată apare ca un polonez conștient; dar pentru nimic în lume n-ar fi sacrificat de dragul acestei activități o clipă măcar din timpul consacrat cititului; „înghițea" romane, cu o poftă nesățioasă. Evenimentele de după eliberare nu l-au impresionat în mod deosebit. Acceptă reformele introduse, nu atît din convingere, pe care nu o avea încă, ci mai mult din comoditate. Această atitudine îi îngăduia să se izoleze sufletește ca sub un clopot de sticlă. Numai ca să-i facă pe plac tatălui său, absolvise Facultatea de drept. La adăpostul învechitelor și prăfuitelor paragrafe și comentarii ale codurilor de

legi, lăsate în forma și în conținutul lor de dinainte, își păstră concepția sa personală asupra vieții, fără nici o preocupare de ordin social.

Obsedat de numeroasele debuturi literare interesante, căuta și el din răsputeri să se evidențieze cît de cît pe tărîm literar. Petrecea zile și săptămîni de-a rîndul în camera lui, căutînd parcă în bagdadie inspirație pentru viitoarele opere. Terminînd facultatea și nevrînd să piardă contactul cu cuvîntul tipărit, se hotărî să se dedice gazetăriei. Ziarul „Kurier Wieczorny", recent înființat, luase un mare avînt; tirajul se urca mereu, iar corpul redacțional sporea continuu. Și întrucît adjunctul redactorului-șef afirma că e mai ușor să formezi un ziarist al revoluției dintr-un ucenic tînăr decît dintr-un maistru bătrîn, Kornecki își găsi în cămărușele strîmte ale „Kurier"-ului prima oază din viața sa.

Și au început necazurile.

E greu să fii ziarist cînd te ții departe de iureșul problemelor curente. Pe vremuri de primeniri revoluționare — de altfel ca în orice perioadă cînd evenimente importante se succed într-un ritm viu — chiar și cea mai mică relatare cu caracter informativ trebuie să aibă o semnificație politică. De altfel, chiar o simplă informație — dacă se poate vorbi în genere de așa ceva — în afară poate de repertoriul teatral, cere din partea celui care o scrie un contact cu viața socială, națională și politică. În această privință, Kornecki era cu totul neajutorat. Între el și viață se ridica un perete de sticlă. Vedea, dar nu auzea și, neauzind, nu înțelegea; neînțelegînd, trebuia să-și limiteze munca la rezumarea comunicatelor de presă ale diferitelor instituții: căuta teme, dar nu știa să le găsească. Problemele de mică importanță nu-i satisfăceau ambiția.

Așadar, Majewska nu nimerise bine atunci cînd își pusese nădejdea în Kornecki, socotind că va izbuti să-l atragă pe Jacek într-o muncă susținută sustrăgîndu-l astfel pe băiat de la vechile preocupări. N-avea de

unde să știe că, de fapt, asa ceva nu i-ar fi stricat nici tinărului gazetăraș.

— ...Băieții s-au constituit într-un fel de bandă. Pare-se că miliția n-a descoperit chiar totul. Tribunalul cu atît mai puțin a putut stabili adevărul. Mă tem că această bandă are mai multe păcate pe conștiință decît știm noi. Să-i fi văzut cum jucau cărți, tocmai cînd te-ai fi așteptat că, măcar de frică, or să se facă băieți de treabă. Mai mult ca sigur că-și fac de cap. Părerea mea este că la această vîrstă, orice băiat poate fi însuflețit și atras în acțiuni însemnate, dacă i se găsește o muncă pe placul lui, care să-l pasioneze...

„De ce pe mine nu m-a încurajat nimeni ?" se gîndi Kornecki, simțind chiar un fel de părere de rău.

— ...Și eu bănuiesc cam ce i-ar putea place ! continuă Majewska. O sarcină legată de inclinația lui firească. Jacek se interesează mult de munca la gazetă. Am băgat de seamă că arde de dorința să se afle acolo unde se adună știrile cele mai proaspete. Știi ce l-a impresionat mai mult ca orice atunci cînd a început să lucreze la voi ? La ghici !

— Habar n-am !

— Cînd se întorcea seara acasă de la redacție, te-a zărit în stație... așteptai tramvaiul, cufundat în citirea ziarului „Kurier", pe care cu cîteva ore mai înainte Jacek îl dusese de la tipografie la redactorul-șef, și de acolo înapoi, cu dispoziția de a face unele schimbări. Băiatul era pur și simplu uluit de repeziciunea cu care omul își vede rezultatele muncii. La gazetă se lucrează dimineața, și chiar în aceeași seară, după numai cîteva ore, orice locuitor din Varșovia poate citi acasă la el ceea ce a scris redactorul. Știi ceva... ce-ar fi... să colaboreze și el !...

— Ce tot vorbești, mătușă !

— Bineînțeles, nu așa... ca ceilalți redactori, dar ai putea să-l folosești ca ajutor al tău. Ți-ar procura

ştiri ; cu toate că-i şchiop, e un băiat destul de vioi. Dă-i şi lui o ocupaţie !

Discuţia îl interesă pe Kornecki. De multă vreme era în căutarea unui subiect pentru un reportaj mare, care să-i placă mult redactorului-şef şi totodată să-i mişte şi pe cititori : ar ajunge astfel să se facă cunoscut. Ideea Majewskăi nu era rea. Ca unul care a avut legături cu o bandă de criminali, şi poate le mai are, ar putea să-i furnizeze material şi unele informaţii. Andrzej îşi făcu un plan. Bineînţeles, puţin îi păsa lui de salvarea lui Jacek. El căuta pentru sine un colac de salvare.

Şi iată că deodată îi răsări în faţă. Hotărît să nu-l scape din mînă, după ce plecă Majewska, apăsă pe butonul soneriei. Pe tabloul de afară sări cifra 9. „Mă cheamă redactorul Kornecki". Jacek, în cîrjă, se grăbi spre cea mai mică dintre încăperi, unde se prezentă la ordin.

Andrzej Kornecki îl chemase pe Jacek pentru chestiunea care-l preocupa, dar acum, cînd băiatul se afla în faţa lui, nu mai era la fel de sigur că va putea discuta cu dînsul o chestiune atît de delicată.

— Dragă Jacek, mă gîndeam adineauri... lucrezi la noi de mai bine de două luni... Ai o clipă liberă ? Voiam să ştiu cum îţi merge aici ?

„Nu de asta m-a chemat morocănosul ; asta-i numai introducerea". Ager la minte, Jacek înţelese repede cum stau lucrurile.

— Cum să-mi meargă ? Bine ! Pe-onoarea mea ! Vă sînt recunoscător că m-aţi primit aici în serviciu. Pe-onoarea mea !...

— Ei, dar ia spune-mi...

Şi discuţia se împotmoli într-un labirint de întrebări, toate în legătură cu munca băiatului şi cu situaţia lui. Oamenii care, dintr-un motiv sau altul, se feresc să atace problema în miezul ei au obiceiul de-a face tot felul de digresiuni. Bineînţeles că folosesc mai ales întrebări banale şi răspunsuri stereotipe, în timp

ce interlocutorul se străduie cu tot dinadinsul să pună capăt discuției.

În cele din urmă, redactorul se hotărî: fie ce-o fi, la noroc!

— Uite ce-i Jacek. Am să-ți fac o propunere. O poți privi ca un fel de afacere comercială. Să-ți explic: în momentul de față sînt foarte ocupat. Sincer vorbind, scriu un roman. Această muncă îmi ia tot timpul. În redacție însă, șefii îți cer mereu să le aduci reportaje senzaționale asupra vieții de azi. De pildă, vor să le scriu ceva despre... despre... despre... Să mă străduiesc să descopăr vreun furt, vreo aventură bine ticluită. Eu scriu un roman și n-am timp de așa ceva. Înțelegi! Doamna Majewska mi-a vorbit cîndva despre tine, zicea că tu ai avut oarecari legături cu niște tineri organizați în bandă... (Lui Kornecki nu-i scăpă schima de pe fața lui Jacek). Știu că toată chestia aceea a fost un fleac, totuși m-am gîndit că ai putea să mă ajuți. Să-mi procuri din cînd în cînd informații de felul acesta. Desigur că redactorul n-o să admită să le scrii tu; am să le scriu eu, iar ție îți dau o parte din ce mi se cuvine.

Și-i expuse apoi tot planul. Greu i-a mai venit! Dar nu pentru că s-ar fi temut cumva să nu se supere băiatul că-i amintește de banda din care a făcut parte.

Jacek tăcea. Kornecki se învîrtea de colo-colo, așteptînd răspunsul.

— Ei, ce zici? vorbește!

Băiatul părea emoționat, dar Andrzej interpretă altminteri expresia feței lui.

De cum a intrat în serviciu la „Kurier", Jacek visa să ajungă ziarist. Cîndva își dorise cu aceeași ardoare să se facă aviator. Dar după accidentul de tramvai n-a mai vrut nimic. I-a rămas un gol în suflet. Nu-și mai putea închipui cum îi va fi viitorul. Și iată că acum viitorul îi surîdea din nou. Îl atrăgeau îndeosebi avantajele excepționale de care se bucurau ziariștii: acolo unde un muritor de rînd cu greu poate pătrunde, posesorul unei legitimații de ziarist intră fără nici o

piedică ; de pildă, la manifestațiile sportive sau la cinema. Cînd s-au aruncat în aer ruinele Gării Centrale, care din profil semănau cu o spînzurătoare, iar din față cu o ghilotină, ziaristul a fost prezent la lucrările de minare, pînă în ultima clipă. El le-a descris, iar mii și mii de oameni au putut citi articolul lui chiar în aceeași zi. Ce profesiune minunată ! Și nimeni nu-i ia gazetarului în nume de rău dacă se arată prea nerăbdător !

Propunerea lui Kornecki căzuse pe un pămînt bun. Se punea numai întrebarea — ce anume să procure ? Pînă unde putea să meargă cu demascarea lui Zenon Jacek nu șovăi însă. Gîndindu-se la perspectivele pe care propunerea lui Kornecki i le deschidea, se hotărî să-l sacrifice pe Zenon. Dar, oricum, îi trebuia timp să chibzuiască — așa că tăcea.

Andrzej Kornecki crezu că prin sinceritatea lui brutală l-a „zguduit" pe băiat. Și, ca să-i mai ușureze situația, îi propuse :

— Gîndește-te bine. Ai să-mi dai mîine răspunsul.

Era încredințat însă că Jacek îi va aduce un răspuns negativ ori că-l va ocoli.

Într-adevăr, Jacek nu se prezentă a doua zi, nici peste două zile și nici peste trei. Îl salută de departe pe Kornecki, dar nu arăta nici cea mai mică dorință de a continua discuția începută.

Îl frămîntau tot soiul de gînduri. În sufletul băiatului se dădea o luptă între credința față de tovarășii săi și teama de Zenon, pe de o parte, și realizarea dorințelor lui cele mai arzătoare, pe de altă parte. Își ocolea prietenii ; iată însă că într-o bună zi se întîlni nas în nas cu Lutek pe stradă. Kozlowski își întîmpină tovarășul beteag cu o ploaie de înjurături dintre cele mai urîte. Făcea spume la gură, fiindcă Jacek nu-i furnizase nici un fel de informații de la „Magazinul de Stat".

Mătușa lui Jacek nu se număra printre cei care păstrează cu strictețe secretele profesionale. Avea grijă să-și anunțe foarte confidențial cîte una din vecine,

dacă a doua zi, de pildă, urma să sosească vreun nou transport de textile. Se achita astfel de un contraserviciu ori își crea un avans de care nu pierdea prilejul să profite.

— Oamenii trebuie să se ajute între ei! spunea ea. Cine păgubește dacă pun deoparte cîte un cupon pentru vreo cunoștință? Plătește doar, plătește la fel ca și alții și la aceeași casă. Nu fur pe nimeni, în schimb, îmi atrag bunăvoința oamenilor. Abia că nu stă nici marfa prea multă vreme în raft. O circulație cît mai rapidă aduce un venit mai mare, asta e știut doar.

Dar Jacek nu voia să-i transmită lui Zenon informațiile pe care le avea de la mătușă-sa. Ar fi vrut să rupă legăturile cu banda: „casa de corecție" îl urmărea ca un vis urît! Mai cu seamă acum cînd se și vedea în loja presei, asistînd la un meci internațional.

Înjurăturile lui Lutek îl înfuriară din cale-afară pe Jacek. „Fir-ați voi ai dracului! Las' că v-arăt eu". Găsise soluția. Dintr-o singură lovitură va dărîma întreaga șandrama. Și n-o să-l mai bată la cap.

La zece zile după prima discuție, curierul redacției se prezentă din nou în camera lui Kornecki. Tînărul gazetar se frămînta cum să mai scurteze un lung articol primit de la corespondentul voluntar al unei instituții. Era o muncă plicticoasă. La bătaia în ușă a lui Jacek răspunse supărat: Intră! Băiatul pătrunse în cameră. Fără a fi poftit, se așeză imediat pe scaun.

— Domnule redactor, luați vă rog un creion și scrieți. Pe-onoarea mea!

În ziua aceea, Jacek îi destăinui redactorului Kornecki întregul procedeu al necontenitelor dispariții ale mărfurilor aduse în cantități mari la magazinele de stat cît și la cooperative. Ceea ce nu știa precis, mai adăuga din fantezie, folosind cu abilitate îndrumările lui Zenon și informațiile mătușii sale. Căută numai să evite cu grijă amănunte prea personale și, în primul rînd, se feri să dea nume. Era ferm convins că dacă „Kurier"-ul va demasca aceste metode de speculă, se va pune capăt odată pentru totdeauna diferitelor

matrapazlîcuri. Astfel Zenon va înceta să-l mai bată la cap. În același timp, satisfăcea și dorința lui Kornecki. Îl rugă însă să păstreze cel mai strict secret în ceea ce privește sursa acestor informații. În caz contrar, nu va putea să-i mai procure altele.

Timp de două zile, Andrzej Kornecki prelucră materialul primit. Cînd termină articolul, i-l citi lui Jacek. Băiatul era încîntat. Ziaristul descrisese cu mult spirit de observație ceea ce auzise de la Jacek: folosind semnul de recunoaștere al speculanților de textile, pe care-l aflase cu un prilej oarecare, izbutise să-și procure un cupon de stofă de lînă, pe care vînzătorul îl dosise pentru unul din banda speculanților. În cadrul acestei povestiri, în parte scornită, Kornecki introdusese informațiile primite de la Jacek, în legătură cu organizația ce se ocupa cu cumpărarea de textile de la magazinele de stat și cu vînzarea lor la negru, pe un preț mult mai mare. E adevărat că acest reportaj nu vădea o prea înaltă măiestrie, la care năzuia candidatul dornic de mari creații artistice, dar era o ilustrare concretă a posibilităților de afirmare ca tînăr ziarist ale lui Andrzej Kornecki, de care redactorul-șef nu se putea să nu țină seamă.

Redactorul-șef păru încîntat. A stat însă o săptămînă la îndoială dacă un asemenea atac brutal împotriva vînzătorilor necinstiți de la magazinele de stat ar fi oportun. În cele din urmă, dădu dispoziție să se publice reportajul.

Și iată cum, într-o după amiază de aprilie (a doua zi după eșecul încercat de cei trei prieteni în pivnița din strada Miodowa) întreaga Varșovie citi în „Kurier" o descriere senzațională a manevrelor folosite la distribuirea mărfurilor de la cooperative.

Profund mișcat, Jacek tăie articolul și-l băgă în buzunarul de la piept, lîngă inimă. Dădu politicos din cap la observațiile mătușii cînd aceasta își exprimă indignarea împotriva gazetărașilor care-și bagă nasul unde nu le fierbe oala, îngreunînd în felul acesta viața oamenilor.

— Ce le pasă lor dacă vînd la cunoscuți ? Le pare rău că nu le dau lor ? Vînd doar cinstit. Statul nu pierde nici un ban din asta și nici eu nu cîștig. Fac numai un bine oamenilor cumsecade.

Din principiu, Jaček evita discuțiile cu mătușă-sa. În acea zi, mai cu seamă, era foarte grăbit. Se ducea la teatru. Pentru prima oară în viața lui. Îl invitase Zbych. Graba nu-l împiedică însă să mai citească pe furiș articolul de vreo trei ori.

„CĂLĂTORI CU BAGAJE"

Garski îl împinse cu mîna pe băiat din spate. A sosit momentul! Amîndoi se opriră în faţa unei uşi de placaj, pe unde Zbych trebuia să intre în scenă. Rolul îl ştia bine (îl repetase doar de atîtea ori!) acum însă cînd trebuia să-l joace în faţa publicului, avea trac, după cum, de altfel, îl şi preveniseră colegii. Teamă nu-i era — se simţea stăpîn pe mişcări — dar îl neliniştea gîndul că prietenii lui sînt în sală; ce o să spună despre el? Garski îl îndemnă cu hotărîre:

— Hai, intră acuma!

De pe scenă se auzi un zgomot de geam spart. Orchestra cînta în surdină, trecînd de la acordurile cele mai triste la tonuri mai senine. Trebuia să apese pe clanţă şi, cu mare luare aminte, să păşească în vîrful picioarelor pe scenă.

Deschise uşa, băgă capul şi — potrivit indicaţiilor de regie — cercetă mai întîi camera cu privirea.

Intră. Domnul Janusz — aşa se numea cunoscutul actor — şedea pe marginea patului, cu faţa ascunsă în palme. Zbych continuă să se uite jur-împrejur. Cercetă cu privirea decorul şi făcu încetişor doi paşi spre mijlocul scenei. În sfîrşit, pentru întîia oară îşi întoarse ochii mari, albaştri, spre sală. I se păru că are în faţă un perete negru, presărat cu pete albe: nu putea deosebi chipurile spectatorilor! Dinspre acest perete venea un val fierbinte, ce se lipi de obrazu-i machiat. Din cuşca scundă, se auzea şoapta ascuţită, pătrunzătoare, a suflerului. Zbych îşi simţea gîtlejul mai

puţin umed ca de obicei, dar nu uscat; oare îşi va putea „controla dicţiunea?" Nu se va bîlbîi cumva?

Auzind că umblă cineva prin cameră, Gaston îşi ridică mirat capul. Iată-l pe Zbych că spune:

— „Vă rog foarte mult să mă iertaţi. N-aţi putea să-mi spuneţi... caut un anumit loc"[1].

Vorbea curgător. Va să zică biruise tracul de care se temea.

— „Un anumit loc? Ce fel de loc?"

— „Un loc unde aş putea fi liniştit."

Cineva din sală izbucni în rîs. Rîdea şi Gaston, adică domnul Janusz.

— „Ce coincidenţă fericită! Închipuieşte-ţi că şi eu caut un anumit loc unde să pot fi liniştit."

Zbych trebuia să răspundă foarte grav, mai serios decît se cuvenea să fie la vîrsta lui, ca un băiat crescut între oameni maturi:

— „Îmi pun însă întrebarea, cine ar putea să ni-l arate?"

— „Aceeaşi întrebare mi-o pun şi eu."

— „Dar cum credeţi dumneavoastră că o să-l găsiţi dacă nu-l căutaţi?"

Băiatul vorbea pe un ton grav. Deodată zări oglinda spartă. De după decor auzi o şoaptă care-l îndruma:

— Mirare!

Zbych îşi modulă deodată glasul:

— „Vai! Dumneavoastră aţi spart-o?"

— „Păi cine altul?"

Odată cu răspunsul lui Gaston, auzi şi indicaţia lui Garski de după decor:

— Serios!

— „Îmi închipui cît v-aţi plictisit! Dar, vă rog, sper că nu vă temeţi de mine. Sincer vorbind... sînteţi om în toată firea, ce-aş putea să vă fac..."

---

[1] Este vorba de piesa lui J. Anouilh „Călătorul fără bagaje". (n.t.)

Zenon ! El nu s-ar sfii să atace un om mai în vîrstă! Dar el... Din sală răsunară deodată aplauze.

Auzind aplauzele la scenă deschisă, Garski era mai să chiuie de bucurie. Magistral ! Ce bine a interpretat Zbych rolul băiatului ! Mare lucru să ai fler ! Poftim! Şi cît s-au mai tîrguit cu el ! Chiar în cursul repetiţiilor, Starosolska a căutat în fel şi chip să i se dea unui nepot al ei rolul băieţaşului. Voia să-l convingă pe Garski că din pricina lui Zbych vor rata actul al treilea, tocmai actul al treilea în care erau scenele cele mai tari din piesă. Şi cînd colo, poftim ! Ce ton, un ton minunat de naiv : „Sincer vorbind... sînteţi un om în toată firea..." — ăsta-i răspuns de actor bătrîn. Nu s-a îndoit niciodată că băiatul va corespunde. Dar cîte aluzii răutăcioase n-a înghiţit ! Pînă la urmă, a trebuit să ridice problema în faţa organizaţiei de partid. Garski era mîndru şi fericit.

Majewska, din sală, era şi ea fericită. Înainte de începerea reprezentaţiei, Kazek îi şoptise la ureche că a ajuns fruntaş în producţie la fabrică, iar acum, iată, Zbych culegea aplauze.

Pe faţa tutoarei se prelingeau lacrimi de bucurie. Iar cei patru din Ochota începură deodată să bată din palmele lor puternice spre a-şi exprima entuziasmul faţă de tovarăşul lor, care izbutise să li se impună, nu atît prin jocul său cît prin admiraţia pe care o manifesta întreaga sală.

Cînd ropotul de aplauze răsună în sală, domnul Janusz îi făcu semn lui Zbych să întrerupă pentru o clipă jocul pînă ce publicul se va linişti. Aşteptînd, se gîndi o clipă cu recunoştinţă la Garski.

Actor cu deosebite însuşiri, Garski se distingea, în afară de talentul său real, printr-o mare bunătate şi o judecată serioasă : era blînd şi înţelept, un fel de înger păzitor al teatrului : confident al colegilor, protector al „debutanţilor", delegat al actorilor — cînd se instituia această funcţie socială — iar mai apoi, secretar al organizaţiei de partid.

În perioada dintre cele două războaie era cunoscut de toți ca un simpatizant devotat al mișcării de stînga. În timpul războiului a stat în Uniunea Sovietică și s-a întors în țară cu gradul de căpitan, într-o unitate din Armata I-a ; după demobilizare, s-a dedicat iarăși vechii lui îndeletniciri.

La el a venit Majewska să vorbească pentru Zbych. Și s-au înțeles repede. Cînd a intrat în studiu această piesă, în care era și un rol de copil, Garski l-a propus pe Zbych. Și fiindcă mai toți membrii ansamblului artistic și administrativ vroiau să-și impună protejații lor, cărora țineau să le facă o plăcere — desigur că nici cîștigul bănesc nu era de disprețuit — Garski s-a certat aproape cu tot personalul teatrului. În cele din urmă a triumfat considerentul pedagogic : „Nu uitați că în cazul de față salvăm un om", și, căpătînd aprobarea, apoi ajutorul organizației de partid, izbuti să convingă direcția teatrului.

Și iată că în această seară a premierei se dovedea că a avut dreptate. Repurtase un prim succes din punct de vedere artistic, achitîndu-se astfel de răspunderea pe care o avea față de teatru. Dar reușita de astăzi este oare și un succes pedagogic ?

Gaston îi arătă băiatului locul pe care-l căuta. Zbych ieși pentru o clipă din scenă. În culise, căzu în brațele lui Garski. Bătrînul actor îl îmbrățișa din toată inima, mut de emoție. Zbych simțea că prin această îmbrățișare actorul voia să-i dea curajul, care de altfel nu-i mai lipsea.

Cu mișcări sigure, reintră în scenă.

Băiatul îi povestea curgător lui Gaston — domnul Janusz îi zîmbea atît de prietenos ! — traiul lui de copil necăjit. Nu mai avea nevoie de sufler. Și nici de indicațiile lui Garski, din culise. Zbych își întipărise foarte bine în minte fiecare cuvînt al micului „unchi Madensale". Nu-l mai interesa publicul din sală, care îi apărea ca învăluit în ceață, neclar, dar apropiat, participînd cu entuziasm la spectacol. Băiatul îndeplinea cu precizie indicațiile date de regizor. Vorbea degajat,

dar politicos: era doar elev al unei şcoli de aristocraţi englezi. În timpul repetiţiilor, îşi amintise de maică-sa, care avusese întotdeauna grijă să-i fie feciorul bine crescut şi manierat. În vîltoarea evenimentelor de după război, uitase de bunele maniere, dar aici, pe scenă, Zbyszek Moczarski, anonimul debutant, trecut în program cu trei steluţe, devenise din nou fiul arhitectului din Poznan, pe care-l cunoştea numai din fotografii. De altfel, nici băiatul din piesă nu-şi cunoştea familia. Nici Zbych, nici micul „unchi Madensale" nu mai aveau pe nimeni pe lume.

— „Cum aşa, toţi au murit?" îl întrebă Gaston pe băiat.

— „Da, toţi... dar vă rog, nu vă uitaţi aşa la mine. Nu-i chiar atît de trist. Eram mic de tot cînd s-a întîmplat nenorocirea... ca să fiu sincer, nici nu mi-am dat prea bine seama..."

Ia uite ce frumos vorbeşte, se miră bătrîna Madejowa auzind aceste cuvinte. Aproape că-şi retrăia în rol propria-i viaţă, şi totuşi nu era viaţa lui. El n-a uitat-o pe biata maică-sa. Atunci cum face oare că fiecare cuvînt ce rosteşte pare atît de sincer?

Madejowa cunoştea piesa. Zbych i-o povestise. De trei luni, teatrul îl absorbise cu totul pe băiat. Dimineaţa, de cum se scula, dădea fuga pe strada Polawska la teatru; la şcoală, după amiază, se ducea în silă şi învăţa doar atît cît să nu capete vreo mustrare din partea tribunalului şi în felul acesta să-şi piardă rostul la teatru; în schimb, seara, i se părea că fiecare reprezentaţie se termină prea devreme. Îi destăinuia tutoarei Majewska, la care începuse să ţină mult, toate visurile lui: dorea să ajungă actor! Pentru asta trebuia însă să-şi dea bacalaureatul şi să urmeze o şcoală superioară. Majewska se gîndea să-l retragă de la teatru şi să-i găsească un loc la un liceu, ca el să-şi poată da mai repede bacalaureatul şi să intre mai lesne la şcoala superioară de artă dramatică. Judecătoarea Wilczynska o sfătuia să aibă răbdare — nu era încă sigură că băiatul are într-adevăr talent actoricesc;

s-ar putea să fie la mijloc numai o înflăcărare de moment pentru lumea teatrului. Cînd Zbych a primit rolul băiatului, a fost nebun de bucurie. În fiecare zi juca în faţa Madejowei scene mute şi recita dialoguri. I-a povestit subiectul piesei : soarta tragică a unui soldat grav rănit pe front, care, pierzîndu-şi memoria, rătăceşte ani de-a rîndul prin spitale ; ajungînd în cele din urmă sub îngrijirea unei doamne în vîrstă, aceasta se arată dispusă să-i caute familia, pe care o găseşte. Confruntat cu oamenii şi cu obiectele cunoscute de el în tinereţe, Gaston îşi recapătă memoria, dar îşi aminteşte că tinereţea lui a fost înfiorătoare, că o crimă groaznică îi apasă conştiinţa. Îşi dă atunci seama că, recunoscîndu-şi familia, va trebui să suporte povara păcatului din tinereţe, a crimei făptuite. Se leapădă atunci conştient de mamă-sa şi de fratele său şi susţine cu încăpăţînare că este rudă cu băiatul ; acesta neavînd familie, nimeni nu va putea să-i amintească de ceva sau să-i reproşeze ceva. Nu voia să poarte îngrozitoarea povară a trecutului, bagajul de care voia să scape. Madejowa îl înţelegea şi, ori de cîte ori repeta rolul în faţa ei, îi spunea lui Zbych :

— Aşa-s oamenii maică, fac rău şi pe urmă vor să-l uite. Gaston ăsta al tău e un mare ticălos !

Dar altul era Gaston din povestirile copilului, şi cu totul altă înfăţişare avea cel de pe scenă : un bărbat impunător, încărunţit, cu un glas plăcut de alto. „Poate-i mai bine că Zbych se crede nepotul lui... Ce prostii !" — se scutură bătrîna, ca să alunge acel amestec de ficţiune şi realitate care mereu o fura.

Reprezentaţia se apropia de sfîrşit. Băiatul se convinsese că este nepotul lui Gaston. Avocatul Pickwick era mulţumit : în cazul cînd nu ar fi găsit nepotul dispărut, moştenirea băiatului urma să revină unor rude mai îndepărtate, iar prea onorabilul avocat nu s-ar fi ales mai cu nimica din partea clientului şi prietenului său. Dar şi Gaston îşi atinsese ţinta : avea familie, un nepot tînăr, fără nici un trecut. Recunoaşterea s-a făcut pe temeiul unor semne de pe trup, întocmai ca în-

tr-un roman medieval. Înțelegîndu-se în mod discret cu Gaston, avocatul constatase că și nepotul dispărut avea sub omoplatul stîng o aluniță, astfel că se stabili în mod cert înrudirea.

Gaston își îmbrățișă cu duioșie ruda regăsită. Cortina se lăsă și se ridică de cîteva ori ; publicul, în picioare, își manifesta entuziasmul, atît față de domnul Janusz, cît și față de băiatul anonim. Emoționați, amîndoi se înclinară de cîteva ori.

Băieții se întorceau acasă, în Ochota, împreună cu micul debutant.

Cele două doamne, bătrîna Madejowa și mama lui Marek, mergeau înainte, la o mică distanță.

— Aiureală ! își dădu cu părerea Jacek. Pe-onoarea mea ! Aș vrea să-l văd și eu pe ăla care să se lepede de ai lui, de mamă-sa, chiar dacă a avut neplăceri din partea lor. Și doar l-au iertat, au uitat de mult tot ce a făcut Gaston. Pe-onoarea mea !

— Știa el de ce i-e frică... După primele săptămîni de bucurie, i-ar fi scos pe nas vechile păcate.

Zbych ținea cu autorul. Lămurea piesa cu argumentele ce le auzise la repetiții.

— Ce crezi, francezii ăștia au familii serioase, cu rosturi. Pe-onoarea mea !

— Mă fraiere !... Ce știi tu ! Mulți sînt sătui de familiile lor. Kazek n-o iubea pe mama lui vitregă ; iar cu taică-său se certa adeseori. Tu ai dreptate, Zbych, a făcut foarte bine.

— Mie mi se pare cam prea de tot ! interveni și Marek, care își iubea sincer mama. Gîndiți-vă, atîta vreme, atîția ani fără un cămin, fără un suflet apropiat, singur cuc. Și poftim, să nu vrea să se întoarcă ! Paiață, nu om !

Ca niciodată pînă atunci, cinstindu-l pe eroul zilei, îl încadrară pe Zbych, doi la dreapta și doi la stînga lui. Mergeau prin mijlocul străzii : trotuarele de pe Polna, pline de gropi de bombe din timpul războiului, nu erau încă reparate. Prin ferestrele arse ale Poli-

tehnicei se vedea cerul. Piața din fața institutului era plină de dărîmături, dar impunătoarea clădire a spitalului de pe Nowowiejska se profila de departe. Trecură pe lîngă soclul gol al statuii geniștilor și merseră mai departe printre tăcutele vile reconstruite din cartierul Staszica.

Discuția era aprinsă. Zbych apăra piesa, băieții o atacau. Jacek și Marek socoteau absurdă dorința lui Gaston de a se lepăda de familie. Kazek, deși își dădea seama că pot fi cazuri cînd e mai bine să n-ai familie, nu înțelegea totuși de ce se dă atîta atenție unui fapt neînsemnat. Trecuseră toți prin tragedii personale și naționale prea mari, ca să se lase impresionați de divagațiile psihologice ale unui autor care rătăcea în labirintul caracterului enigmatic al unui individ. Piesa n-avea nimic din senzaționalul pe care îl găseau în filmele favorite. De aceea, în afară de Zbych care îl apăra cu înflăcărare pe Gaston, băieții erau de părere că piesa e o aiureală. Și, admițînd pînă la urmă că această aiureală le-a ținut totuși atenția încordată, își exprimau mai mult interesul față de teatru decît față de piesă.

În sfîrșit, Zbych riscă ultimul argument:

— Vă mirați că Gaston nu vrea să știe de trecut, nici de familie. Poate că, în ce privește familia, aveți dreptate. Dar cum rămîne cu trecutul? Oare noi n-am vrea să scăpăm de trecut? N-am vrea să scăpăm de ceea ce a fost înainte de sentință? Ba bine că nu! Și de ce-a fost pe urmă am vrea să scăpăm, și mai ales de ceea ce s-a întîmplat în strada Niegorska.

Amintirea nefericitei întîmplări le umbri iarăși gîndurile. Kazek se uită cu neliniște la Lutek, care nu lua parte la discuție. Lui Kozlowski îi plăcuse piesa. După reprezentație, Lutek se gîndea într-una la motivul pe care Zbych îl invocase drept argument hotărîtor. Se gîndea la propria-i soartă.

Lutek ura din adîncul sufletului său tînăr tot ce se petrecea în jurul lui. Cei mai în vîrstă ca el — tatăl, mamă-sa, Zenon și mulți alții — îi incitau această

ură ; dar băiatul îi ura şi pe ei, căci şi ei făceau parte din această realitate. Lutek îi invidia cîteodată pe unii din eroii cărţilor lui preferate. El nu citea cărţi de aventuri, atît de mult savurate de colegii lui, ci, dimpotrivă, căuta romane obişnuite, în care eroi de vîrstă nedefinită îşi petreceau viaţa fără întîmplări extraordinare, fără a se lăsa antrenaţi de politică, fără conflicte prea mari, eroi care duceau, cum s-ar zice, o viaţă liniştită şi goală. În învălmăşeala furtunoasă a propriei tinereţi, tînjea după o viaţă tihnită de om vîrstnic. Piesa în care jucase Zbych n-o socotea o prostie, cum o socotise pe cea pe care o văzuse cu trei ani în urmă la Teatrul Polonez. Îl înţelegea pe Gaston ; de cîte ori nu voise şi el să fugă departe de colegi, de mama şi de tatăl lui, să se ascundă într-un colţişor singuratic, să nu se frămînte, să nu se teamă. Mai cu seamă să nu se teamă ! Argumentul lui Zbych îi răscolise pînă în adînc propriile-i gînduri. Ar fi vrut să arunce povara amintirii celor întîmplate între ruinele de pe Niegorska, ştia însă că n-avea cum ! Cel mai bine ar fi deci să schimbe vorba.

— Lasă balivernele astea ! Spune-mi ce s-aude cu biletele ? întrebă el, ca să respingă atacul mut ce-l porniseră împotrivă-i tovarăşii săi.

Dar acum Zbych era plin de încredere în forţele lui. Ca niciodată, îi răspundea brusc şi tăios.

— Poţi să-ţi iei gîndul de la bilete. La noi muncesc oameni cinstiţi, iar în faţa teatrului nu mai stau golanii la coadă, ca să poţi face combinaţii cu ei.

— Oho ! Lutek îşi ridică nasul în vînt : Îţi atrag atenţia, domnule Moczarski, că în felul acesta nu mie mi-ai refuzat biletele, ci lui Zenon, iar Zenon cred c-o să-ţi vorbească altfel... O să dai socoteală...

— Vom vedea noi cine o să dea socoteală — îi luă Marek apărarea lui Zbych. Şi noi vrem să vorbim cu Zenon, pentru păcăleala pe care ne-a tras-o ieri...

— Poate şi pe el l-au înşelat alţii.

— P-un şmecher ca el ?! Cine să-l înşele ?... sări şi Kazek în apărarea lui Marek.

— Pe-onoarea mea, Lutek, nu umbla să ne tot sperii cu Zenon, că şi noi îl putem băga pe el în sperieţi. Pe cinstea mea! Găsim noi ac de cojocul lui.

Se luară la ceartă.

Puteau să se ciorovăiască în voie, căci nimeni nu-i auzea. Treceau pe lîngă Parcul Maimuţelor — aşa botezaseră băieţii, încă din timpul ocupaţiei, micul scuar ce se întindea de-a lungul străzii Dantyszka. Pe o vreme ca aceea, întunecoasă şi încă destul de rece, nu mai hălăduiau pe acolo indivizi, care de obicei aşteptau să se lase noaptea. Iarba nu răsărise încă, iar tufanii erau desfrunziţi. Numai ferestrele patrate ale caselor reconstruite luminau în beznă şi, întunecîndu-se pe rînd, îndemnau oraşul la somn. Dinspre Filtrowa, tramvaiul huruia mai tare decît în timpul zilei. Santinela de la Solari căsca. Trecînd pe lîngă el, băieţii tăcură. Dar numai pentru o clipă.

Marek se răfuia cu Zenon, reprezentat în acea împrejurare de Lutek. Îl luase la rost pe Lutek, acuzîndu-l că prea s-a încrezut în planurile „şefului", care nu numai că-i silise să muncească degeaba, dar îi băgase într-o afacere pentru care puteau prea bine să se trezească închişi la casa de corecţie. Kazek îl acuza la rîndul lui, susţinînd că numai Zenon e vinovat de asasinarea lui Radziszewski, iar Jacek punea şi el paie pe foc. Zbych tăcea, îngrozit de-a binelea.

Şi în sufletele lor îşi făcuse loc o adîncă amărăciune. Fără să vrea, se gîndeau la motivul care în 1946 îi determinase să se supună ordinelor lui Zenon. Reînvia în ei nostalgia unei vieţi aventuroase, conspirative, pe care în timpul ocupaţiei, la vîrsta lor fragedă, n-o putuseră trăi; acum vroiau să recîştige timpul pierdut. Porniseră copilăreşte în căutarea aventurii neîmplinite, din invidie faţă de cei vîrstnici care avuseseră norocul să trăiască din plin aventura războiului şi zilele răscoalei. Dar nu puteau merge în vecii vecilor pe acest drum. Cu toate că dacă i-ai fi întrebat, n-ar fi fost în stare să dea un răspuns judicios, îşi dădeau prea bine seama că, din visul lor de

faimoase aventuri, se aleseseră doar cu stigmatul de hoţ. În loc de atentat, explozii, lupte, difuzarea în ascuns a manifestelor — acţiuni săvîrşite de fraţii şi tovarăşii lor mai mari care luptaseră împotriva cotropitorilor hitlerişti — năzuinţa lor de aventură se consumase în pungăşii, mici găinării, banditisme de mahala, asasinate de rînd. Şi fiecare din ei încercase sentimentul acela nesuferit de spaimă, pe care ţi-l strecoară încetul cu încetul în suflet afurisitul de gînd că ai putea să te trezeşti într-o bună zi la închisoare, că ai putea fi smuls din viaţa furtunoasă, dar făuritoare de lucruri minunate, ca de pildă reconstruirea unei case mirosind încă a tencuială proaspătă, sau inaugurarea podului Poniatowski — motive destul de puternice pentru ca băieţii, deşi vrăjiţi de aventurile lui Zenon, să se lase antrenaţi şi de un val de mîndrie şi entuziasm colectiv. În sinea lor erau necăjiţi că Zenon, în loc să le ofere prilejul de a duce o viaţă conspirativă, îi băgase în tot felul de acţiuni tîlhăreşti; banda aceea, „Lancea de aur", cu tot numele ei pompos, nu se potrivea de loc cu viaţa lor de fiecare zi — toată această ciudă se răsfrîngea acum asupra lui Lutek, care rămăsese credincios „şefului". Numai el, Lutek, din tot grupul de prieteni, avea răfuieli cu regimul revoluţionar, răfuieli care decurgeau nu numai din nerealizatele visuri conspirative ale copilăriei, ci mai ales din faptul că revoluţia îngropase visurile de îmbogăţire ale tatălui său.

Băieţii nu-şi dădeau seama că privesc de pe poziţii diferite schimbările în mijlocul cărora trăiau. Lutek privea de pe poziţia familiei lui care se socotea păgubită, iar ceilalţi — de pe poziţia celor mulţi din jurul lor, care n-aveau decît de cîştigat. Portăreasa Madejowa avea acum o locuinţă la parter, iar nu o cămăruţă la subsol, ca înainte. Mătuşa lui Jacek lucra la serviciul de expediţii, deşi înainte de război fusese doar femeie de serviciu la un mare birou comercial. Mama lui Marek îşi cîştiga singură pîinea muncind şi deseori spunea că odinioară nu izbutise să fie decît o

văduvă care trăia din pomeni. Iar tatăl lui Kazek uitase anii de şomaj. Se mai plîngeau ei de lipsa mărfurilor din magazine, folosind aceleaşi cuvinte cu care se plîngeau altădată de lipsa de bani, totuşi văicărelile de astăzi erau altele : acum aveau mijloacele de trai asigurate, acum nu se mai temeau că vor rămîne fără lucru. Cîrteau împotriva neajunsurilor postbelice, neînţelegînd inerentele greutăţi economice, dar făceau acest lucru de pe poziţii cu totul diferite decît înainte de război, de pe alte poziţii decît aceea pe care se încăpăţînau să rămînă părinţii lui Lutek. Iar cearta băieţilor reflecta deosebirile dintre aceste două poziţii sociale.

La un moment dat, Lutek se sătură să tot ţină piept singur celorlalţi patru. Nu mai putea face faţă atacurilor acestora nici prin ameninţări sau insinuări şi nici înfuriindu-se. Deodată coti brusc pe strada Raszynska şi o luă la fugă fără să spună o vorbă.

Toţi tăcură.

Lipsindu-le adversarul, Marek şi Kazel îşi pierdură încrederea în ei înşişi. Începură să-şi dea seama că răzvrătirea lor va fi pedepsită de Zenon. Marek ştia că „şeful" nu se va da în lături să-şi pună în aplicare ameninţările. Nu procedaseră oare prea uşuratic?

Ajunseră în strada Barska fără să-şi vorbească. Ziua se încheia într-un mod cu totul neplăcut. Fiecare o luă spre casă. Numai Jacek, mai avînd de mers o bucată de drum împreună cu Zbych, reîncepu discuţia întreruptă în dreptul Parcului Maimuţelor.

— Parcă am fi ăla de pe scenă. Avem prea mult bagaj.

— Păi vezi! Acum îl înţelegi pe Gaston. Cînd spuneam...

— Numai că nouă ne e mai greu decît lui să scăpăm de acest bagaj. Dacă Zenon se pune pe capul nostru, va fi vai de noi. Nu mai pupi tu teatru, iar eu...

Băiatul se cutremură de spaimă.

AL DOILEA JURĂMÎNT

În cafenea era mare înghesuială. Printre mese, dezamăgiți, noi clienți căutau zadarnic un loc liber. Abia după ce străbătu de două ori sala mare, Lutek îl observă pe „șef", care stătea lîngă perete, în tovărășia unei fete tinere, cu părul blond. Lutek o cunoștea din vedere. Nu odată îl căutase pe Zenon în această cafenea. Zărindu-l pe băiat, „șeful" îi zîmbi semnificativ. Lutek ieși din localul ticsit și se îndreptă grăbit spre colțul străzii Krucza. După o clipă sosi și Zenon.

— Șefule! Băieții se revoltă! Și-i povesti totul în amănunt.

Revolta băieților nu-l surprinse pe Zenon; se aștepta la asta de multă vreme, de cînd Lutek începuse să-l informeze despre starea de spirit a subalternilor săi. În schimb, știrea despre pivnița goală îl surprinse cu adevărat. Abia acum își dădu seama că s-ar fi putut ca vreunul din cei cu care îngropase casa de bani a statului major să i-o fi luat înainte, dezgropînd comoara ascunsă, înainte de completa evacuare a Orașului Vechi. Dar și mai uluit ar fi fost dacă ar fi știut adevărul: că dolarii ascunși fuseseră scoși înainte chiar de a se fi zbicit pămîntul, adică doar la vreo oră după ce statul major al sectorului, sigur de ascunzătoarea casei de bani, părăsise adăpostul din Miodowa!

Dispariția tezaurului — care nu putea să aibă nici o urmare neplăcută pentru Zenon — îl uimi. În schimb, revolta băieților, deși era așteptată, consti-

tuia un pericol care trebuia neapărat îndepărtat. Avea de ales între două situații: fie să se descotorosească de băieți, fie să-i recîștige! Îi dădu lui Lutek instrucțiunile cuvenite.

Peste noapte plouă cu găleata; copacii înmuguriți se acoperiră de frunze tinere, iar în locurile prevăzute cu tăbliță pe care scria *„Nu călcați pe iarbă"*, apărură fără veste fire de iarbă. Buruienile de pe ruini se înviorară și ele. În acea duminică, parcurile roiau de oameni.

Jacek cu Marek și Zbych cu Kazek se plimbau doi cîte doi în așteptarea „șefului". La început, cînd Lutek le transmise ordinul categoric să se prezinte duminică după-amiază în pădurea de lîngă Anina, nu voiră să se supună. Ce să caute acolo! Destule neplăceri au tras de pe urma lui Zenon în ultima vreme! Dar Lutek cunoștea punctul sensibil al prietenilor săi. De altfel, nici n-a încercat să stea de vorbă cu fiecare în parte. Această sarcină trebuia să-i revină lui Marek, iar pe Marek știa el cum să-l convingă. Marek avea influență asupra celorlalți. Și cum se înflăcăra repede, era ușor de convins dacă îi aduceai argumente, măcar aparent judicioase.

Și Lutek dispunea de un argument hotărîtor. Totdeauna își teroriza colegul cu acest argument. Marek simțea de altfel acest jug, dar nu era în stare să-l înlăture. Explicația este extrem de simplă. Orice om caută să scape de nenorocirile ce s-ar putea abate asupra lui, fie și printr-o simplă amînare a scadențelor. Nici o minte sănătoasă nu crede în proverbul: „Ce se amînă piere"; dar cîte experiențe nu ne-au dovedit că ceea ce s-a amînat a pierit pentru totdeauna.

Sub amenințarea denunțului, Marek fu repede convins: Lutek nu greșise în calculele sale. Koziol le vorbi băieților, cu convingere: trebuiau să se ducă la întîlnirea cu Zenon.

De două ori schimbară tramvaiul ca să ajungă la marginea de răsărit a capitalei. Văzînd cartierul

Praga, atît de murdar şi de urît, varşovianul de pe malul stîng al Vistulei oîta adînc, exprimîndu-şi astfel absurda părere de rău : de ce răscoala a cruţat mahalaua asta infectă, şi nu centrul oraşului sau Oraşul Vechi ? Şi cartierul Grochow te supăra prin amestecul de stiluri : clădiri mari alături de căsuţe mici, băgate parcă în pămînt, de unde nu mai aveau dreptul să se înalţe. Ici-colo se făceau mici reparaţii. Nu mai puţin supărătoare erau şi tramvaiele sărăcăcioase şi prăfuite, care mergeau de la periferia oraşului pînă în comunele suburbane.

Apoi, după o scurtă plimbare printre zidurile fantomatice ale unor clădiri arse, unde părea că au fost cărate toate gunoaiele capitalei, ajunseră repede într-o pădurice de pini destul de frumoasă, mai ales că nu era departe de oraş, dar prea mică pentru a fi socotită drept o adevărată pădure. In marginea ei, Lutek îi aştepta ca să-i conducă la locul întîlnirii.

La o încrucişare de poteci, îl întîlniră pe „şef", în tovărăşia a trei vlăjgani de vreo optsprezece-douăzeci de ani. Văzîndu-i, Jacek înţelese îndată cine comitea atacurile de pe strada Szczesliwicka. Aspectul lor corespundea exact indicaţiilor date de martori la proces. Fiecare era îmbrăcat altfel, dar îmbrăcămintea lor n-avea nimic neobişnuit : pantaloni lungi, unul maron, celălalt gri, nişte demiuri murdare cu reverele boţite, şepci de calitate proastă — aşa ca să nu se deosebească de marea mulţime a varşovienilor.

„Au arme" ! se gîndi Marek.

„Şeful" era îmbrăcat ceva mai bine, dar cu aceeaşi grijă de a nu se deosebi de ceilalţi trecători. Dar şi chipul îi era comun — greu de ţinut minte — faţa rotundă, bărbierită, părul blond ; arăta cam de douăzeci şi cinci de ani, poate ceva mai puţin, poate ceva mai mult.

Salutîndu-i, Zenon le strînse mîna cu putere — un gest de egalitate camaraderească.

Porni însă imediat la atac :

— Ei, ce e? Tonul îi era împăciuitor. V-au șterpelit alții dolarii de sub nas?

— Dac-or fi fost vreodată acolo!

Marek nu voia să se arate mai puțin curajos decît își propusese. Se zvîrli drept în mijlocul focului.

— Cum adică, vrei să spui că v-am înșelat?

— Ei, șefule! Ai văzut, cred, desenele alea cu un om care leagă de un băț lung puțin fîn, și din căruță flutură mereu fînul pe la botul măgarului. Dobitocul merge după fîn, fiindcă e blînd, dar la fîn nu mai ajunge...

— Și crezi că acești dolari din Miodowa ar fi un fel de fîn plimbat pe la gurile voastre ca să mergeți înainte?

Nimeni nu răspunse.

— Ți-au mijit mustățile și vorbești ca un țînc. De cîți ani lucrăm împreună?

— Ei, de vreo doi...

— V-am înșelat eu vreodată?

— Nu, asta nu...

— Dar acum — Jacek se amestecă desperat în discuție — ne cereți lucruri imposibile. Pe-onoarea mea! Lutek se ține de capul nostru, dar noi pur și simplu nu mai putem. Ne amenință casa de corecție sau chiar ceva mai rău...

Zenon făcu un gest cu mîna.

— ...da, ceva mai rău. Pe-onoarea mea! Putem înfunda pușcăria. Nu mai vrem! Cu biletele de teatru — nici o afacere; la teatru, nu-i ca la cinema. Cît privește magazinul de stat, mătușă-mea nu mai vrea să-mi spună nimic și nici nu pot să-i spun de ce-i vorba, că mă dă afară din casă. Pe cinstea mea că nu mint! Oricum ai lua-o, nu-i bine.

— O lună întreagă m-am chinuit de pomană... m-am spetit muncind și măcar de-am fi găsit ceva...

— Aha! V-a ajuns greul. Nu mai puteți... Mă rog, eu nu sînt judecător să vă ascundeți gîndurile — chicoti „șeful", prefăcut. Veniți oricînd la mine și spuneți-mi ce aveți pe inimă: „Șefule, sarcina asta e

prea grea!" Mai stăm de vorbă, hotărîm, poate mai schimbăm. Vocea lui Zenon — pînă atunci înţelegătoare şi binevoitoare, cu o uşoară nuanţă de ironie — luă deodată un ton aspru: Lutek! Ia spune-mi, numai de asta sînt nemulţumiţi băieţii? Tu ştii!

— Şefule, mie nu-mi place să denunţ, dar toţi avem în vedere un singur lucru: cauza, vorba francezului. Dar trebuie să spun că atunci seara, la Parcul Maimuţelor, n-a fost vorba numai de cinema, de Miodowa sau de magazinele de stat. E altceva — şi căută să se lepede cît mai abil de prietenii lui — aşa, în general, s-au săturat de muncă... au început chiar să ameninţe.

Scena care urmă fusese desigur în amănunte pregătită. Ca la o comandă, cei trei aghiotanţi mişcară astfel mîinile în buzunare, de-ai fi putut crede că-şi pregătesc revolverele.

— E adevărat?

— Atunci, după reprezentaţie, Lutek era foarte enervat şi... şi a înţeles mai mult decît am spus noi. Kazek credea că, de vreme ce-l cunoştea pe Zenon mai de mult, era îndreptăţit să trateze cu el ca de la egal la egal. Dar, şefule, trebuie să ai în vedere şi situaţia noastră. Dacă ne mai prind o dată, nu se ştie dacă mai scăpăm aşa uşor, şi-n cazul ăsta şi siguranţa dumitale...

— Ameninţi?

— Doamne fereşte! Dar noi nu mai putem să facem orice ca înainte; acum sîntem condamnaţi şi puşi sub supraveghere. Trebuie să fim foarte atenţi. Dar nu înseamnă că... Lutek exagerează.

— El exagerează, ori voi cîntaţi acum pe altă voce? De-altfel tot aia e. „Atenţi" — asta înseamnă de fapt: „Lasă-ne în pace, fiindcă ne temem de dubă!"

— Ei, nu — mormăi Kazek fără nici o însufleţire.

— Ba da! V-aţi gîndit însă mai înainte de ce facem noi toate astea? După cum văd, credeţi că eu

sînt la fel ca voi. Că mă gîndesc numai la ziua de azi şi la siguranţa persoanei mele. O, nu, dragii mei...

Cele trei ajutoare ale lui făcură cîţiva paşi înainte, formînd un triunghi în care cuprinseră grupul de băieţi.

Zenon îşi începu discursul la ora unu şi zece şi isprăvi la două fără cinci. Trei sferturi de oră, vorbind curgător şi repede, bombardă băieţii cu tot felul de argumente scoase din tezaurul propriei perfidii politice. La cîte nu s-a referit! Şi la vechile împărţiri ale Poloniei, şi la răscoale, şi la Kosciusko, şi la anul '39, şi la Armata Naţională. Ba pomeni chiar şi de Monte Cassino cu macii lui sîngerii din cîntecele vechi ale vagabonzilor şi excrocilor varşovieni. Cît priveşte republica polonă, o trecu prin toate cazurile gramaticale. Cuvîntul „ocupaţie" fu repetat şi cu rost şi fără rost. Făcu apoi un salt din sferele înalte ale consideraţiilor istorico-politice, pînă jos la orizontul îngust al chestiunilor personale, intime. Vorbi despre tatăl lui Marek, despre mama lui Zbych, despre părinţii lui Jacek şi despre mama lui Kazek. Zenon răscolea cu atîta stăruinţă amintirile fiecăruia în parte, încît Jacek se gîndi că vrea să-i defăimeze. Îi lămuri apoi unde se duc „fondurile" adunate de ei. „Voi credeţi poate că aceşti bani, adunaţi — hai să zicem — cu japca, intră în buzunarul meu. În realitate, acesta este un depozit patriotic" — tună glasul lui.

Dădea o semnificaţie înaltă acţiunilor urîte. Ridica în slavă eroii aventurilor de prost gust şi criminalii de rînd. Lăuda tîlhăriile acestora. Şi, înălţîndu-i astfel în rang, se socotea îndreptăţit să ceară pedepse cît mai aspre pentru cei care dezertează de la datorie. Iar după ce încununa cu lauri frunţile „luptătorilor", dădu drumul şantajului ordinar. Bineînţeles că ameninţarea era făcută folosind cuvinte nobile: „Li se cuvine crunta pedeapsă pentru trădarea cauzei acum cînd lupta e în toi". „Ce luptă? Care luptă? se gîndi

iarăşi răutăcios Jacek. Nu e nici o luptă. De cînd n-am mai auzit un foc de armă!" Dar Zenon ar fi fost bucuros să vadă încă o dată Varşovia în flăcări — mai înfiorătoare, mai infernale — numai pentru că această Varşovie nu era a lui. Ura din toată inima orice petic alb de tencuială nouă, orice casă nouă, orice porţiune de asfalt proaspăt, turnat pe străzile curăţate de moloz, numai pentru că „ei" au făcut aceasta! Ura lui creştea pe măsură ce-i curgeau în buzunare banii dobîndiţi prin jaf sau sumele — despre care băieţii nu ştiau nimic — primite de el în bancnote străine, bineînţeles nu degeaba, bani transmişi din străinătate în mod strict confidenţial, pe căi mai mult sau mai puţin diplomatice, însă totdeauna tăinuite. Da, lupta nu se încinsese însă, dar aţiţătorii erau grăbiţi să urzească complotul. Căutau ajutoare, executori docili, terorizîndu-i, ameninţîndu-i, pedepsindu-i, numai ca să-i înduplece, să-i sperie, să-i corupă, pentru ca după aceea, de teama denunţului, tinerii să execute orbeşte, la ordin, crima fratricidă, să dea foc fără să şovăie unei case noi — putem spune propriei lui case — în orice stradă din Varşovia s-ar afla ea. De aceea Zenon zbiera ca un exaltat, vorbind despre îndatoririle de ostaş; ameninţa cu toate pedepsele posibile; în realitate, mai mult se temea el de ei, decît ei de dînsul.

Încheind cu ameninţările, „şeful" trecu iarăşi la „scopurile supreme". Mai pomeni de două ori — de astădată însă numai printr-o singură frază — despre braţul necruţător al organizaţiei, care pedepseşte mai curînd trădătorii decît pe duşmani, şi-şi încheie brusc cuvîntarea, printr-o întrebare de principiu:

— ...Prin urmare, vedeţi de ce aţi fost chemaţi. Constat că aţi uitat de jurămîntul făcut acum doi ani. De aceea trebuie să vă întreb încă o dată: sînteţi cu mine sau împotriva mea? Să răspundeţi pe loc, căci altfel, de!... Marek, răspunde tu întîi!

Ascultîndu-l pe Zenon, Marek se lăsa totdeauna transportat de uşurinţa cu care acesta se exprima.

Era sensibil nu la argumentele — pe care „șeful" le expunea prea repede ca el să le poată pătrunde înțelesul — ci la sonoritatea cuvîntului, la tonul scăzut, liniștit și profund, folosit de Zenon, pentru a-și învălui în mister frazele lungi, întortocheate, pentru a-și doza adjectivele, cu care mai mult amețea decît convingea. Sub vraja glasului insinuant, orice rezistență din sufletul lui Marek se topi. Era acum supus, lipsit de voință; așa se întîmpla totdeauna cînd îi asculta pe „șef" — cu atît mai mult în această zi, cînd trei sferturi de oră nu s-a putut smulge fascinației dantelării de cuvinte. Ascultînd „cuvîntarea", nu se mai gîndea la argumentul cu care el însuși își convingea prietenii, și anume că Zenon ar putea să-i dea pe mîna miliției fără ca el să se expună primejdiei. Această teamă care frămînta mereu mintea băiatului dispăru în fața cuvintelor pompoase ale „șefului". Pentru moment, Zenon își atinsese scopul. Dar îndoielile își vor face iarăși loc în sufletul lui Marek — mai tîrziu, cînd băiatul va rămîne singur; iar dacă îi va ieși Lutek în cale, aceste îndoieli vor năvăli și mai puternic. În urma întîmplării cu Radzisewski, fiecare cuvînt, fiecare gest de-al lui Lutek trezea împotrivirea lui Marek. Dar Zenon se arăta atît de străin de acea faptă groaznică, săvîrșită în mod necugetat și fără rost, de parcă n-ar fi avut nimic comun cu ea. Rezistența pe care Marek o opunea tot mai hotărît față de Lutek se arătă mult prea slabă față de Zenon. Băiatul nu avea destulă forță ca să se opună șefului cu toată hotărîrea, mai cu seamă că nu găsea nicăieri vreun ajutor. Și, cu toată groaza pe care i-o inspira „casa de corecție", groaza ce pusese și mai puternic stăpînire pe el în clipa cînd formele revolverelor se conturară în buzunarele „aghiotanților", se lăsă totuși influențat de cuvîntarea „șefului". Față de cuvintele acestuia, reacționă numaidecît prin supunere și, după cum se întîmplă întotdeauna la cei aflați în această situație, Marek se lăsă convins chiar și de acele argumente ale lui Zenon pe care nu le

înțelegea. Da, desigur, așa e! Deci „șeful" avea dreptate.

— Cu dumneavoastră, șefule, ce mai vorbă!

— Tu, Kazek?

Lui Kazek, cuvîntarea „șefului" îi aminti de Leja. Și Leja, ca să-l cîștige, i-a vorbit despre patriotism. Dar ce deosebire între scopurile lor! Kazek își dădu seama de acest lucru în mod fulgerător și cu toată luciditatea. Leja voia ca oamenii din Varșovia să aibă lumină cît mai plăcută în locuințe; Zenon dorea din nou iadul în care fusese cufundat atunci Orașul Vechi, dorea răscoală, război, voia o nouă distrugere! Leja îl îndemna să muncească mai mult pentru a contribui astfel la reconstruirea țării distruse, lăsată de dușmani în ruine; Zenon lua în zeflemea întrecerea socialistă, ceea ce îl supăra pe Kazek, cîștigătorul primei etape. Amîndoi vorbeau de „patrie", dar — mintea băiatului lucra cu febrilitate — care din aceste două „patrii" îl va face pe el om? „Patria" lui Zenon îl dusese pe banca acuzaților. A lui Leja îl ridicase printre fruntașii fabricii. Care este deci patria adevărată? Majewska, tutoarea lor, care avea aceeași părere despre „patrie" ca și Leja, găsindu-i lui Zbych serviciu la teatru, îi dăruise atîta fericire cîtă n-avusese el niciodată pînă atunci. Dar Marek a spus „da". De ce? Amenințările lui Zenon erau prevestitoare de rele; poate că Marek a procedat bine. Dar dacă Zenon are totuși dreptate? Am luptat doar împreună în timpul răscoalei!

Și atunci cînd i se puse și lui întrebarea, Kazek, frămîntat de cele mai contradictorii gînduri, fără a fi convins de argumentele lui Zenon, dar neștiind cum ar putea să i se împotrivească „șefului", rosti fără voie, mai mult de frică, deși ar fi vrut poate să spună altfel:

— Da, cu dumneavoastră!

— Atunci e minunat — se bucură Zenon. După cum se vede, sînteți băieți deștepți. Auzi, Lutek, de bună seamă că ai exagerat! Acum vorbește tu, Jacek!

Jacek își dădea seama că tot ce spune Zenon e minciună. Comparase cursivitatea vorbelor lui înflorite, cu articolele citite în gazete: nu numai cu articolele din „Kurier", aduse la redacție în șpalt, pentru corectură, dar și din celelalte gazete care circulau din mînă în mînă prin redacție. Fiecare frază a lui Zenon își avea în aceste articole contraargumente. În afară de asta, asculta discuțiile redactorilor și trăia în mijlocul știrilor ce soseau neîncetat la gazetă, știri despre viața din țară, despre munca de reconstrucție. Acum Jacek nu mai avea nici o îndoială. Voia doar să ajungă ziarist, și într-o anumită măsură, chiar se putea socoti ziarist, deci trebuia să creadă în ceea ce citea în gazetă, iar nu în omul care îl silise să fure. Dar de ce Kazek și Marek l-au aprobat? Și-au dat seama probabil că nu pot lupta pe față împotriva lui Zenon. Pe șmecheri, cu șmecherii îi duci. Te poți pune cu patru zbiri înarmați? Ba poate că și Lutek i-ar ajuta. O să spună „da", ce să facă! Merita totuși să se tîrguiască puțin:

— Pe-onoarea mea, șefule, poate că aveți dreptate...

— Poate?

— ...Vorbeam de magazinul de stat... nu e chiar așa de ușor. Dacă n-ar fi chestia cu magazinele...

— Fleacuri. Un timp oarecare, din cauza articolului ăluia idiot, tot nu putem face prea mult. Prin urmare, dacă-i vorba numai de asta, atunci fie, renunț la mătușă-ta și la toată afacerea asta.

Pe Jacek îl cuprinse o mare bucurie. Va să zică articolul a avut efect. Controlul instituit în magazinele de stat — știa asta de la mătușă-sa — spulberase deci planurile lui Zenon. „Numai cu șmecherie, Jacek, numai cu șmecherie reușești!"

— A, dacă renunțăm la magazinul de stat, gata! Aveți dreptate, pe-onoarea mea! Merg cu dumneavoastră ca și pînă acum!

Zenon îl bătu pe umăr.

— O.K.! Acum, Zbych! Nici nu s-ar cuveni ca tu să faci altfel decît colegii tăi.

— Da, cu dumneavoastră! şopti micul băiat, îngrozit de discursul lui Zenon, pe care nu-l analizase ca Jacek şi nici nu-l comparase cu nimic aşa cum procedase Kazek; reţinuse doar un singur lucru, cu o precizie diabolică, şi anume că îi era ameninţată situaţia la teatru. Dar ce putea face altceva, de vreme ce chiar Jacek îl trădase şi spusese „da"? Toţi trei ca unul îl părăsiseră acum, tot aşa cum îl sprijiniseră cu însufleţire atunci, după reprezentaţie, la Parcul Maimuţelor.

— Da, şefule...

Pe Marek îl mustra conştiinţa: i se făcu milă de Zbych şi, văzînd rezultatul pozitiv al tîrgului lui Jacek, se hotărî să sară în ajutorul prietenului său:

— Cu biletele acelea de la teatru n-o să se poată face nimic, acolo nu-i ca la cinema, e o singură reprezentaţie, nu-i îmbulzeală.

Lutek găsi de cuviinţă că trebuie să se împace cu băieţii. De altfel, reprezentaţia aceea îi mersese la inimă!

— Da, şefule, are dreptate. Cu teatrul n-o să facem nimic. Dacă aţi fost vreodată la teatru...

— Am fost, fii pe pace! rînji Zenon. Dacă Lutek spune că nu se poate, nu se poate. Şi-aşa avem destul de lucru cu cinematografele. Ei, şi-acum, din moment ce sîntem perfect de acord, întindeţi două degete. Crucea!

Unul dintre „aghiotanţi" scoase din buzunar o cruciuliţă mică, cu Isus răstignit pe ea. Băieţii se uitau miraţi.

— Ce vă holbaţi aşa? N-aţi mai văzut o cruce? Nu-i nimic îngrozitor atîta timp cît nu eşti răstignit. Mi se pare că aţi uitat făgăduiala voastră de altă dată. Doi ani... e mult, se poate uita! De altfel, şi eu sînt bucuros că am prilejul să-mi mai aduc aminte. Vom jura încă o dată. Degetele!

Printr-o mișcare hotărîtă, Jacek întinse cel dintîi două degete. Citise cîndva că atunci cînd depui silit un jurămînt, trebuie să repeți în gînd negarea jurămîntului: în felul acesta totul se anulează. Kazek șovăi o clipă, dar își aduse la timp aminte de tatăl lui care nu pierdea prilejul să-i bage în cap că „Dumnezeu nu există" și că „întreaga religie e născocită pentru a înșela lumea". Înainte nu prea lua în seamă vorbele astea, acum însă... „De ce n-ar avea tata dreptate? Și dacă are dreptate, jurămîntul e fără valoare". Kazek îl crezu pe tatăl său și întinse leneș două degete.

Marek nu căută nici o justificare; îi părea rău că trebuie să reînnoiască jurămîntul, mai ales acum, dar socotea că-i consecința logică a atitudinii luate mai înainte. Oftă și puse degetele pe lemnul cafeniu.

Numai Zbych se lăsă mai greu. Îi răsunau în minte cuvintele mamei sale: „Să nu-ți calci niciodată făgăduiala și să nu-ți dai cuvîntul fără rost!" Cuvîntul dat acum doi ani îl călcase și nu voia să depună un nou jurămînt, sigur fiind că nu-l va putea respecta nici pe acesta.

— Am jurat o dată, e destul. Mama mereu îmi spunea... șopti el, apărîndu-se.

Palma slobozită pe obrazul lui Zbych îi curmă șoapta șovăielnică.

— Na... broscoiule, asta-i ce meriți! Ai fost de acord, și acum te codești! Repede, degetele pe cruce!

Kazek, Marek și Jacek încremeniseră cu mîinile întinse. Crucea pe care „șeful" o lăsase în jos cînd trăsese palma reveni sub degetele băieților.

Cu privirea tulbure, Zbych se uita la prietenii lui. Stropi de lacrimi începură să i se prelingă pe obraji. În clipa aceea, toți patru simțiră îngrozitoarea trădare. Se petrecuse ceva ciudat în sufletul lor, de vreme ce îi îngăduiau lui Zenon să-și bată joc de ei în halul ăsta. Pradă unei neputincioase nedumeriri, se zbăteau ca niște fluturi de noapte sub un glob de sticlă. Zbych, prin atitudinea lui, îi făcuse de rușine.

Simţeau însă că împotrivirea lui nu-şi avusese rostul. Clipele cumplite care se scurgeau după palma ticăloasă, clipe în care căutau reacţia nimerită, erau tot atîtea momente de frămîntare desperată pentru Zbych. Ce să fac? Să se supună?! N-are încotro! Dar fiece fibră a fiinţei lui se împotrivea. Prietenii tăceau şi ei. Zenon aştepta cu pumnul încleştat.

În cele din urmă, Zbych întinse două degete şi toţi, în ordinea în care stăteau în cerc — Marek, Zbych, Jacek, Lutek, Kazek, cele trei ajutoare şi Zenon — începură să repete cu voce inegală jurămîntul organizaţiei, jurămînt care de multă vreme încetase să mai fie un gest melodramatic al puştilor din bandă şi devenise un instrument al crimei.

— Făgăduiesc Dumnezeului atotputernic... — se înşirau frazele ce urmau să se prefacă în foc, în gloanţe, asasinate, atacuri banditeşti sau pungăşii... Aşa să-mi ajute Dumnezeu!

Marek îşi simţi gîtlejul plin de salivă. După ultimele cuvinte ale jurămîntului scuipă. Zbych continua să-şi înghită lacrimile.

Zenon rîse vesel:

— Bravo, băieţi! Vă mulţumesc. Şi ca să nu vă pară rău după dolarii pierduţi în strada Miodowa, v-am pregătit un mic dar. Uite... — scoase din buzunar un pachet de bancnote de cîte o mie de zloţi, îl împărţi din ochi în două fără să numere, şi-i dădu jumătate lui Marek.

— Banii ăştia-s pentru voi patru. Împărţiţi-i!

„Ne cumpără — se gîndi Kazek — evaluînd suma după grosimea pachetului. Vreo douăzeci de bucăţi."

Cu o mişcare grăbită, Marek băgă banii în buzunar. Îi vor împărţi pe drum. Se uită nesigur la „şef", ca să vadă dacă pot pleca, deşi simţea că acesta nu rostise încă ce era mai important. Ce avea să urmeze? Ce însărcinări noi o să le dea? Dar poate că-i lasă astăzi! Fiecare zi, fără povara primejdioaselor sarcini, era mai plăcută, mai liberă.

Dar Zenon nu-i lăsă să răsufle:

— Am dat chix în Miodowa. Mi-au tras clapa, iar eu v-am înşelat pe voi ; bine însă că s-a terminat. Cu magazinul de stat, deocamdată o lăsăm baltă. Biletele de teatru... gata, am zis. Asta o fac pentru Zbych ! („Bun de pus la rană !" se gîndi Jacek, cu ironie). Dar obligaţiile noastre nu s-au terminat. Acum sînt mai multe chiar decît acum o oră. Nu-i aşa ? Ei, cu voi vorbesc ! Nu-i aşa ? îi sili el să aprobe.

— Aşa-i — mormăi Kazek, în numele tuturor.

— Prin urmare, iată despre ce-i vorba. Am un anumit plan. Nu-i ceva din timpul răscoalei, ca în Miodowa ; e un plan absolut nou. E ceva sigur, numai că trebuie procedat cu iscusinţă. O să am nevoie de voi toţi. Pentru moment, staţi absolut liniştiţi. Vedeţi-vă de treburile voastre şi să vă întîlniţi cît mai rar. („Minunat !" se bucură Kazek). Să nu vă ţineţi de prostii, ca să nu atrageţi atenţia asupra voastră. Vom face un lucru mare de tot. Aşadar, linişte, şi fiţi gata la orice chemare. Legătura prin Lutek, cu Marek, iar de la el, cu restul. Ne-am înţeles ? Salutare ! Acum puteţi pleca.

SCRISOAREA

Pe biroul lui Kornecki căzu un ziar aruncat cu mînie.

— Poftim ! Citeşte ! Uite-aici...

— „Betonarea zidului de sprijin al tunelului !" citi Kornecki, adăugînd cu satisfacţie : Varşovia se construieşte fantastic de repede !

Dar orice-ar fi rostit în acel moment, tot nu l-ar fi împăcat pe redactorul Karol Matusiak, colegul lui de birou, pe care îl înfierbîntase atît de tare discuţia, încît tot ce-ar fi spus Kornecki ar fi fost socotit nelalocul lui sau slab argumentat.

— Se construieşte ? Armăsarul a simţit pintenul şi se-nfurie ! Cum vine asta : „se" ? Cine construieşte ?

— Noi construim.

— Adică şi tu ?

— Da, şi eu ! Kornecki aruncă anume aceste cuvinte, cu intenţia vădită de a-l zădărî pe colegul său : îi plăceau discuţiile aprinse de acest fel, ce se repetau aproape zilnic între el şi blondul, burtosul şi scundul Matusiak, căruia toţi în redacţie îi spuneau Karolek. Fiu al unui zidar din Varşovia, Matusiak, proaspăt absolvent al şcolii de ziaristică, avea un oarecare nivel politic. El se socotea comunist, deşi nu era încă înscris în partid ; dar se pregătea în mod sistematic pentru ziua cînd va putea să ceară să fie primit în rîndurile partidului. Pasionat, dar sincer, violent în disputele politice, dar prietenos în relaţiile de fiecare zi, Matusiak avea o limbă ascuţită, dar inimă deschisă. Jacek, care poposea adeseori în biroul

lui Kornecki, sorbea lacom argumentele susținute cu pasiune de Matusiak. Karolek îl uimea pe băiat prin ușurința cu care lămurea orice problemă. Pînă la nenorocitul accident de tramvai, Jacek aproape că nu deschisese o carte; abia de atunci începuse să citească mai mult, dar numai cărți senzaționale și de aventuri. Acum citea cu regularitate ziarele și mai ales îl pasionau discuțiile lui Matusiak cu privire la ultimele evenimente. Căuta chiar să-și întipărească în minte frazele, argumentele lui, rostite simplu, dar sub o formă oarecum științifică.

— Adică și eu! repetă Kornecki. Nu s-ar fi înfăptuit nimic dacă viața n-ar fi pulsat în capitală în toată plenitudinea ei. Această viață este o forță și impune îndatoriri pe care constructorii nu fac altceva decît să le traducă în fapt. Dar nu-i de conceput această viață, fără gazetă. Iar gazeta...

— Zlotul e bani, iar banul înseamnă putere — îl întrerupse Karolek, cu patimă — puterea e teren solid, terenul solid e pămînt, pămîntul e mama, mama e înger păzitor, păzitorul e portar. Prin urmare, am dovedit că portarul și zlotul sînt unul și același lucru...

Printr-o mișcare cunoscută, Kornecki își mîngîie o barbă imaginară, semn că bancul e vechi.

— N-are importanță că-i vechi de vreme ce tu însuți îl ilustrezi în fapt. Dar să urmăm drumul pe care porniseși tu: viața e gazetă, gazeta e redactorul, redactorul e ziarist, ziaristul ești tu, iar tu ești om, omul e ceva sfînt, sfîntă e Taina, Taina este... și în felul acesta ți-am argumentat că Dumnezeu ne reconstruiește capitala. Putem merge și mai departe: Dumnezeu e papa, papa e Vaticanul, Vaticanul... și tot așa, pînă ajungem la concluzia că Varșovia este reconstruită de capitaliștii americani, în combinație poate cu Churchill. Fleacuri, frate! Varșovia nu-i reconstruită de nici o viață abstractă. Asta o fac elemente mult mai concrete.

— Ei! Dar cîte case s-au construit, de pildă, din inițiativa particulară?! Negustori și industriași, elemente foarte concrete!

Kornecki continua să-l zădărească pe Matusiak.

— Asta-i adevărat. Dar înțelege odată! Varșovia nu este construită de nici o forță și de nici un „se", ci numai de oameni înzestrați cu nume și pronume, care aparțin unei clase sociale determinate și care cîștigă foarte bine. Poate chiar atît de bine, că n-au ce face cu banii...

— E mai bine totuși că au construit vile, fie chiar și particulare, decît să depoziteze dolarii sau să-i investească în acțiuni subversive...

— Fără doar și poate că e mai bine așa, deși... te asigur eu că toți cei care au construit case au depozitat și dolari, iar în ceea ce privește activitatea lor subversivă, se pot spune multe. De aceea li s-a și îngăduit să-și construiască aceste case. Ba ceva mai mult! Li s-a permis să le și închirieze la libera tranzacție, ceea ce a făcut ca oamenii cu un venit mediu, funcționarii și muncitorii, să nu poată locui în casele nou-construite.

„Chiar așa, își zise Jacek, care urmărea discuția. Cui i-ar trece prin minte să se mute într-o asemenea casă nouă? Pe-onoarea mea!"

— Asta-i fiindcă statul făgăduiește numai că va construi locuințe. Pe hîrtie doar. Însă nu se grăbește. Se simte lipsa unor construcții în masă.

— O vilă cu zece camere o poți proiecta în două ore. Dacă ai bani, vorbești cu inginerul, cu maistrul și cu vreo cinci zidari, cumperi cărămidă și ciment, și după o jumătate de an poți să te și instalezi în ea. Un croitor particular în timp de trei zile poate să-ți coasă un costum, numai că pentru asta ai să plătești foarte scump. Organizarea unei fabrici de confecții durează un an. În acest timp, croitorul particular coase vreo sută de costume. Dar după un an, fabrica va putea produce sute de mii de costume la un preț mult mai ieftin. Tot așa stau lucrurile și cu construc-

ţia în masă. Dacă o sută de bogătaşi pot construi o sută de vile în cursul unui an, pregătirea planurilor şi organizarea marilor lucrări de construcţie pentru mii de blocuri cu mai multe sute de mii de apartamente e firesc să dureze ceva mai mult. Dar cînd va porni — şi a şi pornit — vom vedea după vreun an sau doi cine va cîştiga această întrecere. Varşovia nu se reconstruieşte prin vile, ci prin clădiri publice şi prin blocuri de locuit impunătoare, care nu pot fi ridicate de negustori...

— Dar trebuie să recunoşti că, pînă în prezent, cei din sectorul particular au dus în spinare tot greul primilor ani de reconstrucţie.

— Tot greul? Cred că nu ei au reconstruit calea ferată, podurile, gările, nu ei au curăţat străzile, nu ei au reparat viaductele, canalizarea, căile de comunicaţie. Şi orice inginer poate să-ţi spună că, într-un oraş, cel mai uşor e să construieşti case de locuit. Dar nu le mai duce grija, c-o să li se ia şi această greutate pe care au dus-o în spinare. O să întrebi: cine o ia? Răspunsul te va conduce — prin acest labirint — spre miezul lucrurilor. Spre acel „se" al tău. Dar nu-i nici un „se", nici un element orb. Varşovia e construită de acela care dirijează lucrările de construcţie. Iniţiativa particulară este numai una din clape, în care s-a lovit înainte de a se declanşa simfonia construcţiei. Dar ce crezi, cine a lovit în această clapă, iar acum loveşte în alte clape construind Traseul? Cine? Ştii?

Jacek era uimit de uşurinţa cu care argumenta Matusiak.

— Partidul!

Kornecki ştia de mult unde ţinteşte Karolek, dar rosti cuvîntul pe un ton de parcă ar fi rezolvat o enigmă complicată.

— Aha! Aici te-am vrut!... Matusiak sări de la biroul unde lucra şi, cu un gest emfatic, întinse mîna spre Kornecki, pregătindu-se să-şi continue şi mai

înflăcărat discursul, dar, auzind o bătaie în uşă, se opri şi spuse scurt :

— Intră !

Cînd văzu persoana care intra, faţa-i rotundă se lumină de un zîmbet de fericire. Kornecki se ridică şi el încîntat. O cunoştea pe Mery Radziszewska — venea adesea la Matusiak la redacţie. Karolek îi ieşi în întîmpinare. Dar zîmbetul de bucurie îi dispăru repede de pe faţă : Mery era atît de palidă, încît nici rujul nu-i ajuta...

— Karolek ! Domnule Andrzej ! Ajutaţi-mă ! Sfătuiţi-mă ! Astăzi am primit...

Zărindu-l pe curier, se întrerupse brusc. Printr-un gest, Kornecki îl expedie pe Jacek, care rămase cam dezamăgit, neputîndu-şi satisface curiozitatea pricinuită de intrarea în cameră a surorii lui Radziszewski. Cînd băiatul ieşi, Mery continuă cu vocea gîtuită :

— Astăzi am primit... prin poştă...

Scoase din poşetă o scrisoare şi o puse pe marginea biroului. Matusiak şi Kornecki se aplecară în acelaşi timp. Pe o hîrtie violetă, de calitate foarte proastă, erau lipite cuvinte şi litere tăiate dintr-o gazetă, alcătuind următoarea frază : „Corpul fratelui — pivniţa Niegorska 5. Rog discreţie în privinţa această scrisoare. Prieten."

— Dar literele sînt tăiate din numărul de alaltăieri al „Kurier"-ului ! exclamă Kornecki. „Prieten" e luat din „Discuţii", numai că i s-a tăiat articolul... Apoi „această scrisoare" în loc de „acestei scrisori" — se vede că în numărul ziarului nu exista acest caz, iar din litere separate s-a completat doar numele străzii. A citit desigur „Cîinele din Baskerville" de Conan Doyle — constată el în încheiere, vrînd să dovedească astfel că este un cititor pasionat al romanelor poliţiste. Dar adresa ? E scrisă la maşină ?

Mery scoase un plic.

— Adresa-i scrisă de mînă, cu litere de tipar. Hm !

— Ce înseamnă asta ? întrebă insistent fata, cu desperare în glas.

— Mery — o rugă Matusiak — liniștește-te! Oricum, e mai bine decît nesiguranța.

Dar cît de crunt se înșela! În orice nesiguranță dăinuie o rază de nădejde.

— Sînt liniștită — îngînă fata, în timp ce înfățișarea ei dovedea tocmai contrariul. Sînt liniștită, dar cum să procedez? Domnule Andrzej, dumneata doar te pricepi atît de bine în asemenea chestiuni...

De la o vreme, Andrzej Kornecki se bucura în colectivul redacțional — lucrul despre care Mery știa — de o faimă cu totul deosebită, deși nemeritată: se vorbea despre cunoștințele pe care și le făcuse în lumea delicvenților, și asta fără aluzii răutăcioase, ba chiar cu bucurie că a pășit și el pe calea unei specializări profesionale. Nu putea bănui nimeni amestecul lui Jacek, care și acum venise să aducă un nou material senzațional. Îl și scrisese: un reportaj în două articole, care demasca mecanismul comerțului la negru cu biletele de cinema.

La cîteva zile după apariția în „Kurier" a articolului despre traficul mărfurilor din magazinele de stat, redactorul Kornecki a primit un telefon de la Direcția magazinelor: era invitat la o conferință special. Acest telefon a marcat începutul succeselor sale. La Direcția generală a magazinelor de stat s-a dus, ce-i drept, cam îngrijorat, temîndu-se de mustrări. A fost însă primit cu deosebită amabilitate. I-au mulțumit pentru atitudinea lui în această chestiune: demascarea traficului dăduse conducerii posibilitatea de a discuta cazul în fața personalului așa cum se cuvine, iar organizația de partid și trecuse la acțiune. A mai luat parte și la consfătuirea de producție, fiind singura persoană străină de colectivul salariaților din întreprindere. La această consfătuire, delegații salariaților au discutat cu direcția metodele de luptă împotriva abuzului în distribuirea mărfurilor. Kornecki s-a întors încîntat de la consfătuire.

— Minunat! se entuziasmă el după aceea în fața colegilor. A fost o consfătuire a vînzătorilor și responsabililor de magazine. Să fi văzut ce lucruri interesante s-au discutat acolo! Păreri simple, menite să amelioreze tehnica vînzării, dar le ascultam ca pe-o povestire pasionantă. S-a vorbit despre repartizarea gheretelor, despre orar, despre tehnica eliberării de bonuri, care pînă acum era extrem de complicată, ca rezultat al neîncrederii din partea tuturor: a clientului, a vînzătorului, a casieriței. Propunerile erau care de care mai interesante și trebuie să subliniez că oamenii discutau ca niște adevărați gospodari care poartă de grijă bunei dezvoltări a întreprinderii lor.

— Ptii, ce minune! Andrzej al nostru a văzut pentru întîia oară în viața lui o vînzătoare, altfel decît în dosul unei tejghele, și a ajuns la convingerea că-i o femeie în toată firea și cu scaun la cap! Ce-nseamnă contactul cu oamenii muncii! Ce surprize minunate le pregătește acest contact fiilor rîzgîiați ai scumpei noastre burghezii! Ha, ha! peroră Matusiak, ironic.

— Dacă n-ai luat parte la nici o consfătuire, nu mai vorbi!

— Eu? Eu n-am participat la consfătuiri? Dar toată viața mea n-am făcut altceva decît să mă integrez în viața muncitorilor. Mare scofală — o consfătuire de producție la Direcția magazinelor de stat! Du-te într-o mină sau la feroviari, acolo să vezi oameni!...

Fiu de muncitor, Matusiak reacționa cu mînie atunci cînd cineva, descoperind prea tîrziu oameni adevărați printre muncitorii pînă nu de mult atît de disprețuiți, se înflăcăra copilărește. Față de asemenea manifestări, Karolek devenea furios, folosind un limbaj usturător.

Discuția luă proporții neobișnuite. Dar cu toate ironiile și zeflemelile lui Matusiak, Kornecki învățase multe lucruri noi la acea consfătuire. În „Kurier", a apărut apoi un reportaj, scris de data asta

fără ajutorul lui Jacek, care relata în mod amănunțit discuțiile de la adunare, comentînd importanța ei din punct de vedere social. Nu-i exclus să-l fi ajutat și ironiile lui Matusiak. Oricum, perspectivele lui Kornecki în redacție au început să crească.

Înainte, Matusiak nu-i acorda nici o atenție colegului său. „Un intelectual neisprăvit, un incapabil profesional!" îl categorisea el. Dar, citind în „Kurier" primele demascări făcute de Kornecki — fără să știe că informatorul lui fusese Jacek — cu toate că declarase că predilecția pentru scormonirea cazurilor infracționale este o caracteristică a ziariștilor burghezi, s-a hotărît totuși să-l ia în serios pe colegul său.

Și reportajul asupra consfătuirii, cu toate ironiile de care nu-l cruțase pe autor, l-a socotit de-a dreptul remarcabil. Ca urmare, și-a propus ca, pe nesimțite, să se ocupe de Kornecki și să-l îndrumeze politicește.

În fiecare zi, spre amiază, cînd munca pentru numărul din ziua aceea lua sfîrșit, iar numărul următor încă nu era pus în lucru, căuta să-l lămurească, prin discuții, asupra evenimentelor zilei. Dar această școală politică îi folosea mai mult lui Jacek decît lui Kornecki. Din dorința de a-și ascunde sentimentul de inferioritate ce-l încerca față de Matusiak, în discuțiile dintre ei, Kornecki adopta un ton intenționat ironic, atîtător care îl împiedica să-și însușească așa cum s-ar fi cuvenit cunoștințele colegului său. La drept vorbind, Andrzej îl și invidia puțin pe Matusiak, pentru că, deși mai nou, acesta trecea în redacție drept mai capabil decît el, cu toate succesele lui din ultima vreme. Acum însă, auzind rugămintea fetei, se folosi de acest prilej ca să-și arate superioritatea față de colegul său.

— Ce să fac?! Ne roagă doar să fim discreți! reluă ea.

— Şi miliţia este discretă! Dumneavoastră nu puteţi căuta singură corpul şi nici să treceţi sub tăcere crima. Trebuie să vă adresaţi imediat circumscripţiei. Poate că în felul acesta asasinul va putea fi prins mai lesne. Într-adevăr însă, în afară de miliţie, cred că-i mai bine să nu spuneţi nimănui nimic despre această scrisoare. Mai ştie cineva?

— Tot felul de oameni: administratorul casei, cunoscuţii mei, colegii... cum se întîmplă de obicei. Omul lovit de nenorocire se plînge tuturora, îşi destăinuie durerea...

Chestiunea se dovedea deci mai complicată. Kornecki nu prea ştia cum ar putea-o ajuta în acele clipe pe Radziszewska. O sfătuise să se adreseze miliţiei, dar îşi dădea seama că nu se cuvenea să se mărginească numai la acest sfat.

— Cine a putut comite o asemenea faptă? mormăi el. Cu siguranţă că scrisoarea...

Matusiak, frămîntîndu-şi şi el mintea, găsi pe loc răspunsul la această întrebare:

— Nu încape nici o îndoială că la mijloc este o chestiune cu substrat politic.

— Da, da, cu siguranţă că a fost un atentat... pus la cale de cineva.

Mery dădu din cap, abia stăpînindu-şi lacrimile.

— Au venit, l-au chemat afară, în stradă. Am controlat... Acela a mînţit. Nu era de la miliţie... şi nici de la Uniunea de Luptă a Tineretului. Dar cine putea să aibă ceva împotriva lui Zygmunt? Cine?

— Cine? Fasciştii! Fasciştii noştri... din Varşovia. Dar pentru ce? De ce-i urăsc fasciştii pe oameni? Numai pentru că aceştia vor să fie oameni.

— Dar Zygmunt n-a făcut nimic. Poţi să ucizi un om aşa, fără motiv? Ca pe vremea hitleriştilor?

— Hitler a murit. Hitlerişti au rămas însă destui. Şi nu numai în Germania. Au rămas şi vor mai dăinui încă un timp oarecare...

Matusiak îşi dădu seama că interpretarea lui politică suna înfiorător de rece faţă de durerea tinerei

femei: nu numai că nu alina durerea, dar nici nu contribuia în vreun fel oarecare la lămurirea acelei întîmplări; stabilea doar cadrul legilor generale înlăuntrul căruia trebuie căutată explicația crimei. Asemenea fraze erau nimerite în vreun articol, într-un referat, dar aici, în fața lui, se afla o ființă dragă, zdrobită de durere. Nici chiar dragostea nu-i insufla cuvinte de consolare.

— ... Un timp oarecare! O, Dumnezeule! Dumnezeule mare! Zygmunt, Zygmunt! începu ea să geamă, sprijinindu-și capul în mîini.

Și deodată izbucni în hohote de plîns. Tinerii redactori se uitară nedumeriți unul la altul. Karolek abia se stăpîni să nu-i mîngîie părul lucios.

Deodată fata își înălță capul și se prăbuși cu toată greutatea pe scaun, mai palidă decît fusese. Matusiak se repezi s-o sprijine. Kornecki deschise ușa și strigă pe coridor:

— Jacek, apă!

În cîteva clipe, bocănind tare cu cîrja, curierul aduse o cană cu apă și o sticluță cu amoniac, pe care o luase de la mica farmacie a redacției. Repeziciunea cu care aduse amoniacul le trezi bănuiala că Jacek a ascultat la ușă. Dar nu de asemenea lucruri le ardea lor în acele clipe. O stropiră pe Mery cu apă pe frunte și-i dădură să miroasă, mai mult decît s-ar fi cuvenit, sticluța cu amoniac. Leșinul nu era adînc — i se întunecase doar o clipă înaintea ochilor. Îndepărtînd instinctiv sticluța, fata sorbea aerul cu lăcomie, ca la un atac de inimă. Nu trecu mult și-și reveni; dădu să se scoale de pe scaun, scuturată de un fior rece

— Vă rog să mă iertați de deranjul făcut... — se scuză ea, cu voce slabă. Mă duc la miliție. Cu cît mai repede, cu atît mai bine...

— Acuma nu se poate. Vă rog să stați liniștită... beți puțină apă. Mai odihniți-vă puțin și după ce o să vă reveniți chem o mașină.

Kornecki îi oferi fotoliul său.

Durerea fetei îl făcu pe Jacek să se gîndească la urmările tragediei din strada Niegorska. Primul impuls a fost să o rupă la fugă. Dar după o chibzuire rapidă rămase locului. „Sînge rece! Sînge rece!" îi porunci băiatului instinctul de autoapărare.

Biruindu-şi prima spaimă, rămase nemişcat în mijlocul camerei. Era hotărît să aştepte pînă îi vor spune să plece. Ce măsuri vor lua? Nu voia să fie surprins de evenimente.

Între timp, tulburat la culme şi fără să ţină seama de prezenţa fetei şi a lui Jacek, Karolek se porni să-i înjure pe asasinii fascişti.

— ...Toţi sînt nişte criminali de rînd, călăi, bandiţi, hoţi...

— Nu toţi — încercă să se opună Kornecki.

— Îi aperi? Nu toţi?! Păi te cred, domnule Kornecki, strănepot al cine ştie cărui nobil Korniew, doar aceştia sînt prietenii dumitale...

— Vorbeşti prostii!

— Prostii? Dar cui îi strîngi mîna cordial? Unora din aceeaşi clasă socială. Vă întîlneaţi şi vă întîlniţi mereu la acelaşi unchi şi la aceeaşi mătuşă; vă leagă chestiuni de inimă, de rubedenie ori sentimentale, principiile aceleiaşi educaţii, şablonul aceluiaşi mod de viaţă! Ştiu că în principiu îi condamnaţi, fiindcă sînt asasini. E drept, nu-i asasinează pe ai tăi, ci pe-ai mei, pe cei simpli, din popor! Îi aperi fiindcă nu le cunoşti decît latura, aşa zisă cumsecade, manierată, le cunoşti numai partea „scrobită" a vieţii lor de burghezi şi nu-ţi vine a crede că-s în stare să ucidă! Apără-i! Apără-i. Din punctul tău de vedere, ai dreptate! Te entuziasmează muncitorii cînd te duci în fabrici şi le iei interviuri, pentru că pentru tine toţi aceştia sînt nişte animale exotice şi eşti încîntat că ai putut intra în cuşca lor să-i vezi mai de-aproape. Un fel de grădină zoologică socială! Dar inima ta se află în altă parte, nu acolo unde ţi-e mintea. Inima ta e alături de acei care l-au omorît

pe fratele lui Mery, care l-au omorît pe fratele meu în 1943. Da, da, da... își ieși Karolek din fire.

— Dacă nu încetezi... — Uluit, Kornecki nu mai știa cu ce să-l amenințe.

— Nu, n-am să încetez pînă nu vor înceta și ei. Cîini scăpați din zgarda imperialistă !...

„E groaznic..." se gîndi Jacek, înfiorat de cele auzite.

— De altfel, nici nu mă mir că sînt așa ! Vocea lui Karolek se mai domoli. Deși ei cred în Francisco d'Assissi și citesc în evanghelie că mai repede va trece cămila prin urechile acului, decît să intre cei bogat în împărăția cerurilor, totuși nu vor să renunțe de bună voie la profituri și la putere. Se agață cu desperare de ele. La început, se înțelege, a fost o luptă politică. Conspirația din 1945 ! Mă rog, atunci mai mergea ! Dar în '46 și '47 mîinile lor au început să se mînjească de sînge ! Erau în stare să facă orice pentru dolarii pe care îi primeau de la un ambasador străin. Pretindeau că duc lupta comună împotriva „dușmanilor patriei" ! Numai că patria lor e banul ! Cuvintele de momeală n-au ajutat la nimic, fiindcă însăși viața te silește pînă la urmă să tragi concluzia justă. Dar uite că și acum, în 1948, fură și asasinează, ca să se mențină la suprafață. Bineînțeles, ei orice crimă o justifică prin patriotism, mă rog...

Jacek se cutremură : își aminti de cuvîntarea lui Zenon în pădurea de la Anina.

— Și poftim, ai aici, chiar pe biroul tău, o mărturie obiectivă a adevărului. Un document al luptei de clasă. Dar această scrisoare e în același timp și dovada celui mai ticălos act banditesc de care sînt ei în stare ! Au ucis un biet băiat nevinovat...

Jacek asculta nemișcat toate aceste acuzații care îl loveau în plin. Izbutise să-și stăpînească bine nervii. N-a clipit din ochi, n-a mișcat nici capul, nici mîna. Din locul unde înmărmurise, vedea bine scri-

soarea de pe birou. Nimeni însă nu-i dădea atenție băiatului.

— ...Apoi urmează descompunerea bandei — se liniști Karolek de-a binelea. Se denunță unii pe alții. Și ajung toți la închisoare, fiindcă le lipsește reazemul încrederii în propriile lor idei, al căror faliment îl întrevăd. Dar cît timp acționează în libertate, își fac totuși iluzii — în această privință îi mai ajută și prietenii de la ambasade — sperînd că, de dragul lor, istoria își va schimba mersul. De-abia cînd zăvorul cade, cînd se răsucește cheia în ușa celulei și rămîn singuri cu propriile lor gînduri, își dau seama că de dragul lor evenimentele nu-și vor schimba cursul. Atunci se prăbușesc. Iar această scrisoare este rezultatul unei asemenea descompuneri...

Mery se ridică din fotoliu. Arăta ceva mai bine.

— Eu plec, Karolek, n-ai vrea să mergi cu mine la miliție?

Cerură mașina redacției. Discuția se întrerupse. Jacek ieși în coridor, stăpînit de un noian de gînduri contradictorii. Matusiak și Mery plecară la comisariat. Frămîntîndu-se să afle cine ar putea fi autorul scrisorii și mai ales făptașul crimei, Kornecki se cufundă într-un vălmășag de ipoteze. Dar exemplele din romanele polițiste nu-l ajutară prea mult.

TOTUȘI S-A LANSAT O CHEMARE LA ÎNTRECERE

Într-o sîmbătă din luna mai, către sfîrșitul consfătuirii lunare de producție ceru cuvîntul pe neașteptate Julka Piorkowska, o tînără de vreo douăzeci de ani, care lucra la controlul becurilor. Urcîndu-se la tribună, Julka, fata cu ochi albaștri ca cerul și cu părul blond auriu, părea și mai tînără. Toți tăceau, curioși să afle ce va spune fetișcana care pînă atunci nu luase niciodată cuvîntul. Numai tinerii se agitau pe locurile lor: era reprezentanta lor! Bîlbîindu-se de prea mare emoție, Julka citi pe o foaie de hîrtie:

„Organizația Uniunii de Luptă a Tineretului din fabrică, cercetînd rezultatele obținute la întrecerile individuale, inițiate în fabrica noastră de către tovarășul Lowak, a ajuns la concluzia că, deși în fond întrecerile individuale au sporit producția fabricii, totuși acest gen de întreceri nu contribuie într-o măsură prea mare la îmbunătățirea atitudinii socialiste a muncitorilor față de muncă, deoarece atrage după sine o concurență prea mare între muncitori. Atitudinea socialistă justă față de muncă se va afirma abia atunci cînd întregul colectiv al fabricii noastre va avea un țel comun. De aceea, organizația Uniunii de Luptă a Tineretului din fabrică propune ca întregul colectiv al fabricii să cheme la întrecere socialistă colectivul fabricii de becuri din Katowice, luîndu-și angajamentul să îndeplinească planul pe primele trei trimestre pînă în ziua de 22 iulie 1948, cinstind în modul acesta Sărbătoarea Renașterii."

Ici-colo răsunară aplauzele răzlețe ale membrilor organizației Uniunii de Luptă a Tineretului. Nefiind însă susținute de nimeni, încetară îndată, înăbușite de trecerea care se lăsase în sala pînă atunci însuflețită și gălăgioasă. Trecu un timp pînă cînd Macisz, membru în Partidul Socialist Polonez, un bărbat înalt și bine legat, se urcă la tribună.

— Aș vrea să întreb — începu el fără ocol — cîți muncitori participă la întrecerile individuale? Vreo patruzeci și ceva. Cu alte cuvinte, cam fiecare al șaselea muncitor din fabrică ia parte la întrecerile individuale. E clar! Am început întrecerile abia în trimestrul trecut. Această formă de muncă trebuie să fie continuată și lărgită, și numai după aceea vom putea lua asupra noastră angajamentele atît de mari pe care ni le propun tovarășii din organizația Uniunii de Luptă a Tineretului. Altminteri, vom ajunge în situația ca patruzeci de oameni să muncească din greu, iar restul să lîncezească la fel ca și mai înainte.

— Angajamentul în colectiv îi va îndemna pe toți la muncă! se auzi o voce de bas, chiar din mijlocul sălii. Se uitară toți la cel care intervenise. Era Lowak!

Cel care conducea adunarea — și care era și președintele comitetului de întreprindere — bătu cu creionul în masa prezidiului:

— Liniște, liniște, o să-ți vină și dumitale rîndul să vorbești — spuse el, doar așa, din obligație.

— Părerea mea este — continuă Macisz — că nu trebuie să ne pripim, că graba strică treaba. Tinerii noștri sînt inimoși, dar să nu-și frîngă gîtul. Mai bine mai încet, dar să ne atingem scopul...

— Care scop? întrebă un glas din mulțime.

Creionul președintelui ciocăni iarăși în hîrtia verde de pe masă.

— ... E prea devreme să provocăm la întrecere o altă fabrică, încă n-am creat condițiile pentru o întrecere între colective. Atîta am avut de spus.

Macisz se întoarse la locul său, însoţit de aplauze. Leja cunoştea secretul acestui succes. Aplaudaseră nu numai cei care, neparticipînd la întrecerile individuale, se temeau mai mult decît alţii de întrecerile colective, dar şi aceia care, depăşind micile norme stabilite înainte de război, primeau cu mare satisfacţie primele, iar acum se temeau ca nu cumva, trecînd la o formă mai perfectă de întrecere, să li se micşoreze cîştigul.

Pe treptele tribunei se urcă bătrînul Lowak, iniţiatorul întrecerilor şi principalul concurent al lui Spokorny, în accelerarea ritmului producţiei.

— Tovarăşul Macisz participă la întrecere şi totuşi are atîta grijă de cei care n-au semnat angajamentul. De ce? începu prin a întreba şi căpăta pe loc răspunsul:

— Fiindcă îl chiverniseşte socru-său! strigă cineva.

Creionul preşedintelui lovi în masă, cerînd linişte.

— Lui Macisz n-ar trebui să-i fie teamă că va trebui să muncească pentru cei care nu participă la întrecere. Pe cei care nu lucrează prea bine, îi vom ajuta. Iar dacă vom vedea că unii nu vor să lucreze, îi vom aduce aici şi colectivul va şti ce are de făcut. Totul e să vrei să-ţi iei angajamentul. Nu ştiu dacă la Katowice există întreceri individuale — se pare că da — dar dacă îi vom chema la întrecere, atunci nu numai că vom mări producţia noastră, dar şi ei vor trebui să mărească producţia lor de becuri. Şi atunci, ce să mai vorbim... In definitiv, adevăratul nostru scop este ca noi toţi, familiile noastre, cunoscuţii noştri şi toţi oamenii muncii din întreaga ţară, să putem cumpăra mai lesne becurile de care avem nevoie, ca să nu fim siliţi să stăm pe întuneric. Negustorul speculant...

— Socru' lui Macisz! strigă din nou unul dintre tineri.

— Tăcere! Proştilor! răspunseră ca un ecou alte glasuri.

Creionul ciocăni din nou.

— Negustorul speculant poate cumpăra un bec de la un alt speculant. Dar şi alţii au dreptul să aibă lumină în locuinţă. Fac apel la toţi muncitorii, să primească propunerea tineretului nostru!

Se auziră aplauze mai puternice decît cele cu care fusese primit apelul Piorkowskăi, mai slabe însă decît aplauzele obţinute de Macisz. Văzînd că atitudinea lui e mai pe placul oamenilor, Macisz se uită cu compătimire la Lowak. Ce se amestecă şi ăsta?!

Cinci mîini se ridicară deodată, cerînd cuvîntul. Văzînd aceasta, Leja îi şopti la ureche unui alt tehnician:

— Acum trei luni, cînd Lowak i-a chemat la întrecere, toţi tăceau de parcă ar fi fost muţi. Acum au prins gust de vorbă. Fie chiar şi împotrivă, şi tot e mai bine decît să tacă.

Aproape toţi cei din sală luară cuvîntul. Şi fiecare repeta cam acelaşi lucru — fie pentru, fie contra. Adversarii propunerii cereau să se procedeze sistematic şi fără pripeală, susţinătorii îşi lămureau tovarăşii că au datoria de a mări producţia, atît producţia individuală, cît şi a întregii întreprinderi; îi asigurau pe şovăielnici că întrecerile între fabrici nu vor lichida întrecerile individuale şi că se vor acorda ca şi pînă acum premii şi prime. La un moment dat, Leja observă că susţinătorii propunerii o prezentau ca pe o chemare la întrecere ce urma să fie adresată muncitorilor, în timp ce adversarii repetau mereu cuvîntul „provocare". Directorul Wysocki ceru ca punerea la vot a propunerii organizaţiei de tineret să fie amînată cu o săptămînă, pentru ca la adunarea generală să poată decide întregul colectiv; „de altfel, trebuie să chibzuim dacă, din motive tehnice, angajamentele se vor putea îndeplini pînă la 22 iulie". Propunerea directorului fu primită cu aplauze. Avea dreptate! Într-o săptămînă se pot schimba multe!

După consfătuire, muncitorii mai în vîrstă plecară spre casele lor, fără să mai discute asupra propunerii. Pînă sîmbăta viitoare mai era timp. Cei mai mulți muncitori socoteau că angajamentul nu putea fi îndeplinit.

In schimb, tineretul porni de îndată campania. Chiar în aceeași zi. Pe stradă, în fața porții fabricii, Kazek fu întîmpinat de Jurek Stablewski, secretarul organizației Uniunii de Luptă a Tineretului. In fabrică, el îndeplinea funcția de șofer. Jurek nu era singur. Îl însoțeau Wala Biecz, dactilografa de la direcție, și Wacek Markowski, tovarășul lui Spokorny din aceeași hală, unde se fabricau becurile obișnuite.

— Te conducem — propuseră ei.

— Și voi locuiți în Ochota ?

— Nu, dar vrem să stăm de vorbă.

Pînă atunci, Kazek n-avusese prilejul să discute mai îndelung cu niciunul dintre ei. Nu făcea parte din organizație. De aceea pe Kazek îl miră întrucîtva această propunere.

Era zăpușeală. Numai cînd și cînd, cîte o pală de vînt zvîrlea în ochi pulbere de cărămidă : peste tot se lucra la îndepărtarea ruinelor. Schelele clădirilor noi ce se ridicau în strada Nowowiejska erau pustii la acea oră : sîmbătă după-amiază nu se lucra. Păseau toți patru agale, pe arșiță. Wela deschise discuția :

— Ascultă, tovarășe Spokorny ! începu ea solemn. Te țîi departe de noi. Nu vorbești niciodată cu noi ; desigur, ne disprețuiești fiindcă n-am semnat și noi chemarea chiar de la început. Dar...

— A, nu, duduie ! Kazek făcu un gest cu mîna, gîndindu-se în același timp că ar fi fost cazul să-i spună tovarășă. Parcă ce mare lucru ! Un fleac. Eu nu mă ocup de politică, de aceea voi, pentru mine... voi... — nu știa cum să termine fraza.

— Te înțelegem. Mulți tovarăși cred că-i mai bine să se țină departe de politică — trase concluzia justă Stablewski. Numai că adesea și asta-i o politică : se

ţin departe de noi, fiindcă sînt prea aproape de alţii, de duşmani...

„La naiba! se gîndi Kazek. Să fi aflat ceva?"

Wala îl trase de mînecă pe Jurek: lipsă de tact.

— ... bineînţeles că numai unii procedează aşa, nu toţi, evident! Preferăm oamenii cinstiţi fără partid ca dumneata, decît vulpi vopsite ca Macisz. Macisz este membru de partid, a semnat chemarea la întrecere, dar socru-său are o prăvălie de maşini electrice unde becurile se vînd la preţ bun: de aceea nu se grăbeşte să mărească producţia, fiindcă, dacă vor fi mai multe becuri pe piaţă, se vor ieftini, şi asta nu le convine...

Kazek nu prea înţelegea ce vor de la el. O luaseră pe departe ca şi Leja atunci!

— ... E adevărat că acum trei luni noi nu eram încă organizaţi. Era o harababură la noi. Acum însă totul s-a schimbat! Şi dumneata ne-ai ajutat foarte mult. Cînd şi-au dat seama că şi tineretul poate birui, atunci a început să-i îmboldească ambiţia! E adevărat, unii te urăsc tocmai din cauza asta! Dar cine? Jurek Stablewski îi spuse ultimele cuvinte de parcă l-ar fi felicitat.

— Ştiu că mă urăsc.

— În schimb, noi te preţuim foarte mult. N-ai vrea să faci parte din organizaţia noastră?... Aici nu-i numai politică...

— Nu vreau!

— De ce?

Întrebarea lui Stablewski fusese rostită pe un ton aspru, sau cel puţin aşa i se păru lui Kazek. Socotiseră, pesemne, că-i fac o mare cinste. N-ar fi oare mai bine să le pomenească despre sentinţa aceea? Aşa îl vor lăsa în pace.

— Cunoaşteţi autobiografia mea? Se află la direcţie.

— Nu.

— Păcat! Dacă aţi cunoaşte-o, nu mi-aţi mai propune să fac parte din organizaţia voastră. Eu... eu...

am avut un bucluc, cum se întîmplă deseori, precum știți, cu băieții. Nu lucram nicăieri. N-am știut ce și cum... La noi, în Ochota, erau mai mulți băieți... aveam nevoie de bani. Ei, și am fost condamnat. Nu prea aspru, nici nu m-au închis. Nimic serios, absolut nimic — îi asigură el cu tărie. Dar, oricum, s-a pronunțat o condamnare, și dacă timp de doi ani mă voi purta bine, abia atunci voi fi scos din cazierele tribunalului. Ei, și atunci, poate am să mă înscriu în organizația voastră! își încheie el mărturisirea sinceră, cu o făgăduială mincinoasă.

— Aha!

O clipă de tăcere.

În colțul aleii Independenței se făceau ultimele lucrări de finisare la un imobil cu zece etaje. Clădirile din acest sector al aleii fuseseră ridicate din temelii și tencuiala lor proaspătă sclipea în soare. Pe aici se furișase Kazek în octombrie 1944, cînd izbutise să pătrundă în Varșovia părăsită de cotropitori. Totul era ars. Iar acum, numai în colțul Filtrowei te mai înspăimîntau ruinele. Stablewski reluă vorba mai încet, cîntărind fiecare cuvînt:

— Condamnare! Da, nu te putem primi ca membru în organizație; dar să nu fim mai deștepți decît tribunalele țării noastre. Ele ți-au dat posibilitate să duci o viață normală și să te reabilitezi, eu socot acest lucru ca o măsură foarte înțeleaptă. Tovarășe Kazek! Nu fi necăjit! Dumneata te-ai și reabilitat prin victoria obținută. Ai avut și continui să ai o atitudine socialistă față de muncă, mai mult decît noi toți. Noi de-abia călcăm pe urmele dumitale...

Deodată Stablewski se opri, îi apucă mîna lui Kazek și i-o scuturâ puternic, cu toată sinceritatea. Spokorny simți atunci — pentru întîia oară — că dacă nu va rosti un cuvînt brutal care să-l liniștească, va izbucni în plîns.

— Să nu exagerăm? Ce mare scofală?! Am avut nevoie de bani, și uite-așa am devenit fruntaș în producție.

— Asta e un fel de-a spune. Mi-aduc aminte... era pe vremea răscoalei... Mă aflam în Orașul Vechi...
— Și eu! strigă Kazek, aproape fericit.
— Serios? Eu eram în rîndurile Armatei Populare.
— Eu nu.
— Oricum... Va să zică ai fost... în iadul acela. Atunci știi prea bine. Fiecare dintre noi, probabil din ambiție tinerească, după ce intram în cel mai îngrozitor foc, găseam totdeauna cîte o explicație, cît se poate de copilărească, pentru a ne justifica atitudinea... Ne sfiam să mărturisim adevăratul motiv dictat de datoria noastră, datoria de a lupta. Disprețuiam patosul. Îl lăsam pe seama celor de la radio-Londra. La fel procedezi și dumneata acum. Cine pornește cel dintîi la întreceri n-o face pentru bani. Poate că acei care s-au înscris pe urmă, după ce vi s-au plătit vouă cele dintîi premii, da! Dumneata însă... Las' că știu eu!

„N-a fost de loc așa!" își aminti Kazek. Dragostea de muncă, bucuria de a obține rezultate cît mai bune... s-au trezit abia mai tîrziu. Și mult mai tîrziu s-a născut și ambiția. La început, băiatul era călăuzit de un alt sentiment, de care acum se rușina mai mult chiar decît de sentința ce apăsa asupra lui.

— Pe unii, i-a atras exemplul dumitale. Exemplul atitudinii dumitale față de muncă. Pe alții — cîștigurile mari. Și astfel producția fabricii s-a mărit cu 8%. Este meritul dumitale. Și acum apelăm la dumneata într-o chestiune foarte importantă... te rugăm să ne sprijini cu cuvîntul dumitale peste o săptămînă, să susții propunerea noastră și, fixînd o normă individuală, să lansezi chemarea pentru întrecerea colectivă ca formă superioară de organizare a muncii socialiste.

În cartierul Staszicea, numai trei case mai rămăseseră nereconstruite. Mergeau pe Filtrowa cu bogata-i verdeață strălucind în razele soarelui de mai. Privind blocurile refăcute, iarba deasă, copacii înalți

cu frunzișul lor verde, greu îți puteai închipui distrugerile de acum trei ani. Nimeni nu putea crede azi cum arătau atunci. Mergeau tăcuți: prietenii din Uniunea de Luptă a Tineretului îi dădeau lui Kazek răgaz să chibzuiască.

În principiu, Spokorny n-avea nici o obiecție împotriva propunerii lui Stablewski. Era vorba doar de întrecerile la care el participa. Devenise alt om. Începuse să se respecte mai mult și numai sentința îl apăsa. Dar această schimbare a felului său de a fi era un atac împotriva lui Zenon — Kazek își dădea foarte bine seama de acest lucru. Și dacă ar împlini rugămintea celor trei, n-ar face decît să grăbească momentul ciocnirii cu „șeful". Aceste două atitudini nu puteau viețui laolaltă. Se temea de ciocnire, deși înțelegea netemeinicia acestei temeri: de o parte, o mare organizație a tineretului, un aparat al dreptății, într-un cuvînt, statul însuși, iar de partea cealaltă doar Zenon, Lutek și o mînă de derbedei, oamenii „șefului". Totuși îi era teamă, nu atît de „șef" cît de inevitabila demascare, în cazul acesta, a legăturilor lui criminale cu Zenon. La toate astea se gîndea Kazek. Ce să facă! Să se despartă de Zenon? Dar nu riscă oare prea mult? Nu era de loc ușor să ia o hotărîre.

Trecînd prin dreptul străzii Raszynska, intrară în porțiunea mai puțin refăcută a străzii Filtrowa. Cu cît te apropiei de piața Narutowicz, cu atît dădeai de tot mai multe locuințe de oameni săraci, înjghebate între ruine. Reconstrucția acelui sector urma să fie preluată de stat.

Ajunși aproape de strada Mochnacki, chiar în apropierea pieței, Kazek se hotărî:

— Bine, s-a făcut!

Se mira el însuși că se hotărîse așa, deodată, să meargă împotriva „șefului", împotriva propriului său trecut. Poate îndărătnicia sau poate ambiția declanșase în el cuvintele „Bine, s-a făcut!" pe care limba le rostise cînd gîndurile mai rătăceau încă. Șovăiau,

oscilînd între da şi nu. Cuvîntul rostit puse capăt ezitării. Kazek făcuse un pas înainte.

De-abia luni dimineaţa începură la fabrică discuţiile între muncitori. Se ducea o luptă susţinută pentru cîştigarea întregului colectiv. Parte din aceste discuţii ajungeau pînă la urechile lui Kazek. Erau însă şi discuţii de care el nu avea să ştie nimic. De pildă, n-a aflat niciodată convorbirea dintre Macisz şi Staszek (Ziemba), secretarul organizaţiei Partidului Socialist din fabrică. Convorbirea începuse încă din tramvai. Macisz se apropie de Ziemba:

— Ascultă, Staszek, cînd avem adunare?

— Ca de obicei, miercuri.

— Şi cum rămîne cu propunerea ţingăilor?

— Eu ştiu? O să vedem?

— Nu mă lua pe mine cu „o să vedem". Ar trebui să ştii de pe acum ce atitudine trebuie să luăm noi toţi.

— Dar...

— Staszek! De ce-i partidul? Nu ca să se îngrijească de binele nostru? Să fim sinceri, e interesul nostru la mijloc. Întrecerile măresc cîştigul. Muncă mai multă, salariu mai mare. Înţelegi? Dar întrecerea individuală ne ajunge. Ce să ne mai încurcăm şi cu cea colectivă? Atunci şi ceilalţi, de voie de nevoie, o să trebuiască să semneze angajamentul întrecerilor. Iar cînd vor semna toţi, s-a zis cu noi. N-o să se poată da prime la toţi. O să mărească norma, şi adio prime. Pentru ce ai luptat tu totdeauna în partid? Nu contra măririi normelor care lovesc în noi, muncitorii? Întrecerea este bună numai cînd cuprinde minoritatea colectivului din întreprindere. Altfel se întoarce împotriva noastră. Înţelegi?

— Ai tu puţină dreptate, dar, lansînd chemarea, o să-i silim pe cei din Katowice să-şi mărească producţia...

— Ce-ţi pasă ţie de cei din Katowice? Eşti secretarul nostru, sau al lor? Nu le duce grijă celor din Silezia, că ştiu ei ce au de făcut. De-acolo au început întrecerile. Ei şi aşa capătă prime. Gîndeşte-te mai bine la noi, fiindcă altfel s-ar putea să alegem alt secretar, şi, orice-ai spune, e o cinste... şi un bun prilej...

Ajunseră la poarta fabricii, de care atîrna o stemă mare, alcătuită din litere şi cifre. Dinspre tramvai se revărsa un şuvoi de oameni care dispăreau pe poartă. Muncitorii se salutau, se întrebau cum au petrecut duminica. Macisz îl mai slăbi pe Ziemba, şi numai cînd urcau scările, îl întrebă ceva în legătură cu o chestiune absolut particulară:

— Cînd îmi dai cele cincisprezece hîrtii?

— Ce-i zorul ăsta, măi Leon?! Doar era vorba... Mai aşteaptă-mă trei-patru săptămîni. Ţi-i dau înapoi, n-ai grijă, dar nu acum. Am necazuri cu copilul. Maryska nu s-a refăcut încă. Tu tot n-ai aşa mare nevoie de bani...

— Dacă nu primesc primă, o să am nevoie!

— O să primeşti... Fii liniştit, Leon...

Se despărţiră, Macisz porni spre secţia lui, în sala maşinilor de înaltă tensiune, unde se lucra într-un păienjeniş de ţevi colorate; cea galbenă aducea gaz, cea verde — apă, cea albastră — aer. Ziemba rămase la parter.

În pauză, Lowak ieşi în curte. Îl găsi pe Stablewski, care se chinuia cu o blestemată cameră de automobil.

— Nu ştiu ce-o să ne facem cu camerele? O ducem din ce în ce mai rău. Ce-o să mai fie peste un an? îl întîmpină şoferul, cu această sumbră întrebare.

— Peste un an? Ori o să avem camere mai bune, ori ai să mergi pe jos!

Bătrînul luă cam în glumă, filozofic, cum s-ar zice, necazul tovarăşului mai tînăr.

— Frumoase proroci!

— Păi dar ce? Dacă greutăţile de import vor continua, n-o să avem cauciucuri.şi gata. Ce mare nenorocire? Oricum, prin asta revoluţia nu va fi compromisă. Doar nu-i un cîine care s-o ia la fugă cu coada între picioare. Peste un an ai să mergi pe jos. Tu şi directorul tău. Ei şi? Eu toată viaţa am mers pe jos şi mă simt foarte bine! Iar după doi sau trei ani o să ai nişte cauciucuri pe cinste, pentru toate cele patru roţi, ba şi de rezervă, în garaj. Unde se naşte noul, întotdeauna sînt greutăţi. Dar greutăţile pot fi învinse. Ai să vezi că noi înşine vom produce cauciuc şi roţi, ba chiar şi automobile întregi. Să crape capitalistul din străinătate cu boicotul lui copilăresc! Asta-i sperietoare pentru vrăbii. Nu te teme! Vom avea de toate, absolut de toate. Acum douăzeci de ani, în Uniunea Sovietică nu lipsea numai cauciucul. Erau flămînzi oamenii. Dacă revoluţiile s-ar desfăşura uşor, le-ar face şi alde Macisz şi n-ar mai trebui să-i tot îndemnăm şi să-i zorim pe unul şi pe altul!...

— Se codesc, nu-i aşa?

— Mda! Se vaită, scîncesc ca nişte muieri la naştere. Ar fi vrut poate să meargă totul uşor, ca uns! Ştie Macisz să-şi apere interesele!

— Şi nu numai el.

— Dar şi foarte mulţi sînt împotriva lui: Matrasz, Kwekosz, Marczekski, Cybulak, Sniegula, Zdziarski, Kuncewicz... cu aştia am vorbit. Vor vota pentru propunere.

— Şase, dumneata al şaptelea, şi noi vreo zece, pe cînd ceilalţi sînt o droaie! Dar Dabek?

Pe Stablewski îl neliniştea atitudinea secretarului organizaţiei P.M.P. din fabrică.

— Vom vedea...

Luni către seară se răspîndi vestea că Spokorny Kazek va susţine propunerea organizaţiei Uniuniii de Luptă a Tineretului. Drozdzowa, care se încăpăţîna să creadă că o slujnică de casă mare preţuieşte

mai mult decît o muncitoare, şuieră printre dinţi: „Un provocator". Era mai prudent să nu rostească acest cuvînt cu glas tare; chiar ieri o avertizaseră în chip deosebit foştii ei stăpîni... În acelaşi timp, tineretul din Uniunea de Luptă începu să-i acorde lui Kazek o atenţie tot mai mare. Auzea vorbe prietenoase, vedea în jurul lui zîmbete, toţi erau din ce în ce mai prietenoşi cu el.

A doua zi, marţi, Kuncewicz vorbi cu Dabek.

Jozef (la botez căpătase numele ciudat de Jozefat, pe care nu-l putea suferi: nu-l interesau sfinţii lituanieni) Kuncewicz, un bărbat înalt cam de un metru optzeci, fost plutonier în luptele de la Lenino şi sergent la Berlin, holtei încă la vîrsta de treizeci de ani, era maistru în sala maşinilor de înaltă tensiune. Deşi înscris de curînd în partid, i se devotase cu trup şi suflet. La început, nu-i fusese prea uşor să se deprindă cu noul mod de a munci. Ca şi tatăl său, un vechi muncitor de la „Gerlach", care fusese totdeauna împotriva oricărei munci în acord, se lăsă şi el greu, dar în cele din urmă fu atras în întrecerile socialiste. Odată cu angajamentul de întrecere, semnă şi adeziunea la Partidul Muncitoresc Polonez. Tinerii — de altminteri nici el nu era prea bătrîn faţă de ei — ţineau foarte mult la el. Era vesel şi vorbăreţ, de altfel ca orice varşovian.

Contabilul Karol Dabek era şeful secţiei „Muncă şi Salarii". El controla calcularea salariilor şi realizarea normelor. Această funcţie îl expunea la discuţii cu salariaţii, care nu cunoşteau totdeauna exact modul de calculare a cîştigului, cu atît mai mult cu cît în acel timp cîştigul varia adesea. Lui Dabek nu-i prea plăcea să dea multe lămuriri — era de părere că-i arhisuficientă asigurarea lui că s-a calculat bine — de aceea nu era iubit, dar nici el nu se prea dădea în vînt după prieteni. Era membru de partid de trei ani; de îndată ce s-a constituit guvernul Unităţii Naţionale, s-a convins, în sfîrşit,

că regimul democrat popular din Polonia va dura multă vreme. Om deosebit de prevăzător, căutînd pe cît posibil să se ferească de prieteni şi să evite greşelile, reuşise să fie ales secretar al organizaţiei P.M.P. în noua fabrică de becuri, în locul vechiului comunist Lowak, prea înflăcărat în credinţa sa şi care nu-i cruţa pe cei din cale afară de rezervaţi.

— Tovarăşe secretar — Kuncewicz vorbi pe şleau — aşadar, îi vom sprijini pe mucoşi din toată inima? Ce zici?

— Mîine, adunarea îşi va spune cuvîntul.

— Dar s-ar cuveni să le spunem de astăzi băieţilor un cuvînt de încurajare, fiindcă şi-au pierdut avîntul şi umblă cam plouaţi?

— De ce sînt plouaţi?

— Păi spun că secretarul organizaţiei P.M.P. este împotriva propunerii lor. Se tem că dumneata n-ai să-i sprijini.

— Asupra acestei chestiuni, repet, va decide adunarea.

— Dar dumneata ce crezi?

— Nu cred nimic. Vă sfătuiesc numai: nu vă pripiţi!

— De ce?

— Am să vă lămuresc mîine.

— Asta-i oficial. Dar aşa, între patru ochi, ai putea să-mi spui mie astăzi! Ce să mai aşteptăm pînă mîine?

— De ce vrei să ştii?

— Poate ai dreptate, şi atunci te ajut.

— Sigur că am dreptate. Înainte de toate n-am primit nici o instrucţiune în această privinţă. Ştiu eu? Şi ridică din umeri. Băieţii ar putea să facă vreo poznă şi apoi cine va trage ponoasele? Dabek. Nu mă leg eu singur la cap! Mai bine aştept.

— Asta-i bună! Kuncewicz se înfurie. Nu te temi însă că ai putea fi tras la răspundere şi pentru lipsă de zel? Ba mai ales pentru asta?!...

Discuția între cei doi bărbați, diferiți nu numai prin convingerile lor ideologice, ci și prin atitudinea și ideile lor în legătură cu problemele importante ale fabricii, se aprinse. Temîndu-se de răspundere, Dabek adoptase o atitudine rezervată, fiind hotărît să aștepte și să fie precaut față de inițiativa organizației de tineret. Kuncewicz, dimpotrivă, insista ca organizația P.M.P. să dea sprijin necondiționat tinerilor entuziaști, asigurînd astfel prin marea ei autoritate succesul deplin al propunerii. Voia să afle neapărat de la Dabek de ce se teme el că inițiativa tinerilor nu va avea succes; celălalt însă ocolea răspunsul și se zvîrcolea ca peștele pe uscat. Ajunseră aproape să se insulte. Dîndu-și seama că nu-i lipsește mult ca mînia să-l împingă dincolo de limitele disciplinei de partid, Kuncewicz întrerupse brusc discuția și părăsi încăperea, trîntind ușa cu atîta furie, încît lozinca: „Prin întreceri spre socialism", lipită pe o tăblie de placaj, căzu pe biroul șefului secției „Muncă și Salarii".

În aceeași zi, marți, vorbi și Leja cu Dabek. Se ciorovăiră. Stablewski îi aduse la cunoștință lui Kazek cît de prost stau lucrurile, dar Kazek nu renunță la poziția lui. Lowak și Kuncewicz făceau o agitație serioasă printre membrii de partid. Dar și Macisz își pierdu aproape toată ziua discutînd cu muncitorii fără partid, și mai ales cu muncitoarele. Îi convingea cum putea mai bine și deseori izbutea. Dabek și Ziemba își dădură seama că nu se prea deosebeau în părerile și atitudinea ce aveau de adoptat, numai că acesta din urmă exagerase întrucîtva, ajungînd să se certe cu Cybulak, cel mai tînăr membru din organizația Partidului Socialist din fabrică.

În această atmosferă, adunările celor două organizații de partid din fabrică, convocate pentru miercuri, erau așteptate cu deosebită încordare.

— Cum a fost?

Cu această întrebare îl întîmpină directorul Wysocki joi dimineața pe Leja, cînd acesta intră în biroul lui.

— La noi, lucrurile n-au mers bine.

— Adică?

— O parte din membrii organizației s-au purtat ca niște mahalagioaice. Au ajuns să se certe urît de tot. Cei mai mulți ar fi sprijinit propunerea tinerilor. Dar n-am luat nici o hotărîre concretă. Ziemba și susținătorii lui puneau mereu bețe-n roate și ocoleau miezul problemei, căutînd să-i atragă pe unii și pe alții. Șase ore în șir s-a bătut apa-n piuă. Pînă la urmă, Ziemba a ajuns la o soluție ciudată, și anume că la adunarea pe fabrică fiecare membru de partid va putea să voteze cum îi va plăcea, dar n-a pierdut prilejul să declare o dată mai mult că este încă prea de vreme să se inițieze în fabrica noastră întrecerile colective și că muncitorii ar trebui îndemnați să participe în număr cît mai mare la întrecerile individuale.

— Poate că are dreptate.

— Are pe dracu! Vă rog să mă iertați, domnule director. Dumneavoastră sînteți un specialist, om fără partid, și răspundeți numai pentru fabrica pe care o conduceți, pentru un sector limitat; dumneavoastră vi-i îngăduit să urmăriți numai mărirea producției în întreprinderea aceasta. Dar noi, membrii de partid, dorim ceva mai mult decît creșterea producției într-o singură fabrică. Pe noi ne interesează creșterea producției în general, calea spre aceasta; noi știm că întrecerile îl ajută pe omul epocii socialiste să adopte o nouă atitudine față de muncă, o atitudine socialistă, nu egoistă, negustorească...

— Dar la adunarea P.M.P.-ului cum a fost? întrepuse Wysocki expunerea lui Leja.

— Am vorbit cu Lowak. Nici acolo n-a mers prea bine!

— Pe Lowak nimic nu-l mulțumește. E din fire ideolog și idealist! Dar să lăsăm la o parte părerea lui. Care-i rezultatul concret?

— Bineînțeles, alt rezultat decît la noi. Ei au o disciplină mai fermă, o mai bună pregătire politică.

— Numai că ei sînt ca număr pe jumătate cît voi!

— Conștiința de clasă compensează din plin inferioritatea numerică. Au hotărît să sprijine inițiativa organizației de tineret. Dar pînă au ajuns aici, Kuncewicz și Lowak au trebuit să lupte serios. Dabek se cam îndărătnicea și numai strîns tare cu ușa „s-a lăsat convins de voința colectivului".

— Așadar, la ce ne putem aștepta sîmbătă?

— E greu de prevăzut. Vor decide cei fără de partid. Dar am o presimțire proastă...

— Cine știe, poate va fi mai bine pentru fabrică. De altfel, dumneata, domnule Romek, poți fi oricum mîndru de opera dumitale. Indiferent de ce se va decide, discuțiile vor da imbold întrecerilor viitoare; s-au schimbat multe de acum trei luni cînd abia puteați urni din loc carul acestor inițiative. În această privință, poți fi mulțumit...

— Nu sînt mulțumit de loc. Dacă nu trecem într-o etapă nouă, e prost. Cine nu merge înainte dă înapoi...

— Așa se spune și se scrie, dar viața are alte legi, mai puțin teoretice!

— Mă tem că dumneata, domnule director, n-ai dreptate.

Dorea cu ardoare să se cufunde în apa răcoroasă a Vistulei. În oraș era o zăpușeală nemaipomenită. De vreo săptămînă, vremea trăgea a ploaie, dar ploaia nu se hotăra să cadă. Kazek năduși înfricoșător în atelier. Din cînd în cînd, sîrmele electrodice nimereau în afara găurilor tubului, înfigîndu-se în gol. Îi tremurau mîinile, atît de mult jinduia după un pic de răcoare și umbră. Productivitatea zilnică scădea. De altfel, toți sufereau de arșița cumplită.

Cînd sirena sună ora patru, Spokorny sări în picioare ca un arc și o luă la goană spre poartă, să ajungă pînă nu se strîngea lumea la ceasurile de pontaj. Se și vedea în Vistula. Dar ghinion! Cineva îl strigă din urmă:

— Ei, Spokorny! Stai puțin!

Întoarse capul. Macisz îi făcea semn cu mîna. „Ce mai vrea și vipera asta bătrînă?"

— Ce-i? îl întrebă pe un ton nu prea politicos cînd celălalt se apropie.

Macisz ținea să mai facă o ultimă încercare, în legătură cu adunarea ce urma să se țină a doua zi.

— Cum a rămas cu chemarea?

— Și dumneata ești emoționat?

— Da, sînt emoționat ca și ceilalți. Prietenii tăi țipă în gura mare: toți pentru unul și unul pentru toți. Pregătiți pentru toți un nou chin, fără să vă fi rugat cineva.

— Domnule Macisz, ai ceva nou să-mi spui? Asta am mai auzit-o.

— Ești tînăr. Ai să mai auzi multe în viață.

— Și pentru asta m-ai oprit? Mă grăbesc.

— Lasă că nu-ți fuge gagica. Te așteaptă. Aș vrea să-ți spun ceva ce n-ai auzit încă.

— Mă lipsesc de asemenea noutăți senzaționale.

— Ascultă-mă... numai o clipă, și ai să vorbești mai domol. Te previn că dacă nu te lași de prostia aia cu „chemarea", atunci — și-și coborî glasul — mîine te voi demasca în fața tuturora că ești un hoț și un bandit din Ochota.

— Direcția știe toate astea.

— Dar nu știu oamenii. Cînd voi da totul pe față, atunci praf și pulbere se va alege din fruntășia ta!

— Aici voiai să ajungi?! Atunci și eu am să-ți spun cine-i procură becuri chioșcarului cu ziare din piața Narutowicz, care n-are drept să facă asemenea negoț: am să arăt cîte becuri i-ai dat și la ce preț.

— Eu le iau de la magazinul socrului meu.

— Fără factură? Pentru vînzătorul de ziare?

— Am să te distrug, mucosule?
— Numai să poţi! şi, fluierînd, Kazek o luă la fugă prin curte. Se grăbea să ajungă pe malul Vistulei.

Sala lungă a căminului cultural era ticsită. Lumea se înghesuia pe lîngă pereţii tapisaţi cu hîrtie colorată şi împodobiţi cu lozinci. Prin ferestrele deschise nu intra prea mult aer, căci cei care stăteau în picioare în dreptul cîtorva dintre ele împiedicau ventilarea sălii. Muncitorii nu înţelegeau de ce nu se mai sfîrşeşte odată adunarea. Doar fiecare era hotărît dinainte şi ştia cu cine va vota. Discursurile înflăcărate ale lui Stablewski şi Lowak fură răsplătite cu aplauze reglementare, dar numai în parte sincere. Apoi din sală, Kazek, cîştigătorul întrecerilor individuale din prima etapă, vorbind în numele tineretului neîncadrat în nici o organizaţie de masă, sprijini propunerea Uniunii de Luptă a Tineretului. În cele din urmă se urcă la tribună Macisz. Sala se linişti, aşteptînd curioasă. Oamenii credeau că Macisz va renunţa la rezervele sale şi se va declara pentru chemarea la întrecere.

Îşi începu cuvîntarea solemn, exprimîndu-şi toată mulţumirea pentru întrecerile individuale din fabrică. Nimeni nu putea bănui încotro bate. Jongla cu frazele de vreo zece minute cînd deodată trecu la o chestiune mult mai importantă:

— ... directorul Wysocki ar putea să ne spună cîte reclamaţii se primesc la fabrică. Oamenii se plîng că becurile cu marca fabricii noastre se strică după cîteva minute de la aprindere. Nu este o notă bună pentru noi, fiindcă în felul acesta se fură banii oamenilor. Am dreptate?

Domnea liniştе deplină. Toţi erau convinşi că are dreptate.

Macisz urmă:

— Noi ştim foarte bine care e pricina. Materia primă pe care o folosim e mai proastă decît înainte de război, evident...

— De ce „evident"? sări Lowak.

— Cred că ştii mai bine decît mine, de altfel eu nu te-am întrerupt pe dumneata...

— Lăsaţi-l să vorbească! se auziră strigăte din diferite părţi ale sălii.

— Dar asta nu explică totul. Alta e cauza principală. Tovarăşi, noi muncim mai prost. Din două motive. Printre noi sînt foarte mulţi muncitori tineri, recrutaţi din mijlocul acelui tineret care încă nu ştie să lucreze bine. Ei greşesc, nu controlează destul de riguros, fac treabă de mîntuială şi vor să ne înveţe pe noi, bătrînii.

Izbucniră aplauze.

— ...Oul a ajuns să se creadă mai deştept decît găina. Şi rezultatele? Iată-le: reclamaţii împotriva becurilor proaste. Sarcina cea mai de seamă este să-i învăţăm pe tinerii noştri tovarăşi cum să muncească. În al doilea rînd, şi noi, muncitorii mai bătrîni, tot rău muncim! De ce? Fiindcă nu ne gîndim la calitate, ci numai la cantitate. Chiar şi eu am semnat angajamentul de întrecere şi depăşesc norma. Întrecerea este un lucru bun, dar mai întîi trebuie să ajungem în munca noastră la o asemenea măiestrie, încît mărirea cantităţii să meargă mînă în mînă cu îmbunătăţirea calităţii. Şi aceasta este a doua noastră sarcină. Prin urmare... de altfel am şi terminat ce aveam de spus.

Macisz se întrerupse brusc, la jumătatea frazei.

— Ce concluzii trageţi din cele de mai sus? Ce atitudine să luăm faţă de propunerea tinerilor? întrebă de la masa verde a prezidului directorul Wysocki.

— Să spun eu? întrebă Macisz, naiv, adresîndu-se sălii.

— Vorbeşte! Vorbeşte! Vorbiţi!

— Voi fi foarte scurt. Sînt împotrivă! În primul rînd, trebuie să învățăm cu toții să muncim așa de bine, încît să ajungem să nu mai primim la fabrică nici o reclamație. Deci, în primul rînd, să facem rînduială în propria noastră casă. Și abia atunci vom putea chema pe alții...

— Cer cuvîntul! îl întrerupse cineva brusc pe Macisz.

Kuncewicz, din ultimul rînd, începu să-și facă loc prin mulțime, împingînd lumea cu coatele.

— Are cuvîntul cetățeanul Kuncewicz.

La tribuna acoperită cu pînză roșie, se ivi silueta înaltă a lui Kuncewicz, care își sprijini mîinile pe pupitrul prea jos pentru el. Începu să vorbească repede și nu tocmai concis, dar tot ce spunea era limpede:

— Tovarăși! Nu sînt orator și dacă mi s-a dat dreptul de a lua cuvîntul n-am să fac bancuri și nici n-am să mă fîțîi aici la tribună ca o duduiță, așa cum a făcut Macisz. Eu n-am învățat diplomația de la un socru-negustor și nici n-o să zic că albu-i negru și că negru-i alb. Eu n-am făcut școală de falsificare a registrelor pentru administrația financiară. (Rîsete în sală.) Eu vorbesc fără ocol. E adevărat, vin reclamații din cauza muncii proaste. Și eu, ca maistru, mă uit la mîinile oamenilor cum muncesc. Spokorny are șaptesprezece ani și, să mă ierte Dumnezeu, dar bine ar fi ca cei de cincizeci de ani, de la vechiul „Tungsram", să lucreze la fel de bine. Becurile se lucrează pe bandă. Dar dacă fiecare și-ar însemna munca lui de la început și pînă la sfîrșit, pun capul că mai multe plîngeri s-ar găsi împotriva becurilor făcute de specialiștii bătrîni decît de cei tineri, mucoși. (Tinerii începură să bată din palme.) Dar fiindcă acest lucru nu se poate verifica pe bandă, îl întreb pe tovarășul Macisz, de unde știe el că tocmai tinerii lucrează mai prost decît bătrînii? Ei, să-mi răspundă.

— Văd!

— Şi eu văd. Ochii dumitale n-or fi mai ceva decît ai mei. Deci nu-i o dovadă ce spui dumneata. E zero! Plus cu minus se anulează! („Bravo Jozek!" strigă unul.) Prin urmare, putem spune că lucrăm cu toţii prost. Asta admit şi eu. Sînt de aceeaşi părere. Dar ştiţi ce mai e cu reclamaţiile astea? Am să vă spun îndată. Reclamaţiile se fac numai dacă becul e prost. Dacă becul e bun şi arde multă vreme, nimeni n-o să facă plîngere la fabrică. Cîte reclamaţii avem pe lună? Treizeci...

— Patruzeci şi două în aprilie! completă Wysocki de la masa prezidiului.

— Patruzeci şi două. Bine! Să zicem că sînt cincizeci, să rotunjim suma. Oare numai cincizeci de becuri proaste producem într-o lună? Cu siguranţă că mai multe. Nu oricine aleargă cu reclamaţia la fabrică sau trimite anonime. Se înfurie, înghite în sec, aruncă becul ars la coş şi cumpără altul nou. Să fiu darnic cu Macisz, să presupunem că în ultima lună am fabricat cincisute de becuri proaste. Dar un lucru să nu uităm: becurile despre care primim acum reclamaţii au ieşit din fabrica noastră cam pe la începutul anului, prin februarie, cînd am început producerea lor. Acum fără doar şi poate că lucrăm mai bine. Să zicem însă că sînt cinci sute în total. Cîte becuri producem noi pe lună? Planul prevede o sută de mii. L-am depăşit cu opt procente. Deci am dat ţării noastre o sută opt mii de becuri. Dintre care cinci sute sînt rele. Macisz spune că aceste cinci sute sînt din cauza întrecerilor. Mă rog! Să zicem! Prin urmare, datorită întrecerilor am produs în plus cinci sute de becuri rele, la şapte mii cinci sute bune. Adică, şase şi un sfert la sută rele, socotind numai depăşirea, nu toate becurile laolaltă! Şi acum te rog să-mi răspunzi la o întrebare: preferă locuitorii Poloniei să aibă lumină în şapte mii cinci sute de încăperi în plus, iar cinci sute de familii să fie supuse la o nouă cheltuială de o sută cincizeci de

zloți, sau opt mii de oameni să stea în întuneric o lună mai mult?

Sala tăcea și numai Lowak începu să rîdă cu un rîs sacadat, molipsind și pe alții. Cybulak se porni pe o chicoteală caraghioasă. Marczewski pufni și el, și deodată un rîs vesel cuprinse întreaga sală. Se lumină și fața lui Leja, de la masa prezidiului. Wysocki dădu din cap aprobativ. Kuncewicz urmă:

— Fiecare fabrică rebutează un procent oarecare de produse. De aceea textiliștii verifică pînzeturile, iar noi becurile. În afară de Julka Piorkowska, niciunul dintre verificatori nu s-a prezentat încă la întrecere. Să-și ia angajamentul că nu vor da drumul produselor proaste. Orice reclamație să fie un punct negativ. Și astfel nu vom mai da în comerț becuri proaste, adică becuri prost verificate. Cea mai bună măsură pentru înlăturarea unei producții de proastă calitate nu este limitarea întrecerilor, ci buna verificare a producției; această verificare trebuie să fie și ea inclusă în întreceri. Numai cînd procentul rebuturilor va fi într-adevăr prea mare, vom putea ridica pretenții împotriva celor care muncesc în producție. Dar cînd țara este atît de distrusă de pe urma războiului, e mai bine să avem îmbrăcăminte dintr-un material mai prost decît să n-avem de loc. În situația asta, cine recomandă limitarea producției este un sabotor ordinar. Da, un sabotor! Nu, nu-mi retrag cuvîntul. Propunerea tovarășilor noștri din organizația Uniunii de Luptă a Tineretului este o propunere bună, nu numai fiindcă ne îndeamnă pe noi înșine să ne intensificăm munca, ci și pentru că îi obligă la aceasta și pe cei din Katowice; prin asta duce la o mărire generală a producției în industrie. Eu sprijin această propunere în numele organizației Partidului Muncitoresc Polonez din fabrică și vă îndemn și pe voi toți să faceți la fel.

Primi și el — ca fiecare — porția de aplauze. Dar cauza încă nu era cîștigată.

Se trecu la vot.

— Cine este pentru propunerea organizației Uniunii de Luptă a Tineretului, propunere prin care colectivul fabricii din Katowice este chemat să participe la o întrecere socialistă frățească, să ridice mîna. Vă atrag atenția că aveți dreptul să votați numai o singură dată — rosti cu glas tare președintele.

Se ridicară în sus cîteva zeci de mîini. Ziemba, Dabek și Stamblewski din prezidiu numărară voturile. Membrii organizației Partidului Muncitoresc Polonez și cei din organizația Uniunii de Luptă a Tineretului ridicară toți mîna. Leja își numără oamenii din organizația Partidului Socialist Polonez și pe cei fără partid. Treizeci și trei dintre tovarășii lui sprijineau propunerea. Se bucură : erau mai bine de jumătate din membrii organizației. Dintre cei fără partid ridicară mîna numai zece.

— Optzeci și unul pentru ! se anunță de la masa prezidiului.

— Cine este împotriva propunerii ?

Aproape tot atîtea mîini se ridicară în sus. Amîndouă taberile treceau prin mari emoții. Mulți se grăbeau să numere singuri, fără să mai aștepte anunțarea rezultatului de către prezidiu.

— Optzeci și patru contra !

Aplauzele se amestecară cu fluierăturile. Unul strigă tare : „Rușine vouă !“ Leja numără paisprezece socialiști, restul erau fără de partid.

Președintele făcu semn cu mîna, ca lumea să se liniștească.

— Tăcere, încă nu s-a terminat ! Cine se abține ?

Ridicară mîna Wysocki, mai mulți muncitori fără partid și cîțiva socialiști. Numărătoarea dură o clipă.

— Șaizeci ! Prin urmare, majoritatea colectivului nostru s-a pronunțat împotriva propunerii.

— Imi pare rău că s-au abținut atîția — spuse într-o doară directorul Wysocki, fără să se ridice în picioare.

— Cer cuvîntul ! Discuția încă nu s-a terminat !

— Are cuvîntul Spokorny !

Pentru a da cuvintelor sale mai multă greutate, ori poate fiindcă o parte din cei prezenți se și îndreptau spre ieșire, Kazek își făcu loc spre masa prezidiului și pentru întîia oară în viața lui se urcă la tribună. Toți erau curioși să afle ce le mai poate spune. Macisz se sperie. Kazek se cam fîstîci din pricina liniștii ce urmă.

— Eu... eu... am de spus numai un singur cuvînt. La întrecerile individuale participă numai vreo patruzeci și ceva de muncitori. Totuși au fost optzeci cei care au sprijinit propunerea noastră. Prin urmare, încă cel puțin vreo treizeci ar trebui să se înscrie, fie chiar și în întrecerile individuale...

— Bravo Spokorny! strigă Lowak, iar după el imediat și Leja:

— Așteptăm să se prezinte cei care au fost pentru!

Kazek însă nu coborî de la tribună. De două ori deschise gura, voind să-și continue cuvîntarea. Zarva era prea mare. În cele din urmă, președintele ceru încă o dată să se facă liniște și Spokorny, gîngăvindu-se, urmă:

— Deoarece... nu s-a aprobat propunerea, ca tînăr fără de partid chem, în numele tineretului din fabrica noastră, pe toți tinerii de la celelalte fabrici de becuri din întreaga țară, la o întrecere colectivă a tineretului...

Se întrerupse și coborî de la tribună. Urmară aplauze. Toți erau mulțumiți: unii, fiindcă scăpaseră de o propunere stingheritoare — mucoșii n-au decît să se întrecă! — iar alții, fiindcă chemarea totuși se lansase. Zarva fu înăbușită de membrii organizației Uniunii de Luptă a Tineretului, care intonară: *„Glasul cîntecului nostru nu cunoaște-n lume granițe..."*

Lowak îl îmbrățișă pe Kazek; de unde cu trei luni în urmă Spokorny n-avea în fabrică decît dușmani, acum avea prieteni.

„MICUL INFERN"

Era o zi de primăvară tîrzie. Un bărbat tînăr mergea încet pe strada Nowy Swiat, în direcţia Krakowskie Przedmiescie. Faţa lui — cu nimic deosebită — nu atrăgea atenţia nimănui. În schimb, mersul său trezi rîsul nestăpînit a doi elevi de şcoală elementară, care, întorcîndu-se acasă şi mergînd în urma tînărului, căutau prin salturi şi ţopăieli să-l imite. Dar nu era de loc uşor să imiţi acest mers : părea că mai întîi calcă în vîrful degetelor, apoi se lasă pe talpa întreagă. Această mişcare ce aducea a ţopăială caraghioasă era nepotrivită cu pantofii de antilopă cu talpă groasă, dublă, cu pantalonii strîmţi, cu sacoul de buret şi mai ales cu cravata de un galben ţipător al cărei nod mic se pierdea între colţurile dreptunghiulare ale unui guler înalt. Mergea cu ochii în pămînt, căutînd să ocolească numeroasele primejdii ce pîndeau picioarele trecătorilor. Nowy Swiat era încă plină de gropi şi de şanţuri. Pe ambele laturi ale străzii se lucra de zor la reconstrucţie : aproape la fiecare casă se înălţau schele şi, înainte de a fi terminate toate lucrările, n-avea rost să se repare trotuarele. Şi cu toate că trecătorii se uitau de obicei cu deosebit interes la zidurile clădirilor cu trecut istoric, care, văzînd cu ochii, îşi recăpătau vechea lor înfăţişare, tînărul cu pantalonii strîmţi trecea nepăsător pe lîngă ele, concentrîndu-şi atenţia asupra pantofilor, grijuliu să şi-i cruţe. Ridică ochii abia în clipa cînd în dreptul schelelor ce împresurau palatul Staszica auzi o voce de femeie :

— Wik! În sfîrșit! Credeam că ți s-a întîmplat ceva...

— Mușcă-ți limba. M-au reținut niște treburi...

— Eu plecam spre casă. O oră și jumătate de cînd aștept...

— E prima dată?

— Nu, acum însă...

— Deci n-are rost să mai vorbim. Să n-aștepți în viață decît atîta cît m-ai așteptat pe mine!

Și porniră mai departe pe Krakowskie Przedmiescie. Blondina înaltă, cu nasul cîrn și ochi vioi pe care o întîlnise mergea alături.

— Ce se mai aude? întrebă el.

— Peste o jumătate de oră, pe la două, o să vină și Andrzej. Voiam tocmai să-i telefonez că se amînă...

— Va să zică vine. Știe că sînt și eu aici?...

— Nu.

— Surpriză?

— Nu știu dacă o să fie mulțumit de această surpriză. Nici pe mine nu prea voia să mă vadă... Mi-am dat seama la telefon.

— Nu vă înțelegeți?

— Noi? Ca focul cu apa. Vezi cum vorbești, că se supără repede. Nu-i băiat de viață...

— Ca tine, de pildă! rîse tînărul cam în batjocură.

— ...Iar de cînd e redactor la „Kurier"-ul s-a sălbăticit de tot.

Coborîră pe niște trepte întortocheate și înguste, spre o cafenea aflată într-un subsol. Localul era frecventat de o seamă de indivizi deocheați, care mai toată ziua și-o petreceau la bar, unde își aranjau afacerile necurate: scursură a tineretului universitar din capitală ori chiar pretinși studenți.

Înghesuiți la mese în două încăperi mici și cam întunecoase, un fel de boxe de pivniță, sărăcăcios luminate de cîteva becuri și învăluite în norii fumului de țigară, ei se considerau drept o forță serioasă, disprețuindu-și colegii, țara, autoritățile, ba chiar și istoria.

Cînd Wiktor şi prietena lui îşi făcură loc printre tinerii din localul în care stăruia un miros puternic de cafea neagră, consumatorii de la mese îi salutară prietenos. El se înclină în faţa unei fete în bluză roşie şi strînse mîna — „servus, Tolek“ — unui grăsun rotofei, care stătea călare pe un taburet la o masă înconjurată de numeroşi alţi tineri ; cineva îi strigă cordial : „How are you ?“ [1], pronunţat comic cu un pretenţios accent pur englezesc... Ajunseră în sfîrşit pînă la o măsuţă dintr-un colţ şi se aşezară pe canapeaua de lîngă perete. Se mai afla acolo un băiat roşcovan, purtînd o canadiană bej, cu mîneci maron, şi ochelari cu rama groasă de os. Se pare că pe el îl aştepta.

— Cît ? întrebă Wiktor, cu glas destul de ridicat.

— Şase pînă la trei. Le-am plasat prin „Micşunea“.

— Nu mă interesează procedeul tău. Cîte s-au dat ?

— O sută optzeci.

— Slab. Cu cît ?

— Şase sute treizeci şi cinci.

— Mai merge.

— Cu asta, da. Mai rău e cu cinematografele.

— Puturosul ăla de la „Kurier“ tot se mai codeşte ?

— Ieri, în faţa cinematografului „Palladium“, miliţia a pus mîna pe micul Felek. Noroc că n-avea nimic asupra lui : terminase totul mai înainte. L-a turnat casierul de la bilete. I-a pus pe jăratic articolele alea, acum sînt şi mai ai dracului. Aleargă ca nişte copoi cu limba scoasă.

— Să-i ia dracu ! Wiktor era furios. Pentru a doua oară „Kurier“-ul îi încurca treburile. Las-o moartă pentru un timp. Dă-te la fund. Poate îi înhaţă pe broscoii de la „Bubosul“. Scăpăm de concurenţă. Iar după ce trece, începem din nou. Poate sub altă formă.

— Am înţeles !

— Wik ! strigă şi fata cu nasul cîrn. Cumperi douăzeci şi două a cîte zece ?

— Cu cît ?

---

[1] Ce mai faci ? (în limba engleză în text). (n.t.)

— Păi n-ai auzit? Şase sute treizeci şi cinci.

— Ai înnebunit, iubito! Noi atîta luăm pe ele, le cumpărăm însă cu... Ce preţ au astăzi? îl întrebă pe roşcovan.

— Şase sute cinci.

— Te tîrguieşti cu mine? Vocea domnişoarei deveni ironică. Bancnotele astea sînt pentru export. Nu pentru aici. Eu atunci cu ce mă aleg?

— Cine ţi le-a dat?

— Studenta aceea de la litere, cu bereta cu ciucure şi cu taior în dungi.

— Ea de unde le are? De la un individ?

— Nu mă interesează. Cîştig şi eu ceva dacă i le vînd. Mîine trebuie să-i dau banii. Dacă dai şase sute treizeci şi cinci, bine, dacă nu, i le dau lui Krawczyk.

Wiktor îl călcă de două ori pe picior pe roşcovan, ceea ce însemna să urce preţul încet. Roşcovanul mări deci preţul cu cinci. Zosia izbucni într-un rîs ironic. Complicele adăugă repede cîţiva zloţi. Prin argumente lapidare — „şi aşa ai să ai partea ta" — Wiktor insistă pe lîngă prietena lui. Fata nu primi însă oferta: îşi cunoştea foarte bine tovarăşul. Tîrgul se desfăşura cu rapiditate. Nu era o tocmeală obişnuită, cu mai dă, mai lasă, cu tot felul de surprize sau de mai ştiu eu ce inveţii; tîrguiala lor luase un caracter ritual, se vedea că se complac în jocul cifrelor. Wiktor şi roşcovanul nu aveau iscusinţă negustorească. Deşi n-avea rost, din obişnuinţă spuneau preţul repede, nervos, cu înfrigurare, grăbindu-se parcă să nu fie descoperiţi sau surprinşi. Să încheie cît mai repede afacerea şi să pună repede în circulaţie dolarii de hîrtie. Se mulţumeau cu un cîştig cît de mic. Roşcovanul făcea propunerile, Wiktor îl tot zorea, Zosia aştepta răbdătoare să se ajungă la cursul cel mai ridicat. Dar cînd văzu că cei doi băteau prea mult în loc, plictisită, recurse la ultima stratagemă:

— Helo! făcu ea semn cu mîna unei persoane care stătea la o masă în capătul celălalt al sălii.

— Domnule Jozek, vrei te rog să vii pînă aici?

În „Micul Infern" n-aveai de ce să te ferești. Spre seară, e adevărat, se abăteau pe-acolo și cîțiva străini, dar în timpul zilei erau numai de-ai lor.

— Lasă-l în pace! Wiktor o strînse pe Zosia de mînă. Să rezolvăm chestiunea între noi. La urma urmei ce importă care dintre noi cîștigă mai mult? Nu-i așa?

— Dacă n-are importanță, de ce te certi? Dar cînd am eu nevoie de bani, trebuie să mă milogesc pentru fiecare gologan... atunci nu-i totuna!

Printre măsuțe își făcea loc, îndreptîndu-se spre ei, un tînăr brunet, înalt, îmbrăcat înadins neglijent: cu pantaloni albi, murdari, o haină de in cu mîneci scurte, de asemenea murdară, cu picioarele goale în sandale, arborînd la butonieră insigna cu două sceptre a universității jagelone, deși Krawczyk — căci așa îl chema — plecase din Krakovia cu doi ani în urmă și nu fusese niciodată înscris la vreo facultate. Văzîndu-l pe cel care se apropia, Wiktor mîrîi printre dinți prețul cel mai mare:

— Bine, șase sute treizeci și cinci! Gata!

Cele două hîrtii verzui, foșnind ca niște foițe de tablă, trecură din mîna Zosiei în a lui Wiktor. Acesta, dintr-o privire, își dădu seama că „zerourile" nu erau făcute cu tuș de vreo mînă abilă. Scoase din buzunarul de la spate al pantalonilor un pachet de bancnote și, cu un gest de cartofor înrăit, numără hîrtiile de cinci sute ca pe niște cărți de joc.

— Bună ziua, duduie! Cu un gest de cuceritor, Krawczyk sărută mîna întinsă. Ce s-aude, ce noutăți?

— Prea tîrziu! Din clipa asta nimic nu se mai aude! se grăbi Wiktor să răspundă în locul Zosiei.

— O, de ce? Te rog să stai jos domnule Jozek — îl invită Zosia. Am ceva și pentru dumneata. Lasă că nu te nedreptățesc — rîse ea și-i întinse lui Krawczyk un inel de aur.

— Cît vrei pe el? Mîna cu bijuteria se întinse mult, ajungînd pînă sub ochii lui Jozek.

— Îl iau eu ! Wiktor vru să smulgă inelul din mîna Zosiei, dar Krawczyk i-o luă înainte.

— Mai încet, colega ! Duduia Zosia mie mi l-a oferit. În familie — rîse el — nu-i bine să te tîrguieşti, strică dragostea.

— Cît dai dumneata ? şi Zosia se grăbi să întrerupă observaţia cu privire la relaţiile ei cu Wiktor.

— Douăsprezece bătrîne.

— Bună glumă. Dar serios ?

— Ei, paisprezece !

— Zosia, eu îţi dau cincisprezece — licită Wiktor.

— Frumos din partea voastră !

— Şaptesprezece ! Krawczyk primi licitaţia.

— Optsprezece ! rosti roşcovanul, căruia Wiktor îi făcu semn cu piciorul.

— Cînd veţi ajunge la douăzeci şi cinci, să-mi spuneţi. Zosia scoase din poşetă „Sportul", singurul ziar care se citea acolo fără să trezească senzaţie în jur. Îl desfăcu şi se pregătea să înceapă lectura cînd Krawczyk se sculă şi se înclină.

— La revedere, duduie Zosia ! Mie nu-mi place să fiu urcat cu „liftul". Sînt vulpoi prea bătrîn pentru asemenea bancuri.

Şi deoarece vorbise mai tare decît admitea ritualul localului, toate capetele de la mesele vecine se întoarseră spre ei. Se plecă încă o dată cu o politeţe exagerată şi se îndepărtă prin valurile de fum, lipăind cu sandalele.

— Ne-ai dus ! Acum îţi dau cincisprezece, nici o leţcaie mai mult.

— Dar şi mie îmi cere mai mult. Vocea Zosiei îşi mai pierduse din hotărîrea de adineauri.

— Atunci, la naiba, dă inelul înapoi, şi gata !

— Numai vezi să nu te prade pe stradă banditii, că te-alegi numai cu procesul-verbal de la miliţie. Oricui i se poate întîmpla ! răspunse mai în glumă, mai în serios roşcovanul.

— Bancuri de-astea, publică-le în calendar.

— Aha ! Vrei să aştepţi ceva mai gras. Hi-hi ! rîse vesel roşcovanul. Nu-i plăcea prietena „şefului". Ei, iei cin'şp'şce ?

— Mai e pînă se înserează ! Ascunse inelul în poşetă. Ce-o fi cu Andrzej de întîrzie ? Dădu a înţelege că aşteaptă pe cineva şi că roşcovanul ar trebui să-i lase singuri.

— Ei, atunci să plec... Servus... negustoresc ! Mai ai ceva pentru mine ? întrebă roşcovanul ridicîndu-se.

— Nimic, numai în trecere ghionteşte-l pe Tolek, să vie pînă aici. Iar mîine, la douăsprezece !

Grăsunul auzise de departe că-l cheamă. Într-o clipă se şi înfiinţă la masa lui Wiktor. Şoapta lor se pierdea în rumoarea din sală : de tîrguit puteau să se tîrguiască în gura mare, dar amănuntele tranzacţiei comerciale trebuiau rezlovate cît mai confidenţial. Era vorba de cincizeci metri de pluş şi treizeci metri de gabardină pe care grăsunul Tolek urma să le cumpere de la Wiktor. Stabiliseră tocmai locul de predare şi condiţiile de plată cînd deodată Zosia îşi trase prietenul de mînecă.

— Andrzej ! Wiktor făcu un gest cu mîna şi Tolek o şi porni spre locul lui.

Pe scări cobora Andrzej Kornecki. Privea în jur cu multă grijă. Venea pentru întîia oară la „Micul Infern". Îl impresionară neplăcut întunericul, zăpuşala, fumăraia, înghesuiala, droaia de tineri. Îl indispunea prezenţa în acel local a atîtor tineri de aceeaşi vîrstă şi chiar mai mici ca el. Îl indigna ţinuta pretenţioasă a bărbaţilor şi coafura aiurită a fetelor adunate acolo. O zări pe sora sa, Zosia. Îi făcu semn cu mîna. Şi ea era pieptănată cu două cocuri, unul în faţă, altul mai spre ceafă. Nu se putea aştepta de la ea la nimic bun, judecînd după alegerea locului unde îl chemase şi după coafură ; era furios că se lăsase ademenit.

— Servus, bătrîne ! Wiktor îi întinse mîna cordial, iar Zosia, văzînd mişcarea nesigură a fratelui ei, intră în vorbă :

— A-a! Păi voi vă cunoașteți foarte bine. Nu-i așa, Andrzej? Wiktor e un coleg al meu de la universitate!

De-abia acum Kornecki îl recunoscu pe Wiktor Chludzinski, fiul unui avocat renumit înainte de război. Wiktor îi fusese coleg de liceu, iar în cursul inferior chiar bun prieten; după aceea însă prietenia lor se răcise. Aveau firi deosebite.

Chludzinski nu învăța prea bine, în schimb, intrase în viață mai devreme, pășind de la început solid pe propriile-i picioare. Făcea parte dintr-una din organizațiile politice secrete de tineret cu caracter neonaționalist. Începuse prin a-și lepăda uniforma de școală de cîte ori ieșea în oraș, trișa cu deosebită iscusință la jocuri de cărți și se lăuda în mod cinic cu succesele lui amoroase. În timpul ocupației, după ce și-au dat împreună în mare taină bacalaureatul, Andrzej a aflat că Wiktor s-a împotmolit într-o conspirație dubioasă, probabil tot „oneristă" [1]. De la bacalaureat, nu se mai văzuseră.

— Ce mai faci? Kornecki strînse mîna colegului, neștiind dacă trebuie să se bucure ori să se arate indiferent, dacă e cazul să-i spună „domnule" ori poate mai simplu, „tu". Încerca să-și reînvie vechile sentimente, deși nu-l mai lega nimic de Chludzinski.

— Așa și așa! Împingem la căruța democrației!

— Ce face tata? întrebă el de domnul Chludzinski (un bărbat înalt, cărunt, întotdeauna îmbrăcat ireproșabil, care fusese, pare-se, președintele consiliului de avocați în perioada elaborării legilor de îngrădire a exercitării avocaturii de către evrei, fapt dezaprobat de bătrînul Kornecki) numai ca să înnoade firul convorbirii.

— A, nu știi? În patruzeci și trei a fost împușcat... primul pe listă...

---

[1] Oneristă — O.N.R., organizație fascistă, înființată în perioada dintre cele două războaie mondiale. (n.t.)

Se lăsă o tăcere stînjenitoare, firească după un asemenea răspuns. Lui Kornecki îi păru rău că-i pusese această întrebare. Aducîndu-şi aminte de legile antisemite elaborate de Chludzinski, se gîndi o clipă că cine ridică sabia... Dar nu, săvîrşea poate o nedreptate faţă de memoria avocatului, războiul a schimbat doar mentalitatea atîtor oameni... Simţea nevoia de a atenua cît mai repede începutul neplăcut, şi de aceea se adresă Zosiei :

— Te rog să mă iertaţi că am întîrziat, am fost la o înmormîntare foarte impresionantă... fratele unei cunoştinţe a mele. O întîmplare îngrozitoare ! Un băiat de şaisprezece ani a fost asasinat încă de astă iarnă. Dar de-abia acum s-a găsit cadavrul. Intrase în putrefacţie.

— Pentru voi, gazetarii, acesta e un eveniment extraordinar, ceva cu adevărat senzaţional — observă Chludzinski.

— Presa de acum nu aleargă după senzaţional. Ne-am schimbat puţin.

— Nu exagera ! „Kurier"-ul tău adulmecă senzaţionalul întocmai ca şi mai înainte. Nesuferită gazetă !

— De ce ?

Pentru întîia oară auzea Kornecki o părere atît de proastă despre popularul ziar din capitală.

— Fiindcă îşi bagă nasul unde nu-i fierbe oala. Denunţă ! Produce tulburări ! Mai întîi la magazine, iar acum la cinematografe.

Kornecki interpretă observaţia usturătoare a lui Chludzinski ca o apreciere pozitivă a reportajelor lui, aprecieri cu care începuse de altfel să se obişnuiască.

— Te împiedică ?...

— Pe mine nu mă împiedică de loc, dar cu asemenea articole produceţi tulburări atît la magazinele de stat cît şi la cinematografe. Acum toţi clienţii sînt luaţi drept hoţi.

— Combatem abuzurile...

— Ce abuzuri ? Astea există exclusiv în imaginația ziariștilor. Complicați circulația normală a mărfurilor...

În zadar îl înghiontea Zosia ca să-l mai liniștească, Wiktor era furios împotriva „Kurier"-ului.

— Exagerezi — găsi Zosia de cuviință să-i ia parte fratelui ei.

— Și mai spui că nu alergați după senzațional ? Sînt curios să știu cine vă procură aceste știri ?

Dîndu-și seama că era mai indicat să nu dezvăluie realitatea faptelor, Kornecki minți :

— Miliția ne procură aceste materiale. Ea ne inspiră articolele, uneori ni le trimite chiar gata scrise.

Invocarea miliției tăie abil firul discuției. Dar Chludzinski continua să se învîrte în jurul aceleiași teme.

— Lucrează la voi un tînăr șchiop ?

— Jacek Siwicki ?... Era cît pe ce să spună „informatorul meu", dar se opri la timp. Andrzej se hotărî să-l întrebe pe Jacek ce legături are cu Chludzinski... Da, e curierul nostru, un băiat de treabă. Îl cunoști ?

— A, nu, am pierdut odată o umbrelă. M-am dus la voi și el m-a informat în ce cameră se află secția lucrurilor găsite. Am găsit umbrela. Era acolo. Conduceți foarte bine această secție.

— Conducem totul bine. Dar tu ce faci ? Ai terminat vreo facultate ? urmă întrebarea de rigoare a fostului coleg de școală.

— Dreptul.

— Ca și mine. Curios că nu ne-am întîlnit.

— Eu am terminat la Lodz.

— Atunci cum de-ți este Zosia colegă la universitate ?

— M-am înscris acum ca audient la istoria artei. Și, știi tu, toți studenții umaniști se consideră colegi.

— Aha ! Și ? Ai întîlnit pe careva dintre foștii noștri colegi ? (altă întrebare convențională.) Ți-aduci aminte de Leja, un băiat voinic, stătea în banca a doua, în fața catedrei. E inginer la fabrica de becuri.

— Becuri ? Mda ! Bună marfă ! Dar apropo de fabrică. Am de rezolvat o chestiune cu tine şi, ca să fiu sincer, de aceea am rugat-o pe Zosia să ne prilejuiască o întîlnire.

— Cu ce-aş putea să te-ajut ?

— În afară de ziar, mi se pare că lucrezi şi la Uniunea construcţiilor de stat. Nu-i aşa ?

Kornecki conducea la această Uniune doar biroul de presă.

— Da, dar nu-i o muncă prea importantă. Numai cîteva ore pe săptămînă. Fac tăieturi din ziare şi din cînd în cînd întocmesc cîte un comunicat pentru presă.

— Eu caut acum o ocupaţie permanentă, un serviciu... Nu te uita la hainele mele. E drept că nu arăt a şomer. Mi-a mai rămas cîte ceva de la tata. Dar toate au un sfîrşit şi, deşi îmi pare rău să renunţ la istoria artei, totuşi trebuie să caut de lucru. Am auzit că la voi sînt locuri libere de jurişti. Transcrierea contractelor, documentare juridică pentru imobile, ei, ştii, tu...

— Nu ştiu.

— Dar ştiu eu.

— Dacă te gîndeşti la vreo protecţie, atunci...

— Nu, Andrzej, nu, şi în orice caz nu la protecţia ta. Fii liniştit. Am un sprijin destul de serios : pe cineva din partid. Dar înainte de a prezenta cererea, voiam să aflu care e situaţia acolo la voi. Cînd şi cum se fac plăţile ? Directorul nu cumva e zgîrcit ? Cum e biroul ? Mare ? Înţelegi... mă interesează condiţiile de muncă, asta-i mai important decît categoria de salarizare. Sînteţi mulţi acolo ?

— În centrală nu sîntem mulţi, numai vreo sută de persoane. Dar marea majoritate care se ridică poate la cîteva mii de oameni, lucrează pe şantiere, în sectoare răspîndite prin tot oraşul. Noi construim o treime din Varşovia. Cînd se fac plăţile, casa este pur şi simplu luată cu asalt. Cu neputinţă să te apropii, vin casierii cu sume mari, socotesc, verifică, e ceva îngrozitor.

— Se mînuiesc mulţi bani ?

— In genere, da, destul de mulţi, dar, calculînd pe cap de om, revine o sumă medie. E o reţea obişnuită de stat...

Se cufundară de-a binelea în discuţie. Kornecki povesti despre biroul unde lucra, despre şefii de serviciu, despre colegi. E drept că dădea pe la Uniune numai de trei ori pe săptămînă şi stătea doar cîte trei ceasuri, dar Chludzinski, prin întrebări abile, reuşi să-i stoarcă destule informaţii.

In timp ce vorbea, Kornecki îşi plimba privirea prin cafenea. Nu-i plăcea localul. „Poftim — se gîndea el — cum arată societatea Zosiei ! Unde a ajuns !..."

La masa vecină izbucni un rîs strident. O tînără pereche de studenţi — ea, cu obişnuitul coc dublu pe cap, el, cu o cravată violetă cu buline portocalii — juca ceva foarte interesant. Ferind cu mîna nişte foi lunguiţe, cei doi scriau ceva pe ele cu cerneală, apoi îşi schimbau foile şi, citindu-le, izbucneau într-un rîs răsunător. Pe redactor îl interesa să vadă foile pe care se ducea această corespondenţă. Era atît de curios, încît, în timp ce-i povestea colegului său de şcoală despre zilele cînd se fac plăţile, se întrerupse şi-o întrebă brusc pe soră-sa :

— Ce fac ăştia ?

— E un joc : flirt scris.

— Dar bine, ei scriu doar pe...

Nu avu curajul să confirme prin cuvînt cele observate.

— Da, da, ai dreptate ! zîmbi Chludzinski. Scriu pe bancnote de cinci zloţi. Bancnote noi-nouţe, proaspete. Aşa-i jocul !

— Dar bine, aceştia sînt bani publici ! Andrzej respecta în mod cu totul deosebit obiectele de folosinţă obştească. Il scoteau din sărite oamenii care mototoleau bancnotele în buzunar.

— Se tipăresc atîtea, că ajung pentru toţi. Chiar şi pentru joc.

Pentru Zosia și Wiktor reacția lui Kornecki era pur și simplu ridicolă — auzi, mare lucru niște bancnote de cinci zloți! Unii foloseau în acest joc chiar și bancnote de zece zloți, ba la chef — și de douăzeci de zloți.

Adîncul dispreț față de tot ce văzuse pînă acum în „Micul Infern", Kornecki și-l descărcă în indignarea pentru mîzgălirea bancnotelor. Ar fi vrut să se adreseze în acest sens celor care jucau, dar cum în local el era doar un musafir nedorit, ar fi părut caraghios și, fără îndoială, că n-ar fi obținut nimic pozitiv. Creștea în el furia împotriva surorii lui. Tăcu, întrerupînd astfel neplăcuta discuție. Chludzinski observă stinghereala fostului său coleg — „a fost și a rămas un om ciudat!" — dar fiindcă obținuse informațiile dorite, făcu semn cu mîna chelneriței:

— Plata! Trei cafele mici și două pahare de sifon.

In timp ce ieșeau, Wiktor nu răspunse la zîmbetele prietenoase ale celor de la mese. Aceștia își închipuiră însă că avea motiv să o facă pe seriosul: probabil că nu dorea ca fratele Zosiei să-și dea seama cît de mult e legat de această societate.

In stradă, Kornecki, după ce-și dădu seama încotro o luau Zosia și Wiktor, spuse că are treabă în direcție opusă.

— Tata a scris? găsi domnișoara Kornecki de cuviință să încheie pe un ton familiar această întîlnire nereușită.

— A scris. Bătrînul e bine. Treci pe la redacție și am să-ți arăt scrisoarea.

Dar știa că n-o să vină. Taică-său, oricum, trimetea banii pe adresa ei.

PRIMELE SENTIMENTE

Betonierul Jelinski vorbea de multă vreme, dar Marek nu-l mai asculta ; se gîndea la ale lui şi iarăşi îi răsăriră în minte zilele acelea de neuitat.

Nu i se întîmplase nimic deosebit, doar lucruri obişnuite ; dar fiecăruia i se par noi, de parcă numai lui i s-ar fi întîmplat. Nu era Marek primul tînăr care la vîrsta de şaptesprezece ani îşi aştepta drăguţa. Gîndul că era a lui constituia mai curînd un vis decît o realitate. Totuşi, cu aceste gînduri, se plimba de zor pe drumul pe unde trecea ea zilnic, ca să o facă să creadă că o întîlneşte doar din întîmplare. „Îmi permiteţi să vă conduc!" i se păru ceva nespus de ingenios. Cu asta căuta băiatul s-o ispitească ! O cunoştea abia de douăzeci şi patru de ore. Dansînd de trei ori cu dînsa, şi nu la rînd, de ziua onomastică a unui prieten, aflase doar atîta : că Hanka, bruneta cu faţa palidă, locuieşte în strada Chmielna, în apropiere de Srebrna, şi învaţă la liceul din Wawalska. Cu drag îi sacrifică el primele ore de muncă din ziua de luni. Era cu ochii în patru, ca nu cumva să-i scape silueta ei graţioasă prin mulţimea trecătorilor matinali : ştia că fata, în drum spre şcoală, trecea în fiecare zi pe aici la ora opt. Ca să nu trezească bănuielile mamei — care avea destule necazuri din pricina lui — plecase de acasă la ora obişnuită. Era desigur încă devreme ! Dar astfel putea fi şi mai sigur că o va întîlni.

Totul se petrecu întocmai cum dorise.

— Bună ziua, domnişoară ! o întîmpină el, ajungînd-o din urmă. Potrivise în aşa fel ca ea să creadă că merge în aceeaşi direcţie.

— O ! Desigur te grăbeşti spre staţia de tramvai — exclamă fata.

— Nu, am treabă în cartierul Staszica. Mintea şi voia să pară cît mai nepăsător ; orgoliul lui de băiat îl făcea să nu-şi arate dintr-o dată sentimentele şi mai ales asemenea sentimente.

— Minunat, vom merge împreună.

Cum să refuzi o asemenea invitaţie ?

— Cu cea mai mare plăcere ! „Vorbim pe ocolite, după regulile bunei cuviinţe" — se gîndi el încă destul de calm.

Urmară întrebările obişnuite : „Cum aţi petrecut ieri, domnişoară ? Dumneavoastră unde locuiţi ? Aţi văzut filmul „Soarele răsare" ? Minunate privelişti !" In sfîrşit, prinse curaj :

— Mi-nchipui că e foarte greu să stai în clasă pe o asemenea zăpuşeală !

Ea răspunse că într-adevăr e foarte greu. Şi, dacă veni vorba despre căldură, atunci... — dar cine nu ştie ce urmează în asemenea cazuri ? Nu puteau să-şi aducă aminte cum a pornit invitaţia, ştia doar atît că, după o serie de propuneri îmbietoare şi de aprobări mai mult sau mai puţin grăbite, hotărîră ca în loc să se ducă în cartierul Staszica, să ia tramvaiul şi să meargă pe malul Vistulei. Marek uită de munca de la tunel. Hanka, fără pic de părere de rău, se lipsi uşor de cîteva ore de şcoală.

Pe o plajă pustie, la capătul digului Miedzeszynski, petrecură o plăcută jumătate de zi. Koziol cunoştea multe fete şi ştia cam ce fel de sentimente se leagă în asemenea împrejurări ; de data asta însă se simţea tot mai stingher, mai timid. Incerca un sentiment cu totul nou. Mîinile parcă îi erau legate. La început, nici nu ştia dacă se cuvine s-o ia pe Hanka de braţ. Ce-i drept, complicitatea amîndurora la încălcarea disciplinei în muncă îl îndreptăţea oarecum să facă acest gest, dar se temea să n-o supere. Parcă i se golise capul ; nu mai găsea nimic în minte care să-l ajute cît de cît în această împrejurare. Se simţea stînjenit în hainele

de muncitor şi era furios că nu se îmbrăcase mai acătării, dar aceasta ar fi trezit bănuielile mamei. Hanka era mai degajată. Vorbea despre tot felul de nimicuri. Iar la un moment dat, cînd stăteau unul lîngă altul şi priveau de pe mal, îl apucă pe Marek de mînă — s-ar fi putut crede că era doar un simplu gest de voioşie — şi începu să legene mîinile lor împreunate. Băiatul simţi atunci o nespusă plăcere.

Din orele petrecute pe malul Vistulei, el îşi amintea numai de unele gesturi, nu de cuvinte. Discuţia trebuie să fi fost obişnuită. De bună seamă că-i vorbise despre munca de la Traseu — cel mai interesant subiect, pe care-l avea la inimă — iar ea îi povestise desigur despre şcoală. S-au scăldat şi s-au bronzat la soare. În cele din urmă au găsit un subiect care îi pasiona deopotrivă : cinematograful. De la plajă, se duseră să vadă un film.

În drum spre casă, ajunseră să-şi spună pe nume. Nu-i deci de mirare că a doua zi, marţi dimineaţa, întîlnindu-se din nou pe strada Srebrna, cei doi tineri o luară, fără ocoluri inutile şi fără mofturi, de-a dreptul spre plaja de pe Vistula. La cinema îl lăsă să-i ţină tot timpul mîna, iar pe scara din faţa locuinţei ei, se sărutară pentru întîia oară, grăbit, scurt, şi oarecum dezamăgiţi.

Miercuri dimineaţa o ajunse pe strada Chmielna, dar numai ca să-i spună că în acea zi nu se putea duce la plajă. Nici Hanka nu voia să-şi supere profesoarele. Se înţeleseră să se întîlnească abia sîmbătă seara.

„Sper că pînă la opt termină ăştia cu şedinţa lor" — îşi spunea el, gîndindu-se de astă dată nu atît le ceea ce a fost, cît mai ales la ceea ce s-ar putea întîmpla dacă ar fi mai puţin timid, mai îndrăzneţ. Şi în sinea lui se hotărî să se comporte în consecinţă, chiar în seara aceea, după cinema. În definitiv, Hanka e o fată ca oricare alta ! De douăzeci de minute, brigada maistrului Tybura se afla în şedinţă ; Marek era prezent însă numai cu trupul. Asista şi Wojciechowski, se-

cretarul organizației Partidului Muncitoresc Polonez de pe șantier, precum și Kuczmierek, care îndeplinea aceeași funcție în organizația Partidului Socialist Polonez de pe șantier. În sala clubului cultural al constructorilor din baraca scundă de lemn, ticsită de lume, era o căldură de nesuportat; degeaba deschiseseră ferestrele care dădeau spre stradă, de unde se auzeau vorbele trecătorilor și se vedea o bună parte din clădira ce se ridica alături.

În lumina orbitoare, fiecare amănunt apărea foarte clar. În față nu mai era piața răscolită, plină de gropi și dărîmături, de acum trei luni, care trezea neîncrederea trecătorilor. Din haos, se desprindeau forme și contururi.

Se pornise lucrul în toate sectoarele viitorului Traseu. Din apa Vistulei, tulburată în liniștea ei de elanul de muncă al oamenilor, se înălțau piloni de piatră albi, împrejmuiți de o rețea de schele. Erau cinci la număr. Între piloni se întinsese schela de montare. În același timp, undeva departe — în Silezia, în Zabrz și în Chorzow — piesele triunghiulare ale viitorului pod erau purtate pe sus de macarale, într-o uriașă hală gălăgioasă, din atelierul de fierărie spre sala de montare. În fața palatului „Pod Blacha", prindea contururi gingia neagră a peretelui de rezistență; peste acest semicerc urma să se întindă partea carosabilă a podului, sprijinită pe malurile stîncoase și pe pilonii în curs de construire ai micului viaduct inferior. În piața Marienszstat, plină de nisip, creșteau din pămînt, întocmai ca primii dinți de lapte, zidurile joase ale noilor fundații. Ce de mai văicăreli și proteste răsunaseră acolo pînă mai ieri, cînd din ruinele străzii Nowy Zjazd au fost evacuați locatarii îndărătnici, care se cuibăriseră în acel loc întocmai ca niște lilieci în ungherele unei mori părăsite, înecate în murdărie și întuneric. „Pornim!" mîrîise scundul, dar vînjosul inginer Roston, care conducea această acțiune din însărcinarea Direcției generale de construcții din Varșo-

via, se gîndea la toate necazurile care vor însoți de acum înainte reconstrucția orașului. Nu se mai putea tolera la nesfîrșit clădirile parțial ruinate, și nici chiar clădirile în stare bună care împiedicau, prin felul cum erau plasate, realizarea planului unei noi capitale; oamenii evacuați din aceste ruine declaraseră că nu părăsesc locul decît numai dacă li se pun imediat la dispoziție locuințe noi, mai frumoase; dar asta n-ar fi fost cu putință în împrejurările de atunci, și nici chiar ceva mai tîrziu.

Pe Traseu se și executaseră cam un sfert din lucrări.

Marek își mută încet privirea de la piața Marienszstat la coama zbîrlită a armăturii care răzbătea prin pereții de rezistență ai tunelului, turnați în beton armat. Își plimbă privirea peste întreg șantierul, dar de data asta altfel ca de obicei; nu judeca ceea ce vedea, nici nu se entuziasma pentru toate cîte se realizaseră. Gîndul lui se întorcea mereu la Hanka, iar vocea lui Jelinski, care-și strecura încet cuvintele prin aerul dens al zilei înăbușitoare, ajungea pînă la el de parcă ar fi venit de cine știe unde:

— ...Dacă vom lucra mai departe tot așa, atunci se duce dracului toată munca noastră. Trăim doar în această Varșovie plină de ruine și ne dăm prea bine seama că orice zi ce trece fără să fi făcut al doilea pod înseamnă un chin prelungit pentru constructori, pentru cetățeni, pentru noi înșine. Alojzy, de pildă, vine în fiecare zi din Targowka, ocolind tocmai pe la podul Poniatowski, ceea ce nu-i tocmai la îndemînă.

— Așa e! aprobă de la masă Alojzy Bednarz.

— Podul și tunelul sînt două jumătăți ale aceluiași întreg. Organizația „Podul de oțel" ne tot zorește, iar noi parc-am fi niște moșnegi neputincioși, ori și mai rău. O societate de adorație reciprocă. Legosz n-a venit vineri la lucru. Maciuga mereu întîrzie ore întregi. Koziol, deși e tînăr și ar trebui să dea pildă celorlalți, a plecat sîmbătă, la lăsarea lucrului, și pînă joi nimeni nu l-a mai văzut. (Auzindu-și numele, Marek

îşi ciuli urechile. Se strădui să fie mai atent.) Vi se scade din salariu, veţi spune. Deci e treaba voastră. Dar aceeaşi situaţie e cam la fiecare brigadă : cîte unul, doi, poate chiar şi trei nu se ţin de treabă. Şi noi nu le spunem nimic. Cei de la pod o să ne-o ia înainte, şi pe urmă, degeaba, nu-i mai ajungem. Vă leneviţi, trageţi chiulul, vă ţineţi de prostii, iar alături de noi se desfăşoară o muncă frumoasă, care ar spori mai repede dacă am munci mai cu tragere de inimă. Tovarăşi, e timpul să ne gîndim serios ! Colectivul ar trebui să-i ia de gît pe cei nepăsători, să-i dea afară din serviciu ori să-i facă să lucreze ca lumea !

Jelinski era gras şi mic de stat. Ultimele cuvinte nu le mai rostise calm, ci repezit, furios. Se făcuse stacojiu la faţă şi ameninţa amarnic din mîini. Într-adevăr, nu se mai putea admite această situaţie, care trebuia grabnic înlăturată. „Chiulangeala" prea luase proporţii în ultima vreme. Din această pricină erau ameninţaţi să nu realizeze la termen construcţia pereţilor tunelului. Membrii organizaţiei Partidului Muncitoresc Polonez de pe şantier printre care se număra şi Jelinski, şi-au dat cei dintîi seama de această stare de lucruri.

— Nu ştiu dacă aţi băgat de seamă — luă cuvîntul un alt tovarăş din organizaţia P.M.P., Kurzydlo — că în fiecare duminică dau năvală pe aici o mulţime de oameni. Întrucît dinspre Krakowskie accesul publicului este oprit, lumea face un ocol şi vine dinspre Oraşul Vechi. Dar şi celelalte zile, după-amiază, e un adevărat pelerinaj. Oamenii se uită, iscodesc peste tot, dornici să vadă minunea despre care vorbeşte tot oraşul. Acum nu se mai vaietă nimeni că dărîmăm ce e vechi, fiecăruia începe să-i placă noul. Dar de ce trebuie să fim taman ca acei călugări de prin mînăstiri care se roagă numai de ochii lumii ? Nu vom termina niciodată tunelul dacă vom tărăgăna munca ! Organizaţia P.M.P. a ţinut zilele trecute o adunare cu toate brigăzile care au isprăvit de cărat molozul şi au fost trecute să lucreze la betonare. Ei bine, şi brigada lui

Tybura e printre acestea. De ce să rămînem noi în urma altora?

Kurzydlo încheie şi după el nimeni nu mai ceru cuvîntul. Se uitau cercetători unul la altul.

— Ehe, după cum se vede toţi sînt de părerea tovarăşului Jelinski — ironiză cu jumătate de gură Wojciechowski.

Tăcere. Fiecare se ferea să ia cuvîntul, temîndu-se să nu rîdă ceilalţi de el.

Dinspre Piwna se apropia un stol de porumbei. Pesemne că îi speriase cineva. Bătînd din aripi, descriau rotocoale, mai întîi concentrice ca valurile stîrnite de o piatră aruncată într-un lac, apoi din ce în ce mai puţin precise.

Toţi cei aflaţi la şedinţă urmăreau zborul porumbeilor. După puţin timp şi păsările începură să se lase rînd pe rînd pe ruinele încă neatinse de mîna omului. In acea clipă, ceru cuvîntul însuşi Wojciechowski.

Marek era curios să audă ce va spune tovarăşul secretar. Cu atenţia încordată, îşi aţinti privirea asupra vorbitorului. Buza de jos a lui Wojciechowski, groasă şi răsfrîntă, se mişcă mai întîi de cîteva ori în gol, de parcă secretarul ar fi vrut să rostească ceva şi nu prindea glas. Aştepta poate ca ultimele păsări să se aşeze şi cei de faţă să-şi întoarcă ochii spre el.

In sfîrşit, începu să vorbească liniştit, ca un orator încercat, care ştie cum să-şi cîştige auditoriul. Cu încetul, vocea lui deveni mai puternică. Chiar de la început, intră în miezul problemei:

— In Polonia, există acum numai două categorii de oameni. Toate celelalte au o importanţă mai mică. Sînt unii care construiesc, reconstruiesc şi refac, şi alţii care îi împiedică pe cei dintîi. Duşmanii, lăudînd cu ipocrizie realizările noastre, afirmă că dacă s-ar schimba regimul actual şi ar veni un regim capitalist, reconstrucţia ar merge şi mai repede. Cu acest argument, îi îmboldesc pe proşti. Ţările care se află în zona de influenţă a capitalului american se refac mai încet decît noi. De ce? Fiindcă domnii capitalişti îşi

investesc banii numai în construcții care rentează, în mobilele destinate bogătașilor, iar nu în construirea caselor de locuit din marile cartiere muncitorești, cum procedăm noi în Zoliborz, sau în crearea de noi artere de comunicație, care înviorează sectoare întregi. Apoi trebuie să avem în vedere că orice perioadă de reconstrucție cere mari eforturi. Muncim mai mult decît ni se plătește pentru munca noastră. Dar pentru cine facem noi acest mare efort? Pentru capitaliști? Nu, pentru ei nu l-am face. Și pe bună dreptate. Tocmai de aceea muncitorii din Franța organizează greve. Facem acest efort pentru statul nostru democrat-popular, muncitoresc. Asta este. Fiecare casă reconstruită, fiecare fabrică pusă în funcțiune este o dovadă a posibilităților orînduirii noastre; creșterea puterii noastre înseamnă o lovitură mai mult, dată acelora care vor să ne vadă slabi spre a ne putea stăpîni. Și aceștia, deși sînt tot polonezi, doresc cu orice chip să oprească avîntul reconstrucției, să distrugă autoritatea regimului democrat-popular. Sabotează, asasinează, fură, îndeamnă și pe alții să fure, fac tot ce le stă în putință ca să întîrzie așezarea cărămizilor următoare. În Polonia, sînt deci două categorii de oameni: acei care construiesc conștient și acei care distrug conștient. Mai există însă și un al treilea grup: al acelora care, poate inconștient, îi ajută pe cei care, prin purtarea lor, distrug. Trebuie să recunoaștem că acela care nu se ține de muncă, acela care întîrzie construcția este, vrînd-nevrînd, cu voie sau fără voie, un sabotor, un distrugător, un dușman...

Koziol se gîndi la Zenon. Numai două zile — luni și marți — a fost la plajă cu Hanka. Dar la lucru a venit joi. Marți seara l-a întîlnit pe Lutek, care-l aștepta în fața casei. „Șeful" îl chema a doua zi, miercuri dimineața. Nu putea să se sustragă ordinului dat, mai ales că era primul ordin după jurămîntul din pădurea de la Anina.

„Şeful" îi ceru să-l urmărească pe casierul de la Uniunea de construcţii, care făcea în acea zi, cam pe la orele douăsprezece drumul de la biroul său din strada Wilcza, pînă la Banca din aleea Jerozolimska, şi înapoi. E drept că treaba nu dura mai mult de o oră, dar îi rupea ziua de muncă în două, aşa că n-avea rost să se mai ducă la lucru pentru cîteva ceasuri.

Din clipa în care viaţa începuse a-i pune băiatului probleme tot mai serioase pe care trebuia să le rezolve singur, nu mai accepta toate ideile lui Zenon decît doar în scurtul timp cît se afla sub vraja cuvintelor acestuia. Cînd ieşea de sub influenţa lor directă, cînd se găsea în faţa altor dovezi, îşi dădea repede seama de falsitatea celor înşirate de „şef" aducîndu-şi el însuşi contraargumente, formîndu-şi raţionamente opuse şi mirîndu-se chiar cum de nu îi veniseră la timp în minte, ca să i le arunce în faţă. Tot aşa şi acum cînd Wojciechowski şfichiuia cu biciul acuzării, Marek vedea foarte limpede împotriva cui era îndreptat acel atac. Împotriva lui Zenon, care îi sustrăgea pe toţi de la îndatoririle lor: pe Kazek, pe Zbych, pe Jacek şi pe el, obligîndu-i pe fiecare în parte să-l urmărească pe acel casier, ceea ce îi făcea de bună seamă să-şi neglijeze munca; înţelese astfel că secretarul îi mobiliza împotriva aceluia care întîrzie reconstrucţia. Uitase uşor zilele de luni şi marţi. Această greşeală şi-o scuza cu de la sine putere. În schimb, nu putea să uite ziua de miercuri. Îl împungea ca un ghimpe gîndul că-l ajută pe Zenon, care era împotriva reconstrucţiei şi care urmărea chiar distrugerea — aşa cum le spusese fără ocol în pădure. Gîndurile îndoielnice, care de cîteva luni frămîntau tot mai aprig conştiinţa băiatului, îi răsăriră acum din nou în minte ca un semn de întrebare, urmărindu-l ca un strigăt, ca o poruncă.

Între timp, Wojciechowski îşi încheiase cuvîntarea.

Kuczmierek îl ghionti pe Bronowski, un om de vreo treizeci de ani, bun de gură şi încăpăţînat.

— Vorbeşte şi tu, Jurek. Spune-le ceva din partea noastră. Vorbeşte în numele nostru. Hai!

— Ce să-mi bat gura degeaba ! Mai bine ne-ar face sîmbăta plăţile mai devreme, să nu mai aşteptăm o oră de pomană.

— Tocmai, tocmai, spune că trebuie să stai, fiindcă alţii îşi bat joc de munca noastră, adică ne fac să pierdem timpul liber, ne fură. Uite, chiar de aici poţi să începi — îl tot îndemna pe şoptite Kuczmierek. Hai, vorbeşte !

Şi strigă tare :

— Bronowski vrea să vorbească !

Metoda nu era rea. Cel numit trebuia să îndruge cîteva cuvinte, oricît de mult ar fi încercat să se strecoare. Şi dacă începea, vorbele începeau să curgă singure dacă erai sincer, cinstit.

— Prin urmare... — începu încetişor Bronowski, aşteptînd să-i vină în minte cuvinte mai concrete.

Dar chiar de la primele fraze, interveni deodată vocea piţigăiată a lui Zenek Kalamajski. Vestitul betonier, muncitor fără partid, lucra pe traseu abia din aprilie, dar ajunsese să fie cunoscut şi pe alte şantiere. Stătea aplecat asupra mesei ; slab şi pirpiriu cum era, părea acum mai înalt ; gesticula cu mîinile lui subţiri ca două bete, prea subţiri chiar şi pentru trupul lui firav.

— Ehei ! Asemenea vorbe nu duc la nimic. Noi ştim că construcţia Traseului este un lucru de seamă, că reconstrucţia Varşoviei este o datorie naţională, că, chiulind, îi dăm duşmanului apă la moară. Ne-am săturat de atîtea declaraţii. Ele sînt bune la gazete, care sînt plătite pentru asta. Cine nu s-a dumerit pînă azi că lucrează la cea mai importantă construcţie din cîte se fac acum în ţara noastră, cine nu ştie că lucrează pentru propriile lui picioare, pentru pingelele lui şi pentru familie, acela este un tîmpit, un prost şi un nătîng şi nu face să strici nici un cuvînt pe el. Acuma n-om fi noi toţi cu stea în frunte. Ce să ne mai ascundem după deget : cine s-a îmbătat atunci în Miodowa ?...

— Tu te-ai cherchelit! răsună o voce de bas.

— Da, și eu. Nu vă contrazic. Voiam tocmai să spun că ne-am cherchelit cu toții. Acum iarăși batem apa-n piuă. Și vorbăria nu ne ajută la nimic. Trebuie să-l luăm de gît pe fiecare care nu-și vede de treabă, să-l aducem aici — arătă spre mijlocul sălii, cu multe mese în cerc — aici, în fața obștei, și să-l punem să ne explice, ticălosul, de ce dă lucrul peste cap! De ce chiuleşte! Și ce are de gînd să facă pentru a munci mai bine!? Dar să lăsăm la o parte aceste cuvinte mari despre patrie și despre socialism... De ce?... Cum?... Cît?... Cînd?... Pe fiecare în parte să-l strîngem cu uşa, ca să nu se poată strecura. Și să-l prelucrăm, să-l prelucrăm... — repetă a treia oară și se aşeză.

Dintr-un colț se ridică Maciuga; înalt și spătos cum era, i se potrivea bine porecla de „Măciucă". Glasul lui, aidoma ca și înfățișarea, bubui ca un tunet:

— Tovarăși! De ce să folosim asemenea cuvinte umflate? Duşman, sabotaj, patrie! Chiar dumneata, tovarăşe Wojciechowski, ți-aduci aminte cum înainte de război, la „Martens și Daab", îți băteai joc de muncă, deși în constituție scria despre răspunderea în fața lui Dumnezeu și a istoriei...

— Fiindcă asta însemna în fața nimănui. Pe cînd aici, răspundem în fața noastră, în fața oamenilor în carne și oase, în fața guvernului nostru muncitoresc — respinse pe loc atacul Wojciechowski.

— Nu mă gîndesc la amănunte, ci numai la acele cuvinte mari. Atunci le foloseau ca să-și ascundă vina, iar acum voi le folosiți ca să...

— ...scoateți la iveală vina! se răsti Kurzydle.

— ...ca să vă legați de nimicuri. De unde ați scos voi sabotajul? Și de care duşman vorbiți? Da, am întîrziat la lucru... o dată, de două ori, de trei ori... dar voi știți cîți copii am eu?

Și punînd această întrebare, Maciuga se opri aşteptînd răspunsul; neprimindu-l însă, răspunse el:

— Cinci copii! Şi de cinci ori, cinci necazuri am cu ei! Să-i trimit la şcoală, să le dreg încălţămintea, să le cumpăr pantaloni, rochiţe. Nu pot cîştiga singur atîta cît îmi trebuie. Trebuie să muncească şi nevasta, coase în casă şi n-are timp să alerge după toate treburile. Faceţi pentru copiii noştri grădiniţe, creşe, şi atunci... Din nou se întrerupse. Nimeni nu-şi îngădui măcar să tuşească. Maciuga atinsese într-adevăr probleme foarte importante. Sînt un muncitor bun — urmă el. Dar mi se cere, ca şi fiecăruia, nu numai să betonez tunelul, mi se mai cere să-mi cresc cinstit copiii. E ceva necurat la mijloc că holteilor le scade impozitul. (Rîsete). Atîta timp cît n-o să-mi mai luaţi din cele griji ca să-mi pot creşte copiii, voi fi nevoit să întîrzii cîteodată, poate chiar şi mai des. Eu şi aşa îmi fac norma. Şi doresc să văd Traseul nostru gata şi frumos, dar...

Nu se pricepu să încheie. Se încurcă într-un vălmăşag de vorbe, de cîteva ori pomeni iarăşi despre nevoile lui, într-adevăr destul de întemeiate, de Traseu, apoi de copii, ceru creşe... În sfîrşit, se întrerupse la jumătatea unei fraze şi se aşeză pe bancă fără să spună un cuvînt despre propunerile făcute şi fără să-şi ia vreun angajament pentru viitor. Nu făgăduia nimic, în schimb, cerea! Asupra acestui lucru îl făcu pe loc atent Wojciechowski, la care Maciuga nu răspunse; stînd jos, bîiguia aceleaşi argumente, susţinut fiind, cu jumătate de glas, de cîţiva din sală. „Grădiniţă" — însemnă Wojciechowski în caietul pe care-l ţinea în faţă şi întări cuvîntul cu două semne de exclamaţie. Peste o clipă, avea să-şi noteze mai multe observaţii.

— Întîrziem şi din cauza greutăţilor de transport. Nu s-ar putea aranja cu direcţia tramvaielor ca primele vagoane să plece de la periferie cu zece minute mai devreme? propuse Kolacz. Avea totdeauna necazuri din pricina tramvaiului, deoarece locuia departe, tocmai în Brodno. Wojciechowski notă şi această propunere, deşi nu cu prea mare nădejde de reuşită: şi tramvaiştii au dreptul la somn.

— Să nu vorbim de întîrzieri, ci despre zilele lipsă — se înfierbîntă Jelinski.

Dar despre acestea se cam fereau oamenii să discute, fiindcă ar fi fost mai greu să le justifici. Se ridică însă Kalinowski, un muncitor tînăr, care deseori lipsea zile de-a rîndul de la lucru.

Se sculă de pe scaun şi făcu semn că vrea să vorbească. Îi venea foarte greu. Bîlbîi un sunet nearticulat şi tăcu. Privea neajutorat. Totuşi nu se aşeză jos, nu renunţă la cuvînt. În spatele lui, lumea tuşea nerăbdătoare. Deoarece situaţia aceasta se cam prelungea şi Wojciechowski era gata să dea cuvîntul altor tovarăşi înscrişi, Kalinowski izbucni deodată furios:

— Eu... eu... eu, domnule Wojciechowski, nu sînt duşman. Cum puteţi să spuneţi una ca asta? Nu sînt!... Dar... dar vă făgăduiesc, aici, în faţa... asta, cum îi zice... în faţa colectivului, că eu... în faţa colectivului de muncitori, că eu n-am să mai... că n-am să... mai beau...

Cineva dintr-un colţ bătu din palme, ceilalţi rămaseră cu gura căscată. Fusese ceva cu totul neaşteptat. De cînd construiau ei cu mîinile lor case şi drumuri, n-au mai auzit una ca asta. Nici chiar la sfînta spovedanie nimeni nu făgăduia vreodată să se lase de rachiu. Numai Wojciechowski, întinzînd peste capetele altora palma lui scurtă, cu buricele degetelor turtite, strînse puternic, cu un gest grăitor, mîna lui Kalinowski.

Atunci se ridică Waclawczyk.

— Kalinowski îndrugă nerozii. A vorbit ca un prost şi ca un ticălos. De ce să aduci chestiunile tale personale în faţa tuturora? De ce?! se răsti el la Kalinowski.

— Nu vreau să fiu duşman!

— Duşman, neduşman, să-ţi măsori cuvintele. Dintr-un pahar, Traseul n-o să se dărîme, dimpotrivă, îl vom construi şi mai zdravăn. Pe cine îl priveşte dacă tu bei sau nu? De băut am voie! E o chestie a mea,

personală. Mă privește pe mine și, cel mult, pe nevastă-mea. De muncă, puteți să vă interesați. Puteți cerceta, muncesc doar pentru voi...

— Pentru tine muncești, trîntorule !... — strigă Kalamajski.

— Dacă lucrez rău — Waclawczyk nu reacționă la întrerupere — aveți dreptul să-mi opriți din salariu. Să mă dați chiar și afară. E dreptul vostru. Dar de băutură să nu vă atingeți ! Ați început să vă băgați nasul în paharul meu. Apoi în oală. Mai știi, poate pînă la urmă și în pat... Ce cîștig pot să beau, chiar dacă mi-ar sta în cale toți dracii. De altfel, și statul are interes să ia banii care-i dă pentru Traseu. Dacă-i dai nas lui Ivan, el se suie pe divan. Da, Kalinowski, acum dacă le-ai dat nas, să vezi cum o să ne mai muștruluiască, mama lor...

— Ai isprăvit ? îl întrerupse Wojciechowski. Zîmbea, deși îi era silă de atîta neghiobie.

— Nu, încă o clipă... Waclawczyk se pregătea să continue, dar Kalinowski strigă :

— Vrei să-ți arunce în față că ești un ticălos, trădător și dușman ? Că împiedici reconstrucția Varșoviei noastre ! Eu nu vreau !

— Cu proștii nu vorbesc. Cap zăpăcit de bețivan ! și Waclawczyk făcu un gest de dispreț și se așeză, încîntat de răspunsul lui.

Kurzydlo era din cale afară de furios pe Waclawczyk.

Leszcz ceru cuvîntul. Era un muncitor bătrîn — cu douăzeci și cinci de ani în urmă lucrase împreună cu șeful secției lor, inginerul P., la prima lucrare de beton armat din Varșovia : viaductul „Trei Mai". Mustățile lui roșoate și pleoștite păreau lipite la nimereală, cu totul nepotrivite pentru capul mare și rotund, chel ca în palmă. Se trăgea desigur din neam tătărăsc, mai cu seamă că avea și ochii oblici, iar umerii obrajilor ieșiți în afară. De cum începu să vorbească, se observă accentul lui oriental :

— Ba eu am să vă spun că mie îmi place. Altă dată nu era această solidaritate. Trăgeai, frate, la jug pentru alţii, şi te simţeai fericit că nu te dă afară din slujbă. Îţi ţineai gura şi-ţi era totuna. Mie îmi place cum e acuma şi pot să vă spun, fraţilor, de ce n-am fost la lucru joia trecută...

— Din pricina ta, pleşuvule, n-a lucrat betoniera...

— Da, n-a lucrat. Şi am să vă spun, fraţilor, de ce. Am să vă spun cinstit. Mi-a fost lene să mă scol din pat, asta-i.

— Ţi s-a culcat muierea pe cămaşă — izbucniră toţi în rîs.

— Lăsaţi-mi muierea în pace, că n-are nici o vină. Fraţilor, n-a fost nimic altceva decît că bătrînele-mi ciolane n-au vrut să se ridice, păcătoasele!

Alte rîsete.

— Rîdeţi, rîdeţi! Îmi place solidaritatea poporului... Aşa e obiceiul nostru, al muncitorilor, sau cum se spune acuma, din solidaritate de clasă. Şi eu făgăduiesc, fraţilor, în faţa colectivului de muncitori, că pînă la isprăvirea tunelului n-am să mai lipsesc nici o zi...

— Dacă nu te-or duce la cimitir! strigă unul printre aplauze.

— Da, da, dacă nu m-or duce la cimitir. Foarte bine ai zis. Îmi place...

Cuvintele lui Leszcz, îndeobşte simpatizat, sparseră gheaţa, împrăştiind sfiala care îi împiedica pe muncitori să vorbească deschis despre chestiunile lor personale în faţa tovarăşilor, altfel de cum o făceau uneori la un pahar de vin. Aşa că, rînd pe rînd, se ridicară: micul Solarski — ţăran venit de curînd din regiunea Bialystok şi care deprinsese cîte ceva din tainele talciocului; Scygora — roşu ca o veveriţă, obişnuit să sfinţească lumea ca orice zidar; Berent — potrivnic al noii ordini, unul dintre aceia care umblă cu capul în lună, neînţelegînd nimic din cerinţele vieţii sociale; şi alţi cîţiva.

— Ai naibii, ce memorie! îi șopti Jelinski lui Kurzydlo cînd unii care n-aveau la îndemînă vreo zi lipsă mai apropiată începură să scoată la iveală abateri săvîrșite cu multe săptămîni în urmă; bineînțeles că țineau să-și justifice aceste abateri, cu multă aprindere, deși nu prea erau importante și nici nu fuseseră observate la vremea lor.

— Nu exagerează? îl întrebă Jelinski pe Wojciechowski. Iar el îi răspunse că acest lucru interesează mai puțin; important e că au început să simtă nevoia de a se justifica în fața colectivului. E drept că nu prea puneau degetul pe bubă, vorbeau mai mult în linii mari. Și angajamentele pe care le luau — că se vor îndrepta — erau și ele mai mult formale, prea puțin concrete sau întemeiate pe cifre; lîngă ei, Kurzydlo scuipa în palme și mereu îl înghiontea cu cotul în coaste pe Jelinski sau pe Wojciechowski: „Ne vine apa la moară, e timpul să dăm drumul la roată să se învîrtească!" Dar trebuia să aștepte pînă vor lua cuvîntul și muncitorii de treabă, cei care n-aveau pe conștiință vreo absență de la lucru. Se sfătuiră cum să îmbunătățească betonarea, cum să se ferească de ispita de a irosi timpul în afara orelor de muncă, atraseră atenția comitetului de întreprindere și direcției asupra greșelilor în organizarea muncii, îi demascară și osîndiră cu asprime pe ațîțători și înrăiți.

Marek se înroși de emoție. Simțea cum îl cuprinde înflăcărarea colectivă, ajunsă la culme cînd Waclawczyk ceru cuvîntul pentru a doua oară. Fără să țină seama de ce spusese mai înainte, arătă că cele două lipsuri de la lucru fuseseră pricinuite de boala nevesti-si — „puteți foarte ușor controla" — și își luă angajamentul că, întocmai ca și tovarășii săi, n-o să mai lipsească nici o zi. Și înainte de a se consuma porția de aplauze destinată lui, mai adăugă, stînd în picioare:

— Iar de băut, în orice caz n-am voie să beau. Mă puteți socoti un sprijinitor al prohibiției! Dar să prind pe vreunul la cîrciumă! Mamă, ce-am să-i fac!

Koziol uită de Hanka, uită de Zenon, pătruns pînă în adîncul sufletului de entuziasmul general. Se simțea mîndru că muncește în acest colectiv de oameni de treabă.

Cu un an mai înainte, toți acești muncitori își duceau încă viața prin satele lor îndepărtate ori lucrau ca zidari pe la micile întreprinderi de construcție, care, în conjuctura de după război, apăruseră ca ciupercile după ploaie, pentru ca abia în 1948 să cedeze locul marilor întreprinderi de stat. Acești zidari, de fapt meseriași, se schimbaseră cu încetul dintr-o grupare de producție meșteșugărească, într-un colectiv de muncitori industriali, gospodărindu-se după drepturile specifice muncii lor. Acest „nou" se născu printre muncitorii de la „Beton-Oțel" în primele luni ale construcției Traseului. Fiecare dintre ei se simțea mîndru că lucrează aici. Pentru întîia oară participau la o construcție despre care se vorbea atît de mult în țară și pentru care statul manifesta atîta grijă. Și iată că li se aruncă greaua și dureroasa acuzație de sabotaj, de atitudine dușmănoasă. Lovitura nimerise, pare-se, în plin, de vreme ce acuzarea provocase indignare, proteste! Simțiră nevoia, rînd pe rînd, să facă declarații, să se dezvinovățească.

Astfel se născu forța colectivului, deocamdată poate prea slabă ca să conducă oamenii, dar pe care toți o recunoscură ca un factor superior.

Mai rămăseseră doar trei care nu luaseră cuvîntul, cînd se ridică și Marek. La începutul adunării, cînd își auzi numele pomenit, se gîndea să îndruge și el ceva pentru justificarea lui. Acum, după cele ce se discutaseră, nu mai putea să mintă. Încă nu căpătase destul curaj ca să țină o cuvîntare, și poate că nici nu era locul într-o asemenea mulțime, de aceea rosti doar cîteva cuvinte:

— N-am venit la lucru, fiindcă m-am dus să mă scald în Vistula... — şi, vorbind mult mai încet, de parcă ar fi fost cea mai mare vină a lui, adăugă : ...cu o fată. Izbucniră rîsete ca întotdeauna cînd venea vorba de femei, dar Koziol încheie cu voce sigură : Dar asta n-o să se mai întîmple.

Era hotărît să meargă la plajă cu Hanka numai duminica.

Kurzydlo găsi că a sosit timpul să atingă chestiunea cea mai de seamă a adunării :

— Tovarăşi ! Frumos ! Foarte frumos ! M-au şi podidit lacrimile. Dar făgăduiala este ca iadul, care — după cum se spunea înainte — e pardosit numai cu intenţii bune. „Făgăduiesc, îmi iau angajamentul", acestea sînt însă cuvinte scrise cu degetul pe apă. Poliţa trebuie semnată şi întărită prin propria ta garanţie. De-abia atunci cînd ne vom angaja în scris că vom munci bine, vom fi siguri că vom termina lucrul cum se cuvine. Principalul este garanţia pe care o dăm în scris şi la care să ne uităm în fiecare zi...

— He-he-he...

— Eu, în numele tovarăşilor din organizaţia Partidului Muncitoresc Polonez, am să vă propun următorul angajament colectiv. Nu numai că făgăduim în mod public că n-o să mai lipsim şi că o să terminăm lucrările de betonare la timpul prevăzut în plan — ceea ce de altfel este o obligaţie a fiecărei brigăzi — dar o să ne străduim să depăşim acest plan, adică să grăbim terminarea lucrărilor, nu cu mult, deocamdată cu zece zile. Ceea ce urma să fie betonat pînă la 1 august, să isprăvim pînă la 21 iulie. In cinstea Sărbătorii Renaşterii.

Primii aplaudară membrii organizaţiei P.M.P. Kurzydlo se întrerupse pentru o clipă, aşteptînd aprobarea tuturor şi cercetînd pe fiecare în parte cu privirea, de parcă ar fi vrut să le poruncească. Aplauzele se înteţiră, deveniră mai puternice — aproape toţi băteau din palme.

— Sînteţi de acord ? Atunci bine. Şi nu numai noi ne luăm acest angajament — continuă el — ci vom apela şi la celelalte brigăzi. O să punem ordine în felul nostru de a munci, ca să îndepărtăm merele stricate de pe şantierul „Beton-Oţel". Să se trezească şi alţii odată cu noi. Iar cine nu se va angaja, acela...

— ...e duşman ! rosti cu vocea sa subţire Kalamajski.

— ...e duşman, cu toate că lui Maciuga tare nu-i place acest cuvînt. Dar pentru unii ticăloşi, chiar şi acest cuvînt e prea blînd. De altfel — Kurzydlo trecu la un ton glumeţ — ce, numai noi să lucrăm ? Să tragă şi alţii ! Ei, ce ziceţi ?

Aprobară cu toţii !

Wojciechowski se ridică în mod solemn.

— Nu ajunge să aplaudăm. Trebuie să votăm. Fiecare să declare deschis, în faţa lui şi a tuturor, dacă se solidarizează cu colectivul sau nu. Pun la vot propunerea tovarăşului Kurzydlo, referitoare la angajamentul de a se accelera ritmul muncii şi de a se face apel şi la alţii în aceeaşi chestiune. Cine este pentru ?

Prezenţi erau şaptezeci şi opt. Şaptezeci ridicară mîinile.

— Şaptezeci — numără Wojciechowski.

— Cine-i contra ?

Nimeni.

— Ceilalţi se abţin ?

Nici acum nu se ridică vreo mînă.

— Aşa nu se poate. Opt trebuie să fie contra de vreme ce nici nu se abţin, şi nici nu votează pentru. Nu se poate ! nici în car, nici în căruţă !

— Să mai votăm o dată — propuse unul.

De data asta se ridicară şaptezeci şi şapte de mîini pentru propunere. Numai Maciuga se abţinu.

— Eu voi munci aşa cum trebuie, ca să cîştig cele zece zile ; dar înainte de a ni se cere mai mult, trebuie să ţinem seama de copiii şi soţiile noastre. Mă abţin de la vot. Numai să nu spuneţi că sînt duşman...

— Las' că-i bine așa, să fie și unul neutru, altfel ar fi al dracului de plictisitor — rîse Kurzydło.

Dar gluma aceasta Marek n-o mai auzi. Ieșise înaintea tuturor din baracă și alerga spre troleibus. Venea tocmai troleibusul „C", care făcea un arc larg din Miodowa spre Krakowskie Przedmieście.

Era vesel. Adunarea se terminase cu bine și nici n-avea să întîrzie la întîlnire. Ba mai putea să treacă și pe acasă să-și schimbe hainele.

LUTEK

— Îl rog pe domnișorul să fie așa de bun să-mi ajute, să-mi îndrepte... Iar eu am s-o copiez.

O mînă umflată, roșie, cu unghiile scurte, tocite, puse pe pupitrul băncii o foaie ruptă din caiet, acoperită cu rînduri de litere inegale, așternute neîndemînatic.

— Domnișorul să mi-o îndrepte! repetă pentru a doua oară, dar de astă dată nu-l mai ruga. Vocea era poruncitoare, aproape aspră, atît de mult dorea să trimită scrisoarea.

Pentru întîia oară bătrîna îi cerea ceva. Pînă acum, mai totdeauna — de aproape două luni de cînd lucrau împreună — ea încuviința numai, dînd din cap morocănoasă, făcînd tot ce-i cerea el, fără să discute, deși uneori exercițiile erau foarte grele. Michalina Rostkowska se prezentase singură la sindicatul personalului casnic, cu rugămintea de a fi ajutată să învețe să scrie și să citească — știa să buchisească puțin în cartea ei de rugăciune și să se descurce în prețurile din magazine, dar lucrul acesta, își dăduse ea seama, nu era de ajuns. Femeia înaltă, osoasă, care avea peste cincizeci de ani, învăța cu stăruință și conștiinciozitate. În zilele stabilite — luni, miercuri și vineri — venea exact la șase după amiază și ședea bățoasă și dreaptă în banca prea strîmtă pentru ea, așteptîndu-l pe tînărul care întîrzia regulat. Niciodată el nu putea veni la timp, deși era încîntat că își îndeplinește această sarcină atît de bine, ca niciuna pînă acum de cînd era el însuși elev.

Ce putea născoci mai bun ca metodă de predare? Bineînțeles că începuse de la arhicunoscutele propoziții din abecedarul lui Falski: „Ala are un cîine. As este cîinele Alei". Litera A mare ieșea greu din mîna bătătorită a Michalinei; i-au trebuit mai multe lecții pînă să ajungă să copieze aceste cîteva cuvinte. Au fost de altfel cele mai grele zile pentru tînărul dascăl. Abia de-și mai stăpînea căscatul, ochii i se închideau, cele nouăzeci de minute cît ținea lecția îi păreau o veșnicie. Atunci băiatul se disprețuia pe sine că se lăsase ademenit de o ocupație atît de lipsită de sens; de ce să piardă prosteşte ore din zilele frumoase de mai, cînd putea mai bine să meargă la plajă, să se scalde? La ce bun să învețî o babă să scrie și să citească? Cînd Michalina citea încet, cu migală, propozițiunile simple din abecedar, silabă după silabă, el făcea eforturi mari ca să reziste și să n-o ia la fugă. Totuși rezista, repetînd ca un adevărat dascăl: „Da! Bine! Bine!" la fiecare oprire din mersul anevoios al lecturii. De la prima lecție, a plecat hotărît: „Creadă ei și zică ce-or vrea, mie nu-mi mai calcă piciorul pe-acolo!" „Ei" era organizația Uniunii de Luptă a Tineretului din liceu, care ceruse elevilor din cursul superior să cinstească printr-o acțiune deosebită apropiata fuzionare a tuturor organizațiilor de tineret. Fiecare elev urma să învețe să scrie și să citească pe cîte unul dintre analfabeții trimiși de către Comitetul Regional al Sindicatelor. Elevii au aprobat propunerea, iar profesorii au sprijinit cu mare bucurie această formă de activitate socială, considerînd că, mai mult decît oricare alta, ea face cinste tineretului. Ca oameni bătrîni, și nu prea loiali, ei se încăpățînau să rămînă credincioși așa-zisei concepții a învățămîntului rupt de politică, înrădăcinată în mintea lor de atîția ani de activitate profesională. Dar chiar dacă nu-și dădeau seama cît de anacronică, falsă și ridicolă era vechea concepție, tot mai mult se convingeau, din instinct pedagogic, cît de greșită era metoda de a crește un

tineret rupt de problemele politice, prezente totuși în viața de toate zilele. Totuși, perseverau în această metodă. Surprinși de cerințele epocii revoluționare și loviți adînc în tradițiile lor de clasă, nu izbuteau sau nu voiau să transmită tineretului marile idei ale vremurilor în care trăiau. Înghesuiți, împreună cu elevii lor, în clădiri neîncăpătoare, se fixaseră — în așteptare — pe o linie secundară ; dar între timp viața mergea înainte, lăsîndu-i în urmă. Tot mai mulți elevi se înscriau în organizațiile de tineret. Profesorii se îngroziră auzind de „acțiunea unită", dar o aprobară binevoitori, văzînd că această acțiune nu urma să treacă dincolo de cadrul școlii.

Dirigintele clasei lui Lutek Kozlowski stărui din primul moment ca această propunere să se traducă în fapt. Conta și el pe o notație bună la inspectorat. O merita doar ! Dirigintele, care preda matematica, era unicul apărător al lui Lutek în consiliul pedagogic, materia lui fiind singura la care băiatul învăța bine. De aceea Lutek căuta să nu-l supere. De altfel și mamă-sa îl tot bătea la cap :

— De purtarea ta la școală depinde situația ta și a lui taică-tău în fața tribunalului ! Înțelege !

Aflînd de noua acțiune, maică-sa stărui mai mult ca oricînd ca Lutek să participe la ea. Ce poate fi rău dacă oamenii învață să citească și să scrie ? E doar un lucru necesar.

Pînă și Zenon îl sfătui să primească :

— Fii șmecher, cu cît te văd cu ochi mai buni cu atît mai bine.

De aceea Lutek primi. Dar după prima lecție se săturâ pînă peste cap. Totuși veni și la a doua lecție. În ajun, cînd se dusese ca în fiecare săptămînă la Majewska, ea l-a primit cu fața zîmbitoare. Directorul liceului o anunțase despre activitatea lui Lutek, trezindu-i speranța că poate și acest băiat arogant și posac va păși pe calea cea bună. Lutek s-a convins și mai mult că pentru îmbunătățirea reputației lui, îi slujea

de minune faptul că-şi luase angajament în legătură cu chemarea Uniunii de Luptă a Tineretului. Şi pentru a cîştiga buna părere a doamnei Majewska, adică a tribunalului, merita să se chinuiască cîteva săptămîni. Undeva, în adîncul sufletului său, stăruia cu îndărătnicie amintirea lui Radziszewski şi fulgerător se născu în el o tainică speranţă că această acţiune poate îi va ajuta cîndva în caz de... Îşi înăbuşi acest gînd prostesc şi nebunesc.

De-abia la a patra lecţie Rostkowska scrise fără greşeală propoziţiunea din abecedar: fiecare literă era la locul ei, aşa cum trebuie, deşi cuvintele parcă tot ar fi vrut să se încalece. Lutek simţi o satisfacţie.

Şi aşa trecură cîteva lecţii. Pe Lutek îl distra pur şi simplu faptul că o femeie bătrînă se lasă condusă de el, că face tot ce-i spune el. Încuviinţa mut, iar cînd îi arăta ceva, bătrîna urmărea cu multă atenţie mişcările băiatului. Lutek vedea cum, datorită îndrumărilor sale — Apasă mai tare! Rotunjeşte bucla! Prelungeşte linia! — literile, urîte la început, cu fiecare sfert de oră deveneau mai corecte, mai frumoase, mai citeţe. O dată, văzînd că bătrîna nu reuşeşte să scrie „r", se gîndi că n-ar fi rău ca literile care-i păreau mai grele să le contureze el uşor cu creionul şi ea să scrie deasupra cu cerneală; procedase astfel cu vreo şapte-opt litere şi după aceea femeia începuse să le facă singură destul de corect. Uneori se distra urmărind mişcările ei, fără să se gîndească ce se va alege din această învăţătură. Într-o zi, întrerupse brusc cititul abecedarului şi, cu bucurie răutăcioasă, îi întinse elevei o gazetă. Degetul care urmărea textul se opri la fraza: „Criza imperiului Marii Britanii rezidă în însăşi structura economică a perioadei de decădere a capitalismului". Luptîndu-se cu cuvintele necunoscute, biata bătrînă mînca literile. Dar el îi repeta mereu şi-i sufla. Iar cînd eleva izbuti în cele din urmă să scrie această frază grea, rîse ca un copil care a izbutit să sară peste un şanţ foarte mare. Era şi el mîn-

dru. Cînd îi povesti Majevskăi ce fel de exerciţiu născocise, lăudîndu-se cu metoda lui de predare, ea se indignă în sinea ei, ca fostă profesoară, dar, în calitatea ei de tutore, se arătă mulţumită. I se părea că Lutek, în urma străduinţelor „pedagogice", se schimbase devenind parcă mai frumos, întocmai ca şi literele pe care Michalina Rostkowska le scria tot mai frumos sub îndrumarea tînărului profesor.

Lecţiile cu Rostkowska începuseră la un moment dat să îl atragă ca un magnet. De bună seamă nu destăinui nimănui acest lucru, şi poate, dacă s-ar fi gîndit bine, i-ar fi fost ruşine. Din două în două zile, după-amiază, se ducea regulat la şcoală. Şi, deşi continua să nu cultive prieteniile cu colegii, nu mai căuta să-i evite cînd îi întîlnea în drum spre şcoală. Băieţii discutau cu aprindere asupra acestei acţiuni, fiecare încercînd să-şi arate talentele pedagogice. Lutek nu rămînea mai prejos. Pentru că acţiunea lor căpătase, la un moment dat, caracterul unei întreceri, se luă hotărîrea ca la terminarea cursurilor, profesorul de limba polonă să-i reexamineze pe analfabeţi şi să constate care elev a fost mai bine pregătit. Concurenta îl înflăcăra întotdeauna pe Lutek, cu o singură excepţie: cînd era vorba de propria lui învăţătură. Nu-i plăcea să înveţe, în schimb îi plăcea să-i înveţe pe alţii. Mereu avea să le reproşeze ceva colegilor, prietenilor lui din strada Barska, ba chiar mamei lui. De aceea toţi se fereau de el sau nu-i dădeau ascultare. Numai Rostkowska îi primea observaţiile cu o recunoştinţă plină de supunere; voia să înveţe şi era înţelegătoare. Ambiţia de a fi primul printre colegi în această activitate extraşcolară îl frămînta, făcîndu-l să înlăture din atitudinea lui dispreţul, pe care de obicei îl afişa ţinîndu-se departe de cei din jurul lui. Urînd din principiu tot ceea ce-l înconjura, se ruşina şi de propriul său entuziasm manifestat pentru această muncă. Cînd doamna Majewska îl întreba

despre progresul elevei, îi răspundea morocănos şi în silă; iar cînd discuta noutăţile zilei cu mamă-sa, avea tot acelaşi ton de adînc dispreţ pentru ceea ce făcea.

Dar oricît ar fi căutat să-şi înăbuşe sentimentele ce-şi făceau oarecum singure drum, acestea totuşi răzbeau prin crusta dispreţului, găsind calea spre inimă şi trezindu-i unele dorinţi nebănuite. Nimeni nu se poate înşela pe sine. Lecţiile cu Rostkowska îi ofereau pur şi simplu clipe de plăcere. Îi procurau o linişte pe care n-o găsea nici acasă, nici în mijlocul prietenilor din Barska şi nici la şcoală. Ele constituiau un refugiu, făcîndu-l să uite într-o oarecare măsură consecinţele colaborării lui cu Zenon, precum şi să îndure mai uşor atmosfera apăsătoare de-acasă. Se dărui, aşadar, cu totul acestei munci monotone de instruire a unei bătrîne femei de serviciu. Cînd în cuvîntele scrise de Michalina nu lipsea nici o literă, cînd eleva lui izbutea să deosebească din punct de vedere ortografic cuvintele pronunţate la fel, cînd peniţa ei trăgea mai elegant cercurile, beţele şi buclele literelor, îl cuprindea o bucurie pe care n-o simţise niciodată pînă atunci. Dar nu era o bucurie ce se datora succesului său pedagogic ori o consecinţă a unei dorinţi împlinite, ci era bucuria de a face ceva, o bucurie susţinută poate şi de conştiinţa că această muncă nu va dura mult. Ştia bine că răbdarea lui nu putea fi pusă la o prea grea încercare. Totuşi, în cursul numeroaselor explicaţii, cu care prilej începea să-şi lămurească eleva asupra diferenţei dintre literele „y" şi „j" sau între „k" şi „h", uita de acea frică ce-l însoţea peste tot în ultimele luni. În încîlceala regulelor ortografice, gîndul lui se plimba mai liber. Lutek era binevoitor cu bătrîna şi uscăţiva femeie, pe care o simpatiza fiindcă, prin ascultarea ei supusă, îi satisfăcea dorinţa de a domina. Această preocupare plăcută îl izbăvea de gîndurile rele care-l asaltau cu stăruinţă: „şeful" încetase de a-l mai momi cu făgăduieli fru-

moase, pregătindu-l acum pentru acțiuni grele, primejdioase. Prin urmare, numai aici își putea găsi liniștea, aici în labirintul gramaticii. Și poate de aceea băiatul era, fără voia lui, recunoscător bătrînei Rostkowska. Și iată că la un moment dat îi răsări, nepoftit, crescut parcă din filele abecedarului, gîndul: „Ce bine ar fi dacă aș dispare așa deodată, să uit de Zenon și de tot ce-a fost; să dispar undeva, unde să fiu fericit; într-o școală de copii, o școală ca atîtea altele, unde să-i învăț pe cei mici, să-i învăț, liniștit, departe de oameni... Să le vorbesc despre Ala și cățelul ei... să-i învăț ce este subiectul, ce este predicatul, numărul plural și numărul singular. Da, de dimineață pînă la amiază să fiu în mijlocul copiilor, care să nu știe nimic despre mine; iar seara, cu o carte pe o bancă în grădină, să fiu singur, singur, departe de toate. Gramatica este atît de frumoasă!" Se cutremura la acest gînd, ademenitor și respingător în același timp. Dar gîndul era tenace, nu se lăsa alungat. „Vai! Acestea-s dorințe de om bătrîn, lipsite de avînt tinerese!" constata speriat băiatul.

Zelul lui Kozlowski fusese just apreciat de membrii organizației Uniunii de Luptă a Tineretului, iar secretarul o informă și pe doamna Majewska. Începuseră să facă planuri de viitor în privința eventualei cariere pedagogice a lui Lutek. Tutoarea discută cu judecătoarea Wilczynska. De ce n-ar fi posibil? Poate că băiatul și-a găsit vocația în viață. Doar fiecare tînăr trebuie să aibă una. Dar mai întîi să termine liceul, hotărîră amîndouă. Ca să fii învățător, trebuie să ai bacalaureatul și doi ani de facultate.

Rostkowska citea și scria tot mai bine. Trecuse de jumătatea lui iunie și se apropiau examenele, cînd iată că femeia puse pe bancă, în fața băiatului, o foaie ruptă din caiet. Folosind cunoștințele căpătate, bătrîna îi prezenta o lucrare pe care nu i-o ceruse, și asta îl interesa îndeosebi pe Lutek.

— Vă rog... vă rog să mi-o corectați!

„Oare elevii celorlalți colegi, după aproape două luni de învățătură, încearcă și ei să scrie singuri? Cu siguranță că nu!" se gîndi el cu mîndrie. Și aplecîndu-se asupra foii la care Michalina privea fix — era doar în întregime opera ei — citi:

„Către Conitetul... (corectă pe „n" cu „m") Central al Sindicatelor..."

— Ce-i asta? O petiție? O cerere?

— Nu, vă rog, e o scrisoare.

— Scrisoare către sindicat? se miră el. Și citi mai departe:

„Mă simt datoare să mulțesc... (adăugă după ț „um", sărit) că mați (puse linioara) luat sub protecția dumneavoastră. După ce ați plecat, stăpîna a iscălit. Niciodată în viața mea n-am avut nici un drept. Abia acum știu care-i dreptul meu. Că am să capăt..."

Băiatul ridică o privire întrebătoare: cum să schimbe și să corecteze textul, cînd nu știe despre ce-i vorba? Ce vrea să spuie? Ce-a iscălit stăpîna?

— Parcă dumneavoastră nu știți?! începu ea, gîngăvindu-se rușinată. Servitoarea era la cheremul stăpînilor. N-avea nici o zi, nici o oră de odihnă. Cînd voia, stăpîna ne dădea afară, ba ne lua și lucrușoarele, sub cuvînt că i-am fi spart nu știu ce din casă. Pînă și așternutul ni-l oprea uneori. Asta înainte de război. Munceam fără odihnă pînă ne îmbolnăveam. Și atunci ne zvîrlea afară. La biroul de plasare din strada Zurawia erau totdeauna mai multe femei decît cucoane care veneau să angajeze servitoare. Abia acum au ăi mari grijă de noi. Am primit de la Asigurări cîte o scrisoare prin care ni se spune că în strada Nowy Zjazd este o Uniune care are grijă de noi. Uniunea noastră. Ei m-au dat la învățătură la dumneavoastră. Apoi i-au trimis stăpînei mele un contract.

Învinsese timiditatea de la început. Cuvintele curgeau unul după altul... „A prins glas baba" — Lutek îi aruncă o privire ironică. Fericită că „domnișo-

rul" vrea să știe prin cîte a trecut, Rostkowska deveni deodată foarte vorbăreață, împotriva obiceiului ei.

— Totul scrie acolo în contract. Cîți bani trebuie să primesc, cînd pot să plec din serviciu... Acum trebuie să-mi dea concediu. Totul. Cînd cucoana a văzut asta, a spus că nu vrea să iscălească, că nimeni nu poate să-i comande ei. Ba a și rupt contractul și l-a aruncat la coș. „Ei, ce să-i faci", am spus eu. O să stau și fără contract. Cucoana e foarte cumsecade. Sînt de trei ani la ei. El are birou de avocatură. Iar doamna este înțelegătoare și omenoasă. Îmi dă liber seara, la două zile, de cînd i-am spus că dumneavoastră o să mă învățați să scriu. M-a întrebat dacă mi-e frică să nu mă înșele ori să mă dea afară... să-mi ia așternutul sau îmbrăcămintea — știți, tocmai ce scria în contract. I-am spus așa cum este, că nu mi-e frică. Ei, atunci de ce să mai iscălesc? La fel am spus și eu. Și așa a rămas. Pînă cînd m-au chemat la sindicat, la sindicatul nostru, și m-au întrebat de ce n-am adus contractul. Le-am spus eu ce și cum. Atunci o femeie bătrînă care-i funcționară acolo m-a lămurit că nu-i vorba de mine, ci de toate femeile de serviciu. Unele doamne sînt bune, altele sînt rele. Asta știu și eu. Și mi-a spus: „Toți cei care muncesc iscălesc cu cei de la conducerea întreprinderii un contract, unde scrie salariul și cît va trebui să lucreze. Nu trebuie să se afle om în Polonia Populară — Lutek se cutremură de mînie — care să muncească fără să știe bine ce i se cuvine. Parcă stăpîna ta nu poate să aibe hachițe?" zicea. Uite, e ea întotdeauna bună, dar asta a supărat-o. Altă dată o să se supere pentru altceva. Eu trebuie să am drepturile mele ca orice om. După vreo cîteva zile, femeia aceea de la sindicat și un bărbat tînăr au venit la cucoana mea, au vorbit cu dînsa un ceas încheiat în sufragerie. Apoi doamna iar s-a inervat, dar contractul tot l-a iscălit, că i-au adus alt formular. Parcă nu s-a schimbat nimic între noi, dar acum se simte că-i alta. Nu-i rea, nu, dar parcă nu-i ea. Nu mai e bună. Știu că mi-ar da drumul dacă ar

găsi alta. Dar acum nu vine niciuna fără contract. Așa-i azi... Asta e întîia mea scrisoare. Le trimit contractul iscălit și vreau să le mulțumesc pentru învățătura care mi-ați dat-o dumneavoastră și pentru contract. La bătrînețe, omul...

Și Michalina repetă cuvînt cu cuvînt conținutul scrisorii. Lutek se pomeni că urmărește rîndurile scrise de parcă ar fi ascultat un text învățat pe dinafară, corectînd în același timp și greșelile de ortografie. Dar i se topise în suflet toată bucuria pe care i-o pricinuise cu cîteva minute înainte prima lucrare făcută de eleva lui. Pentru asta și-a pierdut el orele de înot și de plajă, ca ea, în prima ei scrisoare, să mulțumească regimului și nu lui? Cele povestite de Rostkowska îi zădărîseră ura. Dar nu-l supărase propriu zis povestea Michalinei. Ei nu avuseseră niciodată servitoare, așa că nu înțelegea de ce refuzase nevasta avocatului să semneze contractul, mai ales că — după cum reieșea din spusele Rostkowskăi — stăpînă-sa respecta și înainte clauzele prevăzute în contract. Pe Lutek îl indigna faptul că fosta analfabetă își arăta prima recunoștință unei autorități pe care el n-o avea la inimă.

Așadar, n-avusese succes refugiindu-se în împărăția abecedarului apolitic. Chiar și abecedarul te învață ceva mai mult — și s-a nimerit că tocmai Lutek a învățat-o pe Rostkowska să-i mulțumească statului democrat-popular. Eh, ce-ar mai rîde Zenon! Și cînd te gîndești că și maică-sa l-a îndemnat la munca asta! Polonia Populară!... Pînă și baba asta! Polonia Populară! Aceste cuvinte stîrneau în sufletul băiatului o teamă pur și simplu fizică. Despre ce fel de respect față de om tot îndrugă baba? „Pe tata l-au respectat? Pe mine..." — și iarăși îi răsări în minte spectrul lui Radziszewski... — pe mine mă respectă... Recunoștința unei servitoare nu face doi bani!" Corectă cuvintele: „niciodată în viață n-am avut drepturi", adăugînd literele sărite și „i" de la sfîrșit. La

fiecare corectură, Rostkowska încuviința din cap. Mamă-sa era de altă părere : „Acum e mai rău decît în timpul războiului". Și avea motive bine întemeiate. Războiul pe care ea îl ținea minte — de primul război mondial uitase — nu fusese un lucru chiar atît de rău ; numai răscoala fusese un lucru rău, răscoala *ălora*, cum o numea familia Kozlowski, care făcea cu multă grijă deosebirea între acești doi termeni. Războiul e una, iar răscoala e cu totul altceva. Lutek și Zenon visau o răscoală, iar bătrînii Kozlowski se gîndeau la un război, așa cum fusese ultimul, nu altul. Din prudență, planurile lor nu se refereau la vremurile dinainte de războiul fascist.

— „Știu că, voi căpăta..." Nu e nevoie de virgulă după „că". Acest lucru dumneata nu poți să-l știi — dascălul înțelegător de pînă atunci deveni deodată sever.

Rostkowska încuviință supusă : da, e greșeala ei.

„Ea știe că va căpăta, știe foarte bine, dar tatăl meu ce-a căpătat ?... Fleacuri ! Nouă ni se ia totul. Da, ea se îngrașe pe socoteala noastră, trebuie să se ia de la cineva, ca să li se dea ăstora. Și cînd te gîndești că mama m-a îndemnat..."

După ce corectă toată scrisoarea, dădu femeii hîrtia înapoi. Gata, în sfîrșit !

— Foarte bine ai scris ! Vocea îi era aspră, dar politicoasă. Minunat ! Găsi că nu mai are rost să o învețe. Îi spuse să nu mai vină la următoarele trei lecții. E păcat de timpul nostru, vorba franțuzului...

Își retrase brusc mîna pe care ea, după un obicei de aproape treizeci de ani, ținea numaidecît să i-o sărute. Nu observase schimbarea tonului. Îi mulțumi „domnișorului" din toată inima. Îl asigură că va copia scrisoarea și o va trimite cît de curînd împreună cu contractul. Izbuti cu greu să scape de ea. Găsi îngrozitoare insistența ei de a îndeplini obiceiul feudal de a săruta mîna stăpînului. Ce obiceiuri mai are și femeia asta !

Ajuns în stradă, pufni în rîs.

BUCURIE

— Uită-te bine!

Privea atent cum Complak lua din targă canciocul plin cu mortar gros, pe care îl întindea încet pe cărămizi.

— Aşa să torni! Totul e să lucrezi cu cap. Fii atent la mine cînd am să pun cărămizile. Să nu te pripeşti! mortarul proaspăt nu trebuie să stea prea mult pe cărămidă, dar nici să nu întîrzii ca să mă faci să te-aştept. Totul trebuie făcut la timp, altfel stricăm treaba.

Rostind cuvîntul „stricăm", Complak stabili oarecum o legătură mai strînsă cu cei doi băieţi. Era de altfel sigur că l-au înţeles. Căratul mortarului nu prezenta nici o greutate.

Discutînd în ajun cu secretarul Wojciechowski asupra alegerii celor două ajutoare, căzură amîndoi de acord că cel mai indicat ar fi să ia la lucru începătorii tineri. Şi asta din două motive: zidarii bătrîni prea au deprinderi de care nu se pot dezbăra, aşa că le va veni greu să aplice deodată noua metodă; şi în afară de asta, unul din avantajele sistemului „triplu" e tocmai acela că dă posibilitatea de a folosi muncitori necalificaţi. Ca urmare la cererea lui Complak, Wojciechowski îi propuse doi tineri: pe Oslizlo şi pe Koziol.

Propunîndu-l pe Marek Koziol, Wojciechowski realiza o nouă etapă în aplicarea planului pedagogic ce-l urmărea, pentru reeducarea tînărului său protejat. Prima etapă se încheiase nu prea satisfăcător, prin beţia de la Miodowa, dar atunci băiatul n-a avut nici o vină. A doua se terminase mai bine: Marek muncea cu

tragere de inimă la lucrările de betonare. Dar în acest sector erau destui muncitori necalificați care ar fi putut lucra la fel de bine, care deci erau în stare să-l înlocuiască. Între timp se ivi un prilej minunat pentru a treia încercare. O muncă mult mai legată de priceperea firească a omului, o muncă cu adevărat pe măsura cuiva.

— Ești de acord ? Și secretarul îi prezentă băiatului planul de lucru cu Complak.

Koziol ascultă bănuitor. Cine era acest Complak ? Nu-l cunoștea. Wojciechowski îl lămuri că acest zidar a venit special pe Traseu ca să experimenteze noile metode de construcție. Procedeul acesta nou va cere desigur eforturi mari — și tocmai acum căldurile de iulie îl cam moleșiseră pe băiat. În brigada lui Tybura se deprinsese și îi mergea bine. Aproape de o lună, Zenon nu mai dăduse nici un semn de viață. De la Hanka, plecată cu școala într-o tabără, primea scrisori care-i făceau plăcere, așa că nu-i ardea acum de metode noi. Ce anume însemna munca cea nouă cu Complak, nu izbutise să-l lămurească Wojciechowski. De altfel, secretarul însuși avea să vadă pentru întîia oară în ce consta noua metodă. Nu izbutise să trezească elanul băiatului, dar Marek se gîndi că nu se cuvine să refuze propunerea secretarului. Nu știa cum să-și justifice refuzul — dezgustul și lenea de bună seamă că nu erau argumente, iar altele nu găsea. Deci primi.

Jozek Oslizlo, cu cîțiva ani mai în vîrstă decît Marek, nu lucra de prea multă vreme pe Traseu. Abia întors din armată, voia să învețe zidăria, dar pentru asta trebuia mai întîi să lucreze ca ucenic la construcție. Bărbat înalt și voinic, își începu ucenicia cărînd în spinare cărămizi : ceea ce nu era nici prea simplu și nici ușor. Neavînd cînd să deprindă vechile metode de lucru, Wojciechowski crezu nimerit să-l treacă lui Complak.

Marek și Jozek se uitau nesiguri la Complak, care le explica în ce consta munca în trei : Jozek avea să-i

dea „la mînă" cărămizi, iar Marek să întindă mortarul.

Pe şantier se răspîndi repede vestea despre noua metodă, trezind bineînţeles — ca orice lucru nou — neîncredere, ironii şi rîsete. Prima neînţelegere izbucni chiar a doua zi dimineaţa, după sosirea lui Complak pe şantier. În ajun, el dăduse ordin să se stivuiască patru mii de cărămizi, la distanţe egale, de-a lungul liniei fundaţiei, şi să se aşeze tot la cîte trei metri distanţă cîteva tărgi mari cu mortar. În afară de asta, ceru două sfori, deşi se ştia de cînd lumea că cei mai mulţi zidari folosesc o singură sfoară. Dimineaţa, cînd veni la lucru, constată că se pregătiseră prea puţine cărămizi.

— N-ai s-apuci să aşezi nici atîtea cîte sînt — observă ironic maistrul.

Erau şi prea puţine tărgi cu mortar şi se întinsese numai o sfoară. Totul era făcut anapoda, aşa că trebuiau completate lipsurile. Pînă să i se aducă materialul pe care îl ceruse, Complack îşi îndruma ajutorii.

— Ai înţeles ? îl întrebă pe Marek.

Băiatul încuviinţă. Totul era foarte simplu. Luai mortarul cu canciocul şi-l întindeai pe banda zidului. Ce atîta vorbă ? Lui Marek mai să-i pară rău că primise să ia parte la comedia asta. Nu se îndoia că e o comedie !

Pe şantierul răscolit şi încins de razele soarelui de iulie, se adunară o mulţime de curioşi. Zidarii şi calfele lor, care de un sfert de ceas trebuiau să fie sus pe schele, tot amînau începerea lucrului. Anunţarea noilor metode de muncă trezea ironiile unora şi ale altora. Prin tot felul de strîmbături, căutau să arate că-i numai o aiureală şi ridicau din umeri, dînd a înţelege că zidarul ăsta e nebun de legat. De altfel, după cum vorbeau muncitorii între ei, el nici n-ar fi zidar, ci funcţionar ! Zvonul acesta răutăcios se răspîndi repede. Îl auziră şi Jozek şi Marek, de aceea se şi uitau cu neîncredere la gesturile de îndrumare ale lui Com-

plak. Din grupul de lucrători care se adunase în spatele lor porneau glume ironice. Brîul cenușiu de beton, baza zidului, îi îndemna să înceapă proba, dar îi cam stinghereau ironiile tovarășilor și se temeau să nu dea greș și să se facă de rîs.

Marek înțelese despre ce-i vorba. Interpretase metoda simplu, ca un fel de întrecere pe un teren sportiv. Cine va izbuti să ridice mai repede o mai mare porțiune de zid ? Trei zidari buni, lucrînd fiecare singur ca mai înainte, sau ei trei, după metoda nouă ? La lucru deci, și cît mai repede.

Complak nu privea însă lucrurile ca pe o simplă întrecere sportivă.

In acea zi, pe tot șantierul din piața Mariensztat, nici Oslizlo, nici Koziol și nici un alt muncitor nu se dumeri care e rostul aplicării noii metode propuse de Complak. Dar în acele clipe, acesta se sinchisea prea puțin de nedumerirea tovarășilor săi, preocupați fiind în primul rînd de pierderea de timp pricinuită de proasta organizare a muncii. Își pregătea „revoluția zidărească", deși știa că la început va avea de înfruntat zidul de rea-voință, poate chiar de dușmănie, pe care inovatorii trebuie să-l biruie întotdeauna.

Se apropia ora opt. Grupul de curioși se împrăștie pe șantier. Siluetele lor răzlețe ce se conturau sub cerul senin începură să se încline, întocmai ca niște păpuși, în efortul ce-l făceau zidind. Meseria lor complicată și-o executau cu mistria. Ajutorii de zidari, ducînd în spate poveri de zeci de kilograme de cărămizi, urcau încet pe scîndurile ce se legănau. Așa s-a construit înalta catedrală de la Torun, zidurile uriașe ale castelului Wawel, micul palat ca de filigram din parcul Lazineki, clădirile urîte din strada Wilcza, blocul modern, cubist, al Băncii Economice de Stat — acum douăzeci de ani — și tot așa s-a pornit construcția celui dintîi cartier muncitoresc din Varșovia — Mariensztat. Ca în secolul trecut, un zidar putea să așeze zilnic șase sute, cel mult opt sute de cărămizi, în timp ce în toate celelalte domenii se ajunsese la o accelerare mult

mai vie a ritmului de muncă decît în secolul al XIX-lea.

Totul era gata : tărgile cu mortar şi cărămizile aşezate în ordine. Două şnururi întinse de o parte şi de alta indicau linia zidului. Aplecaţi întocmai ca nişte alergători pe locurile de start, băieţii aşteptau, unul lîngă targă, celălalt cu mîna sprijinită de stiva roşie de cărămizi. Inginerii şi tehnicienii care conduceau lucrările priveau nerăbdători şi fără încredere. Numai unul dintre ei, care în timpul războiului fusese în Uniunea Sovietică, explica tovarăşilor că acolo se zideşte după o altă metodă mai rapidă.

Începură lucrul cu cîteva minute înainte de ora opt. Întîrziaseră cu aproape un ceas.

— Dă-i drumul! strigă Complak, stînd lîngă linia zidului.

Marek turnă peste beton un cancioc cu mortar şi, fiind prea emoţionat, vărsă o parte jos. Se înroşi, căci toţi se uitau la el. Complak îi şopti :

— Calm, băiete. Fii calm!

Îi fu recunoscător pentru această vorbă bună, deoarece Jozek mîrîise supărat. Al doilea cancioc de mortar îl întinse cu mai multă îndemînare pe centura de beton.

Cînd Complak îi dăduse lămuriri asupra metodei de lucru, i se păruse că nu va fi prea greu. Băiatul credea că între încărcarea canciocului şi deşertarea lui aşteptînd ca zidarul să aşeze cărămizile, va mai putea prinde o clipă de odihnă, ca să se uite împrejur cu mîinile în şold. Se înşelase însă. Complak lucra repede şi ritmic. Apuca deodată cu ambele mîini cărămizile pe care i le întindea Jozek şi le aşeza una lîngă alta în aluatul cenuşiu. Marek observă că Complak nu se mişca mai repede decît ceilalţi zidari ; aşezînd numai cărămizile şi lăsînd restul operaţiilor pe seama ajutoarelor sale, avansa repede de tot. Abia apuca Marek să facă cei cîţiva paşi de la zid ca să-şi încarce canciocul, că Complak şi termina porţia de cărămizi şi aştepta îndreptat din şale. Îl aştepta de altfel şi pe Jozek,

care îi dădea la mînă cărămizile cînd prea repede, cînd prea încet. Încă nu li se armonizaseră mişcările — fiecare lucra în alt ritm.

Marek era furios că nu putea ţine pasul. De aceea se grăbi, dar din cancioc începu să-i cadă mai mult mortar decît trebuia. Auzi îndată vocea lui Complak: „Încet, băiete!" Ce să facă? La ce mişcare să renunţe ca să scurteze timpul pentru aducerea mortarului? Toate erau la fel de necesare: trebuia să împlînte canciocul, să-l ducă patru sau cinci paşi şi să-l răstoarne pe zidul proaspăt. Ritmul scandat în şoaptă de Complak: „un-doi, un-doi" îi încurca mereu paşii, de aceea nici nu ţinea seama de comanda lui. Prea mult timp trecea de la un cancioc la altul.

Dar se dumeri în cele din urmă. Pricina erau întoarcerile. Mişcările inutile pe care le făcea venind de la zid spre targă şi înapoi îi luau mult timp. Doar nu era treaba lui să observe cum aşează Complak cărămizile; se învîrtea fără folos, numai ca să-l vadă unde a ajuns cu aşezatul lor. De ce? Şi se bucură cînd, aducînd mortarul fără să mai piardă vremea, ajunse, pentru întîia oară, exact în clipa în care Complak terminase de aşezat ultima cărămidă. În sfîrşit, izbutise să intre în ritmul zidarului: un-doi, un-doi...

Totuşi treaba mai şchiopăta.

Băieţii se adînciseră în muncă. Nemaifăcînd mişcări de prisos, Marek izbutise pentru a cincea oară să aducă şi să aştearnă mortarul pe zid tocmai în clipa cînd Complak întindea mîna după ultima pereche de cărămizi. Îl întrecuse deci cu două cărămizi. Zîmbi satisfăcut. Prin urmare, economia de timp nu se obţinea grăbind paşii, ci armonizînd mişcările. După asta, mai trase o concluzie: nu trebuia să împlînte canciocul prea adînc în targa cu mortar. Aşa şi făcu. După ce tot mortarul fu întins pe zid, Complak mai avea în faţa lui cărămizile aduse de Jozek; şi acesta grăbea ritmul muncii! de bună seamă că şi el îşi armonizase mişcările.

Atunci băieţii simţiră amîndoi deodată aprinzîn-

du-se în ei scînteia întrecerii. Să-l întrească pe Complak! Cu cîteva minute înainte, el îi aştepta: acum o să vadă el ce sînt ei în stare! Fără să-şi spună nici un cuvînt şi fără să-şi facă nici cel mai mic semn de înţelegere, după cîteva minute, Marek n-avea peste ce să mai întindă mortarul. Complak nu mai pridideа cu aşezatul cărămizilor, atît de repede şi atît de multe îi dădea la mînă Oslizlo.

— Staţi! îi opri glasul zidarului.

— S-au poticnit undeva? se mirară băieţii.

— Ce-i asta? Întrecere?

Întrebarea cuprindea şi o dojană. Băieţii nu răspunseră. Ridicară din umeri: se vedea doar!

— Vi se cuvine laudă că vreţi să lucraţi repede, că aveţi tragere de inimă pentru munca voastră. Văd că tu nu mai ţopăi cu canciocul, iar tu, după două încercări, ai şi găsit cea mai bună poziţie. E foarte bine. Dar aici nu-i vorba de întrecere la cros. Mortarul o să se îngroaşe înainte de a putea prididi eu cu aşezatul cărămizilor. Şi-apoi vă stingheriţi unul pe altul. Tu nu ai loc pentru cărămizi, iar tu pentru mortar. Asta nu-i ca o alergare pe o sută de metri plat, cînd fiecare vrea s-o ia înaintea celorlalţi, ca să ajungă primul. Pe şantier trebuie să lucrăm împreună şi să grăbim ritmul tot împreună.

— Atunci lucrează şi dumneata, meştere, mai repede. Să-i întrecem pe ceilalţi. Pe Jozek începu să-l înflăcăreze munca cea nouă.

— Nu pot! Şi nici nu vreau!

La demonstrarea noii metode de muncă Complak nu ţinea să desfăşoare un ritm extraordinar, de record. Se temea ca „lucrarea" să nu apară neverosimilă, recordul obţinut să nu sperie pe unii sau pe alţii.

— De altfel, construim zidul nu de dragul întrecerii, ci ca să arătăm celorlalţi zidari că metoda e mai bună. Nu prin repeziciunea mişcărilor noastre izbutim să zidim în acelaşi timp mai mult decît ceilalţi. Arătă cu mîna înspre schelele învecinate, unde se mişcau siluete de oameni. Altceva ne deosebeşte de ei. Pînă

acum, un zidar făcea totul singur, mîngîia fiecare cărămidă în parte, pentru fiecare punea mortar, separat; noi procedăm altfel; am organizat munca la fel ca în fabrică, împărţind-o între noi trei. Rezultatele le vedeţi, iar de rest vă veţi convinge spre sfîrşitul zilei. Ei, hai acum!

Şi o porniră din nou.

Lucrau mai bine, deşi nu fără efort. Oslizlo, care o pornise cam prea repede, ca la întrecere, începu să simtă acum greutatea cărămizilor. Koziol, întîrziind o clipă deasupra tărgii ca să răsufle, trăgea cu urechea la zidarii care, lăsînd pentru moment lucrul, se adunară de pe întreg şantierul să-l vadă pe „nebun"; băiatului nu-i scăpa niciuna din ironiile şi aluziile răutăcioase. Asta îl făcu să se grăbească şi mai mult, încît Complak trebui iarăşi să-l domolească:

— Binişor, băiete, binişor...

Din grupul de gură cască se auzeau observaţii batjocoritoare. Unul striga că zidul e gata-gata să se dărîme. Un altul prorocea o nenorocire, nu atît pentru clădirea ce se construia cît mai ales pentru zidari: „Dacă aţi pornit maratonul, mîine n-o să mai fiţi buni de nimic! Un al treilea, sinchisindu-se prea puţin de efortul muncitorilor şi de calitatea zidului, îşi arăta indignarea pentru faptul în sine. Atîţia ani au zidit după metoda veche şi a fost bine. Acel „a fost bine" se părea că decide totul. Era bine, şi gata! La ce naiba umblăm după mai bine cînd era bine!

Zidul creştea văzînd cu ochii. Mulţimea adunată sporea cu fiece sfert de ceas. Veniră pînă şi funcţionarii de prin birouri. În acea zi nu s-a lucrat prea mult la celelalte construcţii: zidarii se adunau tot mai numeroşi ca să vadă isprava lui Complak; veneau cu gîndul să privească o clipă, dar rămîneau pe loc ore întregi, urmărindu-l cum lucrează.

Cei doi băieţi erau şi mai atenţi, ca nu cumva s-o scrîntească tocmai acum. Marek se gîndea în sinea lui că, pesemne, la fel s-o fi simţit şi Zbyczek la prima lui apariţie pe scenă. După aceea s-a deprins. „Şi eu am

să mă deprind". În acele clipe îi păru rău că nu-i aici maică-sa să-l vadă. Ar fi fost mîndră aşa cum e şi el mîndru, de vreme ce a ajuns ţinta atenţiei tuturora. Păcat că nu era de faţă Hanka!

Băiatul nici nu mai auzea comanda ritmică a lui Complak, urechea lui nu primea decît numărătoarea făcută în cor a cărămizilor aşezate. Entuziasmul celor trei se transmise mulţimii adunate.

— O mie două sute treizeci de cărămizi! numără unul din cei de faţă, comunicînd şi celorlalţi rezultatul.

— O mie două sute patruzeci! se auzi după o clipă din mulţime.

— ...Cincizeci!

— ...Şaizeci! număra mulţimea cu glas tare la fiecare spor de cîte zece cărămizi. Unii socoteau ceasurile, controlînd ritmul.

Sosi ora cea mai grea din zi: amiaza. Soarele dogorea. Toţi abia mai respirau de zăpuşeală, dar cei trei erau înfierbîntaţi mai mult de emoţie. Îşi scoaseră cămăşile şi pantalonii: lucrau numai în chiloţi.

Deodată Oslizlo strigă:

— Pleacă de-aici!

Un al patrulea se amestecase nepoftit, ca să se înfrupte şi el cît de cît din lauda cuvenită noilor eroi, şi dădea să-l ajute pe Jozek la aruncarea cărămizilor. Dar se opri îndată auzindu-l pe ajutorul de zidar, care, după ce se răsti, adăugă:

— Ajută-l pe bătrînul tău!

Pizmuindu-l pe Koziol şi pe Oslizlo, „binevoitorul" se îndepărtă, dar nu ca să-l ajute pe „bătrînul" lui, care se arăta cel mai aprig potrivnic al lui Complak. Mulţi îşi exprimară dorinţa de a lucra alături de ei, Complak nu primi însă pe nimeni. Ţinea ca norma să fie îndeplinită numai de ei trei, ca să dovedească cît de spornică este noua metodă, care mai putea fi încă mult perfecţionată.

În timpul pauzei, muncitorii îl înconjurară pe Complak. Ciocniră în zid, încercară cărămizile, se aplecară

asupra liniei zidului. Unul din ei observă că o cărămidă e aşezată strîmb, altul zicea că se iroseşte mortarul prin folosirea cancioculuí. Într-adevăr, una din cărămizi nu era aşezată bine, dar alte două mii n-aveau nici un cusur. Inginerul, la rîndul lui, răspunse că aducînd mortarul cu canciocul, în cantităţi mai mari, se pierde şi mai puţin material decît atunci cînd se lucrează cu mistria.

Cu un aer triumfător, Marek îşi mînca micul dejun. Avea în jurul lui, ca şi Complak, tovarăşi ceva mai tineri, care îi cereau lămuriri amănunţite şi, îndeosebi, cereau să le spună, dar fără să se laude, dacă e tare obosit. Nici pomeneală, îi asigura el cu convingere şi îşi întindea braţele, deşi muşchii îl cam dureau. Dar de fapt, chiar dacă îl dureau muşchii, era o durere plăcută... O durere care-i făcea bine.

Complak îl zori. Ultima îmbucătură, Marek o mestecă ţinînd canciocul în mînă. Ca în tragediile antice sau pe stadioanele spotrive, corul spectatorilor scanda cu aprindere :

— Două mii şase sute şaptezeci !

— ...şase sute optzeci !

— ...nouăzeci !

— Două mii şapte sute !

Fiecare număr sporit îi oferea noi şi noi satisfacţii lui Marek. Silinţa pe care şi-o dădea găsea de fiecare dată aprecierea corului de spectatori. Şi, cum se întîmpla adesea ca gîndul omului să-i joace uneori şi cîte o festă, băiatul îşi aminti deodată că mai fusese obiectul interesului public, şi anume atunci cînd îl ducea miliţia sub stare de arest la circă. Trecea prin Ochota, unde cunoaştea atîta lume. Şi tot ca acum, trecătorii vorbeau de el. Dar atunci rosteau cuvinte de ocară ; de data asta auzea cuvinte de admiraţie, chiar dacă erau presărate cu vorbe răutăcioase — răutatea unor oameni care nu se indignează de fapta unui hoţ, dar se tem de ceva nou. Băiatul îşi dădea bine seama de această deosebire.

Oslizlo, om mai umblat ca el, îi şopti la ureche că de bună seamă mîine se va scrie despre ei în gazete. În mulţimea adunată, zări un om cu un aparat fotografic. Koziol îi era recunoscător lui Wojciechowski, căci mulţumită lui făcea parte din echipa lui Complak.

Căra cancioc după cancioc. Mortarul cenuşiu avea reflexe argintii în bătaia soarelui de amiază. Zidul se înălţa văzînd cu ochii: a trebuit să le pună o schelă. Munca era mai grea, dar crescuse în schimb avîntul, căpătaseră o mai mare experienţă.

Ziua era pe sfîrşite.

— Trei mii două sute zece!

— ...două sute douăzeci!

Deodată se stirni o forfotă neobişnuită. Oamenii se dădeau la o parte. Venise cineva. Marek se cutremură de emoţie cînd auzi şoptindu-se: „Ministrul!" Cei trei nu-şi întrerupseră munca nici pentru o clipă.

— ...treizeci!

— ...patruzeci!

Depăşiseră toate normele. Ajunseseră să aşeze zece cărămizi pe minut, recuperînd încetineala din primele ore de muncă. Şopteau unii, şopteau şi alţii, şoaptele ajungeau pînă la ei:

— Încă douăzeci de minute!

— Încă cincisprezece minute!

— Trei mii două sute optzeci!

— Două sute nouăzeci!

— Trei mii trei sute!

— Încă zece minute!

— Încă cinci minute!

Marek căuta să nu-şi piardă cumpătul, să nu se grăbească tocmai la încheierea lucrului. Complak, parcă înadins, încetinea ritimul. „Nu-i vorba de întrecere, vrem să-i învăţăm pe oamenii din Polonia noua metodă de construire a caselor". Cuvintele repetate de el se întipăriseră în mintea băiatului: „O metodă nouă, mai rapidă, mai bună". Marek înţelese clar că o metodă mai rapidă de construire a zidurilor înseamnă terminarea mai devreme a caselor noi, înseamnă con-

struirea mai de vreme a oraşului. De asta, se convinsese definitiv cînd îl auzi pe Complak dînd lămuriri în timpul pauzei de la prînz. Iar acum se mira cum de nu înţeleg şi ceilalţi muncitori acest lucru evident. De ce număratul cărămizilor e deseori întrerupt de zeflemeli, ba chiar de înjurături ? !

Băiatul nu cunoştea alt fel de a zidi, de aceea înţelese uşor şi admise noul sistem ca pe al său propriu. De altfel, tocmai acest sistem îl ridicase întrucîtva în stima oamenilor. Şi, convins fiind de importanţa metodei, îşi propunea să nu-i cruţe pe acei care nu voiau sau nu puteau înţelege noile valori sociale.

— Bi-ni-şor, bi-ni-şor ! auzea glasul meşterului, în timp ce în spatele lor „arbitrii" cronometrau ultimele minute. Încă patru, încă trei, încă două, şi, în ciuda intenţiilor lui Complak, aceste clipe de încheiere luaseră totuşi aspectul unor performanţe sportive : prea mulţi spectatori se adunaseră !

— Încă un minut !

— Trei mii trei sute nouăzeci !

— Gata !

Se opriră aproape fără să-şi termine mişcarea. Toţi aflaseră că, în cele opt ore de muncă, cei trei aşezaseră trei mii patru sute de cărămizi. Din mulţime, înainte un domn în vîrstă, cu părul cărunt. Marek cunoştea această figură din fotografii: era ministrul reconstrucţiei. Ii strînse mîna lui Complak, iar zidarul se înclină cu deosebit respect în faţa ministrului. Oslizlo luă poziţie de drepţi de parcă mai purta încă uniforma ostăşească. Marek nu ştia ce să facă şi cum să stea, nici cum să-şi ţie mîinile, care i se păreau stîngace. Ministrul se apropie şi de el. Totul se petrecu foarte simplu : mîna lui, parcă străină, primi strîngerea călduroasă. Domnul în vîrstă îi mai spuse ceva, dar băiatul nu înţelese, nu reţinuse cuvintele, ci mormăi unele angajamente solemne.

De-a lungul zidului, se înghesuiau specialiştii. Se uitau, ciocăneau, numărau cărămizile, neştiind singuri ce să facă : să se lase convinşi, ori să rămînă la ceea

ce știau dinainte ? Careva susținea că, lucrînd într-un asemenea ritm, omul nu poate rezista prea mult timp, că mîinile i se vlăguiesc repede. Era mare agitație printre zidari. Unul recunoștea valoarea performanței, dar numai ca la sport, ca la cros :

— Kusocinski poate alerga zece kilometri în jumătate de oră, dar înseamnă oare că toți trebuie să alerge la fel de repede ? Tot așa și aici : record — da, dar să-i sileşti pe toți să bată acest record — la naiba!

Altul observă însă că zidarul care așeza doar cărămida oboseşte mai puțin decît cel care o ridică singur, o așează și tot el întinde și mortarul. Nu s-ar cuveni oare ca sistemul de lucru în trei să fie adoptat ?

Discutară mult timp, pentru și contra.

Echipa lui Complak realizase în acea zi șase sute patruzeci la sută peste norma obișnuită. Metoda de muncă în zidărie se cutremură din temeliile-i medievale.

Cuvîntul potrivit care ar exprima cît mai precis starea de spirit în care Marek Koziol se întorcea acasă, în Ochota, după victoria în trei, ar fi cuvîntul vechi și banal : bucurie.

Era vesel !

Această stare sufletească cuprindea deopotrivă un sentiment de fericire, de curaj agresiv și o senzație de ușurare fizică. Nu mai luă tramvaiul, simțind nevoia de a umbla în pas întins, energic.

În colțul aleii Jerozolimska cu strada Nowy Swiat, își luă rămas bun de la Complak și Oslizlo. Primul se ducea tocmai în Czerniakow, iar celălalt coti spre cartierul Praga. În timp ce mergeau împreună pe Krakowskie Przedmiescie și Nowy Swiat, zidarul le mulțumi celor doi pentru felul cum munciseră, rugîndu-i să muncească tot așa și de acum înainte, le dădu îndrumări prețioase atît în profesiunea lor cît și în orientarea lor politică. Le vorbea de parcă ar fi fost zidari bătrîni, iar nu tineri neexperimentați. Le explica necesitatea muncii colective în zidărie, arătîndu-le

posibilităţile de mecanizare a lucrărilor de construcţie. Le povesti cum se construiesc casele în Uniunea Sovietică. Marek nu înţelegea chiar tot ce spunea Complak şi nici tot ce auzea nu-i era pe plac; de un singur lucru era însă sigur: în răstimp de cîteva ore se înălţase nespus de mult sufleteşte. Mai ieri, era doar un ucenic oarecare într-o mare brigadă de betonieri, iar azi îl cunoaştea întregul şantier. Băiatul era sigur că numele lui va fi pomenit în acea seară în multe familii de muncitori.

Pînă atunci, Marek Koziol avea o idee cu totul vagă despre viitoarea lui profesiune. Se gîndea să se facă şofer, dar nu dintr-un imbold sincer, ci mai mult dintr-o înclinare ce rezulta din predilecţia pe care o au tinerii pentru mecanică, motoare etc. Şi iată că acum înţelese ce dorea să fie! Gîndul cel nou pusese stăpînire pe el. Fără să-şi dea seama în mod limpede de acest lucru, judeca fiecare dărîmătură pe lîngă care trecea, fiecare ruină în curs de reconstruire sau fiecare casă ridicată din nou, reflectînd asupra modului cum vor fi ori cum fuseseră zidite: aprecierile acestea n-aveau nimic concret, ci corespundeau doar unor criterii şi impresii ascunse undeva în subconştientul lui, de bună seamă naive. Într-adevăr, Marek nu putea şti dacă o clădire construită are defecte sau, dimpotrivă, nu are, dacă o ruină sau alta poate fi reconstruită, ori dacă nu-i de fapt decît o movilă de moloz, de altfel criteriile de valorificare a ruinelor se schimbau din jumătate în jumătate de an. Privea în jur cu ochi de zidar, deşi mai avea încă mult pînă să cunoască temeinic această meserie, deşi viaţa putea să-i mai răstoarne o dată planurile. Se bucura că această dorinţă pusese stăpînire pe el cu atîta putere. Se entuziasma urmărind toate fazele prin care trecea munca de construcţie: azi — dărîmături sau maidan, mîine — zid roşu, poimîine — perdele la ferestre. Ca orice varşovian înapoiat după război în oraşul distrus, Marek preţuia mult o locuinţă, atît din punct de vedere material cît şi moral. Acest băiat, pentru care sărăcia

clasei lui era şi mai apăsătoare din pricina lipsei de locuinţe ce se resimţea în întregul oraş, jinduia mai mult decît orice pe lume să aibă cei patru pereţi ai lui.

Tînărul, care de trei ani saluta cu bucurie fiecare clădire din capitala reconstruită, înţelese lesne că zidarul este de fapt acela care dăruieşte cu mîna sa, fiecărui om, o parte din fericirea cuprinsă în cuvîntul „locuinţă". Complak îl convinsese că realizarea marelui vis putea fi în mare măsură grabită prin noul sistem de a construi. Cît despre chinul oamenilor, ai numeroaselor familii înghesuite în cîte o sală comună, îl cunoştea din păcate foarte bine.

Se ivesc împrejurări cînd lumea se deschide în faţa ochilor unui tînăr, ca o floare, şi atunci, sub avîntul propriilor impresii şi sub năvala năzuinţelor celor din jur, e pus în situaţia să ia o hotărîre, Koziol nu era în stare să pună frîu acestui gînd. Îl obseda mereu numele aceluia care îi provoca un simţămînt neplăcut, de stinghereală. Chiar în cursul consfătuirii betonierilor, Marek îşi dăduse seama că Zenon este unul din cei care se străduiesc din răsputeri să întîrzie reconstrucţia oraşului, întîrziind astfel refacerea ţării. Iată de ce acum, cînd el însuşi urma să se numere printre primii constructori de frunte, simţea că pe viitor trebuie să curme orice legătură cu Zenon — pe care o socotea absurdă — şi dacă se ferea să-i dea „şefului" calificativul meritat: criminal, o făcea pentru că acelaşi calificativ i se putea atribui şi lui.

Străbătea iute aleea Jerozolimska, îndreptîndu-se spre Ochota, de parcă ar fi avut aripi la picioare. Şi dacă gîndul la Zenon nu l-ar fi ros ca un vierme, ar fi fost fericit.

În piaţa Narutovicz, pe neaşteptate îi ieşi înainte Kazek care se grăbea spre casă. Marek ardea de dorinţa de a vorbi cuiva de succesul lui. Se gîndea cu bucurie că mama lui va fi prima persoană căreia îi va împărtăşi această veste. Dar îi ieşise în cale prietenul — un prieten bun — astfel Spokorny fu cel din-

tîi confident al bucuriei și al entuziasmului său. Marek își copleși prietenul sub o avalanșă de cuvinte haotice. Se lăuda cu popularitatea lui, cu cîștigul, cu realizările, cu miile de cărămizi ; căuta să-l convingă pe Kazek că sistemul său de muncă depășește prin importanță realizările fruntașilor în producție, deoarece el nu se rezumă numai la o depășire a normei, ci introduce o metodă cu totul nouă. Repeta argumentele lui Complak.

In cele din urmă, apucă și Kazek să vorbească. Pînă atunci, nu-i pomenise niciunuia dintre tovarășii lui din Ochota despre succesele dobîndite la fabrică. Și iată că Marek află despre strălucitele succese ale prietenului său în întrecerea socialistă, află că i se acordase titlul de fruntaș în producție și că împreună cu tineretul din fabrică lansase chemarea pentru o întrecere socialistă între întreprinderi ; nu uită să-i spună că, înainte de întrecere, îi venea foarte ușor să depășească normele, iar acum, de cînd elanul tovarășilor crescuse, lucrul acesta nu mai era atît de lesne. Kazek îi împărtăși astfel bucuria ce-l însuflețea.

Spokorny nu vorbea coherent. Sărea de la o idee la alta, fără vreo legătură între ele. De altminteri, și Marek îl tot întrerupea, vorbind despre sine. Amîndoi tinerii simțeau însă același lucru : că nu logica celor ce spuneau interesează, ci faptul că între ei reînvia vechea armonie, între timp zdruncinată. Altă dată îi lega conspirația comună. Atunci se înțelegeau între ei. După aceea, Kazek se rupsese cel dintîi din mrejele „șefului" și, pasionat de noua îndeletnicire, începu să se îndepărteze de prietenii din Barska. El gîndea într-un fel, iar ceilalți — altfel. Banda se menținea în virtutea inerției și prin forța fricii, și acestea oarecum slăbite de nădejdea că întreaga poveste se va isprăvi de la sine. Fiecare din ei trăgea în altă parte, suspectîndu-i tot mai mult pe ceilalți. Se întîlneau aproape zilnic — ca totdeauna cînd locuiești pe aceeași stradă — și totuși, apăsați de crima lor, se îndepărtau unii de alții. De abia în acea zi,

după o îndelungată întrerupere, Marek şi Kazek simţiră deodată că sînt stăpîniţi de aceleaşi bucurii; îi înviorau aceleaşi emoţii, îi entuziasmau aceleaşi ambiţii. Băieţii îşi regăsiră prietenia pe care, la un moment dat, o pierduseră în noianul de necazuri şi nenorociri omeneşti.

În acea seară călduroasă, păşeau încet pe calea fericirii. După ce îşi împărtăşiră succesele, tăcură. Bucuria lor n-avea nevoie de prea multe cuvinte, dimpotrivă, se exprimau chiar mai bine prin gesturi şi simple exclamaţii. Fiecare simţea fericirea celuilalt, dar nu putea să-i dea glas. Se opriră în cele din urmă la poarta casei lui Marek.

— Ai să-i spui mamei?

— Vezi bine!

Acasă, Kazek nu se putea lăuda cu succesele lui. Tatăl său ar fi rîs de un asemenea entuziasm; bătrînul era împotriva oricăror „inovaţii". Kazek pizmuia bucuria pe care Marek o va încerca în acea seară în familie. Se despărţiră ca doi prieteni buni. Dar pe amîndoi îi apăsa acelaşi sentiment nemărturisit: nu atinseseră în discuţia lor chestiunea cea mai importantă, nu rostiseră nici un cuvînt despre „şef". Se temeau ca nu cumva numele acestuia să curme fericirea ce-i însufleţea. Dar în adîncul sufletului ştiau că nu vor scăpa de el.

Seara, în pat, mama lui Marek, fericită şi mîndră, îi mulţumi lui Dumnezeu că băiatul ei fusese salvat. Pînă tîrziu noaptea trăsese cu urechea la respiraţia fiului, care se tot răsucea pe canapea, fără să poată adormi. Îi alungau somnul puternicele impresii din cursul zilei, ca şi gîndul la ziua de mîine: — nu găsea cuvintele potrivite pentru a-i mulţumi în chipul cel mai nimerit lui Wojciechowski, care-l trimesese să muncească în echipa lui Complak.

JULEK ŞI MAREK

Acelaşi teatru.

Aproape aceleaşi locuri. Pe partea dreaptă, rîndul zece. Se vedea şi se auzea foarte bine. Avea aceste locuri numai datorită lui Zbysek, care intervenise la secretariatul teatrului, ca să i se vîndă bilete cu reducere, ca o favoare pentru unul din membrii echipei lui „Complak". Micul Moczarski era foarte mîndru de prietenul său.

Părea că se schimbase ceva la teatru de cînd fusese ultima dată. Sala rămăsese aceeaşi, scena — la fel, dar se simţea totuşi ceva nou, datorită, probabil, pieselor noi; conţinutul inedit al spectacolelor determina mereu altă reacţie a publicului. Cînd mai fusese astă iarnă, spectatorii nu primiseră cu atîta entuziasm piesa, al cărei conflict, deşi interesant, le părea ireal, străin. In acea seară însă, toată atenţia lor era concentrată spre scenă. Marek, spectator rar al teatrului, urmărea desfăşurarea acţiunii cu profundă emoţie. Din cînd în cînd uita că ţine în mîna lui mîna Hankăi, uita că se află alături de ea, la teatru, unde dorise atît de mult să meargă din ziua cînd primise de la ea, din tabăra şcolară, o ilustrată cu felicitări pentru succesul obţinut în muncă.

Nemişcat, urmărea cu ochi sfredelitori jocul celor doi actori. Hanka se uita cu coada ochiului la el şi nu mai putea de mirare, văzînd cît de încordat urmăreşte acţiunea piesei.

Pe scenă, era seară; o seară călduroasă ca aceea de atunci, în Varşovia. In biroul lui Jagmin, directo-

rul unui liceu şi în acelaşi timp activist politic, dăduse buzna tînărul Julek cu intenţia de a-l împuşca. Era pe vremea referendumului. In acea epocă de aprige lupte politice, organizaţiile subversive îi suprimau pe activiştii democraţi. Marek îşi amintea foarte bine de acele zile cînd, cu o cretă în mînă, scria lozinci antiguvernamentale pe gardurile din mahalale. Atunci, desigur, nu-şi închipuia că va asista la o scenă asemănătoare la teatru. E un sentiment foarte ciudat să te vezi pe tine însuţi la un interval de doi ani, şi cu atît mai ciudat cu cît avîntul care-l însufleţea atunci pe băiat dispăruse acum cu totul.

Directorul izbuti să smulgă arma din mîna atentatorului. Discuţia dintre director şi băiat explica tema piesei. Fiecare îşi susţinea punctul de vedere. Tînărul de pe scenă repeta fraze învăţate: „Noi sîntem o forţă, şi această forţă spune nu! Atunci băiatul din sală auzi parcă vocea care-l silise să depună al doilea jurămînt, acel jurămînt îngrozitor. Dar directorul liceului răspunse: „Sînteţi o forţă care nu va aşeza nici o cărămidă în Varşovia ruinată!" Ajutorul zidarului Complak înţelegea bine acum că acesta este purul adevăr.

Hotărîndu-se să meargă în acea zi la teatru, Marek nu se gîndise la piesa ce avea să vadă. Se dusese la această reprezentaţie numai fiindcă Zbyszek îi înlesnise cumpărarea biletelor cu preţ redus; din prima obţinută pentru munca în echipa lui Complak, după ce îşi cumpărase o pereche de mănuşi de piele de culoare deschisă, îi rămăseseră doar puţini bani. Înainte de vacanţă, se ducea cu Hanka la cinematograf, acum ţinea să-i ofere o distracţie mai deosebită. Un spectacol de teatru însemna ceva mult mai serios, mai matur, ba chiar şi... costumul lui Marek se potrivea mai bine aici decît la cinema.

Costumul i-l dăruise maică-sa, bucuroasă şi mîndră de succesul fiului ei. Nu întotdeauna relaţiile între mamă şi fiu au fost bune. Ea ştia că Marek o apucase pe un drum greşit, fiind însă mereu ocupată

şi obosită, n-avea posibilitatea să-l îndrumeze pe calea cea bună. Cu groază în suflet, vedea cum băiatul luneca tot mai mult pe o pantă primejdioasă. Marek o iubea foarte mult pe mama lui. Dar acest sentiment nu-i înrîurea cu nimic purtarea. Făcea numai ce voia, socotind că prin afecţiunea pe care din cînd în cînd o arăta maică-si, îşi îndeplinea toate îndatoririle de fiu. Ea era încredinţată că sentinţa tribunalului cit şi munca lui Marek pe Traseu vor aduce o schimbare simţitoare în viaţa băiatului. Dar această nădejde se împlinea foarte încet; veni însă acea zi de vară, cînd cineva îi arătă gazeta în care numele lui Marek era menţionat alături de al lui Complak. Lauda adusă fiului eu cu o zi înainte căpătase o confirmare publică. Atunci ţinu cu tot dinadinsul să-i facă o surpriză. Îşi scoase din ascunzătoare economiile. Cutreră magazinele capitalei de pe malul stîng şi de pe malul drept al Vistulei. Hainele cumpărate le dădu la ajustat. Şi în ziua de 22 iulie, Marek — care urma să participe în acea zi la solemnitatea festivă a muncitorilor de pe Traseu — cînd se trezi din somn, zări pe scaun noul său costum de culoare închisă.

— Ia-l băiete! Aveai nevoie. Acum cînd eşti... raţionalizator, trebuie să arăţi...

Văzînd hainele elegante, primul gînd îi zbură, nu la mama lui, cu recunoştinţă, ci la Hanka!

Iar după cîteva zile, iată-i pe amîndoi plimbîndu-se pe strada Marszalkowska. Costumul închis îi dădea mai multă siguranţă de sine. Se mişca parcă altfel decît înainte cînd umbla cu pantalonii gri, necălcaţi, şi cu vechea bluză cazonă. Mănuşile, pe care le socotea ca o completare strict necesară la costum, le ţinea în mîna stîngă, iar cu dreapta sprijinea uşor braţul bronzat al fetei. Se oglindea în vitrinele magazinelor, mîndru că sînt amîndoi o pereche potrivită. Mai înalt cu un cap decît Hanka, se simţea protectorul ei. Îi strînse mai drăgăstos braţul. Mîndria şi sentimentul importanţei lui îl făceau să crească în proprii-i ochi. Se bucura în aceeaşi măsură de realizările sale ca

zidar, ca și de costumul care — după cum credea el — scotea și mai mult în evidență valoarea persoanei sale.

Cît a ținut primul act, a tot tras cu coada ochiului la dunga tăioasă a pantalonului, la mănușile care i se vedeau din buzunar și la profilul Hankăi. Cu gîndul la ea, n-a prea dat mare atenție acțiunii de pe scenă. În drum spre teatru, tinerii și-au spus o mulțime de lucruri. Dar conversația s-a redus oarecum la un monolog al fetei. Știa totul. În tabără se vorbise foarte mult despre metoda folosită în zidărie. De cele două ajutoare ale lui Complak s-a pomenit doar în treacăt, dar cînd a citit în gazete numele întreg al lui Marek, Hanka și-a dat seama că nu poate fi decît numai el, și nimeni altul. Colegele începuseră s-o prețuiască mai mult, aflînd de prietenia ei cu Koziol. Iar cînd s-a întors acasă din vacanță, tatăl ei — maistru turnător la „Ursus" — a întîmpinat-o: „Asta-i Koziol al tău?" Apoi Hanka i-a vorbit și despre ea: a petrecut minunat trei săptămîni în tabăra organizată într-un mare palat din Silezia Inferioară, lîngă Walbrych; a asistat apoi, în Wroclaw, la deschiderea expoziției „Provinciile Redobîndite" și a participat la o adunare la care au fost prezenți cincizeci de mii de tineri și tinere, cu prilejul fuzionării organizațiilor de tineret într-o singură organizație, Uniunea Tineretului Polonez. Pe bluză avea prinsă insigna rotundă, dințată, încadrată de steagul alb-roșu.

La toate astea se gîndea acum Marek. De-abia actul al doilea al piesei îi atrase atenția. Asculta cu interes fiece cuvînt ce se rostea pe scenă. Parcă ar fi fost vorba de el. Pentru întîia oară în viață, avea prilejul să vadă o piesă în care se reflecta propria-i dramă. Cu un an în urmă, n-ar fi înțeles poate tîlcul adînc al tragediei și ar fi urmărit numai atentatul neizbutit și aventurile băiatului care avea doi tați. Iar acum cîteva luni, cînd se zbătea în plasa propriilor contradicții, poate că n-ar fi înțeles cîtă dreptate avea directorul Jagmin; în atentatorul Julek, se ve-

dea pe el însuşi şi, ca şi Julek, s-ar fi împotmolit în propria-i nevolnicie. De astă dată însă — în urma izbînzilor din ultimele săptămîni — simţea şi înţelegea totul. Cuvintele rostite pe scenă îl convingeau mai temeinic decît discursurile de la adunările betonierilor. Acelaşi lucru doar susţinea şi Wojciechowski. Forţele care spun „nu" nu vor aşeza nici o cărămidă în Varşovia ! Asta era sigur. Dar cum se va termina piesa ? Ce va face Julek ? îşi punea el întrebarea. Şi această întrebare reflecta grija pentru însăşi soarta lui.

Julek fugi din locuinţa directorului. Cortina se lăsă, încheind actul al doilea. În sală se aprinse lumina.

— Ce te-ai aprins aşa la faţă ? Hanka ascultase şi ea piesa, cu cea mai mare atenţie.

— Interesantă ! răspunse el, ca să evite orice altă întrebare.

În coridor îi aşteptau Zbyszek, care îi duse pe amîndoi în culise. Voia să i-l prezinte lui Garski pe prietenul său Marek, de care era atît de mîndru. Arătîndu-le toate tainele culiselor, încerca să-i facă să înţeleagă pricina emoţiilor noi pe care le trăia în fiece zi.

Dar nici Marek, nici Hanka nu avură curajul să recunoască în faţa lui Zbyszek cît de mult îi dezamăgise lumea misterioasă din spatele cortinei. Minunatele decoruri, care te încîntă prin bogăţia lor, privite de aproape sînt doar nişte scînduri prost geluite. Culorile vii ale costumelor pălesc, se pierd, atîrnînd în garderobă. Feţele actorilor, atît de expresive cînd te uiţi din sală, te surprind neplăcut dacă le vezi de aproape, acoperite cu o mască de vopsea groasă. În dosul scenei largi, spaţioase şi luminate, şerpuieşte un coridor îngust, întunecos şi prăfuit. În cabinele actorilor e un talmeş-balmeş de îmbrăcăminte şi oameni.

— Prin găurile astea mari din decoruri — îi lămurea Zbyszek — se urmăreşte mişcarea de pe scenă.

Muncitorii aranjau tocmai noile decoruri. Văzură imediat că erau aceleaşi din actul întîi. „Oare Julek o să se întoarcă la tatăl său?“ se întrebă Marek.

Zbych îl împinse într-o cămăruţă. Un bărbat în vîrstă, fără haină — era mare zăpuşeală — cu o mustaţă artificială lipită sub nas, cu o vopsea grasă pe faţă, cu buzele date cu roşu şi sprîncenele înnegrite, şedea pe-un scaun. Era directorul Jagmin — numai că părea mai scund decît pe scenă.

Cînd îi văzu pe musafiri, se lumină la faţă.

— A!! Desigur, eroul nostru de la Mariensztat! Glasul lui impunător, profund şi atrăgător avea altă intonaţie decît cea de pe scenă.

Plăcut surprins de această primire, deşi nu era sigur dacă lauda nu-i întrucîtva ironică, Marek socoti de datoria lui să facă pe modestul:

— Ei, erou!

— A, nu vorbi! Oamenilor care muncesc bine li se cuvine titlul de erou. Doar şi ei sînt luptători, luptă pentru un viitor mai bun. Rîse, scuturînd cu putere mîna băiatului. Şi, de parcă abia în clipa aceea ar fi zărit-o pe Hanka, îi întinse şi ei mîna, surprinzîndu-l din nou prin simplitatea lui: Desigur, prietena dumitale. Nu-i aşa? Ai gust! Domnişoara...

— Anna Traczynska! se prezentă ea, roşind.

— ...Da, da, domnişoara Hanka... Şi, observînd micuţa insignă de pe bluză, Garski adăugă: Am spus eu, are gust... — Atinse cu degetul insigna de metal... Acum membră a Uniunii Tineretului Polonez nu-i aşa? Nu mă înşel? Văd insigna pentru prima oară.

— Nu, nu vă înşelaţi.

— Ei, atunci e bine. Şi tu faci parte din Uniunea Tineretului? îl întrebă pe Marek.

— Nu...

— Păi... Bătrînul actor începu pe un ton de dojană, dar, amintindu-şi că Marek e prieten cu Zbych şi cunoscînd sentinţa ce apăsa asupra băieţilor, ceea ce îngreuna intrarea lor în organizaţie, schimbă subiectul. Sîntem mîndri de tine, tinere!' Îl bătu pe

umăr pe Koziol. Sînteţi băieţi buni... şi dumneata, şi ceilalţi din Ochota... Ştiu eu! Marek înlemni, se temea ca nu cumva Garski să spună ceva faţă de Hanka, căreia îi ascundea cu grijă pata trecutului său. Zbyszek, cel puţin, ne aduce mari satisfacţii. Va juca şi în piesa următoare... Poate că va juca chiar într-un film... Hanka îl privea pe micul Zbyszek cu o sinceră admiraţie... Da, da, o să joace într-un film. Ehei! O să v-arate el ce poate. Are să te întreacă şi pe tine, deşi tu ai ajuns departe...

— Dar nu e meritul meu, ci al domnului Wojciechowski.

— Wojciechowski? Nu-l cunosc...

— Secretarul or... — voi să spuie „organizaţiei noastre", dar se opri la timp... — organizaţiei de bază a P.M.P. de pe Traseu de la „Beton-Oţel".

— Aha, un fel de Garski pe Traseul W-Z! exclamă actorul. Înţeleg. El te are pe tine cum îl am eu pe Zbyszek...

— Da, el m-a trimes să lucrez cu Complak. Mi-am făcut datoria. Ăsta-i tot meritul meu.

— Eşti modest, frăţioare! Nu te preface. Dar dacă vrei să mulţumeşti cuiva, atunci nu lui Wojciechowski să-i mulţumeşti, ci acelora care ţi l-au scos în cale cum m-au scos pe mine în calea lui Zbyszek. Voi sînteţi schimbul de mîine. Ai să-l înlocuieşti poate pe Complak şi ai să ajungi poate mai departe. Şi ştiţi cine are grijă de asta? Partidul, dragii mei... — se înflăcără şi glasul său deveni tot mai puternic — da, partidul... Voi să mai spună ceva, dar sună clopoţelul, iar în culise cineva strigă: „Doamna Starosolska pe scenă!" Zbych îi şopti Hankăi că regizorul o cheamă pe scenă pe artista care joacă rolul Sabinei, mama lui Julek. Cînd Hanca ieşi cu Moczarski în coridor, bătrînul actor îl reţinu de mînecă pe Koziol şi-i şopti sincer dar sever:

— N-am vrut să vorbesc în faţa ei, însă nu uita ceea ce l-am învăţat pe Zbych, că Polonia Populară este mărinimoasă cu voi. Ea vă deschide larg orizon-

tul vieții. Iar voi, strengarilor... nu cumva s-o dezamăgiți...

— Nu... — mormăi Marek, răspunzînd cuvintelor solemne rostite în hărmălaia care domnește de obicei în culise atunci cînd începe un nou act și cînd în sală spectatorii se îmbulzesc, grăbiți să-și ocupe locurile înainte de a se stinge luminile. În asemenea clipe, sala freamătă. Iar Marek simți în clipa aceea că Garski îi ceruse un angajament precis — știa el bine ce fel de angajament — deși actorul nu cunoștea întregul adevăr.

Acolo, în coridorul întunecos, bătrînul actor strînse mîna băiatului. Sub lampa de lîngă ușa ce desparte culisele de culoar, Hanka își aștepta nerăbdătoare tovarășul care întîrzia. Garski voi să mai adauge ceva, dar Marek rosti cu însuflețire cele cîteva cuvinte, asupra cărora meditase el de mult:

— Să n-aveți nici o grijă, vă mulțumesc sincer, vă mulțumesc... — și alergă spre Hanca.

Actorul poate că nici nu știa că băiatul îi mulțumea pentru laudele aduse, pentru cuvintele de îmbărbătare, pentru sfaturile date și, mai ales, pentru această reprezentație, pentru faptul că tocmai Garski juca rolul lui Jagmin...

Cortina se ridică.

— Hai repede, să vedem ce face Julek! îl zori Hanka, tare curioasă.

Julek nu se întorsese toată noaptea acasă. Părinții erau neliniștiți. În cele din urmă, veni obosit și jerpelit — rătăcise pînă în zori pe cîmp. Voia să-i declare omului care-l îndemnase să-l omoare pe director, adică părintelui său oficial (adevăratul tată era Jagmin!) că ține să rupă cu conspirația; se întorsese ca să-i spună că nu vrea să-i mai dea ascultare.

— Eu nu mă mai duc... la treburi din astea!... Niciodată!...

„Voi avea eu oare puterea să-i declar același lucru lui Zenon?" Tînărul spectator vedea totul prin prizma propriului său caz.

Bătrînul căută să-l convingă.

— Dar dacă greşeşti cumva, tată? strigă micul erou al dramei. Iar după el, Marek Koziol repetă aceeaşi întrebare, adresată altcuiva.

— Ai jurat! primi Julek, ameninţător, răspunsul.

— Da. Am jurat!

In scenă intră Garski. Marek îl privea acum cu alţi ochi decît în actul precedent. Intre actorul care juca rolul lui Jagmin şi între el, băiatul care asculta din sală, se stabilise o înţelegere tacită. Lui Marek i se părea că, aruncîndu-şi privirile spre public, Garski îl ţinteşte pe el şi că lui îi vorbeşte. Pe scenă, se întîlniră cei doi taţi ai băiatului. Jagmin îl condamnă pe Okulicz:

— ...Acest băiat stă între noi ca o umbră; el ne acuză pe amîndoi: pe mine şi pe dumneata. Dar această umbră mai pune şi alte întrebări. Intrebări îngrozitoare, pe care ţi le adresează dumitale şi tuturor acelora care le-aţi călăuzit înflăcărarea spre scopuri ticăloase, către un joc mîrşav, voua care aţi irosit forţele lor în mod zadarnic! („Răscoala" — se gîndi Marek) şi pe care încă şi astăzi îi mai împingeţi la pierzanie (Marek se gîndi: „Casa de corecţie")...

Ascultînd cu cîtă înfocare îl judeca Jagmin pe adversarul său, lui Marek i se păru că aude iarăşi, de astă dată rostite cu glas mai profund, cuvintele auzite acolo, în culise: „Iar voi, ştrengarilor, nu cumva s-o dezamăgiţi!"

Julek fu salvat în ultima clipă de la sinucidere (băiatului din piesă îi venea greu să dezlege nodul complicat, ideologic şi familial). Marek se gîndi, oarecum uşurat, că el are de dezlegat un nod mult mai simplu.

Şi astfel, în actul al treilea, Marek a înţeles pînă la urmă ce îl frămînta pe Julek.

Se opriră amîndoi în faţa porţii. Le ardeau buzele. Hanka nu-şi mai feri gura. Marek simţi, pentru întîia oară în viaţă, o plăcută furnicare prin tot trupul. După ce se sărutară de cîteva ori, fata se smulse din îm-

brățișare și, printr-un „ajunge“ gîfîit, se despărțiră. Marek privea uluit în urma ei. Alergînd pe scări, cu vocea gîtuită de emoție, fata îi mai aruncă peste umăr:

— Asta-i pentru... Sînt mîndră de tine... — și dispăru pe coridorul primului etaj.

La colțul străzii Barska, Lutek îl trase de mînecă. Fără nici o introducere, îi porunci să se prezinte la ordin a doua zi, la ora zece dimineața. Îl chema „șeful“.

Și Marek, surprins, cutremurat de impresiile acelei seri, răspunse scurt:

— Am să vin!

ÎN STRADA KRUCZA

În 1949, strada Krucza nu mai era de recunoscut. De-a lungul străzii, acum de două ori mai largă, se turnaseră fundațiile deasupra cărora, pînă într-un an, aveau să se înalțe blocuri uriașe, cu mai multe etaje: viitoarele clădiri ale ministerelor. În felul acesta, strada se transformase într-o arteră cu clădiri impunătoare; în 1944, era doar o stradă obișnuită, aglomerată, din centrul orașului, cu șiruri de case de locuit urîte, cu trotuare înguste și cu o circulație redusă, o stradă ce-ți trezea în suflet tristețea melancolică a unei searbăde vieți burgheze. Răscoala din august lăsase însă în locul clădirilor mormane de ruine. Zidurile înnegrite se năruiau mereu, formînd un fel de amfiteatre nespus de primejdioase, deși cu aspect pitoresc. În primii ani de după război, strada n-apucase să fie refăcută. Nu se vedea urmă de locuință sau de magazine, atît de cumplită fusese distrugerea. Din pivnițele arse, răzbea un miros de hoit, iar curțile înguste, ieșite la iveală în urma dărîmării clădirilor, fuseseră în mod fantezist năpădite de iarbă și buruieni. Strada, fără felinare, zăcea în întuneric. Trotuarele desfundate constituiau o permanentă amenințare pentru picioarele trecătorilor. Chiar și ziua nămiaza mare, strada părea pustie, moartă, căci numai arareori se abătea pe acolo cîte un trecător. Așa arăta strada Krucza: nimic nu prevestea avîntul ei de mai tîrziu.

Urbaniştii care proiectau viitoarea Varşovie ştiau de la bun început că acest aspect înfricoşător, de părăsire, nu va dura multă vreme. Iar deşi proiectele viitoarei splendori erau înscrise pe hîrtie, mulţi dintre cetăţenii întîrziaţi pe acolo, trecînd seara printre dărîmăturile înspăimîntătoare, se întrebau: „Cînd o să învie oare şi strada asta?" Dar răspunsul era trist — pe atunci varşovienii mai aveau motive să fie neîncrezători; construcţia Traseului abia începuse.

Toate acestea nu-l interesau însă pe Kazek Spokorny care, într-o dimineaţă senină, stătea în picioare pe un morman de ruine şi cuprindea cu privirea spaţiul gol şi dărîmăturile din jur ale străzii Krucza, ca şi artera mult mai animată a străzii Zurawia. „Şeful", care în ultimele luni îi cam lăsase în pace, apăruse deodată, dînd ordinul pe care-i transmisese cu o zi înainte băieţilor. Şi iată că Spokorny, în loc să fie la fabrică, tălălăia ca un vagabond pe grămada de ruine, jucîndu-se, în aparenţă nepăsător, cu o şipcă lungă, scoasă din molozul de sub picioare. Era furios pe sine însuşi. „De ce-am venit?" îşi punea mereu această întrebare usturătoare. Socotea cît anume pierdea producţia prin lipsa lui de la fabrică şi cu cît vor scădea procentele lui sub normă. Pricinuise pagube producţiei în ziua cînd, în urma unui ordin al „şefului", îl urmărise pe casier. Atunci se hotărîse să execute ordinul, deoarece, chibzuind mai îndelung, găsise că nu face să se pună rău cu „şeful" pentru o asemenea prostie. Şi acum la fel! Fir-ar a dracului de treabă! Aseară cînd Lutek îi transmisese ordinul, Kazek izbucnise cu furie: „Nu mă duc!" Şi o luase la fugă spre casa lui Marek, cu care în ultima vreme legase din nou vechea prietenie. „E dus la teatru — i-a spus mama lui Marek, mîndră de fiul ei. Vine mai tîrziu." Trebuia deci să hotărească singur. Asta e întotdeauna mai greu. Mai simplu ar fi să nu se ducă! „Dar putea oare în felul acesta să rezolve o situaţie atît de încurcată?" se întreba el, răsucindu-se mereu în aşternut, pînă ce

tatăl său îi strigase din celălalt pat: „Astîmpără-te!" Ar însemna doar să-l întărîte pe Zenon, care e foarte primejdios cît timp nu-i făcut inofensiv. Kazek știa că, de fapt, n-ar trebui să se ducă; își dădea seama că, în calitatea lui de fruntaș în producție, nu se cuvenea să asculte ordinul; dar dacă Zenon ticluiește un denunț în fabrică și-l pîrăște că face parte dintr-o organizație subversivă?... Îl trecu un fior rece prin spate. Orice, numai această compromitere nu. El, fruntaș în producție! Nu! Dar și Marek e fruntaș, și încă ce fruntaș! Ce-o să facă el? Era gata să sară din pat, ca să dea fuga din nou la Marek. Desigur că s-a întors. Dar ce-o să-i spună tatălui său? O să se întîlnească acolo cu Marek... Și o să aibă tot timpul să discute cu el între patru ochi. Vor găsi ei ceva ca să se împotrivească planurilor „șefului"! În doi e mai bine! Dar alături de Marek, nu singur. De altfel primejdia trebuie privită în față. Fuga este cel mai slab mijloc de apărare. Și el doar nu-i un fricos! Acest gînd îl îndîrji. O să ia taurul de coarne! Împreună cu Marek. Și astfel Kazek trecu de la frica, sporită de întuneric, la un curaj care se explica tot datorită beznei. Acum i se perindau prin minte tablouri care de care mai frumoase. „Îl vom împiedica pe Zenon să-și săvîrșească ticăloasele planuri... Da, trebuie să înfrunt primejdia." Așa îi poruncea îndrăzneala tinerească.

A doua zi, cine nu răspunse la convocare?... Tocmai Marek.

„Șeful" așteptă o jumătate de oră, înjurînd cu o nestăvilită furie. Lutek îi tot dădea zor că Marek a promis că vine. I s-o fi întîmplat ceva! Zenon începu să întrevadă cea mai sumbră perspectivă: să nu-l „toarne" cumva. Era aproape gata să revoce întreaga acțiune, socotind lipsa subalternului ca un semn rău. Dar respinse aceste stupide superstiții. Pe Kazek însă îl înspăimîntă lipsa lui Marek.

— Ce facem? îl întrebă cu jumătate de glas pe Jacek, dar acesta îi răspunse în silă:

— Fă ce vrei!

„I-e frică", se gîndi desperat Spokorny. Dar Jacek își avea planurile lui și ținea să le ducă singur la îndeplinire. El nu se sinchisea de lipsa lui Marek. Kazek însă n-avea îndrăzneala necesară să se împotrivească deodată amîndorura: lui Zenon și lui Lutek. Jacek se ținea vădit la o parte; Zbych tremura ca și înainte de a depune jurămîntul din pădurea Anina. Spokorny pierduse ore de muncă, fără să se aleagă în schimb cu ceva. Furia nestăpînită a lui Zenon, care-l înjura de zor pe Marek, paraliză în cele din urmă voința băiatului. „Mă sfișie dacă-i spun ceva acuma!" Ascultă deci supus instrucțiunile, rotindu-și doar privirile împrejur, ca un pușcăriaș care se gîndește să evadeze dintr-un convoi de deținuți.

„Șeful" își expuse planul, explicînd fiecăruia în parte ce are de făcut — nu avea încredere în niciunul: nici în Jacek, nici în Zbych, nici chiar în Kazek. Dar ce putea să facă? Numărul tinerilor pe care putea să-i folosească în asemenea chestiuni scăzuse simțitor în ultima vreme. Altfel i-ar fi dat naibii pe mucoșii ăștia din Barska, ba chiar ar fi încheiat cu ei socotelile atunci cînd s-au revoltat prima oară.

Sarcina ce-i revenea lui Kazek era simplă. Cînd îl va vedea pe Lutek venind pe strada Zurawia dinspre piața Trzech Krzyzy, să aștepte pînă cînd acesta își va scoate șapca din cap. Atunci Spokorny va urma să facă semn de trei ori în direcția automobilului ce va staționa în strada Zurawia, în apropiere de Marszałkowska. Și atîta tot. După plecarea automobilului, Kazek să-și vadă de treabă. Dacă însă, în momentul apariției lui Lutek, va observa în apropiere vreun milițian sau soldați înarmați, ceea ce de altfel era puțin probabil, trebuia să fluiere de trei ori, făcînd mișcări repezi și dese cu mîinile.

Acum cîteva săptămîni, îl urmărise pe străzile Zurawia și Krucza pe casierul unei întreprinderi de construcții. Și, cu toate că „șeful" nu le spusese nici un

cuvînt despre scopul acțiunii pe care o pusese la cale, Kazek era sigur că vor săvîrși un atac asupra acestuia. „Naiba m-a pus să viu ?!“ se întreba furios în sinea lui. Ar fi putut s-o ia la goană printre ruine și să fugă, pur și simplu. Dar, în cazul ăsta, Zenon nu-l va denunța la fabrică ?... Ce îngrozitor era totul ! Mintea băiatului lucra febril. Ce să facă ? Nu era mai bine dacă nu asculta de ordinul lui Zenon ? Deștept băiat Marek !

Pe Zbych îl înspăimîntase chemarea „șefului“. După o noapte de nesomn, alergă la Marek să-i ceară un sfat, dar acesta plecase de acasă mai devreme ca de obicei. Nu-l găsi nici pe Jacek. Desperat, Zbych se înființă la locul stabilit, cu mult înainte de ora fixată. Dar nu se duse de-a dreptul la locul întîlnirii, printre ruine, ci se învîrti de colo-colo pe stradă. Era hotărît să nu mai meargă, dacă nu va zări pe niciunul dintre tovarășii lui. Altfel, ce să facă ? O să trebuiască să se ducă.

Deodată îi zări pe Jacek și pe Kazek. Pe Marek nu-l văzu, dar își închipui că o fi sosit mai devreme. Acum Zbych se mira nespus că Marek îndrăznise să nu se supună ordinului.

Ascuns după poarta închisă a unei clădiri arse din strada Krucza, Moczarski cerceta printr-o gaură strada pustie. „Pe aici or să intre cei trei tineri. Ai să-i cunoști tu“, îi explică Zenon. De cum o să-i vadă, va trebui să închidă poarta cu zăvorul și să o ia la fugă cît mai repede printre ruine, spre strada Wspolna. Zbych, ca și Kazek, înțelese repede despre ce-i vorba. Desperat, își înghițea lacrimile. Greu se putea descurca în noianul de gînduri ce-l năpădiseră. Cît de simplu se prezentau lucrurile atunci, în '45 sau '46, și cît de mult se complicaseră mai tîrziu. Nu-i venea să execute ordinul, dar îi lipsea curajul să se opună... Ce să facă ? O să aștepte și o să zăvorească poarta, așa cum vrea Zenon.

Jacek a ascultat liniștit lămuririle lui Zenon și le-a aprobat de trei ori prin obișnuitu-i : „Pe-onoarea mea !" „Șeful" îi poruncise să stea pe scările dărîmate ale clădirii din strada Wspolna, colț cu Krucza, și să țină sub observație cele două străzi ; iar în cazul cînd vor apărea milițieni sau soldați înarmați, să fluiere tare, mișcînd un băț pe care o să-l țină în mînă. Bineînțeles că eventuala alarmă va trebui să o dea numai atunci cînd Lutek va coti din strada Zurawia în Krucza, nu mai devreme. De bună seamă că „șefului" îi lipseau oameni, de vreme ce se vedea silit să folosească pentru o asemenea acțiune un șchiop, care nu ținea la fugă și putea fi ușor recunoscut. Jacek înțelelese foarte bine care-i era misiunea. După ce primise de la Lutek ordinul să se prezinte, își întocmise în cursul nopții un plan de acțiune. Așa, fără să se sinchisească de ceilalți. De aceea își ocupă locul fixat de unde putea să observe cu atenție străzile Krucza și Wspolna. Era nervos ca și ceilalți doi tovarăși ai săi, dar nu-l frămîntau gînduri contradictorii, ca pe Kazek, și nici nu se simțea neputincios, ca Zbych. Dîndu-și repede seama de țelul urmărit de șef, Jacek era ferm hotărît să se răfuiască odată pentru totdeauna.

Lutek se învîrtea în stație, de parcă ar fi așteptat un tramvai. Dar iscodea cu deosebită atenție poarta înaltă a clădirii cenușii, una dintre puținele case salvate, care devenise chiar în iarna anului 1945 sediul diferitelor instituții administrative și bancare. Sarcina lui nu era ușoară : nenumărate persoane intrau și ieșeau din localul băncii. Îndeobște, în această parte a orașului era un du-te vino necontenit. Obișnuita forfoteală de la răspîntii era sporită și de intensa circulație a vehiculelor care, în punctul de întîlnire a aleii Jerozolimska cu Nowy Swiat, se îndreptau spre albia viaductului, pe atunci singura legătură cu malul drept al Vistulei. Reconstrucția tunelului de cale ferată pentru linia de mijloc cuprindea și o porțiune din partea ca-

rosabilă a străzii, îngrădită cu scînduri, iar vehiculele circulau pe acolo în baza unui permis special. Deşi plafonul tunelului, doborît de o bombă, fusese reparat în anul 1946, înlăturîndu-se astfel o spărtură mare de cîţiva metri, circulaţia pe ambele artere nu era încă pe deplin liberă, din pricina lucrărilor în curs de executare pentru lărgirea tunelului.

Băiatul era cu ochii în patru, cercetîndu-i atent pe cei care ieşeau. Era foarte preocupat. Pentru întîia oară participa la o acţiune de „expropiere"[1]: imaginaţia sa, sub influenţa romanelor de aventuri, lucra febril. „Şeful" le spusese nu de mult: „Fiecare cărămidă aşezată de ei mai tîrziu decît e planificată înseamnă grăbirea victoriei cauzei noastre." Exproprierea — un cuvînt ce presupune eroism revoluţionar şi care ţintea întîrzierea construcţiilor — urma să mascheze, în acele împrejurări, o acţiune pur şi simplu banditească. Şi-apoi... Zenon îl mai încîntase cu făgăduieli foarte îmbietoare, care îl făceau să nu se mai teamă de ameninţarea „Casei de corecţie". Da, trebuia să-şi ducă la îndeplinire misiunea de azi.

Un tînăr cu o şapcă murdară de student se ivi dintre coloanele clădirii şi, salutîndu-l pe Lutek cu un gest din cap, arătă spre ceilalţi care ieşeau: erau trei — o tînără femeie elegantă, un domn mai în vîrstă cu părul cărunt şi casierul, un om slăbuţ, de vîrstă mijlocie, într-o uniformă albastră cu vipuşcă albă, care ducea un sac mare de pînză în mînă. Lutek îl recunoscu pe casier: era acelaşi. Pe ceilalţi doi însă îi vedea pentru întîia oară. Desigur că funcţionarii pe care-i ştia el eraŭ în concediu. Se întrebă deci cu îngrijorare dacă vor merge pe acelaşi drum, dar cei trei o şi luaseră pe Nowy Swiat.

Lutek se înclină în faţa doamnei, care trecu pe lîngă el; ea îl privi cam mirată, dar asta îi făcu pe cei trei tineri ce aşteptau de cealaltă parte a străzii să nu se

[1] In limbajul conspirativ din timpul ocupaţiei fasciste, acest cuvînt însemna luarea cu forţa a banilor sau mărfurilor. (n.t.)

urce în autobus, ci să pornească cu paşi mari spre piaţa Trzech Krzyzy, luînd-o înaintea lui Lutek, apoi şi înaintea casierului şi a femeii care păşeau grăbiţi în dreapta şi în stînga omului de serviciu.

Între timp, Marek turna cu canciocul mortarul cenuşiu şi-l întindea peste cărămizile aşezate. Lucra cu Wiefiorski, unul dintre meşterii care încercau să zidească după metoda în trei, experimentată de Complak. Complak nu mai era pe şantier, lăsase însă vrednici urmaşi ai iniţiativei sale.

Koziol sosise mai devreme la lucru. Ca şi prietenii lui, nici el nu prea dormise în noaptea aceea, cu gîndul la ordinul pe care i-l transmisese Lutek. Ordinul i se părea cu atît mai greu şi mai apăsător cu cît îi apăreau mai fermecătoare amintirile din seara precedentă. Asemănarea dintre soarta sa şi a lui Julek, eroul din piesa „Represalii", i se părea acum mai mare decît atunci cînd îşi luase angajamentul faţă de Garski. Obosit după somnul agitat, se sculă mai devreme ca de obicei, aşa că Wiewiorski — care visa în taină să depăşească norma stabilită de Complak — venind primul la lucru, dădu peste el în poarta casei pe Krakowskie Prezdmiescie şi primi bucuros propunerea lui de a lucra împreună. Căpătînd aprobarea direcţiei, Wiewiorski, Marek şi ajutorul se prezentară la lucru. Marek ştia că Wiewiorski voia să-l ajungă pe Complak.

Băiatul căra mortar pe deşelate, căutînd să-şi alunge orice alt gînd, în afară de a deveni cît mai îndemînatec în mişcări. Dar îl chinuiau neîncetat cuvintele întipărite în mintea lui, cu privire la forţele ce nu vor aşeza nici o cărămidă în Varşovia; în acelaşi timp însă încerca sentimente contradictorii: de nelinişte şi de bucurie, de mîndrie şi de nesiguranţă, provocate de nesocotirea ordinului dat de „şef".

În mortarul cenuşiu întins pe zid cu mişcări repezi, Wiewiorski aşeza cărămizile roşii.

Kazek vedea foarte clar automobilul care aştepta semnalul său. Îl urmări cîteva minute pe şef, uşor de recunoscut după mersul lui ţopăit: Zenon se plimba prin faţa automobilului. Apoi se urcă în maşină, prin gemuleţul căruia căuta să-l observe pe băiat, dar îi venea greu s-o facă din pricina unui camion încărcat cu mobilă, neprevăzut în plan şi care închidea perspectiva străzii Zurawia.

Lui Zenon încă nu-i trecuse furia împotriva lui Koziol, care nu dăduse ascultare ordinului său şi care poate săvîrşise chiar ceva mai grav. Se mira de enervarea sa. Tocmai el să-şi piardă calmul, el care luase parte la atîtea acţiuni mult mai complicate! „Îmbătrînesc" — căuta să se liniştească, dar simţi că se înăbuşe; nu-şi putea alunga sentimentul de nesiguranţă care pusese stăpînire pe el. Îşi dădea seama după anumite semne că laţul fusese aruncat spre el. Ar fi putut să-l evite în cele din urmă, avea însă nevoie de bani, şi tocmai cînd era mai la ananghie, prietenul său, diplomatul, dispăruse pe neaşteptate, plecînd poate din ţară. Pierzînd astfel legăturile, Zenon se văzu silit să facă faţă singur primejdiei în care se zbătea. Niciuna din acţiunile întreprinse de el în viaţa-i furtunoasă nu i se păruse atît de hotărîtoare ca cea de acum. De ea depindea soarta lui. Nu trebuie să se repete dureroasa dezamăgire încercată în strada Miodowa! Fumînd ţigară după ţigară, îl tot urmărea pe Kazek, care stătea în plin soare.

Spokorny avea în faţă toată porţiunea dinspre apus a străzii Zurawia. Cu ochiul său ager, recunoştea de departe oamenii. Îi observă mai întîi pe cei trei tineri: mergeau repede, în marş forţat, pînă cotiră spre Krucza cînd îşi mai încetiniră pasul. Pe doi îi cunoştea din vedere: îl întovărăşiseră pe „şef" în pădurea de la Anina. Casierul şi însoţitorii lui rămăseseră mult în urmă. Lui Kazek, clipele i se păreau nesfîrşite. Iată-i în sfîrşit şi pe ceilalţi trei. Casierul, cu sacul în

mînă, mergea înainte, urmat la trei paşi de ceilalţi doi funcţionari. Lutek se ţinea după ei la vreo zece metri.

Emoţia lui Spokorny spori. Fiecare pas al celor urmăriţi îl întărea în hotărîrea pe care o luase. Dar, deşi ştia ce are de făcut, nu era totuşi sigur că va proceda aşa cum îşi propusese.

Cei trei funcţionari se apropiau de colţul străzii Krucza. Lutek mergea în urma lor. Tustrei o luară pe strada Krucza.

Jacek îi zări pe funcţionari. Îi aştepta chiar din clipa cînd trecuseră pe lîngă el cei trei tineri, dintre care îi recunoscuse pe doi. Zbych însă nu-şi mai amintea de însoţitorii lui Zenon din pădurea Anina — de altfel, prea trecuseră repede prin faţa porţii, unde stătea la pîndă.

Lutek coti spre Krucza. Jacek îi avea acum pe toţi în faţa ochilor. Îi vedea pe agresori şi pe viitoarele lor victime. Privea ca la un film: el, spectatorul, ştia dinainte ce o să se întîmple; viitoarele victime însă nu bănuiau nimic. Casierul mergea nepăsător şi liniştit — de cîte ori nu făcuse el drumul acesta! În urma lui, ceilalţi doi discutau.

Jacek ştia foarte bine cum se vor petrece lucrurile. Cei trei tineri îi vor ataca desigur cu ajutorul lui Lutek. Atacul se va produce în clipa cînd toţi se vor întîlni în acelaşi punct.

„Ce mult durează!"

Dar iată că bandiţii, întorcîndu-se, se îndreaptă spre victimele lor. Trec prin faţa acestora şi iarăşi se întorc. Sînt acum toţi cu faţa spre Jacek. Lutek, printr-o mişcare repezită, îşi scoase şapca din cap.

Kazek era hotărît: n-o să ia parte la atac! Era hotărîrea neclintită a unui băiat care, prin munca sa spornică, ajuta la refacerea ţării şi a lui proprie. Semnalizarea lui avea să înlesnească atacul. Întreruperea lanţului de semnale va împiedica săvîrşirea crimei şi,

în orice caz, îi va deruta pe bandiți ; pentru întîia oară îi atribuia lui Zenon acest epitet.

În această stare de spirit, observă că bandiții se întîlnesc cu cei trei funcționari. Lutek își scoase șapca...

Kazek, din vîrful dărîmăturilor, nu semnaliză. Ba, în neclintirea lui, își ținea și respirația. Zenon își lunecă privirea pe lîngă camionul cu mobilă căutînd silueta băiatului și se neliniști : „Ce încet se mai mișcă ăștia de la bancă !..."

Jacek își îndeplinea cu precizie planul — împrejurările impuneau unele mici schimbări, dar acțiunea, în genere, putea fi pusă în aplicare așa cum o plănuise.

În momentul în care agresorii ajunseră în dreptul salariaților întreprinderii, Jacek, cu degetele vîrîte în gură, fluieră apăsat și tare. De trei ori văzduhul fu spintecat de fluieratul său. Apoi făcu semn cu vărguța pe care o ținea în mînă, mișcînd-o repede.

Salariații Uniunii de construcții abia prinseră cu urechea fluieratul, că și auziră un glas răgușit : „Mîinile sus". Cu coada ochiului, casierul văzu țeava revolverului țintind spre ei. Înlemniră toți trei. Dar în clipa următoare agresorii o luară la goană. Fluieratul se repetă, răsunînd tare printre ruine. Fugarii se repeziră spre o poartă. Dar poarta era încuiată...

Zbych văzuse foarte bine cum Lutek și-a scos șapca și cum cei trei tineri au întins revolverele. Sînt însă împrejurări cînd omul se hotărăște într-o clipă, acționînd bineînțeles din instinct, iar nu din rațiune. Fluieratul de alarmă care-i prevenea pe agresori produse reacția. Să li se taie calea de retragere, să se înlesnească prinderea lor ! Mișcările băiatului îi depășeau gîndurile. Să scape de acest vis rău ! Grăuntele aruncat de mîna lui Garski încolțise pe neașteptate.

Cînd bandiții năvăliră spre poarta care avea să le înlesnească fuga, o găsiră zăvorîtă, Zbych se strecură în fugă printre dărîmăturile curții, ca să iasă mai repede din zona periculoasă.

În zadar zgîlțîiră poarta. Era încuiată. Injurînd de mama focului, cei trei porniră în direcția străzii Zurawia, traversînd la cotitură pe celălalt trotuar. La început și Lutek o luase la fugă, dar după colț se hotărî să meargă mai încet.

Casierul și ceilalți doi funcționari stăteau nemișcați. Kazek auzi fluieratul și observă mișcările prietenului său. În mod automat, voi să repete semnalul întorcîndu-se spre Zenon, dar se opri. Pentru a doua oară. De altfel, în instrucțiunile primite, „șeful" nu pomenise nimic despre repetarea semnalelor date de Jacek. Las' să-i prindă miliția pe bandiți!

Prin geamul automobilului, Zenon vedea că băiatul nu se clintește din loc. „N-o fi luat-o ăia pe alt drum?" — se gîndea neliniștit. Și, deodată, de după camionul cu mobilă, răsăriră trei siluete alergînd nebunește, cu fețele aprinse.

Zenon înlemni... Fug! Și cu mîinile goale, pe trotuar, nu printre ruine!? Înțelese: trădare! Marek nu venise dimineața! Și motorul automobilului nu era încă pus în funcțiune!! Urma să-i dea drumul în momentul cînd Lutek, scoțîndu-și șapca din cap, avea să semnalizeze începutul atacului. Iar Spokorny trebuia să transmită mai departe acest semnal. În automobilul astfel pregătit de plecare, urmau să sară bandiții. Dar Kazek stătea liniștit.

Deschiseră repede ușa automobilului. Se trîntiră pe pernele canapelei. Zenon făcu contactul, apăsă pe starter. Motorul în perfectă stare porni ușor, dar și așa pierduseră cîteva clipe prețioase.

Plecară fără nici un incident. De altfel, nimeni nu-i urmărea. Numai trecătorii — rari prin acea parte a străzii Zurawia — se mirau de graba mare a tinerilor. Kazek văzu cum automobilul „șefului" dispare în gîtlejul străzii Marszalkowska. Era surprins că, în ciuda alarmei, nici un milițian nu se interesa de cei trei oameni rămași încremeniți în mijlocul străzii Krucza. Doar se dăduse alarma! Se pare că cei trei nu

se dumeriseră încă bine de ceea ce era să li se întîmple. Ori poate, socotind că agresorii sînt urmăriți de miliție, așteptau sosirea milițienilor.

Fluierătura lui Jacek nu atrăsese atenția nimănui; în afară de cei trei, nimeni nu o auzise. Victimele salvate se îndreptară singure spre circumscripția de miliție. Acolo dădură ofițerului de serviciu declarații diferite asupra agresorilor; numai într-un singur punct erau de acord, și anume că cei trei agresori erau tineri și înarmați. Dădură însă informații contradictorii asupra înfățișării lor, asupra culorii îmbrăcămintii, asupra înălțimii. Însăși fuga lor bruscă părea cu totul neverosimilă. Agresorii s-or fi speriat de ceva. Dar ce-o fi fost? Din pricina emoției, cînd banditii i-au somat: „Sus mîinile", niciunul dintre ei nu și-a dat seama că în același timp s-a auzit un fluierat prelung. De altfel, cine ar fi putut face vreo legătură! Atîția băieți fac gălăgie pe stradă!

Concluzia miliției fu scurtă: o încercare neizbutită de atac; banditii, speriați, au fugit fără să-i prade.

Spre seară, Marek luă de la cei trei prieteni ai săi — de la fiecare în parte — informații asupra celor întîmplate. Prin lipsa lor de precizie, aceste informații nu se prea deosebeau de concluziile trase de miliție. Fără să-și ascundă bucuria pentru dezastrul „șefului", fiecare trecea sub tăcere contribuția lui la această acțiune. Orgoliul tineresc nu le îngăduia să-și trădeze frămîntările. Jacek declară pur și simplu că dăduse alarma fiindcă observase trei milițieni, care, cine știe din ce pricină, deodată au făcut calea întoarsă.

Marek nu le dădu nici el prea multe explicații cu privire la lipsa lui. „M-am săturat de treaba asta." Atît rosti cu glas aspru, și nimic mai mult. De altfel, obosit cum era, nici n-avea chef să mai lungească vorba. De vină să fi fost oare căldura sau gîndurile chinuitoare?

Destul că lucrase mai prost cu Wiewiorski decît cu Complak. Aşezaseră de abia 3148 de cărămizi şi terminase mult mai obosit decît în ziua primului său succes. Asemenea zile cu ghinion se pot ivi oricui în viaţă...

A doua zi, Jacek află că Lutek nu s-a întors acasă în noaptea aceea.

JACEK

Jacek își închipuia că, odată cu eșecul atacului, va scăpa de gîndurile ce-l tot frămîntau. Dar chiar în seara aceea, constatînd că Lutek n-a mai venit acasă, își dădu seama că se înșelase. Atîta doar că încetă să se mai zbată în plasa propriei lui nehotărîri, a fricii de „șef" și a perspectivei „casei de corecție" ; dar de îndată ce se angajase în acțiunea ce o plănuise, i se născu în minte întrebarea chinuitoare : și acum ce va urma ?

Ce va urma ? Să se oprească la jumătatea drumului era cu neputință ! Tînărul începuse să se dumirească asupra rosturilor vieții. Dacă ai spus A și B, trebuie să spui și Z.

Prin comportarea sa în timpul atacului, se declarase fățiș împotriva lui Zenon. Asta-i adevărat. Dar iată că lucrurile se întîmplaseră altfel decît sperase : „șeful" o tulise nestingherit cu automobilul ! Nimeni nu-l urmărise, nu se luase după el. După asasinarea lui Radziszewski, odată cînd și-a exprimat revolta, Marek l-a prevenit : „Ce știi tu de Zenon ? În schimb, el despre tine știe totul !" Acum, după o jumătate de an, situația era aceeași. Ei tot nu știau mare lucru despre Zenon. La drept vorbind, îl cunoșteau de fapt numai din vedere, deși pe Kazek îl legau de „șef" unele amintiri, aproape istorice, din timpul răscoalei. Dar localurile pe care le frecventa „șeful", nu Jacek, ci Lutek le cunoștea. Însă Lutek nu scotea o vorbă. Și unde să-l găsească ? Așa că primejdia ce-l amenința din partea „șefului" i se părea din ce în ce mai greu de înlăturat.

Jacek se simțea din cale-afară de singur în toată această afacere, din care nu vedea nici o ieșire. Să destăinuiască prietenilor necazurile lui? Nu, nu se poate! Teama de consecința delictelor săvîrșite distrusese încrederea dintre ei.

- Poate că ar trebui să se destăinuiască redactorului Matusiak? Respinse însă și gîndul acesta care-i încolțise mai de mult; prea i-ar fi fost rușine de el însuși! Nu mai puțin se rușina și de doamna Majewska! Simțea că abuzase de buna ei credință, ascunzîndu-i atîta timp adevărul.

După o noapte nedormită, se sculă obosit și enervat. Tot bocănind cu cîrja pe strada Grojecka, îl cuprinse o jale amarnică pentru soarta lui. Lacrimile îi năvăliră în ochi cînd își dădu seama că nenorocirea lui se trage de la piciorul șchiop. Și în această stare de nemulțumire și tristețe, ajunse la redacție.

Pe la ora zece apăru Kornecki. Era posomorît. Cînd Jacek, cu o clipă mai tîrziu, puse pe biroul celor doi redactori pachetul zilnic de ziare, mai putu prinde ultima parte din relatarea lui Kornecki:

— ...după aceea ne-au chemat la miliție să dăm cîte o declarație... Așa că abia după masă ne plătesc. Nu mai puteam aștepta... am să primesc banii abia astăzi... De aceea, dragul meu, te rog să-mi împrumuți pentru două ore...

Matusiak îi întinse trei bancnote de culoare verde-albastră...

— ...Caraghios în toată afacerea asta a fost fuga răufăcătorilor. Nu era nimeni pe stradă, nici patrulă, nici vreun milițian... De altfel, puțini oameni trec pe-acolo. Și deodată au intrat în panică...

Jacek încercă sentimentul pe care-l are un scriitor cînd vede în tren un călător oarecare citind cu interes o carte de a lui, fără ca acesta să bănuiască că autorul se află chiar acolo, de față.

— Minune n-a fost în nici un caz, ceva trebuie să-i fi speriat!

De acest lucru, Jacek era pe deplin încredințat.

— ...Nici casierul, nici funcționarul nostru, nici tovarășa care îi însoțea n-au putut descrie cum arătau la față. Nici să-i vadă n-au apucat...

— Acum, dacă ai căpătat bănișorii, te-a prins veselia...

— Păi nu-i normal? Oricum, trebuie să recunoști că-i o afacere mediocră! Ce mare ispravă să smulgi un pachet din mîna cuiva care trece pe o stradă pustie...

— Mda, aiureală! Ondraszek[1] sau Robin Hood[2] n-au apucat timpurile noastre. În locul haiducilor nobili, ni se servesc doar niște pungași fricoși.

În coridor, careva strigă că redactorul-șef îl cheamă pe Matusiak.

Gîndindu-se în acea dimineață la atacul neizbutit, Kornecki își aminti la un moment dat că despre Uniunea de construcții n-a vorbit mai îndelung decît numai cu Chludzinski; voia să lucreze la ei, dar n-a mai dat nici un semn de viață. Probabil și-a găsit între timp ceva mai potrivit. Se gîndea cu groază la fostul coleg, care i se asocia în minte cu bancnotele de la localul de tristă memorie, „Micul Infern", mîzgălite de un nătărău, cu versuri de proastă calitate dedicate drăguței lui. Apoi își aminti că voia să-l întrebe pe Jacek de unde îl cunoaște pe Chludzinski. Cînd Matusiak ieși din cameră, Kornecki îl întrebă pe băiat:

— De unde îl cunoști pe Chludzinski?

— Eu? Pe Chludzinski?

— Da, pe Wiktor Chludzinski.

— Nu-l cunosc. Jacek își răscolea cu înfrigurare memoria, doar și-o aminti de acest nume. Îl auzea pentru întîia oară. Nu. Pe-onoarea mea nu-l cunosc. Cine-i ăsta?

— Un student. Coleg cu soră-mea...

---

[1] Ondraszek — haiduc polonez. (n.t.)

[2] Robin Hood — haiduc englez. (n.t.)

— N-o cunosc nici pe sora dumneavoastră şi nici pe el. Pe cinstea mea! Poate că a lăsat ceva aici pentru domnul Matusiak? Cum arată?

— Eh, nimic deosebit! Zvelt, de statură mijlocie. A, da! Are un mers cam caraghios... ţopăie... parcă ar călca întîi în vîrful degetelor şi apoi s-ar lăsa pe toată talpa... Deodată Kornecki îşi aminti de ceea ce-i spusese Wiktor. Bineînţeles că Siwicki nu putea să-i ţină minte pe toţi care veneau cu reclamaţii la biroul obiectelor pierdute. Dar nu-i nimic important, a fost o dată aici, la redacţie...

„Da, da, ăsta-i. Nu încape îndoială. Zvelt, de statură mijlocie, cu un mers atît de caracteristic, neobişnuit". Jacek simţi o bucurie neaşteptată. Să fie oare pe drumul cel bun? Dar Kornecki nu dădea nici o importanţă. Se apucase de lucru...

— Domnule redactor, spuneaţi că are un mers caracteristic. Pe-onoarea mea! Mi se pare că într-adevăr îl cunosc... — Se legă de ultima frază a lui Kornecki: L-am văzut aici acum cîteva zile, a întrebat de dumneavoastră. Mintea, doar o afla ceva mai mult.

— De mine? A întrebat de mine? Wiktor? L-o fi trimis Zosia?

Redactorul era tare mirat.

— Da, chiar el a fost.

Jacek continuă jocul: va cîştiga ori va pierde?

— Şi cînd a fost?

— Acum o săptămînă.

— Voia să vorbească cu mine?

— Da, numai că am uitat să vă spun despre asta. Pe-onoarea mea! A promis că o să telefonez, că nu-i nimic important...

— O fi pierdut iarăşi ceva, ca atunci...

— Probabil! Jacek găsi nimerit să confirme această presupunere, deşi nu ştia despre ce-i vorba.

— Dar de ce avea nevoie de mine?... I-ai arătat o dată drumul. Tocmai spunea că te-ai purtat politicos cu el.

Jacek rămase foarte mirat.

— A pomenit de mine?
— Da, te-a ţinut minte. Tu însă l-ai uitat.
Jacek era sigur că se află pe drumul cel bun.
— Ba nu l-am uitat. Pe-onoarea mea! Cum era să-l uit! Dar cum ziceaţi că-l cheamă? Ca să vă pot spune dacă mai întreabă de dumneavoastră.
— Chludzinski, Wiktor Chludzinski. Mi-a fost coleg, dar e cam mult de-atunci.
De-abia a treia zi, Jacek se decise să facă pasul hotărîtor. Aceste trei zile au fost însă cele mai grele din ultimii lui ani de viaţă de cînd păşise pragul adolescenţei.

La data izbucnirii războiului, Jacek Siwicki avea şapte ani şi cîteva luni; în mai 1945, împlinise treisprezece ani. Era încă prea mic ca să-i dea lui în minte să conspire de unul singur, dar îndeajuns de copt la minte ca să se poată molipsi de la alţii de pasiunea pentru conspiraţia ilegală şi să se gîndească la fapte eroice. În anii adolescenţei, cunoscuse deopotrivă cinismul şi brutalitatea vieţii sub ocupaţie, ca şi măreţia adevăratelor fapte de luptă, ori măcar povestirile despre acestea.
Se născuse şi crescuse în Ochota, cartierul de obîrşie al părinţilor săi. Ochota, o suburbuie din Varşovia, care, în perioada celei de a doua Republici[1], fusese inclusă în zona limitrofă a capitalei, oferea un spectacol ciudat prin amestecul de cocioabe şi clădiri luxoase, presărate printre grădini de cartofi şi lanuri de secară. Fosta comună suburbană căpăta încet-încet înfăţişare de oraş. Fabrici nu se aflau pe acolo, aşa că lipseau şi cartierele muncitoreşti cu specificul lor. Ţăranul din apropierea capitalei se trezise dintr-o dată locuitorul unui oraş de un milion de oameni; adaptarea lui nu era lucru simplu — oamenii din această generaţie nu aveau o poziţie de clasă pre-

[1] A doua Republică a fiinţat între cele două războaie mondiale. (n.t.)

cisă, nu aveau o orientare ideologică şi îşi însuşeau lesne cele mai urîte şi mai caracteristice trăsături ale micii burghezii şi ale lumpenproletariatului; în felul acesta sporea numărul lumpenproletarilor din capitală. În suburbii, mişunau de obicei declasaţii sociali. Ochota era tocmai o asemenea suburbie: nu era nici sat, nici oraş. Aici se adunară o sumedenie de declasaţi care transmiteau dintr-o parte a baricadei sociale în cealaltă idei şi concepţii oportuniste, otrăvind atît de stăruitor proletariatul din cartier, încît în rîndurile lor se numărau oameni şterşi, nelămuriţi, fără vreo ambiţie sau năzuinţă spre un viitor mai bun, nepăsători faţă de lupta pentru drepturile lor şi ale semenilor lor.

Mediul înconjurător şi familia — tatăl lui Jacek, de pildă, era cizmar şi totodată portar al unui imobil de raport — n-au putut da copiilor nici o îndrumare ideologică, şi nici nu le-au deşteptat acea conştiinţă care să-i ajute să ducă lupta politică, ei înşişi ţinîndu-se departe de aceasta. Conştiinţa de clasă nu este un dar care vine din senin... O formează condiţiile de viaţă şi o întăreşte educaţia politică. Deşi în 1945 puterea de stat în Polonia fusese preluată de clasa muncitoare, abia în anul 1948, cînd s-a produs noua orientare ideologică în sînul mişcării muncitoreşti poloneze, revoluţia a devenit cu adevărat proletară. La Ochota, în anii 1947 şi 1948, pojghiţa mic-burgheză a proletariatului de acolo nu fusese încă înlăturată. Nici Jacek Siwicki şi nici alţi copii de seama lui din atîtea străzi ca Barska nu avuseseră de la cine afla adevărul despre Polonia nouă. Dimpotrivă, băieţii auzeau mereu în jurul lor văicăreli şi proteste pricinuite de greutăţile de după război, inevitabile într-un oraş ruinat, socotite de cei insuficient orientaţi ca o consecinţă a schimbării orînduirii sociale. Asemenea oameni nu puteau fi în stare să-şi îndrumeze copiii spre Patria nouă.

Datorită temperamentului său, Jacek căzu în 1946 în cursa lui Zenon. Băiatul dorea să trăiască o viaţă

plină de eroism, după pilda celor mari din timpul războiului. Se găsiră indivizi — contrarevoluționari transformați în bandiți — care, dîndu-și seama de forța ce zăcea în visurile neîmplinite ale acestor tineri, copii încă, puseră fără scrupule stăpînire pe tinerețea lor pentru a o distruge, deprinzîndu-i cu crima, cu disprețul față de legi, inoculîndu-le microbul dușmăniei împotriva a tot ce e nou. În această acțiune, ei nu se limitau numai la cunoștințele tehnice. Academia furtului și a asasinatului nu se putea lipsi de o „ideologie". Mitul credinței, mitul jurămintelor mistice, mitul respectului datorat unui trecut de mult alungat, mitul unei solidarități oarbe, în numele unei așa-zise demnități, pe cît de nedefinite, pe atît de încurcate — iată ideologia acestor bandiți! Jacek era un băiat inteligent, a cărui agerime însă putea ușor luneca spre șmecherie și viclenie iscusită. Beteșugul său îl făcuse viclean, dar și prevăzător. El și-a dat seama de primejdia colaborării cu Zenon înaintea prietenilor săi. La început — departe de a înțelege substratul acțiunilor criminale ale „șefului", departe de a sezisa interesul de clasă urmărit de Zenon, ca și propriul său interes — se temea numai de urmările inevitabile. Ca invalid, cunoscuse din plin nenorocirea ce se poate abate asupra oamenilor, cu întregul ei lanț de consecințe; băieții sănătoși, prea încrezători în propriile lor forțe, nu stăteau mult pe gînduri, își riscau viața plini de curaj, încrezători în buna desfășurare a acțiunilor puse la cale.

Munca în redacția ziarului, în această retortă a vieții, îi dezvălui lui Jacek aspectele multor fenomene pe care le cunoștea dintr-o altă latură... Simți pe fața sa șuvoiul unei ape înviorătoare. Discuțiile dintre cei doi tineri redactori deveniseră pentru el o temeinică școală a gîndirii. Iar mai tîrziu, colaborarea cu Andrzej Kornecki trezise în el un interes viu și temeinic, pusese în mișcare cel mai important motor din viața acestui tînăr: munca profesională. După actul de naștere, Jacek avea șaisprezece ani, dar experiența

băiatului, a cărui mamă a fost sărăcia şi al cărui tată a fost războiul, îl maturizase înainte de vreme. Şi iată că într-o bună zi, începu cu iscusinţă şi cu chibzuială să-şi croiască drumul de întoarcere spre viaţa normală.

Dar cînd să ajungă la capătul acestui drum, i se păru deodată să sub picioarele lui se cască o prăpastie. Drumul se întindea de cealaltă parte a prăpastiei fără fund, ce nu putea fi trecută decît printr-un salt brusc şi îndrăzneţ.

Prăpastia aceasta se deschisese în faţa lui după discuţia cu Kornecki, îndată ce se încredinţase că Wiktor Chludzinski şi „şeful" Zenon erau una şi aceeaşi persoană ; dacă n-ar fi fost aşa, de ce un oarecare Chludzinski, avînd acelaşi mers caracteristic ca şi „şeful" lui, ar fi întrebat tocmai despre el, Siwicki ?

Atît timp cît nu ştia cine este cu adevărat „şeful", nu se putea hotărî să înfrunte decisiv aspra şi tulburătoarea problemă a ruperii legăturilor cu Zenon, problemă care zăcea undeva în fundul creierului său. Acum însă, da ! Putea să atace.

Acum ştia cine este Zenon. Ştia că numai îndepărtîndu-l pe „şef" va putea să se elibereze pe sine şi să-şi elibereze prietenii. Ajunsese să-şi dea pe deplin seama că acţiunea „şefului" era îndreptată împotriva ţării şi a patriei sale. Un singur lucru nu ştia : cum să scape de omul acesta ?

Şcoala conspirativă a lui Zenon îi indica un singur procedeu : asasinarea într-un loc dosnic. Dacă doamna Majewska ar fi putut auzi dialogul lăuntric al elevului ei, ar fi înspăimîntat-o sîngele rece şi rafinamentul cu care un băiat de şaisprezece ani putea să se gîndească fără emoţie la o „lichidare prin împuşcare". În locul copilăriei şi tinereţii furate, banditii îi insuflaseră cinismul.

Dar Jacek respinse omuciderea. Nu din milă. Era altceva la mijloc. Redactorul Matusiak îl învăţase că într-un stat socialist, a-ţi face singur dreptate, în mod arbitrar, mergînd pînă la omor, înseamnă crimă, iar

el nu voia să se încarce cu o nouă vină în momentul cînd voia să se elibereze de cele vechi. Există autorități care au menirea să împartă dreptatea. Știa prea bine acest lucru. Din păcate, el însuși avusese de-a face cu ele. Numai aceste autorități puteau să-l scape de „șef". Dar pentru asta trebuia să știe ceva precis despre Zenon.

Tocmai în acest punct al planului său se deschisese prăpastia. În lumea conspirativă căreia îi dăruise tinerețea, această prăpastie se numea trădare! Dar sentimentul de solidaritate ce clocotea într-însul, legîndu-l de orînduirea stabilită de revoluție, îi insufla alt cuvînt: datorie. Sensul cuvîntului „trădare" era cel cu care se deprinsese și care se integrase în concepția lui, astfel că era încredințat că-l înțelege perfect de bine. În schimb, sensul cuvîntului „datorie" îi era încă nebulos; mai mult îl simțea decît îl înțelegea. Știa numai atît: că datoria cetățeanului cinstit este să-l predea pe criminal securității. Criminalul și cetățeanul se găsesc însă, în mod obișnuit, de o parte și de alta a baricadei, iar el continua să stea călare pe această baricadă.

De aceea, în cursul acestor trei zile lungi, mereu se întreba: oare solidaritatea care-l lega de vechiul camarad sau sentimentul onoarei — ce onoare o mai fi și asta? — nu-l vor opri să-l trădeze pe șef?

Și se mai întreba: va putea el, beteag cum era, să scape de „șef", fără ajutorul nimănui? Oare Zenon, lipsit de orice scrupul, nu va acționa mai repede.

Dar tot atît de stăruitor i se punea problema: nu comite el oare o crimă de neiertat, tăinuind ceea ce știa despre șef? Nu se făcea astfel vinovat de o trădare — da, de trădare! — față de oamenii binevoitori cu el?

Se găsea deci în fața a două înțelesuri ale aceluiași groaznic cuvînt: *trădare*. Și deși ajunsese să-și dea seama care este cel just, mai stătea totuși la îndoială, de teama consecințelor acestui adevăr. Oh, cît

e de greu să lupți cu cuvintele, cu noțiunile — uneori e mai ușor poate să lupți cu oamenii !

Băiatul ducea de unul singur lupta cu spectrul ce-l urmărea. Nu se duse nici la Matusiak și nici la judecătoarea Wilczynska, deși îi trecuse prin minte că ar trebui să se destăinuiască acesteia. Ei l-ar fi îndrumat către adevărul ideologic și către adevărul vieții, i-ar fi întins mîna, l-ar fi luminat, i-ar fi arătat calea adevărată. Jacek se frămînta însă singur, prins în țițele acestei probleme complicate, prea grele pentru vîrsta lui ; se zbătea între noțiuni, al căror sens real, iar nu fals, nimeni nu-l învățase să-l cunoască. Trei zile îl chinuiră aceste gînduri dureroase, ca în cele din urmă să-și dea seama că prelungirea acestei lupte îl va duce la nebunie. Gemea prin somn, aiura rostind cuvinte fără șir, iar mătușă-sa, îngrijorată, îi punea mîna pe fruntea aprinsă, să vadă dacă n-are temperatură. Trei nopți s-a chinuit ca într-un coșmar. Simțea că trebuie să ia o hotărîre, și asta cît mai neîntîrziat. Și în starea în care se afla, nu putea lua decît o singură hotărîre.

Trebuia să sară peste prăpastie...

Gangul era îngust și întunecos, ca în toate casele vechi, construite de proprietari hapsîni, cu cea mai mare zgîrcenie, în dauna higienei ; bucătăriile și camerele de baie erau strîmte, în schimb, odăile de locuit exagerat de mari, ca să se poată cere chirii cît mai ridicate. Într-un oraș distrus de război, numai într-un asemenea apartament își putea găsi sediul Miliția Populară. Mirosea tare a var proaspăt. Pe podeaua tărcată cu dîre groase de un alb murdar, erau înșirate ciubere pline de tencuială cenușie. Jacek trebuia să umble foarte atent, să calce cu multă băgare de seamă, ca să nu-i lunece cîrja pe podeaua umedă și să nu se lovească.

La început, miliția nul de serviciu nu vru să-l lase să intre la comandantul circumscripției. Îi ceru să-și spună numele, iar băiatul nu vru să-l dea ; era pru-

dent, căci numai din indiscreţia cuiva Zenon aflase de Radziszewski.

— Vă rog să mă anunţaţi, am o chestiune foarte importantă. Pe-onoarea mea !

Insistă atît de mult, încît miliţianul, raportînd ofiţerului despre acest individ din cale-afară de îndrăzneţ, primi ordin să-l introducă. Trecînd pe lîngă ciuberele din gang, Jacek intră în ultima cameră pe stînga : încăperea era renovată. Mobila veche de birou părea parcă mai nouă între pereţii proaspăt zugrăviţi. În dosul unui birou mare, negru, care nu se potrivea nici cu placajul de culoare deschisă al dulapului pentru dosare, nici cu măsuţa pe care se afla maşina de scris şi nici cu scaunele de lemn, şedea un tînăr ofiţer de miliţie. Avea o faţă plăcută, netedă, de parcă n-ar fi cunoscut niciodată briciul. Ochii mari, albaştri („ca ai lui Zbych" — se gîndi Jacek) contrastau izbitor cu uniforma, cu cizmele şi cu uriaşa lulea, pe care ba o scotea, ba şi-o punea în gură.

Prezentîndu-se ofiţerului, Jacek uită aproape tot ce avea să spună. Frazele pregătite îi zburară din cap, începu să se bîlbîie, să se poticnească la fiece cuvînt, repetînd mereu „pe-onoarea mea". Locotenentul îl recunoscu pe şchiop de cum îl văzu : cei cinci din strada Barska erau continuu supravegheaţi de miliţie, cu toată sentinţa tribunalului, deoarece banda lui Koziol avea mai multe pe conştiinţă decît se putuse dovedi în faţa justiţiei. Descoperirea cadavrului lui Radziszewski readusese la ordinea zilei chestiunile nerezolvate : băieţii nici nu puteau bănui cît de bine era informată miliţia asupra lor, pe cît de scrupuloasă, pe atît de cumpănită.

— Ei, curaj ! Locotenentul îşi scoase din gură luleaua şi îl pofti pe băiat să se aşeze şi să spună ce are de spus. Stai jos şi vorbeşte, Jacek Siwicki, nu-i aşa ?

Dar băiatul tot nu putea rosti nici o vorbă. În cele din urmă, printr-o mişcare bruscă, scoase din buzunarul de la piept un plic mare, tare mototolit. Îl puse

încetişor pe tăblia neagră a biroului şi după aceea se aşează pe scaun. Locotenentul scoase din plic un exemplar din „Kurier"-ul, cu cuvinte şi litere tăiate. Cînd ofiţerul deschise ochii mari de mirare, înţelegînd repede ce mărturie de nebănuită însemnătate i se oferea, Jacek începu să vorbească, bîlbîindu-se, dar făcînd pauze lungi spre a se putea gîndi :

— Domnişoara Radziszewska şi-a pierdut astă iarnă fratele. Acum cîteva luni a primit o scrisoare. Această scrisoare eu i-am trimis-o...

N-A FOST O SIMPLĂ ÎNTÎMPLARE

Lumea nu e guvernată de hazard; totuşi sînt oameni cărora li se întîmplă lucruri neprevăzute. Sînt chiar zile cînd întîmplările se îngrămădesc de parcă s-ar fi înţeles, provocînd încurcături, uneori fără importanţă, alteori destul de grave. Dar ceea ce-i mai temeinic în viaţa unui om nu e jocul întîmplării. Coincidenţele pot cel mult întîrzia sau accelera acţiunea altor forţe mai profunde, deci mai puţin evidente; şi apoi se spune: s-a întîmplat! Şi auzind această exclamaţie, ridici resemnat din umeri: ce poţi să faci împotriva întîmplării, a fatalităţii!...

— Ce să-i faci, s-a întîmplat! Împotriva întîmplării nu există leac! explica de zor secretarul Dabek, chemat la Comitetul regional de partid, pentru a da lămuriri asupra celor petrecute la fabrica de becuri. Dacă s-a întîmplat, ce-s eu de vină? repetă el, ascultînd criticile ce i se aduceau.

Întîmplare fatală numai el şi acele împrejurări, pe care Macisz le socotise drept o coincidenţă excepţional de fericită: boala lui Lowak şi plecarea lui Kuncewicz, chemat să urmeze cursul de folosire a noilor maşini importate. Din această cauză, cei doi n-au putut fi prezenţi la acea şedinţă a Comisiei pe fabrică, în cadrul căreia s-a discutat situaţia întrecerilor.

Explicaţiile date de Dabek nu puteau însă satisface nici pe departe Comitetul regional. Şi pe bună dreptate. Este adevărat că printr-o întîmplare s-a nimerit ca Lowak să se îmbolnăvească exact cînd a plecat

Kuncewicz, dar nu întîmplător, ci intenționat l-a oprit într-o bună zi pe scări Ziemba pe Macisz.

— Ia vino-ncoa', Wacek! și îl împinse într-o firidă dosnică de la mezanin, unde se putea discuta mai liber. Pe șoptite, îi aduse la cunoștință o știre importantă. Acum o să se întîmple și la noi ceea ce s-a întîmplat la ei. Incep epurările, înțelegi...

— Apă de ploaie!

— Nu rîde! La ședința de ieri s-a vorbit despre tine că nu ai origină sănătoasă. Știi, din pricina socrului. Au mai descoperit și povestea cea cu Spokorny. Am impresia — Ziemba coborî și mai mult vocea — că pe ai noștri îi atîță cei din P.M.P. Se spune că și la noi o să aibă loc o plenară; au să arunce balastul.

— Atunci și noi...

— În orice caz tu, Zagrozny, Smiga, Dunajska, Kurda. Despre aceștia s-a vorbit. Dar poți să știi cui i-o mai coc?... Dumnezeu știe!

— Cel puțin ăștia-s oameni cinstiți. Se vede că-s prea cinstiți pentru ei. Cînd o să aibă loc?

— Aștept instrucțiuni de la regiune, dar ei ar putea să înceapă mai devreme, singuri, din proprie inițiativă. Și atunci, te poți aștepta ca după vreo săptămînă, două... știu eu, de altfel... știi cum e cu zeloșii...

— Bine! În orice caz îți mulțumesc. Cu siguranță că o să mă cheme la verificare. O să-mi fac autocritica...

— Da, poate că n-ar strica.

— E mai bine să fii pregătit.

Și Macisz tocmai voia să plece spre sala unde lucra, dar Ziemba îl ținu de mînecă.

— Wacek, stai, mai e încă ceva. Vezi... — și limba i se împletici în gură... — vezi, am căpătat... acum... mi s-a plătit pentru o lucrare... să-ți dau banii aceia.

Impinse în mîna tovarășului un pachet de bancnote. Acesta se uită mirat.

— De ce tocmai acuma?...

— Păi dacă am primit banii...

Macisz băgă în buzunar teancul de bancnote, se întoarse deodată şi porni pe scări în sus. Punînd în funcţiune contactorul maşinii se gîndi: „Nu-i o întîmplare că tocmai astăzi mi-a dat banii. Guzganii fug de pe vapor. Nu vrea să aibă nici o obligaţie tocmai acum. Eşti şmecher, frăţioare, dar asta n-o să te scape. Dacă zburăm, zburăm împreună".

Mişcarea monotonă a maşinii automate îi dădea răgaz să se gîndească în voie. Lăsînd maşina să meargă singură, Macisz chibzuia mereu ce i s-ar putea întîmpla: n-ar fi vrut să fie exclus din partid — printre alte motive şi pentru că pînă acum carnetul lui de partid îl acoperea întrucîtva pe socrul său în relaţiile acestuia cu autorităţile economice, care nu aveau o părere prea bună despre modul cum îşi ducea afacerile în prăvălia sa. Şi-apoi, doar nu s-a lăsat convins să se înscrie în partid în 1945, pentru ca acum să se lase dat afară cu una cu două! Cîntărea şi posibilităţile de atac şi cele de apărare.

Prima obiecţie: socrul! Va fi greu de înlăturat dacă se vor încăpăţîna. E adevărat că acum cincisprezece ani cînd s-a însurat cu Paulina, socrul său era doar un salariat la o întreprindere de utilaj electric. Macisz nu putea prevedea că în al doilea an de război, abilul său socru îşi va deschide un magazin propriu şi că, după război, va da magazinului o dezvoltare şi mai mare. Asta aşa-i! Dar parcă îl şi aude pe Lowak, cu glas ridicat, prezentînd dovezile colaborării dintre socru şi ginere, ca depăşind relaţiile de familie, dovezi de altfel bine cunoscute de întregul colectiv al fabricii. Macisz deseori îl înlocuia în magazin pe socru-său şi vindea beţuri. „Naiba ştie ce, şi faţă de cine a mai îndrugat ţîncul ăsta!" Acesta era categoric punctul cel mai slab al apărării. Ştie însă că atacul nu se va opri aici.

Banii! Îi vor mai obiecta lui Macisz că, dînd bani cu împrumut în dreapta şi-n stînga, caută să-şi atragă susţinători. Pentru el, tactica lui Ziemba era clară: secretarul avea intenţia să se prezinte în faţa lova-

răşilor şi să recunoască făţiş: „Da, am împrumutat bani, dar i-am dat înapoi fără să mă fi obligat cu nimic; acum nu-i mai datorez nimic şi nu fac nimic care să nu fie în acord cu conştiinţa mea". Fără îndoială că va mai întări acest cuvînt, adăugînd: „conştiinţa de clasă". Iar apoi va vota desigur împotriva lui. Era gata să-şi înjure prietenul pentru această atitudine, dar, chibzuind puţin lucrurile, se opri: procedeul lui Ziemba îi venea şi lui în ajutor. Putea mărturisi la rîndul său că a împrumutat bani ca să-i servească pe cei care aveau nevoie şi, de vreme ce aceştia i-au restituit banii, nu putea fi vorba de nici o obligaţie faţă de el. Dar dintre numeroşii datornici, numai Ziemba îi restituise pînă acum banii. De aceea Macisz se hotărî să prindă doi iepuri deodată: va lua banii înapoi şi, în acelaşi timp, îşi va uşura apărarea.

Asta însă nu era totul. Cel mai important punct îl vor discuta la sfîrşit: anularea întrecerilor din fabrică. La acest punct, nici o explicaţie nu-l va putea ajuta. Va putea, ce-i drept, repeta argumentele folosite astă-primăvară, dar de-atunci au trecut mai multe luni, în care timp, şi în fabrică la ei, precum şi în întreaga ţară, se intensificase mişcarea întrecerilor socialiste. Atunci, la adunarea generală, se folosise de votul celor fără de partid, dar cum să uzeze de acest vot în chestiuni interne de partid?... Doar să facă o manevră de prevenire, luînd-o înaintea celor care ar putea să atace. De altfel, Macisz se gîndise de mult la această tactică şi se înarmase cu argumente corespunzătoare.

— Nici asta n-a fost o simplă întîmplare! Secretarul Comitetului regional îl tot strîngea pe Dabek în cercul de fier al unei gîndiri logice. N-a fost o simplă întîmplare faptul că în comisia de întreceri a fabricii s-au nimerit tocmai oameni ca Dunajska sau Smiga, şi din organizaţia dumitale — Krystek; iar ceilalţi, cei fără partid, te asigur că dacă ar fi fost lămuriţi de către tovarăşi cinstiţi, ar fi avut altă atitudine şi nu s-ar fi luat după oportunişti sau ticăloşi...

Pierzîndu-şi stăpînirea de sine, secretarul Comitetului regional ataca violent; şi doar nu atinsese totul; în fond, lui Dabek nu i se adusese încă nici o acuzare.

Da, trebuia să recunoască: n-a fost o întîmplare. Comisia de întreceri fusese aleasă atunci cînd Lowak lansase prima chemare; în fabrică se formase o poziţie puternică împotriva întrecerilor, de aceea muncitorii, fără să se fi înţeles între ei, numai din instinct, aleseseră în comisia care ar fi putut eventual constitui o ameninţare pentru pretinsa lor linişte, prieteni şi tovarăşi care nu prezentau nici o ameninţare din acest punct de vedere.

Macisz îşi dădea şi el seama de acest lucru. În comisia de întreceri, singurii care îl stinghereau în planurile lui erau Lowak, Kuncewicz şi Leja. Dar în ziua în care Ziemba îl oprise pe Macisz pe scări, Kuncewics plecase tocmai pentru vreo zece zile. Iar împotriva celorlalţi doi, se putea porni lupta.

Cu datornicii, n-a mers prea uşor. Din cei nouă tovarăşi de partid, cărora Macisz le ceru îndărăt banii împrumutaţi, numai trei îi făgăduiră că-şi vor plăti datoria a doua zi. Cinci n-aveau bani decît după întîi. Şi cînd Macisz le atrase atenţia c-ar putea avea neplăceri în cadrul organizaţiei din pricina acestor împrumuturi, tovarăşii se arătară nepăsători, zicîndu-şi pesemne: „Ei şi? Cu atît mai bine dacă se prinde vulpea în laţ...“ Erau de părere că în acea clină era mai potrivit să fii datornic decît creditor.

În cele din urmă, Macisz îi ceru datoria şi lui Smiga, un om a cărui înfăţişare îşi justifica numele [1]. Oamenii de teapa lor se înţeleg între ei... Smiga se gîndise că, fiind membru în comisia de întreceri, ar putea avea neplăceri dacă s-ar afla că-i datorează bani lui Macisz. Dar, simţind cum stau lucrurile cu Macisz, se hotărî repede:

[1] Smiga înseamnă elice. (n.t.)

— Știu că pe dumneata nu te interesează banii, ci numai datoria. Macisz tăcu. Lovitura nimerise drept la țintă. Și pe mine tot numai chestia datoriei mă interesează. Putem dar să cădem la înțelegere: eu banii am să ți-i dau abia pe la Crăciun, pînă atunci n-am de unde, dar la o nevoie putem declara — doar nimeni n-o să ne caute în pungă — că ți-am plătit datoria încă de acum două săptămîni. Ei, ce zici?

Macisz voia să aducă în fața comisiei de întreceri cazul lui Spokorny, prin intermediul tovarășei Dunajska, cu care se afla în termeni foarte buni, și a muncitorului Porebski, tovarăș fără partid, un om mai în vîrstă, docil și nu prea inteligent. Dar pe loc îi veni în minte că nu i-ar strica să aibă și ajutorul lui Smiga — poate mai cu seamă ajutorul acestuia.

— Să presupunem că aș fi de acord, dar cu ce îmi garantezi că n-ai să trădezi această înțelegere prietenească dintre noi?...

— Interesul.

— Interesul dumitale poate să se schimbe. În afară de cazul cînd îl vom întări...

— Și cum anume?

— Am să-ți încredințez ceva care ar putea să-ți folosească la comisia de întreceri. „Dacă momeala prinde, e bine, și chiar dacă nu prinde, pe el tot îl voi avea în mînă" — se gîndi Macisz.

— În legătură cu...?

— ...cu Spokorny.

— O! Smiga se învioră, devenind deodată binevoitor. Nu-l putea suferi pe Spokorny.

Macisz îl informă pe Smiga asupra situației lui Kazek. Un hoț — fruntaș în producție, se poate oare așa ceva? Îl atîță pe Smiga, care atîta aștepta. Acesta înțelese că de astă dată trebuie să fie de partea întrecerilor, față de care nutrea sentimente cu totul potrivnice.

Cîteva zile în șir, Macisz se ținu de capul tovarășilor săi. Vorbi cu Dunajska, îl atîță pe Porebski, îl instrui pe Smiga. Întrucît acțiunea de „despăduchere"

putea lua proporții, Macisz se gîndi să o frîneze din timp; acționa însă cu grijă, să nu stîrnească vîlvă — surprinderea este doar o condiție a victoriei.

Cel care convocase ședința era Dabek, și nimerit ar fi fost ca ea să se țină în biroul șefului de la „Muncă și Salarii", care din oficiu intra în comisia de întreceri, ca unul ce ținea graficele de realizare a normelor și a angajamentelor. Comisia se întrunea rar. Ședința din acea zi, Dabek o convocase pe neașteptate. În vederea evenimentelor ce urmau să aibă loc, cît timp mai era secretarul organizației P.M.P. din fabrică, nu strica să desfășoare o oarecare activitate.

De data asta, erau de față numai cîțiva membri; lipsea Kuncewicz, dar lipsea și Lowak. Dabek era mulțumit: „Aceștia tulbură întotdeauna bunul mers al dezbaterilor!" Leja, reprezentant al direcției, se simțea izolat.

Prima etapă a întrecerilor se apropia de sfîrșit. Deschizînd ședința, Dabek declară că scopul pentru care s-au întrunit era ca membrii comisiei să ia cunoștință de actuala situație a întrecerilor din fabrică, întrucît la viitoarea ședință ce avea să se țină după două săptămîni, se vor prezenta rezultatele, așa că e nimerit ca înainte de a se totaliza rezultatele definitive, tovarășii să aibă prilejul unui schimb de păreri, care ar putea să îndrumeze comisia în lucrările viitoare.

Dar deoarece Dabek, deschizînd ședința în calitatea-i de șef al secției „Muncă și Salarii", nu aduse nici o critică și nu formulă nici o obiecțiune, se lăsă o liniște supărătoare. Smiga rămăsese cu privirea pierdută în gol, așteptînd momentul prielnic pentru a pune în discuție cazul Spokorny. Dunajska își freca mîinile-i roșii ori își aranja părul sub broboadă. Burduhănosul Porebski, magazinerul fabricii și reprezentantul comitetului de întreprindere, se uita cu mare atenție pe geam, urmărind în stradă un tramvai și două autocamioane care blocaseră circulația. Ceilalți tăceau.

După o clipă, Kral, muncitor fără partid din sala de vidare a becurilor, începu să vorbească molcom:

— Oamenii se plîng că se schimbă prea des voltajul becurilor. Schimbarea voltajului frînează producţia; oamenii îşi pierd vremea, din care pricină întrecerea nu dă rezultatele aşteptate...

Kral atingea o chestiune neînsemnată din acest sector al producţiei numai ca să nu tacă.

— Doar n-o să producem numai becuri de patruzeci ori şaizeci de waţi — răspunse Leja.

— Dar schimbările de voltaj ar putea fi mai rare. Poate c-ar fi mai bine să lucrăm partide mai mari de becuri de acelaşi voltaj...

Se porni o discuţie, aşa ca să fie. Făceau unul şi altul cîte o observaţie, dar nici una esenţială. Vădit lucru, niciunul din cei de faţă nu-şi lua în serios sarcinile în calitatea lui de membru al comisiei. Chestiunile legate de întreceri îi preocupau numai în momentul convocării şedinţelor, care de altfel se ţineau foarte rar, şi ieşeau din sfera preocupărilor lor odată cu terminarea şedinţei. Discuţiile se desfăşurau greoi, în silă, fiecare fiind bucuros să se încheie cît mai repede, ca să se ducă acasă. Deodată ceru cuvîntul Smiga, care tăcuse pînă atunci:

— Aş vrea să atrag atenţia comisiei că în fabrica noastră s-a întîmplat un lucru foarte ciudat, care loveşte în însăşi ideea întrecerii. Toţi se mişcară nelinişitiţi. Tonul, cuvintele şi primele fraze erau cu totul neobişnuite. Smiga continuă: Cum de s-a admis ca în întreprinderea noastră primul fruntaş în producţie să fie... —făcu o pauză pentru efect — ... un tînăr cu o purtare morală foarte dubioasă? — (Leja se gîndi: „Cine l-a învăţat aceste cuvinte pompoase?“) Este vina direcţiei, vina comitetului de întreprindere şi a organizaţiilor noastre de partid; n-am dat dovadă de suficientă vigilenţă, tovarăşi! Autobiografia acestui individ şi actele respective s-or fi aflînd doar în dosarele serviciului personalului! Ştiţi, desigur, despre cine vorbesc? Altă pauză. Smiga trase adînc aer în

piept. Printr-o sentință judecătorească, Spokorny Kazimierz a fost condamnat la internarea într-o casă de corecție pentru furt și diferite atacuri. Sentința a fost pronunțată, cu drept de suspendare. Nu am nimic împotriva faptului că acest tînăr rătăcit lucrează în fabrica noastră. Fără doar și poate că trebuie să i se dea posibilitatea de a-și răscumpăra vina, dar nu se cuvine să ne fie dat ca pildă nouă, muncitori cinstiți...

Smiga mai vorbi cîteva minute. Cuvintele lui îi înfierbîntau pe cei de față. Porebski și apoi Dunajska făcură și ei unele observații răutăcioase în legătură cu acest caz. Luară cuvîntul muncitorii fără partid. Răbufni deodată, cu toată patima — ascunsă pînă atunci — ura înăbușită atîta vreme împotriva acestui tînăr care se dovedise un muncitor mai bun decît ei, muncitorii vîrstnici, și care îndrăznise să le dea lor lecții, fiind printre primii care făcuse ca acel „suflu nou" să pătrundă în fabrică.

Iar după cîteva zile, cînd Dabek rezumă în fața secretarului Comitetului regional felul în care se desfășurase ședința, acesta clatină din cap, arătînd că înțelege toată mașinația. Totul apărea foarte limpede, logic și firesc. Răutatea reacționarilor amenințați se revărsase ca o scursură murdară.

Leja încercase la acea ședință să-l apere pe Spokorny. Îl apărase însă foarte slab! Nu se așteptase la un asemenea atac. Singur în fața comisiei potrivnice, n-a putut găsi decît același răspuns simplu și logic, pe care-l dăduse cîndva și lui Stablewski, anume că „nu persoanele particulare sînt chemate să împartă dreptate, ci instanțele judiciare și, dacă acestea au găsit de cuviință să-i acorde lui Spokorny posibilitatea de a se reabilita, datoria lor e să sprijine această hotărîre, iar nu să o boicoteze". Socotindu-se vinovat de această întîmplare, Leja nu știa ce să facă. Nu s-a putut apăra nici pe el și nici pe Spokorny de șuvoiul de vorbe înveninate ale Dunajskăi, care protesta spumegînd de furie împotriva groaznicei insulte ce i se

adusese ei şi tovarăşei ei, silindu-le să ia pildă de la un hoţ! Ei, poftim!

Dabek găsi şi el de cuviinţă să observe că, „în ultima vreme, Spokorny a lipsit de trei ori de la lucru, iar justificarea pe care a adus-o n-a fost socotită valabilă". Prin această informaţie, nu făcu altceva decît să toarne gaz peste foc. Cînd exploziile de ură se mai potoliră, Smiga propuse să se aducă la cunoştinţa întregului colectiv al fabricii, o declaraţie cu următorul conţinut:

„Constatîndu-se că muncitorul Kazimier Spokorny a comis fapte ce lovesc în prestigiul titlului de fruntaş în producţie, comisia de întreceri a fabricii decide prin prezenta ca Spokorny Kazimierz să fie scos de pe lista celor care participă la întreceri."

Toţi dovediră un zel neobişnuit, acţionînd uimitor de repede. Chiar a doua zi, înainte de ora şapte, o foaie mare cu declaraţia bătută la maşină atîrna pe tabla unde se afla afişată situaţia întrecerilor. Oricine intra se oprea şi citea fraza gravă: „Constatîndu-se că muncitorul Spokorny Kazimierz a comis fapte ce lovesc în prestigiul titlului..."

— De ce v-aţi grăbit să afişaţi această hîrtie? Fără să staţi de vorbă cu direcţia, cu organizaţiile de bază ale celor două partide? În alte acţiuni, n-aţi dovedit un zel atît de aprig. Trebuia să cereţi şi părerea comitetului organizaţiei Uniunii Tineretului, doar Spokorny a luat parte la întrecerea tinerilor din diferite întreprinderi. În felul acesta, aţi lucrat în dauna lor. Dar mai grav este că aţi luat această hotărîre fără să-l ascultaţi pe băiat. E uşor să nedreptăţeşti pe cineva, şi aţi izbutit să săvîrşiţi cea mai groaznică nedreptate. De ce v-aţi pripit să luaţi această hotărîre?

Secretarul Comitetului regional cerea stăruitor lămuriri. Ascultînd aceste întrebări, Dabek stătea ca pe ghimpi. Prima dată s-a putut scuza întrucîtva, susţinînd că anumite forţe au acţionat fără ştirea lui, dar în cazul de faţă, un secretar de organizaţie de bază,

în prezența căruia se lua o asemenea hotărîre, trebuia să dea dovadă de mai multă pregătire politică și... — cineva îi suflă cuvîntul — ...și de mai mult suflet.

— Știu eu, tovarășe secretar ?!... Așa a fost să fie... s-a întîmplat...

— Iarăși întîmplare ? Dacă citești bine, cuvînt cu cuvînt, se vede că n-a fost chiar o întîmplare...

Dabek se bîlbîi, negăsind cuvintele. Doar nu putea să mărturisească aici, la Comitetul regional, că a cedat chiar așa ușor pornirilor răuvoitoare dezlănțuite împotriva băiatului. Pînă la urmă tăcu, lăsînd ochii în podea. Ca o salivă prea mult plimbată în gură, autocritica nu voia să-i lunece pe gît. Secretarul însă era necruțător.

Muncitorii citeau anunțul, dar nimeni nu putea înțelege. Stablewski și comitetul organizației Uniunii Tineretului Polonez din fabrică cunoșteau trecutul lui Kazek, dar nu-și puteau închipui că din pricina asta a fost sancționat ; trebuie că a mai făcut vreo nouă boroboață. Mereu se strîngeau lucrătorii în jurul tablei, fiecare spunîndu-și părerea.

Cînd sună ora de intrare în ateliere, Spokorny, punctual, se opri în ușă, zîmbitor și vioi. Zări repede pe tablă un anunț nou. Nu băgă de seamă că oamenii de cum îl văzură, tăcură deodată și se dădură la o parte ca să-i facă loc.

Citi. Odată și încă odată. Komorowa îl pîndea. De jumătate de an aștepta clipa asta. Îi purta sîmbetele din ziua cînd Kazek o înțepase cu o glumă bine plasată. Știa Macisz pe cine să asmută. Rămase înmărmurit în fața tablei, apoi auzi în spatele lui :

— De ! Cine te-a pus să faci comerț cu carton gudronat ? Kowa subliniase cuvîntul „comerț", cu o deosebită ironie.

Băiatul se dumeri în sfîrșit. Se repezi la ușă. O trînti, încît geamul crăpă. Ieși atît de repede pe poarta

fabricii, că portarul, mirat, n-apucă să-l întrebe de biletul de voie... Şi dus a fost !...

Se opri abia în învălmăşala din piaţa Zbawiciela, unde se încrucişau numeroase autobuze şi tramvaie. Silit să fie atent la circulaţie, se mai dezmetici puţin. O luă apoi la pas, mai liniştit, dar îşi simţea picioarele grele.

Îl copleşise deznădejdea.

Acasă, de cînd îi murise mama, nu se simţea la largul lui ; nu se împăca de loc cu taică-său. Totuşi nu se putea plînge de vreo nedreptate nici din partea lui, nici din partea mamei vitrege. Deşi era femeie liniştită şi bună, ea nu izbutise să cîştige inima băiatului. Poate din pricina prăpastiei ce se săpa tot mai adînc între tată şi fiu. Bătrînul, un om tare mediocru, privea cu ochi răi vechile apucături ale fiului ; nu-l educa în spirit reacţionar, dar, deoarece el însuşi nu era pătruns de suflul vremurilor noi, nici nu privea cu ochi buni ori de cîte ori Kazek, înfrîngînd greutăţile, izbutea să-şi rostuiască întrucîtva viaţa. Kazek se deosebea de tatăl său prin firea sa energică, prin temperament şi mai ales prin inteligenţa-i care o depăşea cu mult pe a bătrînului. Nu se înţelegeau de loc. Şi în aceste clipe, lui Kazek i se păru că tatăl său l-a trădat, fiindcă nu întruchipa acel sprijin firesc pe care ţi-l dă un părinte. Şi cît de mult ar fi avut nevoie de acest sprijin !

Îl trădase şi Zenon, de a cărui josnicie şi ticăloşenie Kazek se dumerise abia de scurtă vreme.

Şi acum iată că-l trădau, îl renegau şi aceia în care îşi pusese toate nădejdile : îl trădaseră cei de la fabrică. Îl îndepărtaseră. Îl pedepseau pentru vechile-i păcate.

În lupta împotriva trecutului, nu găsise ajutor nici acasă, nici la fabrică. Să se lase oare strivit de acest trecut ? Un trecut pe care îl urăşte !

Farmecul copacilor din parcul Lazienki nu-l linişti. Nu era în stare să se lase impresionat de frumuseţea grădinii, după cum nu putea să-şi adune gîndurile :

căzu pradă aprigii dureri ce-şi face loc în sufletul omului pe care ceî din jur nu-l lasă să fie cinstit, zvîrlindu-l cu tot dinadinsul în mocirla pierzaniei.

Dar iată că, odată cu durerea şi cu ruşinea resimţită, i se trezi, întărindu-se tot mai mult, un alt sentiment, indignarea — accentuată datorită vîrstei şi împrejurărilor. Alungat din fabrică, avea nevoie de un antidot care să distrugă în sufletul său infecţia provocată de otrava nedreptăţii ce i se făcuse şi care i se strecurase în toată fiinţa. Altfel n-ar fi găsit altă soluţie decît să atenteze la propria-i viaţă. Otrava începuse să acţioneze, dar şi sufletul băiatului crea antidotul necesar. Instinctul de conservare îi servi medicamentul necesar — un aprig medicament!

În sufletul băiatului, indignarea creştea: împotriva colectivului fabricii, împotriva familiei, împotriva — da — chiar şi a lui...

Ziua aceea care începuse în fabrică printr-o ştire senzaţională se încheia pentru unii cu o enervare, pentru alţii cu o uimire. Curgeau bîrfelile şi născocirile. Fuga lui Kazek fu interpretată în fel şi chip. Prietenii lui tăceau. Duşmanii o socoteau ca o confirmare a vinovăţiei lui. Cei mai mulţi presupuneau că Spokorny săvîrşise desigur o nouă nelegiuire şi mai mare ca cea dintîi.

Ceasurile treceau şi Kazek nu se întorcea la fabrică.

La întreruperea lucrului, primele informaţii sparseră cercul bîrfelilor. Susţinătorii lui Macisz îşi arătau recunoştinţa faţă de comisia de întreceri şi nu mai puţin indignarea de a fi fost expuşi atîta vreme unor prejudicii morale. Alţii, aflînd că sancţiunea se referea la un delict judecat, socoteau măsura ca fiind nedreaptă. Directorul Wysocki se sfătui cu Leja, Dabek, Ziemba şi Kasztel, preşedintele comitetului de întreprindere, asupra incidentului care înrîurea mersul normal al muncii în fabrică. Organizaţia Uniunii Tineretului îşi manifestă făţiş indignarea. Văzînd că Spokorny nu se întorsese la fabrică. Sta-

blewski o trimese pe Wala Biecz la Lowak. Trebuiau să facă ceva ca să-l salveze.

Tușind și suflîndu-și mereu nasul, Lowak se sculă a doua zi din pat și veni la fabrică. Spokorny nu se prezentase nici în acea zi la lucru.

Lowak desfășură întreaga energie și pricepere a unui vechi membru de partid. Obținu suspendarea de către direcție și de către comitetul de întreprindere a comisiei de întreceri. Rupse anunțul cu pricina. Puse în mișcare birourile celor două organizații: a Partidului Socialist Polonez și a Partidului Muncitoresc Polonez, sezisînd în același timp și comitetele regionale respective. Deasupra lui Ziemba și Dabek se adunau nori de furtună.

Chestiunea cerea însă timp ca să se rezolve. Treceau zile după zile. Cazul luă o întorsătură gravă, dar Kazek tot nu se prezenta la fabrică.

Delegații organizației Uniunii Tineretului se duceau în fiecare zi să întrebe de Spokorny. Tatăl băiatului era desperat, mama vitregă, tulburată. Kazek nu dăduse pe acasă de cinci zile.

De teamă să nu i se fi întîmplat ceva, Lowak anunță dispariția băiatului la miliție. Dar nu se primise nici un raport în această privință, nici la circumscripția fluvială și nici în altă parte.

În a șasea zi de cînd lipsea Spokorny, Wacek Markowski, membru al organizației Uniunii Tineretului Polonez, depăși toate normele la montarea becurilor. Întrecerea în muncă se desfășura fără întrerupere.

RĂFUIALA

Se auzi foarte clar o împușcătură și imediat alta. Erau focuri de revolver.

— Ei sînt! strigă Jacek țopăind în cîrje și lăudîndu-i-o înainte locotenentului. Ceilalți milițieni rămaseră ceva mai în urmă. Împușcăturile veneau dinspre dărîmăturile către care se îndreptau. „Oare trag în noi?" se gîndi ofițerul. Dar nu se auzi nici o șuierătură de glonț.

Pe Jacek îl frămînta altă grijă. Deodată își dăduse seama că informația lui Zbych putea să nu fie o eroare. Poate că într-adevăr Zenon l-a chemat pe Moczarski să se prezinte la ora 7, iar lui i-a poruncit să vie la 6! Atunci Marek s-ar putea să fie de o oră cu „șeful" în cealaltă pivniță. Și în cazul acesta, împușcăturile puteau însemna o adevărată tragedie. Oare au sosit prea tîrziu?

Cînd ajunse în fața casei cu numărul opt, răbufni o altă împușcătură. Dincolo de poarta tunelului incendiat, se afla o curte mare, la capătul căreia văzură un om care, fugind de ei, dispăru deodată de parcă l-ar fi înghițit pămîntul.

— Ajutor! strigă un glas speriat.

Alergară în curte. Ajunseră la gura pivniței și deodată pe la urechi începură să le șuiere gloanțele. Săriră într-o parte, ascunzîndu-se după zid.

Jacek era chinuit de un singur gînd: „Ce l-a făcut pe Marek să se ducă? Ce?"

Nu trecuseră nici cinci ore de cînd Lutek se prezentase la redacția „Kurier"-ului. Văzîndu-l, Jacek caută să-și ascundă mirarea.

— Nu mai dormi acasă ?
— De unde știi ?
— Te-am căutat. Pe-onoarea mea !
— Din prudență. Știi, Jacek, cam miroase, vorba franțuzului.
— Nu simt !
— Ai să simți. Trebuie să fim tare atenți. De-asta am venit. „Șeful" poruncește să te prezinți astăzi în strada Ortunska, în Czerniakow...
— Știu unde.
— ...la numărul 8. Sînt niște dărîmături acolo. Băiatului din poartă îi spui parola „Vultur" și el o să te conducă în pivniță.
— Da' de ce ?
— Zenon vrea să te vadă.
— Bine, viu — îi răspunse Jacek ca să-l deruteze.
— Sigur ?
— Dar cînd n-am venit ? Ce, nu mă crezi ? Pe-onoarea mea ! Dacă spun că vin, vin.

La ora trei, Jacek îi ceru voie secretarului de redacție să plece cu o oră înainte de terminarea serviciului. Voia să-l prindă pe Marek pe șantier. Știa că acesta lucrează pe șantierul Mariensztat. Strecurîndu-se printre dărîmăturile din strada Bednarska, pătrunse pe terenul construcției. Acolo se construiau concomitent mai multe zeci de clădiri. Nu era ușor să dai de urma cuiva în mulțimea zidarilor și a salahorilor. Pe primul om care-i ieși în cale îl întrebă dacă nu cumva l-a văzut pe prietenul său.
— Koziol ? Ajutorul de zidar, cel ce-a lucrat cu Complak ?...
— Da, el !
Arătă spre un zid nu prea înalt, unde muncitorii roboteau de zor. Deasupra lor atîrna o placardă cu următoarea inscripție : „În cinstea unificării Partidului, această casă o vom clădi în 19 zile". Îl zări pe Marek întinzînd mortarul pe zid, înaintea unui zidar care așeza cărămizile. Observîndu-l pe Jacek, Koziol îi

strigă să-l aştepte o clipă, căci mai are puţin ; nu putea să plece în aceeaşi zi de două ori de pe şantier, unde munca se desfăşura într-un ritm deosebit de viu. Prima oară, pe la amiază, îl chemase... Kazek Spokorny.

Lui Marek nici nu-i venise să-şi creadă ochilor cînd îl văzuse jos, făcîndu-i semn cu mîna. Kazek avea faţa trasă ca după o boală, era murdar, iar hainele, boţite. Koziol îl văzuse ultima oară cu o zi înainte de a fi fugit de la fabrică. Trecuseră vreo zece zile de atunci. Prin minte i se perindaseră fel de fel de gînduri negre, de aceea se bucurase văzîndu-l pe Kazek teafăr, deşi aspectul prietenului său îl cam nedumerise. Pe loc îşi lăsă lucrul, dorind să stea cît mai repede de vorbă cu Kazek şi, coborînd repede de pe schelă, îşi întîmpină prietenul cu o întrebare repezită :

— Ce-i cu tine ?! Unde ai fost ?...

— Unde să fiu...

— Ai trecut pe-acasă ?

— Nu mai dau pe-acolo. Şi nici pe la fabrică... — preveni el a doua întrebare la care se aştepta, fiindu-i silă să mai dea explicaţii.

— Bine, dar ce faci ?

— Acum, nimic, dar voi ?... Las' că am să-ţi spun totul mai tîrziu, nu aici...

Kazek se ferea să vorbească prea mult despre el. Se închisese în sinea lui ca un melc în cochilie. De altfel i-ar fi fost greu să-i dea lui Marek o explicaţie valabilă. Nu era nici el prea convins că procedase bine, dar era hotărît să nu dea înapoi. Cu ochii închişi, amărît şi indignat, se aruncase din nou în vîltoarea acţiunilor criminale. Dar de data asta nu cu inconştienţa tînărului lipsit de experienţă, care nu-şi dă pe deplin seama de josnicia acţiunii lui. Nu vedea însă altă cale ; uşa unei vieţi cinstite i se trîntise în nas cu atîta nepăsare.

In ziua scandalului din fabrică, s-a dus hotărît la Lutek. Se întîmplă să-l găsească tocmai acasă, unde abia venise pentru scurt timp să-şi vadă mama. Lutek

rămase surprins de vizita neașteptată a lui Spokorny, mai ales cînd află că prietenul său o rupsese cu cei de acasă și cu fabrica și că își căuta o ascunzătoare potrivită ; dorea să se întîlnească cu Zenon. Lutek știa că „șeful" era furios pe Kazek și jurase — ceea ce Kazek nu știa — să se răzbune ; din cauza lui, pentru că n-a repetat semnalul dat de Lutek, Zenon era cît pe ce s-o pățească rău ! Adus în fața „șefului" — cu care se întîlni într-o stradă îndepărtată din Zoliborz — Kazek se explică, mărturisind numai o parte a adevărului. Recunoscu sincer că atunci nu era bucuros să ia parte la acțiune, pentru că găsise o satisfacție deplină în munca de la fabrică. Dar acum cei de acolo și-au bătut joc de el. Și-i prezentă lui Zenon tabloul nenorocirii sale : „M-au gonit, le e scîrbă de mine și nu vreau să mai am de-a face cu ei !" Îl asigură pe „șef" de hotărîrea-i neclintită de a colabora, invocînd camaraderia lor din timpul răscoalei. Trecuse însă sub tăcere adevărul asupra celor întîmplate în strada Krucza : „...n-am repetat semnalul dat de Lutek, pentru că am auzit alarma dată de Jacek, dar și dumneata, „șefule", nu ne-ai spus ce trebuia să facem la repetarea semnalelor de alarmă. Îmi pierdusem capul în situația aia blestemată, și tocmai cînd mă întrebam ce trebuie să fac, mașina voastră o și luase din loc... și Lutek a fugit..."

Zenon nu crezu nici un cuvînt din cele ce-i înșiră Kazek, dar, simțind că pămîntul începe să-i fugă de sub picioare și că e urmărit — din care pricină se văzuse silit să se mute în grabă din locuința lui, care, după eșecul acțiunii din strada Krucza, fusese vizitată de doi agenți ai Securității — nu putea să renunțe la niciunul din subalterni. Înainte de a o șterge definitiv peste graniță, Zenon ținea să „rezolve unele chestiuni". Nu-i strica deci să aibă în preajmă cîțiva executanți și agenți docili. Apoi... o să-l aranjeze și pe Kazek ! I-a indicat băiatului o ascunzătoare la un complice al său, unul dintre cei pe care Spokorny îl cunoscuse în pădurea de la Anina și pe care îl văzuse

cu prilejul celor puse la cale în strada Krucza. Bolek locuia într-o cămăruță lugubră, într-o clădire pe jumătate dărîmată. N-avea nici lumină electrică, nici apă, doar un pat hodorogit și murdar. Bolek însă aproape că nu se folosea de domiciliul lui legal. Acolo îl plasară pe Kazek. Băiatul trecea printr-o gravă criză de nervi de pe urma emoțiilor din ultimele zile. Nu ieșea în oraș decît numai cu vreun ordin de-al lui Zenon; ducea scrisorile „șefului", ținînd legătură cu oamenii acestuia. În tot restul timpului, stătea întins pe pat în acea chilie întunecoasă. Noaptea nu se dezbrăca, subsolul fiind prea rece și umed. Zilele îi treceau searbăde, confundîndu-se cu nopțile. Căuta să-și îndepărteze gîndurile care i se strecuraseră oarecum pe furiș în minte, temîndu-se să nu le dea ascultare dacă ar medita asupra situației lui; bănuia că în cazul ăsta ar ajunge la alte concluzii, respingînd cu groază tot ce făcuse în primele clipe de desperare și indignare. Băiatul se simțea nespus de nenorocit. Nici Lowak, care nu-i cruțase de fel pe membrii fostei comisii de întrecere, nu și-ar fi putut închipui cît de crunt îl nedreptățiseră pe băiat.

In acea dimineață, Kazek primi ordin de la Bolek să-l caute pe Marek și să-i transmită porunca „șefului". Executa în mare silă acest ordin. Nu ținea să-l vadă pe Marek.

— ...Nu, nu aici, lasă c-am să-ți spun totul cînd ne vom vedea.

— Cînd?

— „Șeful"... — nu știa dacă Marek mai ține seama de acest titlu... Zenon a poruncit să te prezinți astăzi la ora cinci în strada Ortunska, la numărul opt. Am să te-aștept eu la poartă...

— Dar ce mai vrea de la mine?

— Ai jurat... Dar glasul îl trăda: nu era nici sincer, nici sigur.

— Lasă-te de bancuri, știi doar și tu, am fost niște proști...

— De ce vorbești așa?

Dar Kazek se temea să nu stîrnească o nouă avalanşă a propriilor sale îndoieli. Simţea că nu i-ar putea face faţă. In ultimele zile, abia izbutise să se mai liniştească adoptînd tactica struţului.

— Dar de ce transmiţi tu ordinul lui Zenon... — pe Marek îl surprinse deodată ceva — ...de ce tocmai tu ? Doar Lutek era agentul lui de legătură. Ori ai înnodat iarăşi vechea prietenie, care nu ruginește... — observă Koziol, cu o zeflemea răutăcioasă.

— „Şeful" m-a rugat... a poruncit...

— A poruncit ?! Tot cu el eşti ?

— Marek ! Se săturase de această discuţie care îi era atît mai neplăcută cu cît salopeta plină de var a prietenului său şi mediul înconjurător vădeau munca încordată căreia i se devotase Koziol, ceea ce-l făcea pe Kazek să-l pizmuiască din adîncul inimii. Regreta oare în acele clipe fericirea pe care o pierduse ? Nu se putea dumeri. Să vii, Marek ! Neapărat să vii ! Am să-ţi explic totul şi ai să mă-nţelegi... poate ai să-mi dai un sfat... — stărui el pe lîngă tovarăşul său, căutînd să-i smulgă cuvîntul „da", ca s-o poată lua repede din loc.

— I-am spus şi lui Lutek, înainte de Krucza, că am să vin, şi n-am venit. Ce vrea Zenon ? Nu-şi închipuie că am să fac şi acum la fel ? N-are rost să mai aştepţi răspunsul...

— Marek, te rog eu, ascultă-l, altfel ar putea să se termine rău...

— Uite unde pun eu ameninţările lui Zenon — şi-şi arătă spatele. Transmite-i asta din partea mea ! In Krucza el a fost, nu eu, deci ameninţările... Marek schimbă brusc tonul răspunsului. Stai ! Nu. Spune-i că de data asta am să viu neapărat, aşteptaţi-mă acolo. Viu, viu sigur...

Şi repede, temîndu-se parcă să nu se răzgîndească, fugi spre schelă, lăsîndu-l pe Kazek cu gura căscată.

Zărindu-l şi pe Jacek înainte de ora patru, Koziol era sigur că şi acesta venise tot ca să-l anunţe că-l cheamă Zenon. Odată cu sunetul gongului care anunţa

sfîrşitul lucrului, coborî jos. Jacek îl întrebă fără introducere :

— A fost Lutek la tine ?

— Nu, dar a fost Kazek.

— Kazek ?...

— Da, s-a împrietenit iarăşi cu Zenon...

— Serios ? Ei, al dracului !

— La tine a venit Lutek ? Tot ca să te cheme ?

— Da. Pentru astăzi. Te duci ?

Abia după o clipă de tăcere Marek răspunse.

— Mă duc !

— De ce ? O să te omoare. Pe-onoarea mea !

— Dar tu ? îl întrebă Marek, şovăind.

— Eu ? Ce-s nebun ? Pe-onoarea mea că nu mă duc ! Ai fost deştept atunci, în Krucza, acum nu vreau să fiu mai prost decît tine. De ce să mă bag în gura lupului.

— Vine şi Kazek — dădu Marek acest amănunt ca o garanţie pentru a-şi justifica hotărîrea de a merge totuşi.

— Vine sau nu vine, treaba lui. Ce mă interesează ? Pe-onoarea mea ! Ce rost are să te bagi ?

— Trebuie s-o rupem odată cu el.

— Păi tocmai d-aia ! Nu te duce.

— Nu. Asta nu-i destul. Crede-mă... M-am gîndit... Trebuie să mă duc şi să-i zvîrl în obraz totul. Să ştii că-l distruge şi pe Kazek cum l-a distrus pe Lutek...

Jacek nu putu înţelege această hotărîre a lui Marek. Nu ştia că de la reprezentaţia piesei „Represalii". Marek nu-şi putea ierta faptul că, deşi de atîtea ori vorbise între patru ochi cu Zenon, nu avusese niciodată destul curaj să-i zvîrle în faţă toate fărădelegile şi să-i declare hotărît că nu-l mai urmează. De data asta simţea că, folosind darul lui de a vorbi, va izbuti să-l înfiereze pe Zenon, să-i frîngă puterea fatală, ba poate chiar — ah, cît de naivi pot fi tinerii care nutresc visuri nobile ! — să-l abată chiar şi pe el de pe drumul cel rău.

Julek a avut curajul să se prezinte în faţa „tatălui"

său, colonelul Okulicz. De ce atunci el, Marek, s-ar teme de „şef" ? Mai înainte se temea de el, şi mai ales se lăsa furat de vorbele lui amăgitoare, de aceea şi scăpase prilejul potrivit al ultimei întîlniri din strada Wspolna. Îşi întocmise, dar prea tîrziu, chiar şi discursul pe care ar fi trebuit să i-l ţină atunci, înainte de atac. Îşi dăduse de cîteva ori cuvîntul în mod solemn că la primul prilej îi va trînti lui Zenon în faţă adevărul cu atîta putere, încît acesta să se cutremure. Dar primind prin Kazek ordinul de a se prezenta, ca primă reacţie spusese nu, voind s-o rupă astfel cu „şeful". Abia după cîteva clipe de gîndire, luptînd cu el însuşi în mod brutal, izbuti să-şi învingă teama. Se va duce şi-i va spune totul ! Îi venea însă greu să-i explice toate acestea lui Jacek. Asemenea îndemnuri, fiecare şi le ascundea cît mai tainic în suflet ; de altfel, Sivicki nu era omul care să înţeleagă această bravură şi cu atît mai puţin s-o preţuiască.

Jacek era furios pe prietenul său din pricina îndărătniciei lui nebuneşti. Niciunul din argumentele sale nu folosiră la nimic. Hotărîrea lui Marek era de nezdruncinat. În focul discuţiei, uitase să stabilească ora exactă la care urmau să se întîlnească. Cînd îşi luară rămas bun, Jacek îi declară încă o dată că nu se va prezenta.

Dar în drum spre casă se răzgîndi : „Altceva trebuie să fac. Să iau o hotărîre mai temeinică. Trebuie să-l salvez cu orice chip pe Marek. Deşi intenţia acestuia era o nebunie, nu trebuia să-l lase pradă lui Zenon. Avea presimţiri rele : mare lucru dacă Zenon nu-i cheamă să se răfuiască cu ei.

În Barska, Jacek îl întîlni pe Zbych.

— Au fost şi pe la tine ?

— Da, a fost Lutek ! Zbych avea ochii plini de lacrimi. Mi-a spus să mă prezint în Ortunska, la ora şapte seara...

— La şase...

— Mie mi-a spus la şapte.

— N-ai înțeles bine... Și lui Marek i-a trimis vorbă să se prezinte. Te duci?

— Dar tu? Eu fac ce faceți și voi...

— Noi nu ne prea înțelegem. Pe-onoarea mea! Marek se duce, eu însă nu. De altfel, Marek m-a pus să-ți spun să nu vii. Pe-onoarea mea! Nici eu nu mă duc.

— Așa a spus Marek?

— Așa! Jacek mințea. Era bucuros că-i venise în minte această minciună: „Ce să se mai expună și Zbych! Ajunge unul".

— Atunci nu mă duc — se bucură Zbych.

Luîndu-și rămas bun de la Zbych, Jacek dădu fuga la circa de miliție. Era singura scăpare cu putință. Potrivit hotărîrilor luate mai înainte, nici nu putea proceda altfel; s-ar fi putut să fie ultima șansă pentru el de a da ochi cu Zenon. La ora șase fără douăzeci, o mașină cu milițieni înarmați, sub comanda unui locotenent, plecă spre Czerniakow. Jacek era cu ei.

Opriră mașina la cel mai apropiat colț al străzii Ortunska. O luară apoi pe jos. Atunci au auzit acele împușcături.

Nu, Zbych nu se înșelase. Într-adevăr, Zenon îi poruncise să se prezinte la ora șapte. Pe Marek îl chemase la cinci. Cîte o oră pentru fiecare îi era de ajuns.

„Șeful" își lichida afacerile. Prezența organelor de securitate la locuința lui fusese un semnal de alarmă. Cu toată marea lui lipsă de bani — ce ghinion! — trebuia s-o șteargă, și cît mai departe. Dar mai înainte voia să se răfuiască cu băieții din strada Barska. Amator de gesturi teatrale, avea de gînd să-și execute răzbunarea cît mai spectaculos. Ca să aibă ce povesti mai tîrziu. Acest rătăcit își pierduse în acea împrejurare, după cum se întîmplă adeseori, nu numai simțul realității, dar și sentimentul propriei siguranțe. Unul din complicii lui refuză să ia parte la această

înscenare, socotind că s-ar expune necugetat în ultimul moment. La ce ar folosi toată această comedie? Puteau face același lucru pe tăcute. „Cînd Dumnezeu vrea să pedepsească pe cineva, îi ia mai întîi mințile..." — așa îl judecă el pe Zenon, care nu voia să renunțe la planurile sale; intenționat îl trimisese tocmai pe Kazek să-l cheme pe Koziol.

La ora cinci și cîteva minute, Marek veni direct de la lucru, în hainele-i murdare de var, cu fața mînjită de praf cărămiziu și stropit de mortar. Intră pe poarta din strada Ortunska, numărul opt.

— Hai! Și Kazek îl conduse prin curte. Marek își aminti deodată de ultimul drum al lui Zygmunt Radziszewski și se cutremură. Spokorny simțea și el fiorii care-l scuturau pe prietenul său.

— Ține-te bine!... — îi șopti. Apoi tăcu. Și el se gîndea la Zygmunt.

Pătrunseră în pivniță. Intrarea, lărgită prin surpare, lăsa să se reverse destulă lumină. Marek îl zări pe Zenon, lîngă el — Lutek și un al treilea — Bolek.

Zenon îl întîmpină disprețuitor:

— Ne-ați făcut cinstea...

Marek nu răspunse. Nespus de speriat, trebui să-și adune toată voința ca să nu o ia imediat la fugă. „Șeful" își începu pe loc ancheta:

— De ce n-ai venit la adunarea din strada Wspolna?

— Fiindcă n-am vrut.

— In serviciu nu există „vreau" sau „nu vreau".

— Depinde ce fel de serviciu.

— Acolo unde ai depus jurămîntul.

— Jurămîntul unui prost, dat unor criminali...

— Atenție la cotitură!...

— Dar tu ai fost atent atunci cînd ne-ai atras în cursă și ne-ai înșelat?! Marek izbucni într-un șuvoi de acuzări și începu să strige, fără să mai țină seamă de nimic: Toate acele vorbe minunate despre patrie, despre națiune, despre Polonia ce-au fost? Minciuni! Ca să adunăm bani pentru un așa-zis „tezaur național", ne-ai poruncit să furăm, să jefuim la drumul

mare, să înşelăm. Şi unde sînt toţi aceşti bani? Unde-i tezaurul naţional? Cu acest „tezaur" te duceai la fete, te îmbrăcai frumos...

— Taci!

— Am tăcut destul. Ai făcut din noi nişte tîlhari, aşa cum eşti şi tu. Ne-ai poruncit să furăm cartonul cu care trebuiau învelite case în care să locuiască oameni. Ne-ai împins să omorîm un băiat nevinovat. Din cauza ta ne ameninţă închisoarea. Ne-ai sustras de la muncă. Mi-ai poruncit să scriu „nu" pe ziduri, să lupt pentru voi, care n-aţi aşezat nici o cărămidă în Varşovia — îşi aminti citatul din piesă. Marek nu se mai putea stăpîni, cuvintele-i curgeau, dictate parcă de Wojciechowski. Dăduse drumul unui şuvoi de acuzaţii. De două ori Zenon încercă să-l întrerupă, dar zadarnic. Zîmbetul ironic i se stinsese pe buze: „Vorbeşte, cîine, n-o să-ţi ajute la nimic". În cele din urmă, Marek se opri să răsufle.

— Ai terminat, boişevicule?

— Nu, nu încă. Cuprins de exaltare, Marek voia să spună totul, absolut totul.

— Nu? Atunci deşeartă-ţi guşa, ţîngăule! Hai, latră...

— Cine latră şi muşcă..

— Ameninţi?

— Crimele tale ameninţă! Mai tîrziu sau mai devreme tot ai să-nfunzi puşcăria, fiindcă acum toţi ticăloşii de teapa ta sînt prinşi. Aţiţi oamenii, visezi război, fiindcă atunci e mai uşor să furi şi să omori. Noi nu avem nevoie de război...

— Care voi?! Comuniştii?!

— Da, comuniştii, fiindcă ei construiesc oamenilor locuinţe, iar tu vrei să le dărîmi. Comuniştii au făcut din Zbych un artist şi din mine un om. Şi tu vrei să faci din noi numai hoţi. Da, comuniştii! Eu sînt de partea comuniştilor...

— E o plăcere să te-ascult...

— ...Iar acum l-ai adus din nou pe Kazek la desperare. Uite cum arată! Parcă-i un cîine bătut. Şi cît

de fericit era! Crimele tale l-au înfierat şi acum îl împingi să comită altele. Şi tocmai comuniştii din fabrica lui îl apără împotriva celor de teapa ta, care l-au împroşcat cu noroi...

Căutîndu-l pe Kazek, Stablewski şi tovarăşii din organizaţia Uniunii Tineretului nimeriseră şi la Marek, căruia îi povestiseră cele întîmplate în fabrică şi cum membrii organizaţiei P.M.P. îi luaseră apărarea lui Spokorny; de la ei ştia cum a fost lichidată comisia de întreceri şi că Lowak ţinea să-l vadă din nou la fabrică. Dimineaţa, n-a avut timp să-i spună toate astea lui Kazek. Acum striga în gura mare tot ce aflase de la Stablewski şi anume că însăşi sancţionarea lui Spokorny fusese o acţiune criminală îndreptată împotriva partidului, o uneltire a reacţiunii.

Auzindu-l, Kazek îşi judeca pentru întîia oară propria-i situaţie din alt punct de vedere. Poate că n-ar fi trebuit să fugă de la fabrică, ci să se împotrivească duşmanilor, să lupte cu ei. Odată fugit, greu s-ar mai putea întoarce, iar acum, înhăitîndu-se din nou cu banda lui Zenon, îşi tăiase orice posibilitate de îndreptare a situaţiei. Ascultînd acuzaţiile lui Marek şi urmărind zîmbetul crispat, care ar fi vrut să fie ironic, al lui Zenon, se gîndea la propria-i nenorocire.

— Nici prin gînd nu-mi trece să-i mai slujesc pe criminali. Refuz orice ascultare. Să fim înţeleşi! strigă băiatul şi făcu o mişcare spre ieşire.

— Stai!

Zenon întinse revolverul spre Marek. Băiatul se opri.

Şi, ţinînd revolverul îndreptat asupra lui, Zenon începu să-i înşire lui Koziol toate abaterile: neglijarea muncii în „organizaţie", călcarea jurămîntului depus în pădurea de la Anina, neexecutarea sarcinii în strada Miodowa, neascultare, în sfîrşit, insubordonarea din acea zi. Spokorny confrunta aceste acuzaţii cu cele pe care Marek i le adusese „şefului": crimă, banditism, furt, pregătire de război.

Peroraţia lui Zenon dură îndelung. Îşi descărca furia ţinîndu-l pe Marek sub ameninţarea revolverului. În sfîrşit, încheie :

— ...noi am judecat purtarea ta...

— ...Noi ? Care noi ? Bandiţii ?! răspunse Marek, batjocoritor. Zenon nu dădu atenţie zeflemelii.

— ...şi iată sentinţa ! Scoase din buzunar o foaie de hîrtie pe care începu să o citească răspicat, cu emfază de cabotin : „Cercetînd crima de insubordonare, de revoltă şi de dezertare de la datorie a soldatului „Lungul" (acesta era pseudonimul lui Marek), juriul a hotărît să-l condamne la pedeapsa cu moartea..."

Amîndoi se cutremurară în acelaşi timp : Marek şi Kazek.

Auzind cuvîntul „moarte" — singurul cuvînt serios din toată această aiureală — Marek înţelese că-şi juca ultima carte. „Şeful" era hotărît să-l lichideze. N-a avut loc nici o judecată, nu exista nici o sentinţă şi nici discuţia n-ar fi ajutat la nimic. În sufletul băiatului se aprinse flacăra dorului de viaţă, mai scumpă acum decît înainte. I se perindară prin minte fiinţele dragi : „Mama, Hanka, Wojciechowski..." şi, repezindu-se cu toată puterea pe sub ţeava revolverului întins, îl lovi pe Zenon cu capul în burtă. Lovitura de jiu-jitsu o învăţase cîndva chiar de la „şef".

Prăbuşindu-se, Zenon apăsă involuntar pe trăgaci. Împuşcătura, prima ce răzbătu în stradă, se pierdu în întunecimea tavanului.

Bolek îşi scosese şi el revolverul. Kazek îl apucă atunci pe bandit cu amîndouă mîinile de gît, îl smuci, şi a doua împuşcătură nimeri de asemenea în tavan.

Lutek se repezi la Marek şi-l trase jos de pe „şef". Bolek, întorcîndu-se, îl izbi pe Kazek cu pumnul în faţă, încît acesta căzu la pămînt. Zenon sări în picioare. Se auziră două împuşcături deodată. Afară, la poartă, răsunară ca una singură. Marek se chirci şi căzu la pămînt. Kazek ţipă : „Ajutor !"

În pivniță dădu buzna al patrulea bandit strigînd:
— Miliția!

Kazek se gîndi ușurat: „În sfîrșit, să se isprăvească odată cu iadul ăsta care durează de zece zile! Amenințînd cu revolverul, Lutek îl împinse pe Kazek cu fața spre perete, cu mîinile ridicate în sus. Bolek și Zenon se năpustiră spre ieșire. Dar văzîndu-i pe milițieni, începură să tragă cu armele în direcția scărilor.

Din ordinul locotenentului, milițienii traseră înspre interiorul pivniței o salvă de puști automate. Prima salvă nimeri în zid. Era greu să ataci, necunoscînd planul pivniței, care putea să aibă și o altă ieșire. Locotenentul, împreună cu un milițian, rămase în capul scării, alți trei milițieni primiră ordinul să înconjure subsolul și să caute ieșirile laterale.

Din fundul pivniței se trăgea tot mai rar. De altfel, urechea ofițerului deosebea numai două revolvere. Înainte erau trei.

Un milițian descoperi o gaură în peretele pivniței; lăsîndu-se încet pe vine, se uită înăuntru și îi zări pe cei doi bandiți care, uitînd că puteau fugi pe-acolo, stăteau pitulați lîngă ușa unei hrube. De acolo trăgeau cu armele spre scară.

Printr-un semn, milițianul chemă un tovarăș și îl lăsă lîngă gaura zidului, iar el se duse să raporteze locotenentului. Între timp, milițienii primiră ajutor: împușcăturile îl atraseră pe șoferul mașinii, apoi veniră și doi soldați care treceau pe stradă.

Atacul porni astfel din două părți: prin gaura din perete și de pe scară. Un milițian fu rănit la umăr, altuia, un glonț îi zgîrie obrazul. Bolek se alese cu un genunchi sfărîmat. Zenon era rănit la mîna dreaptă, Lutek și al patrulea bandit, cel care rămăsese afară de pază, capitulară fără să se împotrivească.

Intrînd în pivnița largă, milițienii îl găsiră pe Marek zăcînd, strîns cîrcel, într-un lac de sînge. Părea fără viață.

Cei patru bandiți fură arestați, iar împreună cu ei și Kazek care, resemnat, printr-un gest apatic, își întinse mîinile să-i pună cătușele.

Convoiul arestaților fu scos la lumina zilei. Jacek nu-și recunoscu prietenul : Kazek era mai palid decît Marek, care era dus pe targă.

...Am întrerupt lectura. Stăpînit de curiozitate, am întors mașinal cîteva zeci de file ale dosarului — acte de anchetă și acte judiciare — dornic să cunosc mai repede ultimele amănunte. Cum s-a isprăvit totul?

Observînd această mișcare a mea de elev curios, Wilczynska, de la celălalt birou, zîmbi.

— Ce bine că în viață nu poți citi așa repede ultima pagină. Cîte fapte minunate n-ar rămîne nerealizate — rosti ea, pe un ton melancolic.

— Dar cîte decizii juste nu s-ar lua mai repede! Eram optimist.

Ea izbucni în rîs. Era o seară călduroasă de iunie. Tramvaiele treceau cu zgomot pe stradă. Prin fereastră, se vedea horbota neregulată a pătratelor luminoase: în zeci de clădiri de pe Muranow se și mutaseră familii de muncitori. Am surprins privirea judecătoarei oprindu-se asupra unuia din aceste puncte luminoase: acolo Ania și Witus își așteptau mama. Să terminăm deci mai repede această lectură.

Ultimul act purta o dată din anul 1949. Era decizia tribunalului prin care se anula hotărîrea de punere sub tutelă a lui Marek Koziol, Jacek Siwicki, Zbygniev Moczarski. Semna: judecător Milczynska.

Surprins, am ținut să verific data. Scria limpede: 1949. De ce nu 1948?

De ce nu atunci cînd Marek lupta atît de greu ca să se vindece de pe urma rănii primejdioase? Dacă i s-ar

fi arătat atunci această dovadă de încredere, s-ar fi vindecat poate mai repede. De ce nu atunci cînd Jacek trecea prin momente grele după plecarea de la ziarul unde își găsise prima lui ocupație? Plecase nemaiputînd să îndure atitudinea batjocoritoare a lui Andrzej Kornecki.

Acesta se evidențiase prin reportajele sale despre cooperativele de producție, dar nu putea uita — și Matusiak avea grijă să-l tot zădărească pe această chestie — faptul că devenise public „ajutorul" gazetăresc ce-l primise de la Jacek la începutul carierii. Îi rămăsese oarecum dator, el, fiu de inginer, fiului de portar! Se prea poate că Kornecki să-i fi purtat sîmbetele și din această pricină. Era încredințat că băiatul, folosind informațiile smulse din gura lui, avusese un rol, fie și indirect, la arestarea surorii sale. Dar și Matusiak începuse să-l privească fără simpatie pe Jacek, aflînd că și el a avut partea lui de vină în nenorocirea ce se abătuse asupra logodnicei sale, sora lui Radziszewski.

Se fereau unul de celălalt, stingherindu-se reciproc, pînă cînd într-o zi Matusiak i-a găsit băiatului un serviciu la alt ziar.

— De ce nu i-ați ajutat atunci pe băieții aceștia? am întrebat-o pe judecătoare, oarecum dojenitor.

— Exagerezi. Băieții s-au bucurat de multe dovezi de simpatie și încredere. Majewska a fost pentru ei cea mai iubitoare mamă. Eu, cu hîrtiile mele, nu-i mai puteam fi de ajutor lui Marek, căruia îi purtau de grijă Wojciechowski și alții. Apoi Jacek... Și el a trăit în acest răstimp multe zile minunate, triumfale. Era erou! A salvat doar viața lui Marek, a lui Zbych și a lui Kazek. El știa că mulțumită lui a fost prins Zenon, ceea ce era, în parte, adevărat, cu toate că „șeful", care era filat, după vreo trei zile oricum tot ar fi fost prins.

— De altfel, domnule, chiar dacă aș fi vrut, legea m-ar fi oprit să reduc ceva din acești doi ani de pedeapsă minimă.

— Găsesc totuşi că legea ar fi trebuit să fie mai blîndă cu Kazek. În urma vizitei pe care au făcut-o la procuratură membrii biroului organizaţiei de bază a Partidului Muncitoresc Unit Polonez din fabrică, ca să ceară eliberarea lui Spokorny din închisoare şi punerea lui sub tutela colectivului din fabrică, pentru a-şi răscumpăra astfel vina faţă de băiat, m-aş fi aşteptat să i se dea drumul chiar atunci.

— Să i se dea drumul? întrebă ea surprinsă şi oarecum mirată.

— Kazek n-a fost pus în libertate, nu-i aşa? întrebai şovăind deodată, deoarece îmi întemeiasem afirmaţia numai pe o simplă impresie, nu pe o informaţie precisă.

— Da, nu i s-a dat drumul. El continuă să fie deţinut în arestul preventiv. Afacerea Zenon avea ramificaţii întinse. Atacurile, bursa neagră şi comerţul cu bilete erau operaţii secundare, mărunte, de camuflare. Ancheta a fost migăloasă şi îndelungată. Afacerea Zenon se va judeca într-un tribunal de adulţi — Wilkzynska întoarse cîteva foi din calendar — peste trei săptămîni. Şi Kazek o să fie judecat. Nădăjduiesc însă că tribunalul îl va achita; e un băiat bun. Dar s-ar putea şi să nu-l achite. Deşi credinţa mea este că — am mare experienţă în această privinţă — cu cît ne arătăm mai de timpuriu indulgenţi faţă de tineri, cu atît e mai sigur că vom izbuti să-i atragem, chiar şi pe cei mai răi dintre ei, şi să-i îndrumăm pe calea cea bună. Înţeleg nedumerirea. Anii petrecuţi de Kazek în închisoare nu-s ani pierduţi numai pentru el, ci şi pentru fabrică, pentru toţi. Trebuie să-i trecem în contul trecutului...

— Sau al viitorului. Înţelesesem ce voia să spună.

— Poate că ai dreptate. Acoliţii lui Zenon se gîndeau şi ei tot la viitor. Ştii că bomba nu omoară numai pe cei în care nimereşte direct; schijele ei pot ucide şi pe alţii care stau mai departe. La fel sînt şi consecinţele războiului. În aceste dulapuri — şi arătă cu mîna spre pereţii încăperii — vei găsi încă multe

întîmplări ale vreunui băiat tînăr sau al vreunei fete tinere, loviți de asemenea schije ale războiului. Mai periculoasă însă este sămînța care, încolțind abia atunci cînd tac tunurile, dă naștere tragediei atîtor tineri delicvenți. La acest lucru nu se gîndesc — sînt sigură de asta — părinții care doresc războiul. Adesea tinerii sînt împinși în prăpastie chiar de ei, de părinții lor. Întreab-o pe Majewska. A vizitat familia Kozlowski după arestarea fiului : erau disperați. Tatăl a fost pus în libertate, dar a rămas cu aceleași idei ca și înainte... De altfel, o să-ți spună ea toate grozăviile care le trec prin cap oamenilor ăstora, și pentru ce lucruri înfiorătoare se roagă ei...

Wilczynska nu mai găsea cuvinte ca să-și exprime indignarea. Tăcu. Doar ochii îi rătăceau pe pătrățelele luminoase ale caselor din cartierul Muranow.

— ... Și Lutek — urmă ea — ar fi putut să nu putrezească în închisoare. Majewska mereu îmi face reproșuri că eu aș fi vinovată și c-ar fi trebuit de la început să-l fi smuls din mîinile părinților și să-l fi dat pe seama unor oameni ca Lowak sau Garski. Dar poate ar fi fost totuși prea tîrziu. În orice caz, din băiatul acesta s-ar fi putut scoate ceva.

Actele din dosar nu spun nimic în această privință, dar la examinarea făcută de profesor la limba polonă, cel mai bine a răspuns Michalina Rostkowska...

Varșovia, 1950—1951

CUPRINS

	Pag.
Sentința judecătoarei Wilczynska	9
Zygmunt Radziszewski	21
„Douăzeci și unu“	39
Vinul	58
Kazek	72
Tezaurul	83
Debutul lui Jacek	99
„Călători cu bagaje“	109
Al doilea jurămînt	121
Scrisoarea	135
Totuși s-a lansat chemare la întrecere	148
„Micul infern“	173
Primele sentimente	186
Lutek	206
Bucurie	217
Julek și Marek	234
În strada Krucza	244
Jacek	258
N-a fost o simplă întîmplare	270
Răfuiala	284

Coperta după ideea cărții originale de
AMILCAR CONSTANTINESCU

Nr. 2001
Redactor de carte : A. Poterașu
Tehnoredactor : V. Postelnicu
Corector : E. Guluță

Dat la cules 31.V.957. Bun de tipar 31.VIII.957. Tiraj 15 050 broșate, 5050 legate. Hîrtie S. Velină de 65 gr. m.p. Coli de tipar 19. Coli de editură 14,7. Ft. 82/84×108. Com. editurii 2473. Edifia I A. 02096. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 (A) R

Tiparul executat sub com. nr 865 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", București — R.P.R.

Lei 6,25